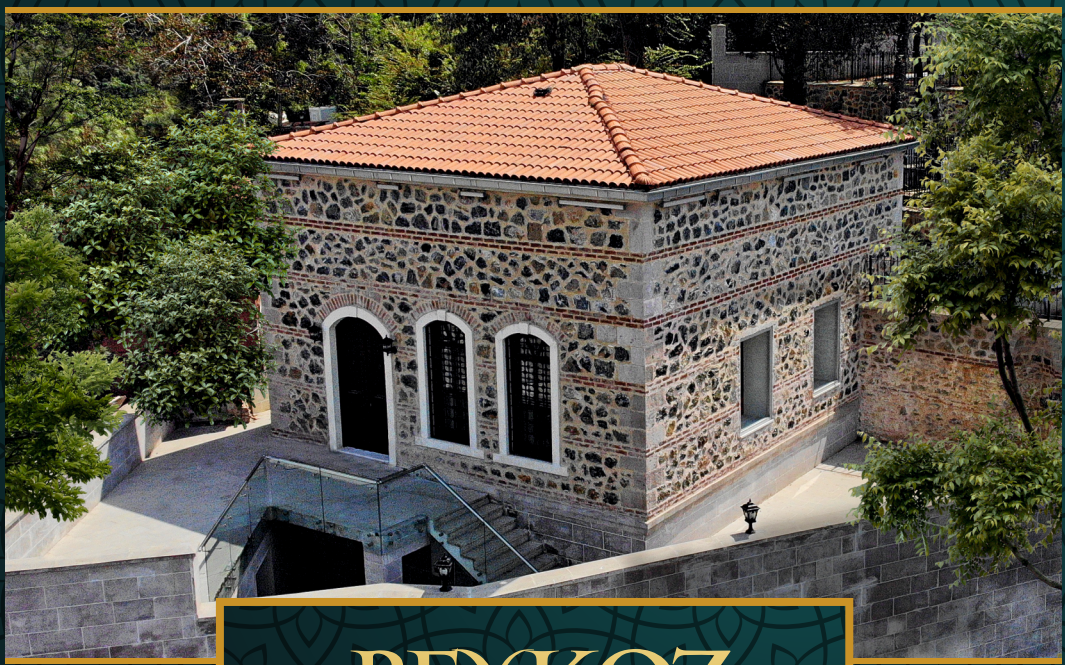
Beykoz Belediyesi

BEYKOZ TEKKELERİ

NECDET YILMAZ

Beykoz Belediyesi

BEYKOZ TEKKELERİ

NECDET YILMAZ

Beykoz Kitaplığı: 14
Akademi: 3

Yayın Koordinasyon
Bünyamin Korkmaz
Basri Akdemir

Yayın Yönetmeni
İsmail Çoşkun

Yayın Hazırlık
Muzaffer Topcu
Hasan Otman
Aykut Nasip Kelebek
Hilal Yurdakul

Beykoz Tekkeleri
Yazar
Necdet Yılmaz

Fotoğraflar
Necdet Yılmaz

Grafik Tasarım
Mert Uğurdil
Yunus Emre Şimşek

Yapım
Menassa Reklam Organizasyon

ISBN: 978-605-74802-2-4

Baskı - Cilt
Lapiz Kültür Sanat ve Koleksiyon Ürünleri San. Tic. Ltd. Şti.

Beykoz Belediyesi Kültür Yayınları No:46
2. Baskı Kasım 2021

İÇİNDEKİLER

Başkan'dan **5**

Sunuş **7**

Kısaltmalar **9**

Tekke **11**

Tarikat **19**

Osmanlı Döneminde Tarikatler ve Tekkeler **25**

Osmanlı Beykoz'unun Tarikat Yapıları **35**

Nakşibendî Tekkeleri **41**

Yûşa Tepesi Tekkesi 45

Mehmed Emin Efendi Tekkesi/Abdülkadir Efendi Tekkesi/Serviburnu Tekkesi 71

Atâullah Efendi Tekkesi/Ubeydullah Efendi Tekkesi 103

Rûmî Tekkesi/Nazif Dede Tekkesi 137

Bektâşî-Nakşî Tekkesi **147**

Akbaba Tekkesi 151

Halvetî Tekkeleri **167**

Şeyh Süleyman Efendi Tekkesi/Mehmed Kethüdâ Tekkesi 171

Hâfız Mehmed Efendi Tekkesi/Raûfî Tekkesi/Karacaburun Tekkesi 181

Sütlüce Tekkesi 209

Macar Kalesi Câmii ve Zâviyesi 219

Talatî Efendi Hâne-Tekkesi 225

Rifâî Tekkesi **233**

Çayır Tekkesi/Beykoz Çayırı Tekkesi/Edhem Sırrı Efendi Tekkesi 237

Kâdirî Tekkesi **253**

Çakmak Dede Tekkesi 257

Diğer Türbe ve Makamlar **267**

Kırklar Sultan Türbe ve Mescidi 267

Beykozlu veya Beykoz'da Medfun Bulunan Tarikat Ehli **271**

Sonuç **275**

Kaynakça **279**

BAŞKAN'DAN...

Kıymetli Hemşehrilerim;

Şehirler ve medeniyetler, içerisinde yaşayan toplumların gelenek, görenek ve inançlarıyla inşa edilirler. Yerleşimin tarih öncesi dönemden başlayarak günümüze değin neredeyse kesintisiz olarak devam ettiği Beykoz'da tarihî doku, gerek gelenek-görenek ve kültür aktarımı ile gerekse muhtelif inançların yansıması olan ibadethaneler ile kendini hissettirmeye devam etmektedir.

Türklerin yerleşmesiyle birlikte demografik, askerî, ekonomik, idarî ve mimarî açıdan oldukça büyük bir gelişme gösteren Beykoz'un yerleşim dokusunda, pek çok medeniyetin izleriyle birlikte Osmanlı döneminin izlerini de görmek mümkündür. Bu izler muhtelif şekillerle takip edilebildiği gibi, şehir mimarisinin en önemli yapıları olan, şehrin canlılığını ve yaşayış unsurlarını oluşturan ibadethaneler yoluyla da takip edilebilir.

İslam medeniyetinin temel kurumları arasında yer alan tekkeler; İslam'ın ve tasavvuf kültürünün topluma aktarıldığı önemli birer merkez olmalarının yanı sıra çevrelerinde oluşturdukları güçlü örgütlenme ağlarıyla da sosyal hayatın gelişimine katkı sağlamış ve toplumsal dayanışma bilincinin güçlenmesine hizmet etmişlerdir. Osmanlı Devleti İstanbul'unda pek çok yerde inşa edilmiş olan ibadethane ve tekkeler, toplum dinamiğinin oluşturulmasında oldukça önemli bir rol üstlenmiş, toplumun erdemle donatılması ve tasavvuf bilinci oluşması konusunda ise yoğun faaliyet göstermişlerdir. Beykoz'da inşa edilen tekkeler de bu bağlamda Osmanlı kültür ve irfanının bir yansıması olarak 1925 yılına kadar faaliyetlerini devam ettirmişlerdir.

Beykoz Belediyesi olarak kadim kültürümüze ait eserlerin korunmasına, onların yeniden ihya edilmesine ve bu eserlerin genç kuşaklara tanıtılmasına büyük önem veriyor; kültür yayınları kitaplarımızla da bu hassasiyetimizin kalıcılık kazanması hususunda azamî gayret sarf ediyoruz. Doç. Dr. Necdet Yılmaz'ın kaleme aldığı *Beykoz Tekkeleri* kitabımız tam da bu hassasiyetimizin bir göstergesi olarak Beykoz sınırları içerisinde bulunan tekkelerimizi tarihsel ve kültürel arka planlarıyla anlatmakta, onların mevcut durumlarına dair önemli işaretlerde bulunmaktadır.

Kültürel zenginliklerinin farkındalığıyla hareket eden ve üzerinde yaşadığı coğrafyanın geçmişten günümüze gelişimini bilen toplumlar, geleceklerini inşa etme yolunda büyük bir ayrıcalığa sahip olacaktır.

Özenli bir gayretin ürünü olan *Beykoz Tekkeleri* kitabı, Beykoz'daki tekkelerin hem tarihsel önemini ve kendi gelenekleri içerisindeki yerlerini anlatmakta hem de bu tekkelerin Beykoz'un kültürel hayatına olan katkılarını ortaya koymaktadır. Bu çalışma ile Beykoz'da inşa edilmiş olan tekkelerin tarih bilgisini, kuruluş ve gelişim süreçlerini okuyucular ile buluşturan Kıymetli Hocamız Doç. Dr. Necdet Yılmaz'a ve bu kıymetli eserin yayımlanmasında emeği geçen tüm mesai arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Murat Aydın
BELEDİYE BAŞKANI

SUNUŞ

Osmanlı toplumsal bilincinin altında yatan en önemli unsurlardan birisi tasavvuftur. İslâm tarihi boyunca tasavvufun geliştirdiği doktrin, giderek belli bir teşkilat dâhilinde düzenlenerek birtakım sûfî gruplar ortaya çıkarmıştır. İslâm'ın özge ve özgün bir yorumu olan tasavvuf, tarikat denilen bu oluşumlar ve onların icra mekânları olan tekkeler sayesinde toplumun çeşitli katmanlarına ulaştırılmıştır. Bir düşünce sisteminin aynıyla pratize edilmesinin güçlüğü düşünüldüğünde, Osmanlı'nın bu uyarlamayı sağlamadaki başarısı dikkate değer bir husustur.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş hamurunda ve bir medeniyet ortaya çıkarmasında yer alan en önemli kurumlardan birisi tekkelerdir. Tasavvufun örgütlenmiş bir tezahürü olan bu müesseseler, ferdin kemâle ulaşmasında olduğu kadar bu fertlerden oluşan toplumun da erdemle donatılmasının başlıca âmili olmuştur. Osmanlı toplum dinamiğini oluşturan sacayağından (cami, medrese, tekke) biri olan tekke, Osmanlı coğrafyasının en ücra köşelerine kadar yayılmıştır. Tarikat mensupları gerek merkezleri olan tekkelerde gerekse cami, medrese ve bulundukları sâir yerlerde tasavvuf kültürünü yaymak, halkın irfan seviyesini yükseltmek, idarenin daha sıhhatli yürümesini temin etmek amacıyla yoğun faaliyet göstermişlerdir.

Tekke mensupları, aldıkları vaizlik görevleri yanında ilme ve kitaba verdikleri değerle toplumun zihnî gelişmesinin sağlanmasında; gerek fikir ve felsefe gerekse mimârî, şiir ve mûsikî başta olmak üzere bütün güzel sanatlarla ilgili yönlendirmelerle derinlikli bir bakış ve duyuş açısı kazanılmasında baş aktör olmuşlar; mübarek gün ve gecelerde icra edilen ritüeller ile dînî hayatı coşku ile yaşatmışlardır.

Bu çalışmada tarikat ve tekke hakkında genel bilgiler verildikten sonra Beykoz'da tekkesi olan tarikatler ve bunlara bağlı tekkeler listelenmiştir. Her bir tarikatin geçirdiği tarihî süreç kısaca verilmiş, uyguladıkları zikir usulü ve erkân özet olarak ele alınmıştır. Bilâhare bu tarikate bağlı olarak kurulan tekkenin kuruluş ve gelişimi belgelerin verdiği bilgiler çerçevesinde tahlil edilmiş, tespit edilen şeyhleri hakkında bilgi verilmiş, tekkenin tarihî süreçteki ve günümüzdeki durumu aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Kitabımızda alışılmış, fakat hatalı şekli "Osman Gazi" olan terkipler aslında Farsça bir sıfat tamlamasıdır. Yayınlanan İslâmî eserlerde genellikle tarihî isimler yanlış tespit edilip yanlış okunduğunu görüyoruz. Bu hususta bir ikaz olması ve konuya dikkat çekmek üzere "galat-ı meşhur"u değil "lugat-ı fasîh"i kullandık. Aynı şekilde "Ahmed-i Raûfî" ve benzeri yazılış tercih edilmiştir.

Sunuş

Çalışmamızda öncelikli olarak, varsa tekkelerin vakfiyelerine yer verilmiş, Osmanlı Arşivi'ndeki ve Meclis-i Meşâyih Arşivi'ndeki vesikalar değerlendirilmiştir.

Kitabın kisve-i tab'a bürünüp okuyucunun huzuruna çıkmasındaki en büyük pay Prof. Dr. Sayın İsmail Coşkun'un sıcak takibi olmuştur. Kendisine müteşekkirim.

Beykoz Belediye Başkanı Sayın Murat Aydın'ın selef-i sâlihînimiz hakkındaki kadirbilir tutumu, toplumumuz içerisinden kadri bilinecek insanların çıkacağının habercisidir. Onun değerlerimize ve kültürümüze olan ilgisi ve heyecanı kitabın hazırlanmasında ayrı bir motive edici etken olmuştur.

Beykoz Belediye Başkanlığı Kültür Müdürlüğü çalışanlarına, belgelerin okunmasında destek veren değerli dostum Salih Kahriman'a, alan çalışmalarımda rehberlik eden Mahmut Zahid Çelikbilek kardeşime, tashih ve redaksiyonda hep olduğu gibi bu çalışmamda da hayli emeği bulunan değerli eşime çok teşekkür ediyorum.

Beykozlu, Beykoz'da yaşamış ve Beykozlulara hizmet etmiş bulunan bütün ehl-i irfânın ruhları şâd ve mesrur, merkad-i pâkleri pür-nûr, mânevî makamları âlâ olsun.

Hizmet ve gayret bizden, icâbet ve tevfîk Allahu Teâlâ'dan...

Necdet Yılmaz

2021, Üsküdar

KISALTMALAR

bk.	: Bakınız
BOA	: Başkanlık Devlet Arşivleri
C	: Cemâziyelâhir
CSRA	: Cemâleddin Server Revnakoğlu Arşivi
Ca	: Cemâziyelevvel
DBİA	: *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*
DİA	: *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*
ed.	: Editör
haz.	: Hazırlayan
İSAM	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi
L	: Şevval
M	: Muharrem
N	: Ramazan
nr.	: Numarası
ö.	: Ölüm tarihi
R	: Rebîülâhir
Ra	: Rebîlüevvel
VGMA	: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi
Za	: Zilkâde

TEKKE
BEYKOZ TEKKELERİ

Tekke

Gerek dinler gerekse düşünce sistemleri, içinde bulunduğumuz dünya ve bu dünyada var olan insanın varlık âlemi içerisindeki yeri ve konumunu ele alır, bunu anlamaya ve anlamlandırmaya çalışır. Hz. Peygamber'den sonra gelişen ve İslâm düşüncesinin sacayağını oluşturan kelâm, felsefe ve tasavvuf da bu mevzuya odaklanarak insanın varlık âlemindeki yerini tespit etme gayreti içerisinde olmuştur. Tasavvufa göre Allahu Teâlâ bu âlemi insan için, insanı da kendisini tanıması için yaratmıştır.

Peygamberler, bu idealin işaret ettiği yetkin insanlardır. Muhammed-i Mustafa *sallallahu aleyhi ve âlihî ve sellem* de onların en başında gelir. Onun yetiştirmiş olduğu sahabe neslinin bu yetkinliğe ulaşmış olduğu, Kur'ân-ı Kerîm tarafından tescil edilmiştir.[1] Hz. Peygamber'in inşa ettiği Mescid-i Nebî bu "yetkin" insanı meydana getirmek için oluşturulan çok yönlü bir kurumdur. Bu yapı, ilk dervişler olarak kabul edebileceğimiz Ashâb-ı Suffa'ya ev sahipliği yapmış, bireysel ve toplu ibadet, eğitim, iletişim ve dayanışma mekânı olarak hizmet vermiştir.

Hz. Peygamber ve ashabının yaşadığı saadet asrını takip eden süreçte zâhid ve âbidler gerek bireysel gerekse küçük gruplar hâlinde ibadet yapabilecekleri "düveyre, savmaa, müseycid, mihrab, buk'a..." denilen basit bir oda ve küçük bir mekândan ibaret birtakım yapılar inşa etmişlerdir. İlk sûfîlerden olan Ma'rûf-ı Kerhî, Serî es-Sakatî ve Cüneyd-i Bağdâdî Bağdat'ta, Bâyezîd-i Bistâmî Bistam'da, Ebû Osman el-Hîrî Nişâbur'da, Ebû Tâlib el-Hazrecî Hemedan'da bu küçük ibâdethâneleri inşa ettiği bilinen kişilerdir. Kaynaklar bize bu anlamda ilk ibadet mekânının Ebû Hâşim es-Sûfî (ö. 150/767) adına Filistin'in Remle beldesinde kurulduğunu aktarır.

Müslümanlar coğrafî sınırlarını Hicaz'dan doğu, batı, kuzey ve güney taraflarına genişletirken siyâsî, ilmî, askerî, ticârî ve fikrî bakımdan yapılanmalarını da ihtiyaçlara göre şekillendirmişlerdir. Oluşumunu tamamlayan ilimlerin sistematik şekilde okutulması için medrese, toplumun ahlâkî eğitimini gerçekleştirmek için de tekke kurumu geliştirilmiştir. Önceleri basit ve küçük olan tekke yapıları, ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak zamanla bölgelere göre fonksiyonlar icra edecek mâhiyet kazanmıştır. Çok çeşitli bu fonksiyonlarına paralel olarak farklı coğrafyalarda *zâviye, hankâh, dergâh, ribât, âsitâne, imâret, tevhidhâne, harâbat* gibi değişik isimlerle de anılır olmuştur.

1 Bk. 9/Tevbe, 100. "(İslâm'a hizmette) öne geçen Muhacirler ve Ensâr ile iyilikte onlara uyanlar var ya, Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da O'ndan razı olmuşlardır. (Allah,) onlara alt tarafından ırmaklar akan ve içinde ebedî kalacakları cennetler hazırladı. Bu en büyük kurtuluş (ve saadet)tir."

Tekke

Müslümanlığın ilk asırlarında yalnızca ibadet ve inzivâ yeri niteliği taşıyan tekkeler, hicrî beşinci yüzyıldan sonra tarikatlerin sosyal hayatta yaygınlaşması üzerine, insanlara eğitim hizmetleri sunmuş ve sosyal yönden de çeşitli toplum kesimlerinin pek çok ihtiyacının karşılanmasını sağlamıştır. Bunu gören devlet adamları ve servet sahibi kişiler bu yapıların kuruluşuna yardımcı olmak suretiyle hızlı bir şekilde yayılmasını sağlamışlardır. Tekkeler, İslâm dininin yayılmasına ve yayıldığı bölge ve beldelerde dinin içselleştirilip yaşanılır kılınmasına önayak olmuş kurumların başında gelmiştir.

Zaman ve mekâna göre muhtelif pek çok isimle anılan bu yapılara, Osmanlılar daha çok *dergâh*, *tekke* ve *zâviye* demeyi tercih etmişlerdir. Genç Osmanlı Devleti'nin ilk sultanları, ülkenin çeşitli yerlerinde hem çok sayıda tekke açmış hem de açtıkları ve daha önce açılmış olan tekkelere vakıf arazileri tahsis etmiştir. Taşrada bulunan tekkelerin, gelip giden yolculara verdikleri hizmeti gören devlet bu kurumlara vergi muafiyeti tanımış, neticede tekkelerin etrafında köyler, hatta şehirler oluşmuştur.

Bütün bu özellikleriyle tekkeler, resmî devlet kurumu özelliği taşımışlar, sistem olarak halkın hizmetinde bulunduklarından, başta yemek olmak üzere nakdî yardımda da bulunan hayır kurumları olarak görev yapmışlardır. Ahâliye kapısını sürekli açık tuttukları için tekkelere zamanla sadece yemek yemek için gelenlerin sayısı da artmıştır. Her tekke haftalık zikirlerinin öncesinde veya sonrasında mutlaka yemek çıkarmıştır. Bu ihtiyaçları gördükleri için devlet de tekkelere maddî yardım yapmış, erzak ihtiyaçlarını karşılamıştır. Netice itibariyle her tekkede bulunması gereken mutfak ve taamhane, o tekkenin büyüklüğü ve statüsü ile orantılı olarak yerini almıştır.

Tekke şeyhleri resmî devlet protokolü içinde yer almışlar, devletin özel törenlerine çağrılmışlardır.

Osmanlı döneminde hemen her tekke, vakfiye düzenlenerek tesis edilmiştir. Vakfiyede tekkenin bulunduğu yer, sınırları, bânîsi, tekke binası, vakfiye düzenlendiği tarihte bina yapılmış ise tanımı, kimi zaman ad verilerek kimin için yaptırıldığı, şeyhlerin, vakıf yöneticilerinin ve diğer görevlilerin görevleri, yapılması istenen işlerle ilgili şartlar, vakfın karşılık beklemeden kurulan müesseseleri olan hayrâtı ve akarları ile harcama kalemleri ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Vakfiyelerin resmî olarak kabul edilmesi, vâkıfın vakfiyeyi şer'î mahkemeye arzı ve bunu mahkemenin onaylaması ile mümkün olabilmektedir.

Kimi zaman tekke binasının yapıldığı, faaliyetini yürüttüğü, vakfiyenin ise daha sonra düzenlenmiş olduğu vâkidir. Bazen vakfiyenin düzenlendiği kişinin ölüm tarihi ile vakfiye tarihi aynı zamanı göstermektedir. Vakıf kuran şahıs vakfiyesini hazırladıktan sonra tescil ettirmeyip âdetâ bir vasiyet belgesi gibi öldüğü tarihte tescil ettirmiştir. Bu yüzden tekkenin kuruluş tarihinin vakfiye tarihi ile aynı zamanda olmayabileceği hatırdan uzak bulundurulmamalıdır.

Tekkeler vakfiyelerle kurulduğundan ve hizmetleri resmî devlet görevi sayıldığından önceleri Dârüssaâde Ağalığı, nezaretlerin kurulması ile birlikte Evkâf Nezâreti'nin, son dönemlerde de Meclis-i Meşâyih kurumunun teftiş ve denetimi altında tutulmuşlardır.

Tekkeler hemen hemen bütün beldelerde aynı vazifeleri görmüştür. Verdikleri hizmet anlayışı ve çeşitliliği olarak birbirine benzemekle birlikte mîmârî özellikleri farklılık arz etmiştir. Bulunduğu yer, büyüklük ve küçüklüğüne göre çeşitli birimler içerse de bir tekke ana hatlarıyla şu kısımlardan oluşmaktadır:

1. İçinde namaz kılınan, âyin yapılan ve zaman zaman ders okunan mescid.

2. Büyük tekkelerde âyin yapmaya ayrılan, aynı zamanda mevlid ve hatim cemiyetlerinin de yapıldığı *tevhidhâne* diye adlandırılan kısım.

3. Kurucu şeyhin türbesi.

4. Vaktiyle tekkede yaşamış olanların kabirlerinin yer aldığı hazîre.

5. Derviş ve misafirlerin ikâmet ettiği odalar.

6. Şeyhlerin aileleriyle ikâmet ettiği ve ayrıca tekkeye gelen hanımların ağırlandığı harem.

7. Halvet uygulamasının görüldüğü tarikatlerin tekkelerinde halvethâne denilen inzivâ hücreleri.

8. Kütüphane.

9. Mutfak ve erzak ambarları.

10. Tekkelerdeki dervişlerle misafirlerin yıkandıkları hamam.

11. Devamlı kalanlarla gelip gidenlerin hayvanlarının kaldığı ahırlar.

"Erkek misafirlerin ağırlandığı, sohbet ve meşk toplantılarının gerçekleştirildiği şeyh odası; ayinlerde mûsikîyi idare eden zakirbaşının dinlendiği,

misafir kabul ettiği, mûsikî meşklerinin yürütüldüğü, ayinlerde kullanılan mûsikî aletlerinin saklandığı zakirbaşı odası; dervişlerin kendi aralarında oturup sohbet edebildikleri meydan odası; konuklara sunulan kahvelerin "kahve nakibi" denetiminde hazırlandığı kahve ocağı gibi bölümlerden oluşan, birçok fonksiyonu bünyesinde toplayan selamlık" da bunlara ilave edilmelidir.[2]

Tekkeler aslî vazifeleri olan ahlâken yetkin insan yetiştirmenin yanısıra bulundukları bölgenin halkı ile ilişkiler de kurmuştur. Sözgelimi medreselerin kurulamadığı köy ve göçebe çevrelerinde ahâlinin bilgi seviyesinin yükseltilmesinde etkili olmuş, halkın kültürel gelişmesine katkıda bulunmuştur. Tekkelerde, halka açık yapılan vaaz ve nasihatler ahâli tarafından ilgi görmüştür.

Tekkelerde gerçekleştirilen ve ruha coşku veren zikir meclislerinde şiir ve mûsikînin kullanılması, bu alanlarda pek çok ustanın tekkelerde yetişmesini sağlamıştır.

Tekkeler, kütüphanelerinde bulunan ve çeşitli ilim dallarına ait eserlerin nesilden nesile okutulmasını sağladığı gibi bu mirasın günümüze kadar intikaline de aracı olmuştur. Günümüzde Süleymaniye Kütüphanesi başta olmak üzere muhtelif şehirlerdeki çok sayıda kütüphanenin yazma eser koleksiyonunu bu tekkelerin kitapları oluşturmaktadır.

Ezcümle tekkelerin tarih boyu gerçekleştirdikleri dinî, ahlâkî ve sosyal görevlerini şu şekilde listeleyebiliriz:

Topluca ve bireysel zikir merkezi, İslâmî ilimler tahsil merkezi, Kur'an öğretim merkezi, davranış rehabilitasyon merkezi, sağlık merkezi, fennî buluşlar ve fen ilimleri merkezi, kültür merkezi, güzel sanatlar geliştirme ve uygulama merkezi, şehirleşme, kütüphane ve kitap okuma merkezi, tâlimgâh, işgalci ve sömürgeci güçlere karşı mücadele, İslâm ordularına komutan ve asker olarak destek verme, savaşlara katılarak dua etme, fethedilen toprakların İslâmlaşması ve yerleşik hayata adaptasyon hizmeti, spor merkezleri, ibâdethâne/cami, ruh hastalıkları tedavi merkezleri, sivil toplum örgütü fonksiyonları, küslerin barıştırılması (yiğitbaşılık), imaret, yoksullara yardım, otel hizmeti, ribat, kürsü şeyhliği, sefaret, ticârî faaliyetler, çok yönlü danışmanlık, evlilik yardımı, veterinerlik hizmetleri, cenaze faaliyetleri, genel sohbet hizmetleri, düşünce ve fikir hayatına katkı, gençlik örgütü, telif faaliyetleri, değirmencilik, çiçek yetiştiriciliği, bahçe bakımı...

2 M. Baha Tanman, "İstanbul Tekkeleri", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi* (Proje yöneticisi M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz), İstanbul 2015, VIII, 414. Tekkelerin sâir fonksiyonları için bk. Aynı çalışma, 414-416. [410-427]

Tekke vakfiyelerinde görülen görevli isimleri bu mekânlardaki hizmet çeşitliliğine işaret etmektedir ki bunlardan bazıları şunlardır: Kapıcı (bevvâb), aşçı, değirmenci, bulaşıkçı, kilerci, ambarcı, kayyım, helvacı, ferrâş, çerâgî, kâtib, imam, müezzin, zâkir, virdhân, hatimhân, aşirhân, derviş...

Tekkelerde, bağlılarının tasavvufî eğitimini gerçekleştiren ve bu mekânların hizmetlerinin sürekliliğini sağlayan kişiye *şeyh* veya *mürşid*, onun terbiyesi altında bulunanlara ise *derviş* veya *mürid* denilmektedir. Tekke çatısı altında bulunan dervişler birbirlerinin yüzüne severek ve merhametle bakmayı ibadet sayar, birbirlerine hizmet etmeyi, birbirlerinin malını harcamayı gönül hoşluğu ile karşılamayı, birbirlerine karşı fedâkâr ve tahammüllü olmayı, özür dilemeyi gerektirecek davranışlardan sakınmayı, sevgi ve şefkat duygularıyla dolu olmayı, aralarındaki sevginin sırf Allah rızası için olması gerektiğini, maddî çıkar, itibar veya şöhret arzusunun söz konusu edilmeyeceğini, her zaman birbirlerini hayırla anmak gerektiğini, karşılık beklemeden birbirlerine hizmet etmeyi, kardeşinin hatalarını görmezlikten gelip ezâlarına katlanmayı, ihtiyaçlarını gidermeye çalışmayı, dâimâ saygılı, hoşgörülü davranmaları gerektiğini, her zaman kardeşlerini haklı, kendini kusurlu bilmeyi, insaflı olup insaf beklememeyi, birbirinin sevinç ve üzüntülerini paylaşmayı, bir sıkıntıyla karşılaşanın yardımına koşmayı, vefalı olmayı ve sadâkatten ayrılmamayı görev bilmeyi, büyüklerini baba, akranını kardeş, küçüklerini evlat olarak görmeyi öğrenirler.[3]

Zikir bütün tarikatler için önemli görülmüş, "üssü'l-esas" sayılmıştır. Her bir tarikatin gerek bireysel gerekse toplu olarak tekkelerde icra edilen kendilerine has evrâd, ezkâr, âdâb, erkân ve usulleri vardır. Her tekkede, haftada bir gün belirli bir saatte -ki bu vakit hiç değişmez- zikir yapılır. Bunun yanında mübarek günlerde de yine zikir ve bayramlara has özel âyinler icra edilir. Zikir, namazdan sonra şeyh veya vekilinin riyasetinde tevhidhânede gerçekleştirilir. Buralarda kadın ve erkekler için ayrı ayrı mekânlar bulunur. Zikir her tarikatin kendine mahsus duası olan evradın topluca okunmasıyla başlar. Kimi tarikatler zikirlerini sadece oturarak, kimisi sadece ayakta, kimileri de hem oturarak hem de ayakta yapar. Mûsikî kurallarına göre, zaman zaman ilâhiler de zikre eşlik edebilir.

Tekkeleri bir tarikatin usûl, âdâb ve erkânına göre idare eden şeyhler, ya bir önceki şeyh tarafından nasb yoluyla ya da vefat ettikten sonra mânevî işaretlerle tayin edilmiştir. Saltanat usulü ile yönetilen tekkelerde yazılan vakfiye

3 Süleyman Uludağ, "İhvân", *DİA*, XXI, 580.

şartlarına göre tekke meşihatlığı babadan oğula intikal eden bir meslek olarak da algılanmıştır. Bu durum ehil ve liyakatli şeyhzâdeler için iyi bir yol olurken, aksi söz konusu olduğunda çeşitli problemlerin ve çekişmelerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.[4]

4 Bk. Semih Ceyhan, "Tarikat ve Tekke Kavramlarına Dair", *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür* (ed. Semih Ceyhan), İSAM Yayınları, İstanbul 2015, s. 37.

TARİKAT

BEYKOZ TEKKELERİ

Tarikat

Lügat anlamları bir tarafa bırakılacak olursa *tarîk* ve *tarîkat* kelimeleri, "doktriner anlamda, insanı kendisinin ve evrenin hakikatlerine, bu hakikatleri bir bütün olarak kendisinde barındıran Hz. Muhammed'e, hakikatlerin kaynağı ve yaratıcısı olan Allah'a götüren ruhanî yol..." anlamında, kurumsal anlamıyla, "Hz. Muhammed'e ve Allah'a mânevî açıdan erişmede rehberlik eden bir mürşide bağlı kimseler için kurulmuş, mânevî, ahlâkî ve sosyal kuralların bütünü ve bu kurallara göre teşkilâtlanmış müessesedir."[5] Bütün tarikatler temel itibarıyla Tarîkat-i Muhammediyye adına sahiptir. Tarikatler öncelikli olarak bireyin kemâlini amaçlar ve uyguladıkları âdâb, erkân ve seyr ü sülûk ilkeleri bakımından birbirinden farklılıklar arz ederler.

Hicrî altıncı yüzyıla kadar dînî ilimler alanında oluşumunu tamamlamış olan tasavvuf, dînî düşünce alanında da önemli mesafe kat etmiştir. Tarikatler, tasavvufun belirlediği gayeye götürmek için yöntemleri farklı olmak üzere tespit edilmiş ekollerdir. Altıncı yüzyılda İslâm dünyasının çeşitli bölgelerinde kurulan tarikatler, tekkelerinde insanları bireysel olduğu gibi gruplar hâlinde de terbiye etme misyonunu üstlendiler. Yaygın eğitim kurumları diyebileceğimiz tekkeler, varlıklarını sadece şehir merkezlerinde sürdüren müesseseler olarak kalmayıp devletin ulaşamadığı, medreselerin kurulamadığı en ücra yerleşim birimlerindeki insanlara, hatta göçebe ve yarı göçebe kitlelere, açtıkları küçük tekkeler vasıtayla ulaştılar. Tarikatler, yediden yetmişe, toplumun her kesimini içine alacak şekilde bir terbiye yöntemi geliştirerek bireylerin içlerinde taşıdığı iyi ve güzel hasletleri harekete geçirmeye çalıştılar. Zaman ve mekânın farklılığı olgusunu dikkate alarak geliştirdikleri bu yöntemler, tarikatlere dinamiklik sağlayarak gittikleri yerlerde tutunmalarının zeminini teşkil etti. Tarikat erbâbı, maddî devlet sınırlarını ortadan kaldırarak geniş ortak zeminlerde insanları buluşturmayı başardı. Sadece devlet sınırları değil kökleşmiş ve katılaşmış mezhepsel sınırları da bertaraf ederek kitlelerin birbirlerine yaklaşmasını ve dayanışmasını sağladı. Kuşkusuz bunların gerçekleşmesinde bireysel karizmaları ve örnek şahsiyetleriyle tekkelerin başında bulunan şeyhler en önemli paya sahip olmuştur. Zira onlar tarikatlerin öngördüğü usul ve esasları söylemsel boyutta bırakmayıp eyleme geçiren temsil odaklı karizmatik şahsiyetlerdir.

Bir tarikate girmek isteyen *tâlib* veya *muhib* o tarikatin mürşidine, onun yapacağı yönlendirmelere tamı tamına bağlı kalacağına dair söz vererek *intisâb* eder. *Mübâyaa, ahz-ı tarîk, ahid, bîat, telkîn-i zikr, inâbe, el almak* ve *ikrâr vermek* gibi terimler de intisâb anlamında kullanılır. Bu yolla mürşidin mâneviyatından müridin kalbine akan feyiz onu ruhen yeniler. Tâlibin elinin üstünde mürşidin

5 Ceyhan, "Tarikat ve Tekke Kavramlarına Dair", s. 28, 29.

eli, onun elinin üstünde de tarikat pîrinin eli bulunduğu ve tarîkatin silsilesiyle bu durumun Hz. Peygamber'e kadar ulaştığı kabul edilir. Bu yolda *seyr ü sülûk* denilen terbiye sürecini tamamlayanlara *halîfe* denilir ve kendilerine bu yolda yetkinliklerinin bir nişânesi olarak *hilâfetnâme* verilir. Bu kişi, duruma göre mürşidinin adına başkalarını tarikate kabul edebilir veya bağımsız olarak yolu temsil etme yetkisine sahip olur. Şeyh, halife ve dervişlerin kullandığı *tesbih*, *asâ*, *kemer*, *tâc*, *hırka*, *keşkül*, *teber* vb. eşyalara *tarikat cihazı* denilir.

İslâm dünyasında kurulmuş olan belli başlı tarikatler kuruluş tarihine göre şunlardır:

1. Kâzerûniyye. Ebû İshak-ı Kâzerûnî (ö. 426/1035) tarafından kurulmuştur.

2. Kâdiriyye. Abdülkâdir-i Geylânî (ö. 561/1165-66) tarafından Bağdat'ta kurulmuştur.

3. Yeseviyye. Ahmed-i Yesevî (ö. 562/1166) tarafından Türkistan'ın Yesi bölgesinde kurulmuştur.

4. Sa'diyye. Cebâviyye olarak da adlandırılan tarikat Sa'deddin el-Cebâvî (ö. 575/1180) tarafından Şam'da kurulmuştur.

5. Rifâiyye. Ahmediyye ve Batâihiyye olarak da adlandırılan tarikat Ahmed er-Rifâî (ö. 578/1182) tarafından Irak'ın bugünkü Basra bölgesinde kurulmuştur.

6. Kübreviyye. Necmeddîn-i Kübrâ (ö. 618/1221) tarafından Harezm'de kurulmuştur.

7. Sühreverdiyye. Ebû Hafs Şehâbedden es-Sühreverdî (ö. 632/1234) tarafından Bağdat'ta kurulmuştur.

8. Çiştiyye. Muînüddin Hasan el-Çiştî (ö. 633/1236) tarafından Hindistan'ın Ecmir şehrinde kurulmuştur.

9. Şâzeliyye. Ebü'l-Hasan Nureddin Ali eş-Şâzelî (ö. 656/1258) tarafından Mısır'da kurulmuştur.

10. Bektâşiyye. Hacı Bektâş-ı Velî (ö. 669/1271 [?]) tarafından Nevşehir'in Hacı Bektaş ilçesinde kurulmuştur.

11. Mevleviyye. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (ö. 672/1273) tarafından Konya'da kurulmuştur.

12. Bedeviyye. Ahmediyye ve Sütûhiyye olarak da anılan tarikat Ebü'l-Fityân Ahmed el-Fâsî el-Bedevî (ö. 675/1276) tarafından Mısır'ın Tanta şehrinde kurulmuştur.

13. Desûkiyye. Burhâniyye olarak da anılan tarikat İbrahim ed-Desûkî (ö. 676/1277) tarafından Mısır'ın Desuk şehrinde kurulmuştur.

14. Safeviyye. Safiyyüddîn-i Erdebîlî (ö. 735/1334) tarafından İran'ın Erdebil şehrinde kurulmuştur.

15. Nakşibendiyye. Bahâiyye olarak da adlandırılan tarikat Bahâeddîn-i Nakşibend (791/1389) tarafından Buhara'da kurulmuştur.

16. Halvetiyye. Ömer el-Halvetî (ö. 800/1397 [?]) tarafından bugünkü Azerbaycan bölgesinde kurulmuştur.

17. Bayrâmiyye. Hacı Bayrâm-ı Velî (ö. 833/1430) tarafından Ankara'da kurulmuştur.

18. Zeyniyye. Zeyneddîn-i Hafî tarafından Herat'ta kurulmuştur.

19. Celvetiyye. Hüdâiyye olarak da anılan tarikat Aziz Mahmûd-ı Hüdâyî (ö. 1038/1628) tarafından İstanbul'da kurulmuştur.

Tarikatler, zamanla çok sayıda şube veya kola ayrılmıştır. Her bir tarikatin kurucusu *pîr* olarak adlandırıldığı gibi şube ve kol kurucuları da aynı isimle anılmışlardır. Tarîkat kurucusuna *pîr, pîr-i tarîkat* veya *pîr-i evvel* adı verilmiş, asıl tarikatin usullerine bağlı kalmakla birlikte düşünce, âdâp ve erkân yönünden tarîkatte bir kısım yenilikler yapana *pîr-i sânî* denilmiştir. Bir tarikate intisâb etmiş olan kimse için de *ehl-i tarîk* ve *tarikat ehli* gibi ifadeler kullanılmıştır.

Beykoz Belediyesi
OSMANLI DÖNEMİNDE TARİKATLER VE TEKKELER
BEYKOZ TEKKELERİ

Osmanlı Döneminde Tarikatler ve Tekkeler

XIII. asırda Anadolu, tasavvuf düşüncesi ile tasavvuf ahlâkının birlikte işlendiği bir ortamdır. Moğol ve Haçlı meydan okumaları karşısında etkinliklerini kaybeden Selçuklulardan sonra Anadolu'daki beyliklerin yöneticileri, tarikat şeyhlerine yakın durarak tekkeler inşa etmişler ve bu yapılara vakıflar tesis etmişlerdir. Ağır yaşam şartları altında bunalan halk kesimi de kendilerini tekkelere atmışlardır. Bunda hem yönetenlerin hem de yönetilenlerin kaybolan huzuru yakalayabilme çabası rol oynadığı gibi yönetenlerin kendi karizmalarını bu vesile ile güçlendirme arayışı ve halkın tekkelere sağlanan imkânlardan yararlanma arzusu da etken olmuştur.

İlim, sanat ve kültür açısından dikkat çeken merkezî şehirlerde, Sünni inanç esaslarına bağlı tasavvufî kurumlar nitelik ve nicelik yönünden gelişirken çeperde kalan, İslâm'ı henüz sindirememiş göçebe ve yarı göçebe kesimler arasında, eski Türklerde ozanlara benzeyen "baba" ve "derviş"ler daha bir nüfuz kazanır olmuşlardır.

Hiç şüphesiz siyâsî güç, kendisini destekleyen ilmî ve kültürel ortam olursa hayatiyetini devam ettirir, kalıcı hâle gelir. Osmanlı'nın siyâsî yönünü takviye eden en önemli iki dînî ve sosyal unsurdan biri ilim adamlarına bakış ve onlara sağladıkları imkân, diğeri ise tasavvuf erbâbı ile geliştirdikleri sağlıklı ilişkidir, denilebilir.

XIV. asır boyunca gelişen ve güçlenen Osmanlı sistemi, bu dönemde daha çok insanı ahlâkî bakımdan eğiterek, bu temel üzerinde bir sosyal yapı kurmayı başarmıştır.

Daha Osman-ı Gâzi zamanında Osmanlı Beyliği şehirleri, ordusu, sarayı ve bürokrasisi olan bir devletçik hâline gelmiştir. Tarikat erbâbı da sultanların müsteşarlığını yapma yanında, tesis etmiş olduğu tekkelerde, gelen gidenin yeme içme gibi günlük temel ihtiyacını karşılamış, bütün halk kesimlerinin eğitimlerini önemli oranda üstlenmiş, bulundukları beldelerde âsâyişi sağlamış, düşmanla savaşa giren devletin yanında savaşa katılmış ve iskân faaliyetlerine katkıda bulunmuştur. Zaman içerisinde şehirlere yerleşen bu kesimler, sünnî anlayış ortak paydasında devletle yardımlaşarak ibâhî oluşumların yayılmasının da önüne geçmişlerdir. Özellikle Balkanlar'da fethedilen yeni beldelerin dînî ve kültürel faaliyetleri, büyük oranda oralarda kurulan tekkeler yoluyla gerçekleştirilmiştir.

Kuruluş döneminde Osmanlıların, tarikatler ve onların geliştirdikleri kurumlar olan tekkelere güven duyup toplum hizmetlerinde arkalarında

olması, tasavvuf tarihi bakımından tarikatlerin yaygınlaşmasına, aktif ve canlı bir dönem yaşamasına sebep olmuştur. Osmanlı'nın güçlenmesi ve sınırlarını genişleterek yüzyıllar boyu hâkimiyetini sürdürmesine paralel olarak, bu kurumlar da kökleşmiş ve toplumun baştan ayağa hemen bütün kesimlerine bir şekilde hitap eden etle tırnak misali yapılar olmuşlardır. Bu yapılar bir taraftan dînî-tasavvufî anlayışı yayarken diğer taraftan da ahâlinin mâneviyatını yükselterek imanlarını pekiştirmeye katkıda bulunmuşlardır.

Selçuklular döneminde oluşmaya başlayan tarikatler, Osmanlı'nın ilk iki asrında tekemmül etmiştir. Her tarikat kendine has tekkesini kurmuş, muhtelif âdâb ve erkân kaideleri ile tasavvufî yorumlarını geliştirmiştir.

XIV. asrın sonuna gelindiğinde, o zamana kadar oluşumunu tamamlamış olan belli başlı tarikatlerden Kâzerûniyye, Mevleviyye, Kübreviyye, Zeyniyye, Kâdiriyye, Halvetiyye, Rifâiyye ve Bektâşiyye, Osmanlı topraklarında yaygınlaşmaya başlamıştır.

Tasavvufî oluşumlar olan tarikatlerin en eskisi Ebû İshak el-Kâzerûnî'ye (ö. 426/1035) nisbet edilen Kâzerûniyye Tarikati'dir. Yıldırım Bayezid Bursa'da Ulu Cami'yi inşa ettirdiği sene Kâzerûniyye mensuplarına da bir tekke yaptırmıştır. Fetih ve cihad hususunda daha gayretli olan bu tarikatin tekkeleri zaman içerisinde Anadolu şehirlerinde çoğalmış ancak XV. asırdan sonra tarihe karışmıştır.

Mevleviyye Tarikati, Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled ve halifesi Hüsameddin Çelebi ile sistemleşmeye başlamış, zamanla kurulan mevlevîhâneler vasıtasıyla Anadolu, Rumeli ve sâir Osmanlı beldelerinde temsil edilir olmuştur. Sultan Veled'den sonra erkek torunları kanalıyla devam eden aile üyelerinin Konya'daki âsitânede şeyhlik makamına oturmaları sonucu, Mevlevîlik'te bir "Çelebilik Makamı" meydana gelmiştir. Bu makamı temsil eden çelebiler şeyh olurlar veya şeyh olacaklara icâzetnâme verirlerdi. Sultan Veled'in kızı Mutahhare Âbide Hatun kolundan devam eden kanadı da "İnas Çelebileri" olarak adlandırılmaktaydı. Bu yüzden Mevlevî şeyhleri *Çelebiler* ve *Çelebi olmayanlar* diye iki gruba ayrılmakta idi. Bunun yanında Mevlevîlik inanç yönünden de iki kol hâlinde devam etmiştir. Bunlardan biri, zühdü esas alan, sünnî inanç ilkelerine sıkı sıkıya bağlı kalan Veled Kolu, diğeri ise Kalenderîler gibi kendini şeriatle kayıtlı saymayıp şarap ve esrarın serbest sayıldığı, bıyıkların uzatıldığı, "çâr darb" denilen saç, sakal, bıyık ve kaşların kazıtıldığı, bâtınî karaktere sahip Şems koludur. Bütün bunlara rağmen Osmanlı ülkesinde hayatiyetini devam ettiren ve Mevlevîlik denilince akla gelen kol, Çelebiler tarafından

temsil edilen "Veled Kolu" olmuştur ve bu kol Osmanlı idarecileriyle de müsbet ilişkiler geliştiregelmiştir.

XV. asrın başlarından itibaren bazı Anadolu şehirlerinde görülmeye başlayan Nakşibendîlik İstanbul'un fethini müteakip Simavlı Molla Abdullah-ı İlâhî (ö. 896/1491) ve onun halifesi Emir Ahmed-i Buhârî (ö. 922/1516) vasıtasıyla İstanbul başta olmak üzere Balkanlar ve Anadolu'da hızlı bir şekilde yayılmıştır. Ahmed-i İlâhî ile Bursa'da temsil edilen Nakşibendiyye, Baba Nimetullâh-ı Nahcuvânî (ö. 920/1514) ile Orta Anadolu'da yaygınlaşmıştır.

Anadolu'daki ilk Kübrevî şeyhi, "Emir Sultan" diye tanınan ve döneminin merkez şahsiyetlerinden biri olan Buharalı Şemseddin Muhammed'dir (ö. 833/1429). Bu zât, Bursa'ya yerleşerek Yıldırım Bâyezid'in damadı da olmuş ve kısa süre içerisinde çevresinde büyük bir saygınlık kazanmış, yetiştirdiği insanlar vasıtasıyla Anadolu'nun pek çok yerinde faaliyet gösterir hâle gelmiştir. Emir Sultan'dan feyiz alan şahsiyetlerden birisi de meşhur "Mevlid"in yazarı Süleyman Çelebi'dir (ö. 825/1422). Ne var ki bu tarikat varlığını uzun süre devam ettirememiş, bir asır içerisinde tarihe karışmıştır.

"Somuncu Baba" diye tanınan Hamidüddîn-i Aksarâyî'nin yanında tasavvufî terbiyesini tamamlayan Ankaralı Hacı Bayrâm-ı Velî (ö. 833/1430) tarafından XV. asrın başlarında kurulan Bayrâmiyye, asrın başlarından itibaren yaygınlık kazanmaya başlamış, kurucu pîrden feyiz alan pek çok insan bu feyzi İstanbul başta olmak üzere Anadolu ve bilâhare Balkanlar'a taşımıştır. Bu önemli sûfînin ocağında yetişenler arasında "Ak-şeyh" veya "Akşemseddin" diye tanınan Muhammed b. Hamza (ö. 863/1459), Yazıcızâde Mehmed (ö. 855/1451), Yazıcızâde Ahmed (ö. 870/1466'dan sonra), Eşrefoğlu Rûmî (ö. 874/1469-70), Bıçakçı Ömer Dede (ö. 880/1475) gibi isimler bulunmaktadır. Somuncu Baba Ebheriyye, Nakşibendiyye ve Halvetiyye tarikatlerine mensup şeyhlerin terbiyesinden geçtiği için Bayrâmiyye Tarikati bu üç tarikati mezcetmiştir. Her ikisi de (Hacı Bayrâm-ı Velî'nin halifesi olan Akşemseddin ve Bıçakçı Ömer Dede) tarikat faaliyetlerini Göynük'te devam ettirmişlerdir. Ancak aralarında zuhur eden ihtilaf sebebiyle Bayrâmîlik bu iki zâttan sonra iki koldan devam etmiştir. Birisi, Akşemseddin'e nisbetle Şemsiyye, diğeri de Melâmiyye'dir. Orta Anadolu, Kayseri, İstanbul, Bursa ve Rumeli bu tarikatin ilk dönemlerde yayıldığı alanlar olmuştur.

Erken dönem Osmanlı coğrafyasına gelen tarikatlerden birisi de Horasan bölgesi meşâyihinden Zeyneddîn-i Hafî'ye nisbet edilen Zeyniyye'dir. Bu tarikat, kurucusunun halifeleri Abdurrahîm-i Merzifonî (ö. 850/1446) ve

Abdüllatîf-i Kudsî (ö. 856/1452) vasıtasıyla Anadolu'ya gelmiş, "Şeyh Vefâ" olarak tanınan Konyalı Muslihuddin Mustafa (ö. 896/1491) ile İstanbul'da temsil edilmiştir. Meşhur Âlim Kutbeddîn-i İznikî (ö. 821/1418) ve tarihçi Âşıkpaşazâde (ö. 889/1484'ten sonra) de bu tarikatin önemli temsilcilerindendir. Yavuz Sultan Selim Zeyniyye Tarikati ileri gelenlerinden Halimî Çelebi'yi (ö. 922/1516) kendisine imam ve Şehzâde Süleyman'a hoca tayin etmiştir. Zeyniyye, XVI. asrın başlarından itibaren varlığını kaybetmeye başlamış ve zamanla tarihe karışmıştır.

Tarih bakımından en eski ve en yaygın tarikat olan Kâdiriyye'yi Anadolu'ya etkin bir şekilde getiren sûfî, Eşrefoğlu Abdullah-ı Rûmî'dir (ö. 874/1469-70). İlk önce Hacı Bayrâm-ı Velî'nin terbiyesinden geçerek Bayrâmî icâzeti alan bu zât, sonradan şeyhinin tavsiyesi üzerine Hama'da bulunan Kâdirî Şeyhi Hüseyn-i Hamevî'ye intisab etmiş ve onun yanında seyr ü sülûkünü tamamlayıp aynı zamanda Kâdirî icâzeti de alarak memleketi olan İznik'e dönmüştür. Kendi adına nisbet edilen Eşrefiyye'yi, İznik merkez olmak üzere Bursa ve Batı Anadolu'da yaymıştır. Kâdiriyye Tarikati'ni Anadolu'ya ilk getiren kimse olduğu için Eşrefoğlu Rûmî, Osmanlı coğrafyasında Kâdiriyye'nin Pîr-i Sânîsi olarak kabul edilmiştir. Eşrefoğlu Rûmî'nin ilk şeyhinin Emir Sultan, ikinci şeyhinin Hacı Bayrâm-ı Velî ve son şeyhinin de Hüseyn-i Hamevî olması sebebiyle Eşrefiyye bu üç tarikatin mezcedilmesinden ve bazı ilaveler yapılmasından meydana gelmiştir. Eşrefoğlu Rûmî'nin İznik'te kurduğu, tarikatin âsitânesi olmuş bu tekke, Anadolu'nun en önemli tarikat merkezlerinden biri olma vasfını Osmanlı'nın son dönemlerine kadar sürdürmüştür.

İslâm dünyasında en çok yayılma imkânı bulmuş tarikatlerden birisi olan Halvetiyye'nin Anadolu ve Balkanlar'da yayılmasının kilit ismi Bakü'de vefat eden Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî'dir (ö. 870/1466). Bahâeddîn-i Erzincânî (ö. 879/1474), Cemâl-i Halvetî (ö. 899/1494) ve Dede Ömer-i Rûşenî (ö. 892/1487) ondan aldıkları feyzi yayanlar arasında ilk sırada yer almaktadırlar. Süreç içerisinde çok sayıda kola ayrılan Halvetiyye'nin bu kolları bağımsız birer tarikat gibi telakki edilmiştir. Halvetiyye, İstanbul başta olmak üzere Anadolu ve Rumeli ile Osmanlı'nın hâkim olduğu sâir beldelerde hızlı bir şekilde yayılmıştır.

Rifâiyye Tarikati daha Selçuklular döneminde Anadolu'nun çeşitli yerlerinde görülmüştür. Bu tarikati İstanbul'a ilk getiren kişi XVI. asrın başlarında Şeyh Mahmûd-ı Hâdî olmuştur.

XV. asırda Bektâşiyye Tarikati her ne kadar teşkilatlanmamış ise de kurucu pîri Hacı Bektâş-ı Velî'nin kaleme aldığı *Makâlât* adlı eseri Osmanlı

Âlimi Hatiboğlu Muhammed (ö. 838/1435'ten sonra) tarafından nazmen Türkçeye tercüme edilmiştir. Aynı dönemde yapılan mensur bir diğer *Makâlât Tercümesi*'nin mütercimi de meçhuldür. Bektâşîliğin önde gelen şahsiyetlerinden biri olan "Kızıl Deli" adıyla bilinen Seyyid Ali Sultan (ö. 815/1412'den sonra) Balkanlar'da Dimetoka'yı kendisine merkez edinmiş ve Fatih Sultan Mehmed'in esir ettiği bir Sırp prensinin kızıyla evlenmiş ve bu evlilikten Balım Sultan (ö. 922/1516) doğmuştur. Bu zât, tasavvufî eğitimini tamamladıktan sonra İstanbul'a gelmiş, buradan tekrar Dimetoka'ya dönmüş, II. Bayezid tarafından 1501 tarihinde Hacı Bektâş-ı Velî'nin kurduğu Bektâşî Âsitânesi'ne şeyh tayin edilmiştir. Balım Sultan bu göreve getirilmesinden sonra Bektâşîliğin Pîr-i Sânî'si kabul edilmiş, Bektâşîlik, XVI. asrın başlarından itibaren kendine has usul ve erkânıyla müstakil bir tarikat kimliği kazanmış, ayrıca merkeziyetçi bir yapıya kavuşmuştur. Balım Sultan, Hacı Bektaş Âsitânesi etrafında, kan bağı ile Hacı Bektaş'a bağlı olduğu söylenen kişilere ait mezarların tamamını söktürüp yok etmiş, ayrıca Hurûfî-Şiî-Hristiyânî unsurların karışımından meydana gelen eklektik bir yapıyı "Balım Sultan Erkânı" adı altında geliştirip uygulamaya koymuştur. On iki İmam töresi, bekâr yaşama (mücerretlik), şarap içme (demlenme), ibâhîlik, teslim ve hulûl anlayışı, kulağa küpe takma ve on iki post geleneği bu erkânın özelliklerindendir. Bu hususları benimseyen Bektâşî oluşumlar sünnî tarikatlerin dışında mütalaa edilmelerine sebep olmuştur. Daha çok kırsal kesimde yaşama imkânı bulan bu tarikate, Osmanlı idaresi de bundan sonra pek sıcak bakmamış, gerilimli bir dönem yaşanmıştır.

Dinî düşüncenin üç sacayağından biri olarak hicrî VII/milâdî XIII. asırda teşekkül etmiş bulunan ve "Vahdet-i Vücûd" anlayışını vaz' eden Ekberiyye, Osmanlı'nın kuruluş döneminde de mühim temsilciler vasıtasıyla varlığını devam ettirmiştir. Bu düşünce, öğretileri ile sadece tarikatlerin ortak paydası olmakla kalmamış, Osmanlı ilim geleneğinin oluşmasında da önemli paya sahip olmuştur. Sözgelimi, bu anlayış, Orhan-ı Gâzi tarafından İznik'te kurulan ilk medreseye baş müderris tayin edilerek Osmanlı medrese geleneğinin oluşmasında etkin rol üstlenen Dâvûd-ı Kayserî (ö. 751/1350), ilk Osmanlı şeyhülislâmı olarak kabul edilen Molla Fenârî (ö. 834/1431) tarafından temsil edilmiştir. Yine Molla Fenârî'nin talebesi olan Kutbetdîn-i İznikî (ö. 821/1418), Hacı Bayrâm-ı Velî'nin de halifesi olan *Muhammediyye* adlı eserin yazarı Yazıcızâde Muhammed ve kardeşi Ahmed-i Bîcân, Eşrefoğlu Rûmî, Molla Abdullâh-ı İlâhî, "Şeyh Vefâ" diye şöhret bulmuş olan Konyalı Muslihiddin Mustafa, "Çelebi Halife" diye tanınan Cemâl-i Halvetî, "Yiğitbaşı Velî" diye bilinen Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî (ö. 910/1504) gibi meşhur âlim ve sûfîler tarafından temsil edilerek XVI. asra aktarılmıştır. Ekberiyye düşünce sistemi, bu yüzyılda da dirayetli

sûfîler tarafından temsil edilmiştir. Bunlar arasında, Nakşibendiyye ricâlinden Baba Nimetullâh-ı Nahcuvânî, oğlu İlyas b. İsa-yı Saruhânî (ö. 967/1559-60), Bahâeddinzâde Efendi (ö. 952/1545), Melâmiyye'den Ahmed-i Sârbân (ö. 952/1545), Celvetiyye'den Şeyh Üftâde (ö. 988/1580), Halvetiyye ricâlinden Cemâleddin İshak-ı Karamânî (ö. 933/1527), Sünbül Sinan (ö. 936/1529), İbrahim-i Gülşenî (ö. 940/1534), Sofyalı Bâlî Efendi (ö. 960/1553), Karabaş Ramazan Efendi (ö.?), Sarhoş Bâlî Efendi (ö. 980/1573), Şeyh Nûreddinzâde (ö. 981/1574) gibi çok sayıda meşâyih Ekberî düşünceye sahip çıkmış, onu bir şekilde kitaplarıyla veya yetiştirdiği insanlar vasıtasıyla gündemde tutmuş zâtlardır.

Osmanlı zihniyetinin oluşumuna kitaplarıyla etki eden bir diğer sûfî de Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'dir. Onun özellikle *Mesnevî* adlı eseri bu dönemde tercüme edilmiş ve üzerine şerhler yazılmıştır. *Mesnevî*'nin ilk manzum tercümesi *Mesnevî-i Murâdiyye*, Şair Muînî (ö.?) tarafından yapılarak II. Murad'a sunulmuştur. *Mesnevî* kültürü vaaz ve sohbetler yoluyla halka da yayılmıştır.

Osmanlı'nın devlet olma sürecinde bugünkü İran topraklarında sünnî paradigma hâkim idi ve Safevîler de Osmanlılar gibi bir Türkmen devleti idi. Safevîler'in zaman içerisinde Şiîleşmesi İslâm ve tarikatler tarihinin dikkat çekici olaylarından birisidir. Sûfîlerin Şiî-Alevî neşvesini ifade etmek için "teşeyyu" terimi kullanılır olmuştur. Şiîler Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in haklılığı ve Ehl-i Beyt'in üstünlüğünü esas alan bir felsefeye sahip olmuşlardır. Hz. Muaviye ve kimi sahabeyi tenkit etmişlerdir. Sünnîler ise sahabenin tamamına saygı ile bakmayı esas almış, Hz. Ali'ye dördüncü halife olarak saygı duymuş, Hz. Peygamber'in bütün eş ve çocuklarını Ehl-i Beyt olarak görmüşlerdir. Bu noktada, sünnî sûfîler genelde orta bir yol izleyerek Ehl-i Beyt'e muhabbet duymuşlar, Kerbelâ hüznünü canlı tutmuşlardır.

Osmanlı yönetim kesimi tarikat şeyhlerine sarayda sohbet ettirmiş, fetva verme yetkisi tanımış, hekimbaşılık, müneccimbaşılık, ordu şeyhliği, hünkâr imamlığı gibi vazifelere getirmişlerdir. Devletin tarikatler ve şeyhlerle olan yakın ilişkisi ve onlara sağladıkları imkânlara rağmen Oğlan Şeyh İsmail-i Ma'şûkî, Hamza-i Bâlî ve Muhyiddîn-i Karamânî gibi bazı şeyhleri kimi siyâsî mülahazalar ve itikâden çizgi dışına çıktıkları gerekçesiyle bizzat devlet tarafından idam edilmiş, bazıları da sürgüne gönderilmiştir.

Şeyhlerin kayda değer bir kısmı aynı zamanda dinî ilimlere vâkıf ve çeşitli sanat dallarında da mâhir kişilerdir. Aralarında müderris, kadı, hattat, şair ve mûsikîşinaslar bulunmaktadır. Şeyhülislâmlardan Zenbilli Ali Efendi, İbn Kemal ve Ebussuûd Efendi bir tarikatten el almış kimselerdir. Hem meşâyih

hem ulemâ, hem de devlet ricâli zâhir-bâtın/şeriat-tarikat dengesini kurma yönünde büyük gayret göstermiş, medreseliler tasavvuf ve tarikatlere rağbet eder olmuşlardır. Taşköprîzâde Ahmed Efendi'nin (ö. 968/1561) Osmanlı âlimlerini anlattığı *eş-Şekâiku'n-nu'mâniyye fî ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye* adlı meşhur eserinde âlimlerle birlikte şeyhlere de yer vermiş olması bu anlayışın önemli bir göstergesidir.

Osmanlı'da, sûfîler tarafından tasavvuf başta olmak üzere dinî ve edebî ilimlerin çeşitli alanlarında eserler kaleme alınmıştır. Tasavvuf alanında yazılan kitapları ana hatlarıyla iki kategoride incelemek mümkündür:

1. Doğrudan tasavvufî konular olan zikir çeşitleri, vird-evrâd, sülûk mertebeleri, nefsin iyi ve kötü huyları, tarikat âdâb ve erkânı, şeyh-mürid ilişkileri, tarikat cihazı, rüya tabirleri, tasavvufî tefsirler, sûfî menkıbeleri ve benzeri meseleleri ele alan "âdâbu's-sûfiyye, âdâbü'l-mürîdîn, tarikatnâme, hürde-i tarik, usûl-i tarikat, erkânnâme, mi'yâr-ı tarikat" ve benzeri isimlerle anılan kitaplar.

2. Tasavvuf düşüncesine dair Muhyiddin İbnü'l-Arabî (ö. 638/1240), Mevlânâ (ö. 672/1273), Sadreddîn-i Konevî (ö. 673/1274) ve Feridüddîn-i Attâr (ö. 618/1221) gibi sûfîlerin bazı eserlerinin tercüme ve şerhleri.

XIX. asrın ikinci yarısında tarikatler ile ilgili önemli bir gelişme de "Meclis-i Meşâyih" adında bir müessesenin kurulmasıdır. 1864 yılında şeyhülislâmlığa bağlı olarak kurulan bu meclis, devlet sınırları içerisindeki bütün tarikat ve tekkelerin yönetim ve denetimini üstlenmiştir. Zaman içerisinde bu meclise bağlı olarak tasavvuf ve tarikatlerle ilgili araştırmalarda bulunmak ve bu çalışmaları teşkilata sunmak üzere "Encümen-i İlmî" adında bir birim kurulmuştur. Ayrıca şeyhülislâmın tespit ettiği vilâyet, liva ve kazalarda da meclisin taşra teşkilatı olan "Encümen-i Meşâyih" adıyla bir teşkilat tesis edilmiştir.

Meclis-i Meşâyih'in kurulduğu ve işlediği dönemde devlet, içeride ve dışarıda büyük sorunlarla uğraştığından bu yapı çok da işlevsel olamamış, buna rağmen öteden beri özerk bir yapı arz eden tekkeler bundan sonra büyük oranda şeyhülislâmların ve müftülerin inisiyatiflerine terk edilmiş, meclis bir devlet dairesi hüviyetine bürünmüştür.

1910 yılında bir nizamnâme ile Dârü'l-Fünûn'da "ilm-i ahlâk-ı şer'iyye ve tasavvuf" adıyla bir ders okutulmaya başlanmış, 1915'te Medresetü'l-Mütehassisîn'in üç şubesinden birisi "Kelâm-Tasavvuf ve Felsefe" olarak ihdas edilmiştir. Tevhîd-i Tedrisat Kanunu'nun gereği olarak 1925'te açılan Dârü'l-Fünûn

İlahiyat Fakültesi'nde de "Tasavvuf Tarihi" ders olarak okutulmuştur.

II. Meşrutiyet'ten sonra Osmanlı'nın içinde bulunduğu sıkıntılı durum ve çöküşün sebepleri üzerinde duran özellikle Batıcı aydınlar, bunun faturasını tekkelere kesmişler, kimi İslâmcılar da bu düşünceye katılmışlardır. Bu dönemde tarikat mensupları da tarikat tarihinde ilk sayılabilecek Cemiyet-i Sûfiyye-i İttihâdiyye, Cemiyet-i Sûfiyye isimleriyle dernekler kurmuşlar, *Cerîde-i Sûfiyye, Tasavvuf, Muhibban, Hikmet* ve *Mihrab* adlarıyla dergiler çıkarmışlardır.

Anadolu'da yürütülen Kurtuluş Savaşı sürecinde Mustafa Kemal nüfuzlu şeyhlerle bizzat mektuplaşmış, onların desteğini istemiş, ilk Meclis'in açılışını Hacı Bayrâm-ı Velî Türbesi'nde yapmıştır. İlk mecliste çok sayıda tarikat ehli görev almıştır. XIX. asırda Kuzey Afrika'da kurulup yayılan Senûsiyye Tarikati'nin şeyhi Ahmed es-Senûsî (ö. 1933) 1920'de Anadolu'ya gelerek ahâliyi cihada teşvik etmiştir. Senûsî'nin Türkiye'den ayrılışı sebebiyle bir konuşma yapan Mustafa Kemal şunları söyler: "Bu teşkilat İslâm memleketlerinin her tarafında rastlanan diğer tarikatlar gibi sadece dinî bir mâhiyet arz etmez. Bu teşkilat aynı zamanda siyasî gayeler de takip ederek bu mıntıkada yaşayan Müslümanların istiklâl ve hürriyetini de temin maksadıyla meydana getirilmiştir."

3 Mart 1924 tarihinde Şer'iyye ve Evkâf Vekâleti'nin Kaldırılmasına Dair Kanun'a göre tekke ve zaviyelerin idaresi Diyanet İşleri Reisliği'ne devredilmek suretiyle Cumhuriyet, tekkeleri resmen tanımıştır. Ancak 20 Şubat 1925'te başlayan Şeyh Said İsyanı tekkelerin kapatılması için bir gerekçe sayılmış, önce Doğu Anadolu'daki bütün tekkeler kapatılmış, bilâhare 677 sayılı "Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklarla Birtakım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun" ile bu kurumların görünür hayatına son verilmiştir.

OSMANLI
BEYKOZ'UNUN
TARİKAT YAPILARI
BEYKOZ TEKKELERİ

Osmanlı Beykoz'unun Tarikat Yapıları

Boğaziçi'nin kuzey kısmında, Anadolu yakasında, Paşabahçe ile Anadolu Kavağı arasında, "Beykoz" adıyla anılan koyun çevresinde, İstanbul'un Asya ile Avrupa arasındaki en önemli bağlantı noktalarından birisini oluşturan Beykoz, yerleşim birimi olarak, bugünkü İstanbul'un suriçi ve havâlisinden çok önce teşekkül etmiş, tarih boyunca pek çok siyâsî gücün mekânı olmuştur. Günümüzde Beykoz, kuzeyinde Karadeniz, batısında İstanbul Boğazı, doğusunda Şile, yine kısmen doğusunda ve güneydoğusunda Çekmeköy, güney tarafında da Ümraniye ve Üsküdar ilçeleriyle çevrelenmiştir.

Milattan önce dördüncü asırda bir devlet kuran Trak halkı Beykoz'a yerleşerek kralları Amikos'un ismini bu yöreye vermiştir. Zaman içerisinde İranlılar ve Abbâsîler'in eline geçmiş olan bölge, I. Bayezid (ö. 805/1403) tarafından Osmanlı topraklarına katılmış, böylelikle Türkler tarafından kontrol altına alınmıştır.

Farsça "koz" (köy) Türkçe "bey" kelimelerinin birleşiminden meydana gelen ve "beylerin köyü" anlamında "Beykoz" diye adlandırılmıştır. Bizanslı bir beyin burada ikâmet ettiği, bilâhare Kocaeli fatihinin burada oturduğu, bir ara Kocaeli valilerinin idare merkezi olarak Beykoz'u kullandıkları rivayetleri bu adlandırmanın aslını oluşturmaktadır.

Bir başka yoruma göre de Beykoz adı "bey" kelimesiyle "ceviz" anlamına gelen "koz" kelimesinin birleşmesinden meydana gelmiştir.

İstanbul Boğazı'nın kuzeydoğusunda, Suriçi İstanbul'unun Boğaz tarafından en uzak konumunda yer alan Beykoz, idarî bakımdan Hüdâvendigâr Eyaleti'ne tâbi Kocaeli Sancağı'nın bir kazası olup Üsküdar kadılığına bağlı idi. On dokuzuncu asrın ortalarına doğru Kocaeli Sancağı Hüdâvendigâr Eyaleti'nden alınarak yeni eyaletler oluşturulmuş, bu yapılanmadan Beykoz da etkilenmiş, Anadolu yakasında yer alan yerleşim birimleri on dört belediye şubesine ayrılmış, bunlardan birisi de Beykoz olmuştur. Beykoz Belediye Dairesi Anadolu yakasının ilk belediyesi olmuştur.

Osmanlı Beykoz'unun tarikat yapılarını değerlendirmenin önemli ayakları vardır. Bunlardan bir tanesi yöre insanının iştigal sahası, diğeri de zaman içerisindeki nüfus hareketleridir.

Beykoz'da su değirmenleri bulunmakta idi. Acemi oğlanlarından oluşan ocağa "değirmen ocağı", bunların ustasına da "uncubaşı" denilirdi. Bu değirmenlerin yerinde III. Sultan Selim zamanında bir kâğıt fabrikası kuruldu. Osmanlı döneminde mevcut olan tabakhâne bilâhare bir deri ve ayakkabı fabrika-

sı hâline getirildi. Bunların yanında Beykoz önemli bir balıkçılık merkezi olup ahâlîsinin önemli bir kısmı balıkçılıkla meşguldü. Ayrıca İstanbul'un stresinden, sıkıntılarından bunalan insanlar âsûde ve ferah zamanlar geçirmek için buradan kaçıp tarihî ve kültürel güzellikleriyle öne çıkan Beykoz'a gelirlerdi.

Osmanlı döneminde yapılan nüfus sayımları, daha çok insanların iktisâdî durumunu ölçmeye ve vergilendirmenin sağlıklı yürütülmesini sağlamaya yönelik idi. Bunun yanında özellikle XIX. asır temettuât defterleri incelendiğinde yapılan nüfus sayımlarının iktisâdî durum ile ilgili bilgiler içermesi yanında bölgenin fiziksel yapısı ile bunun etrafında oluşan sosyal yapı hakkında da önemli ipuçları içerdiği görülmektedir.

1256 hicrî/1840 miladî yılına ait Beykoz kasabası temettuât defterine göre Beykoz kazasına bağlı 27 yerleşim birimi bulunmaktadır. Sadece erkek nüfusun kaydedildiği bu defterlerde kişilerin eşkâli, mesleği ve ismi yer almaktadır. Söz gelimi Beykoz kasabasının, Müslüman, Ermeni ve Rumların meskûn olduğu üç mahalleye ayrıldığı görülmektedir. Müslüman mahallesinde 299 numara üzerinden tahminen 800 kişi; Ermeni mahallesinde 181 numara üzerinden tahminen 724 kişi ve Rum mahallesinde ise 48 numarada tahminen 192 kişi yaşamaktadır. Buna göre kasabanın toplam nüfusu ortalama 1716 kişidir. 1894 yılında Beykoz merkezin nüfusu 4.363, Beykoz kazasının toplam nüfusu ise 9.494 olarak tespit edilmektedir. Kanlıca'nın nüfusu dâhil edildiğinde ise bu rakam 34.677'ye çıkmaktadır. 1914 sayımında Beykoz'un nüfusu 18.792, bu nüfusun 14.466'sının Müslüman, 3.708'inin Rum, 325'inin Ermeni ve 292'sinin Yahudi ve bir kişinin de Protestan olduğu belirtilmektedir.[6]

1935 yılı Beykoz nüfusu 21.308 iken 2020 yılı itibariyle bu rakam 246.110 şeklinde tezahür etmiştir.

***

Beykoz, özellikle Yûşa Peygamber'in kabir/makamının tespiti ile Osmanlı İstanbul'unun mânevî ikliminde yer edinmiş ve bu durum günümüze kadar devam etmiştir.

Gerek Yûşa Tepesi gerekse Beykoz'un sâir âsûde yerleri, İstanbul'un gürültü ve gündelik hayatının sıkıcılığından uzaklaşıp Mevlâsı ile başbaşa olarak iç muhasebesi yapmak isteyen dervişleri kendisine çekmiş, çeşitli tarikatlere bağlı

6 Kemal H. Karpat, "İstanbul Nüfusu: XVIII. Yüzyılın Sonundan XX. Yüzyılın Başına", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, İstanbul 2015, III, 488-519. Ayrıca bk. Cem Behar, *Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu, 1500-1926*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 1996.

tekkelerin kurulmasını sağlamıştır. "İslâm âlemindeki metropoller içinde tasavvufî hayatın en yoğun ve renkli biçimde yaşandığı, hemen bütün tarikatlerin temsil edildiği Osmanlı İstanbulu'nda, XIX. asrın sonlarında sayısı 250'yi geçen tekkelerden 34 kadarı Boğaziçi kıyılarında bulunmaktaydı. Başka bir deyişle, günümüzde 'Tarihî Yarımada' olarak anılan asıl şehirle bunun 'uyduları' olan Eyüp-Galata-Üsküdar üçlüsünde yoğunlaşan tasavvufî hayat, dönemin ölçütlerine göre merkeze uzak olsalar da Boğaziçi yerleşimlerine de yansımaktaydı. Hatta Boğaziçi'nin, İstanbul'un fethinden önce Osmanlı denetimine giren bazı kesimlerinde tarikat faaliyetleri Tarihî Yarımada'ya oranla daha erken bir tarihte başlamıştı."[7]

Osmanlı dönemi İstanbul'unda tekkeler yaşamın ayrılmaz parçasıdır. Müslüman nüfusun yoğun olarak iskân edildiği mahallerde, önemli güzergâhlar üzerinde, mahalle aralarında, kimisi ise kırsal alanlarda kurulmuşlardır. Özellikle XIX. asra gelindiğinde, her mahallede bazen birkaç tekkenin faaliyet gösterdiğine şahit olunmaktadır.

Osmanlı döneminde, Beykoz'un bugünkü sınırları içerisinde; Yûşa Tepesi, Mehmed Emin Efendi, Rûmî ve Atâullah tekkelerinde Nakşibendiyye; Akbaba Tekkesi'nde tahminlere göre önce Bektâşiyye sonra Nakşibendiyye; Raûfî, Şeyh Süleyman Efendi, Sütlüce, Macar Kalesi ve Talatî Efendi tekkelerinde Halvetiyye; Çayır Tekkesi'nde Rifâiyye; Çakmak Dede Tekkesi'nde Kâdiriyye tarikatleri temsil edilmiştir.

1925 yılında tekkelerin kapatılması ile birlikte, bu yapılar kendi hallerine terk edilmiş ve neticede bir yok olma sürecine girerek sayıları hızla azalmıştır. Bazısı günümüze kadar ayakta kalabilmiş bazısı da ortadan kalkmış olan Beykoz'un bu yapıları, mimârî yapı olarak minimum ölçülerde tutulmuş mütevazı tekkeler şeklinde oluşturulmuştur.

Son 30-40 yılda bu yapıların korunması için mimarî tespitler yapılmış, koruma önerilerinde bulunulmuş, kimi kamu kurum ve özel sivil toplum kuruluşları restorasyonlarını gerçekleştirerek buraları tekrar ayağa kaldırmışlardır.

7 M. Baha Tanman, "Osmanlı Dönemi Boğaziçi Uygarlığı", *Büyük Mecidiye Camii ve Ortaköy* (ed. Mehmet Baha Tanman), Kuveyt Türk Katılım Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014, s. 39. [15-59].

Beykoz Belediyesi
NAKŞİBENDÎ
TEKKELERİ
BEYKOZ TEKKELERİ

Nakşibendî Tekkeleri

Nakşibendî Tarikati, XIV. asırda Türkistan'ın Buhara şehrinde yaşamış olan Bahâeddîn-i Nakşibend'e (ö. 791/1389) nisbet edilmektedir. Horasan menşeli "melâmetiyye" anlayışı ile Buhara bölgesinin "medrese" kültürünü birleştiren tarikat, Farsça konuşan halkların yanı sıra Türkler arasında da yayılmıştır. Tarikatte genel kabule göre Hz. Ebû Bekir'e dayanan Bekrî silsile öne çıkmakla birlikte Hz. Ali'ye dayanan Alevî silsile de yer almaktadır. Son dönemlerde Bahâiyye olarak da anılan Nakşibendî Tarikati mensuplarına "büzürgân" adı da verilmiştir.

XV. asrın başlarından itibaren bazı Anadolu şehirlerinde görülmeye başlayan Nakşibendîlik, İstanbul'un fethini müteakip Simavlı Molla Abdullah-ı İlâhî (ö. 896/1491) ve onun halifesi Emir Ahmed-i Buhârî (ö. 922/1516) vasıtasıyla İstanbul başta olmak üzere Balkanlar ve Anadolu'da hızlı bir şekilde yayılmıştır. Ahmed-i İlâhî ile Bursa'da temsil edilen Nakşibendiyye, Baba Nimetullâh-ı Nahcuvânî (ö. 920/1514) ile Orta Anadolu'da yaygınlaşmıştır.

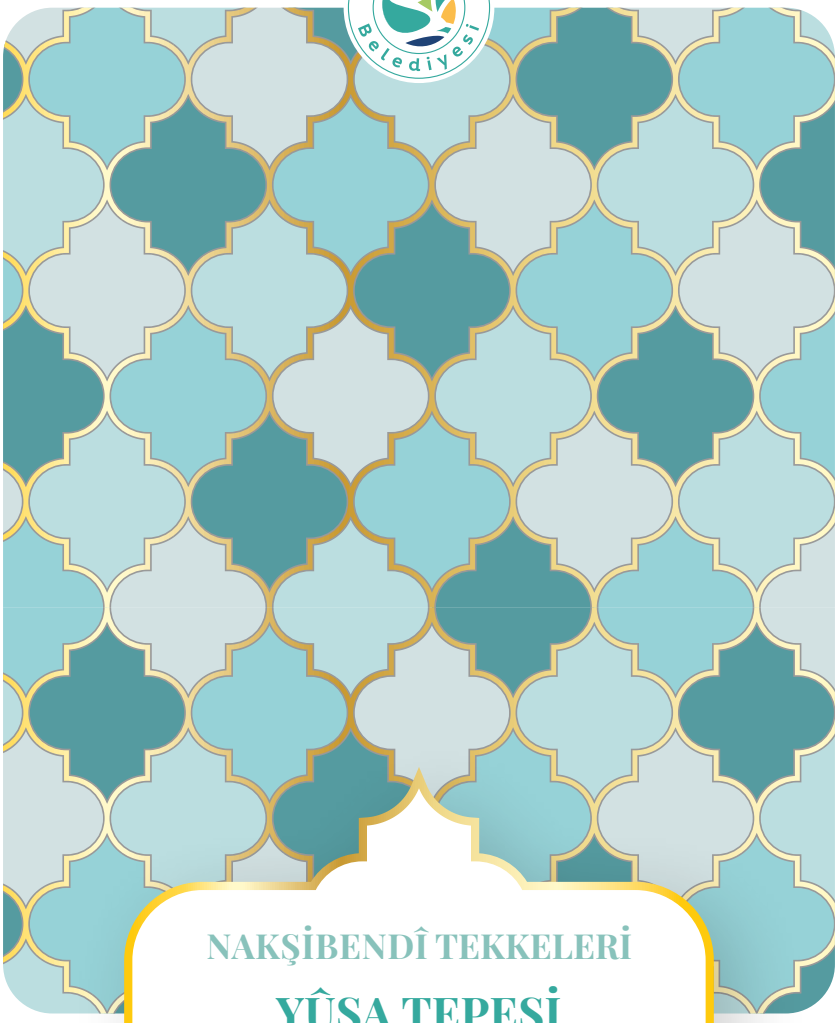
XVII. asrın başlarında Müceddîdiyye kolunun ortaya çıkmasıyla Nakşîlik Hindistan'ın en faal tarikatlarından biri hâline gelmiş, hızlı bir şekilde yayılan Müceddidiyye bir müddet sonra tarikatin neredeyse bütün kollarının yerini almıştır. Bu yüzyılın sonunda Buharalı Şeyh Murad Efendi (ö. 1132/1720) vasıtasıyla İstanbul başta olmak üzere Anadolu ve oradan da Balkanlar'a yayılmıştır.

Ubeydullah-ı Ahrâr'ın halifelerinden Mahdûm-ı A'zam lakabı ile tanınan Ahmed-i Kâsânî'den (ö. 949/1542) sonra Buhara merkezli devam eden bir kol XVIII. asrın başlarından itibaren İstanbul'a intikal etmiş, yüzyılın ortalarına kadar varlığını devam ettirmiştir.

XIX. asrın başından itibaren Mevlanâ Hâlid-i Bağdâdî'ye (ö. 1242/1827) nisbet edilen Hâlidiyye Kolu vasıtası ile yayılan Nakşibendîlik İstanbul başta olmak üzere Anadolu ve Balkanlar'da çeşitli tekkelerde temsil edilmiştir.

Nakşibendiyye Tarikati'nde topluca icra edilen zikre "hatm-i hâcegân" denilir. Tarikatin kurulduğu ilk asırlarda, istenen bir işin gerçekleşmesi veya bir musibetin giderilmesi amacıyla ihtiyaç duyulduğunda yapılan bu âyin, XVIII. asırdan itibaren periyodik hâle getirilmiş, haftada bir olarak icra edilmiş ve farklı şekillerde uygulanmıştır.[8]

8 Nakşibendîlik'in tarihi ve âdâb ve erkânı ile ilgili geniş bilgi için bk. Hamid Algar, "Nakşibendiyye", *DİA*, XXXII, 335-342; Necdet Tosun, "Nakşibendiyye", *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür* (ed. Semih Ceyhan), İSAM Yayınları, İstanbul 2015, s. 611-692; Necdet Tosun, "Nakşibendiyye; Âdâb ve Erkân", DİA, XXXII, 342-343.

NAKŞİBENDÎ TEKKELERİ

YÛŞA TEPESİ TEKKESİ

Yûşa Tepesi Tekkesi

Günümüzde Yûşa Tepesi olarak bilinen, İstanbul Boğazı'nın Çamlıca Tepesi'nden sonra en yüksek tepesi olan 195 rakımlı koruluk mahalde tarihin kadim dönemlerinden beri çeşitli inançlarca mukaddes bir yer kabul edilerek mâbedler inşa edilmiştir. Burada ilk çağlarda bir Zeus tapınağı olduğu, Bizans döneminde, altıncı yüzyılda İmparator I. İustinianos zamanında bu tapınağın Hagios Mikael adına bir kiliseye çevrildiği bilinmektedir. Müslümanların bölgeye hâkim olması ile birlikte bu tepede bir mescid-tekke ve yanında bir ziyâretgâh (yatır) ihdas edilerek tepenin kutsallığı devam ettirilmiştir. İlkçağ'da Herakles'in mezarı yahut yatağı olarak bilinen ve ziyaret edilen bu mahal asırlar boyu büyük bir ilgi odağı olmuş, yerli ve yabancı seyyahlar tarafından ziyaret edilmiş, İstanbul'a dair eser kaleme alanlar neredeyse onu anlatmadan geçememişlerdir. Sözgelimi Antoine Galland (1646-1715) ve Joseph Freiherr von Hammer (1774-1856) gibi çok sayıda yazar ve gezgin, kitaplarında Yoros Kalesi ile birlikte Yûşa Peygamber'e de yer vermişlerdir.[9] Ünlü Rus Türkolog V. A. Gordlevskiy (1876-1956) de Hz. Yûşa'nın mezarıyla ilgili Osmanlı rivayetlerini derleyerek 1911 yılında Moskova Üniversitesi'nin *Etnografik İnceleme Dergisi*'nde yayınlamıştır.[10]

Ayrupalı seyyahların "Dev Dağı", Müslümanların ise "Yoros Dağı" ve "Yûşa Tepesi" adını verdiği bu tepede bulunan mezara zamanla "Herkül Yatağı" denilmiştir. Müslümanlar buradaki ziyâretgâhı da Yûşa Peygamber'e nisbet etmiştir. Hz. Musa'nın yakınlarından olan ve ondan sonra peygamber olarak gönderilen Hz. Yûşa'nın bu havaliye gelmesi zor bir ihtimal olarak değerlendirilmektedir. Bu tepeye verilen "Yûşa" adının nereden geldiği ile ilgili bir yoruma göre "Yûşa" bir şahıs ismi olmayıp eski attarlıkta koyunlara vurulan damgayı boyamakta kullanılan aşı boyası "yuğşa"dan gelmektedir. Boyanın elde edildiği toprak Boğaz'ın bu bölgesinde çok görüldüğünden ve koyunlar burada "yuğşalandığından" adı geçen yere "Yuğşa Tepesi" denilmiş, bu isim zamanla "Yûşa"'ya dönüşmüştür.[11]

9 Ayrıntılı bilgi için bk. Emine Naza, "Yuşa Mescidi ve Tekkesi", *DBİA*, I-VIII (1993-1995), VII, 538; Ömer Faruk Harman, "Yûşa'", *DİA*, XLIV, 43-45; Olgay Söyler, "İbranî Mitolojisinden Semavi Dinlere Beykoz'da Hz. Yûşa", *Beykoz 2019 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Beykoz Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2020, s. 223-227.

10 Diğer Rus ilim adamlarının da bu yöndeki çalışmaları için bk. Alfina Sibgatullina, "Bazı Rusça Kaynaklarda Beykoz", *Beykoz 2020 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Beykoz Belediyesi, İstanbul 2021, s. 917-919.

11 Yûşa Peygamber ve bu mekânın ismi ile ilgili değerlendirmeler için bk. Ayvansarâyî Hüseyin Efendi, *Hadikatü'l-cevâmi: İstanbul Câmileri ve Diğer Dînî-Sivil Mi'mârî Yapılar* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), İşaret Yayınları, İstanbul 2001, s. 555-556; Semavi Eyice, *Bizans Devrinde Boğaziçi*, İstanbul 2007, Yeditepe Yayınevi, 2. Baskı, s. 77-79; Harman, "Yûşa'", XLIV, 43-45.

Yûşa Tepesi Tekkesi

> Yûşa Peygamber'e nisbet edilen kabrin kitâbesi.

> Yûşa Peygamber'in kabri ve ziyaretçiler.

Yûşa'ya nisbet edilip edilmediği bilgisi verilmeden bu makamın Kânûnî Sultan Süleyman dönemi velîlerinden Beşiktaşlı Yahya Efendi (ö. 978/1571) tarafından keşfedildiği çeşitli kaynaklarda yer almaktadır.[12] Kınalızâde Hasan Çelebi'nin (ö. 1012/1604) verdiği bilgiye göre Yahya Efendi, İstanbul'da kendisine gelip gidenlerin çokluğundan bunalmış, *er-ricâl fi'l-cibâl* (er kişiler dağlarda olur) darb-ı meselinin gereği burayı kendisine mahal edinerek mescid, medrese ve hamam inşa ettirmiştir.[13]

Ayvansarâyî, mescid-tekke ile birlikte Yahya Efendi tarafından salih bir zât olarak keşfedilen kabrin etrafına kâgir bir duvar inşa edildiğini, buraya müstakil bir türbedâr ve tekkeye de bir postnişin tayin edildiğini kaydeder.[14] Bu bilgiyi doğru kabul edersek tekkenin de cami ile birlikte ve Kanûnî Sultan Süleyman döneminde inşa edildiği, bu tekkeye atanan şeyhin de Nakşî Tarikati'nden olduğu ve bundan sonra bu tarikatin şeyhleri tarafından idare edildiği anlaşılmaktadır.

12 Haşim Şahin, "Yahyâ Efendi, Beşiktaşlı", *DİA*, XIIIL, 243-244; Harman, "Yûşa'", XLIV, 45. Ayrıca bk. Revnakoğlu Arşivi, nr. 185.

13 Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-şu'arâ* (haz. Aysun Sungurhan), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2017, s. 767. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0 (2.4.2021).

14 Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-Cevâmi*, II, s. 555-556.

Yûşa Tepesi Tekkesi

> Yûşa Tepesi Tekkesi günümüzde cami olarak hizmet vermektedir.

Hayrât-ı Şerîfe Defterleri'nde burasının "Sultan Süleyman Vakfı'ndan Yûşa Camii ve Dergâhı" olarak geçmesinden, yapı kompleksinin Kanûnî Sultan Süleyman tarafından Yahya Efendi adına yaptırıldığı, adı geçen şeyhin burada zaman zaman inzivâya çekildiği ve hatta zamanla gelen gidenin artmasıyla burada tedris ve irşad faaliyetinde bulunduğu anlaşılmaktadır.[15]

XVI. asra ait bu bilgileri arşiv belgelerinden henüz teyit edememekteyiz. Ancak XVII. asrın ikinci yarısında bu bölgeyi ziyaret edip bilgi veren Evliyâ Çelebi'nin (ö. 1095/1684?), "...cümle ehl-i teferrüc cebel-i Yûşa'da ziyâret-i Yûşa Nebî'ye urûc ederler kim iki sâatde ancak çıkılır bir kûh-ı bülendin zirvesinde kabr-i Yûşa Nebî ve tekye ve fukarâları vardır." demesinden bu dönemde tekkenin ve bu tekkenin bağlılarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Ne var ki hangi tarikate mensup olduğu bilgisi verilmemektedir.[16]

Yûşa Tepesi ve ziyâretgâhı, gerek doğa güzelliği gerekse mânevî atmosferi bakımından İstanbul halkının rağbet ettiği bir yer olmuş, kimi şairler burası hakkındaki duygularını şiire dökmüşlerdir. XVII. asır Osmanlı âlim ve şairi

15 Mustafa Özdamar, *Dersaâdet Dergâhları*, Kırk Kandil Yayınları, İstanbul 1994, s. 218; Mustafa Özdamar, *İstanbul Vakıf Hayrât ve Ziyâret Rehberi*, Kırk Kandil Yayınları, İstanbul 2015, s. 147.

16 Evliyâ Çelebi, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi* (haz. Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı), Yapı Kredi Yayınları, I, 2006, Düzeltilmiş İkinci Baskı, s. 229.

Nev'îzâde Atâî (ö. 1045/1635) *Nefhatü'l-ezhâr* adlı mesnevîsinde Yûşa Makamı'nın huzur veren atmosferinden şu dörtlüğüyle bahseder:

Hızr ile Mûsâ'nın odur mecma'î

Var haber al zâ'ir olup Yûşa'î

Mâhi-i Yûşa' gibi ehl-i huzûr

Cânı ider garka-i deryâ-yı nûr.[17]

XVIII. asır divan şairlerinden Subhizâde Feyzî (ö. 1152/1739) de, Hz. Yûşâ'nın kâfirlerle savaşırken bu tepede şehit düştüğüne atıfla bu yerin güzel ve temiz olduğunu, gönle pırıltı verdiğini, buradaki kabrin cennetten bir iz taşıdığını söyler:

Meşhed-i Yûşâ ne güzel cây-ı pâk

Dem-be-dem olmakda dile lem'a-nâk

Kılmış idi kûh-ı firâzı mekân

Kabr-i şerîfi idi cennet-nişân.[18]

XVI. asırda yapının tekke olarak değerlendirilip değerlendirilmediğine dair net kayıtlar olmasa da XVII. asırda bir tekke olarak var olduğunu Evliyâ Çelebi'nin verdiği bilgilerden anlıyoruz. Ancak XVIII. asrın ortalarına gelindiğinde bu yapı ortadan kalkmış olmalıdır ki Nakşî meşâyihinden Şeyh Mehmed Efendi'nin işaret ve yönlendirmesiyle dönemin sadrazamı Yirmisekizçelebizâde Mehmed Said Paşa (ö. 1175/1761)[19] bu mahalle ikinci defa bir mescid-tekke inşa etmiştir. Bugün yerinde bulunmayan Teşrîfâtî Mehmed Bey'e ait olan tarih düşürülmüş inşâ kitâbesini Ayvansarâyî Hüseyin Efendi vermektedir ki şu şekildedir:[20]

17 Şerife Akpınar, "Divan Şairinin 'Beykoz' Seyri", *Beykoz 2019 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Beykoz Belediyesi, İstanbul 2020, s. 280.

18 Akpınar, "Divan Şairinin 'Beykoz' Seyri", s. 280.

19 "Mehmed Said Paşa Eyüp'te Şeyh Murad Tekkesi karşısında Kuşluk Hamamı denilen bir hamam, Sarıyer'de bir tekke ve Yûşa tepesinde bir mescid yaptırmış, Kuşluk Hamamı'nı Şeyh Murad Tekkesi'ne vakfetmiştir." Bânî hakkında geniş bilgi için bk. Erhan Afyoncu, "Mehmed Said Paşa, Yirmisekizçelebizâde", *DİA*, XXVIII, 524-526.

20 Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi*, II, s. 555. Adı geçen Şeyh Mehmed Efendi, Eyüb Sultan'da adına dergâhı olan Nakşibendî Müceddidîliğinin İstanbul, Anadolu ve Balkanlar'a yayılmasında ilk sırada yer alan Şeyh Murad Efendi'nin (ö. 1132/1720) oğludur. Bu şahıs aynı şekilde günümüzde Karaköy'de Yeraltı Camii olarak bilinen, vaktiyle mahzen olan yapının da açılması için yöneticileri uyarmış ve içindeki türbelerle birlikte bu mekânın günümüze kadar kullanılmasına vesile olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bk. Necdet Yılmaz-Coşkun Yılmaz, *İstanbullu Sahâbeler*, Bilge Yayınları, İstanbul 2006, 2. Baskı, s. 276-277.

Hudâvend-i cihân Sultân Osmân Hân-ı zî-şânın

Hümâyûn zâtıdır dünyâda ancak şimdi zıllullah

Hudâvend bir nefes olmaz cüdâ ol zıll-i Yezdânî

Olur elbette tâbi' sâye sâhib-i sâyeye billah

Kerâmet-i hümâyûnuna bu şâhid yetişmez mi

Ki sadr-ı a'zâmıdır hayra mâil hasbeten lillah

Cenâb-ı Şeyh Mehmed bin Murâd-ı Nakşibendî

Mübârek nutkı bâdî oldı bu hayra bi-iznillah

Gelüb heb kudsiyyân Âkif didi bu mısrâ'ı târih

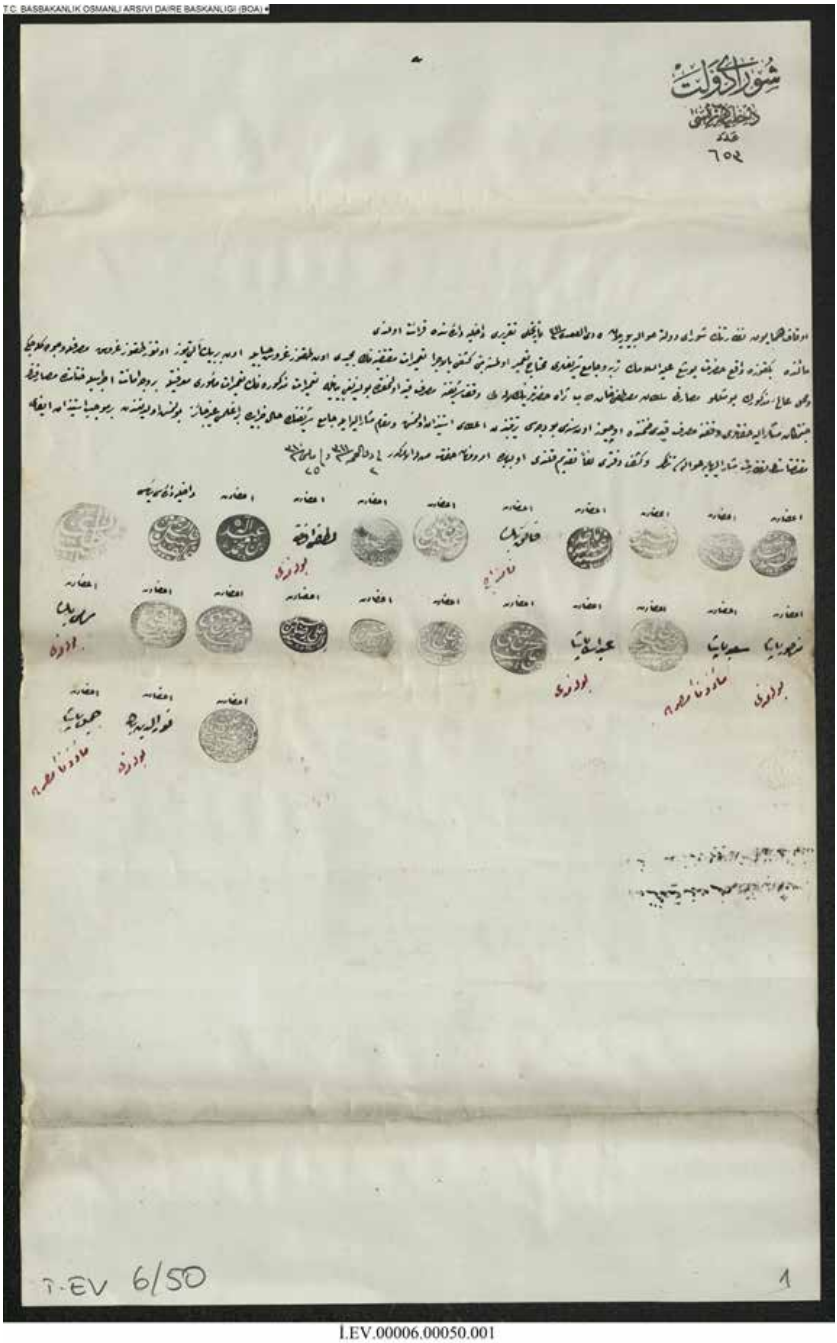
Sa'îd Paşa makâm-ı Yûşa'ı yapdı li-vechillah (1169/1755-56).

Ayvansarâyî, mescid-tekke ile birlikte Yûşa isimli zât-ı şerîfin kabri etrafına kâgir duvar örüldüğünü, buraya müstakil bir türbedâr ve belirli vakitlerde kandil yakılması için görevliler tayin edildiğini, ayrıca mescid-tekkenin etrafına hücreler yapılıp bir de postnişîn tayin edildiğini kaydeder.

Cemaleddin Server Revnakoğlu'nun verdiği bilgiye göre "Yûşa Baba Zâviyesi", "Şeyh Yûşa Dağı Zâviyesi" ve "Yûşa Dağı Tekkesi" olarak da anılan mescid-tekke ve ziyâretgâhın yanında, dervişânın iaşesi, yatması ve yıkanması için yapılan odalar, yapının kuzeydoğusunda yer almakta idi.[21]

Zaman içerisinde Sultan II. Mahmud'un da tamir ettirdiği,[22] kâgir duvarlı, kırma çatılı bu küçük yapı, yandığı için Sultan Abdülaziz döneminde (1861-1876), 1280/1864'te aşağı yukarı aynı biçimde yenilenmiştir.[23] Sultan II. Abdülhamid döneminde, 1310/1894 yılında türbe ve cami tamir edilmiştir.[24] XX. asrın ortalarına gelindiğinde yine bakımsızlıktan harap vaziyete gelmiş, sadece bir iki odası ayakta kalabilmiştir.[25]

21 CSRA, nr. 185.
22 CSRA, nr. 185.
23 BOA, EV.d., 19256. Ayrıca bk. Naza, "Yuşa Mescidi ve Tekkesi", s. 538.
24 BOA, İ.EV., 6/50; BOA, ŞD., 131/15. İkinci belgenin neşri için bk. *Osmanlı Belgelerinde Beykoz* (haz. Rıfat Günalan, Sinan Sümbül), Beykoz Belediyesi, İstanbul 2013, s. 194-197.
25 CSRA, nr. 185.

İ.EV.00006.00050.001

> Sultan II. Abdülhamid döneminde, türbe ve caminin tamir edildiğine dair belge.

Yûşa Tepesi Tekkesi

Günümüzde Anadolu Kavağı Mahallesi, Doğukapısı Caddesi, Hazret-i Yûşa Sokağı, 438 ada 2 parselde sadece cami ve Yûşa Kabri bulunmaktadır. Vaktiyle tekkenin tevhidhânesi olan yapı, son dönemlerde esaslı bir onarımdan geçirilerek cami olarak kullanılır vaziyete getirilmiştir. Caminin kıble tarafında yer alan Yûşa türbesi 17 metre uzunluğundadır.

Hayır sahibi bir şahıs mevlid-i şerîf okunması için vakfiye tanzim etmiş, yaz aylarında okunan bu mevlid merasimine katılmak için insanlar oluk oluk akmaya başlamıştır. Bu merasime davet edilen meşâyihten Rifâî ve Sa'dî tarikatine mensup şeyhler, alemler çekerek dervişleriyle birlikte zikir âyini yapmak için katılım sağlamışlardır. Her geçen sene bu kalabalık arttığı için Sultan III. Selim bu şekilde cemiyetle icra edilmesini yasaklayarak bu vakfiyenin gizlice yerine getirilmesini emretmiştir.[26]

Vakfiyeye göre mevlid-i şerîf kıraatinin "şeyhliği" Kâdiriyye Tarikati şeyhlerine şart koşulmuştur. 1261/1845 tarihinde "mevlid-i şerîf kıraati şeyhliği" uhdesinde bulunan Kâdiriyye'den Şeyh Emin Efendi vefat ettiğinde, Yûşa türbedârı Şeyh Mehmed İzzet Efendi bu göreve talip olmuştur. Araştırmalar neticesinde bu yetki ve görevin Kâdirî Âsitânesi'nde olduğu ve ancak bir Kâdirî şeyhinin bu göreve atanabileceği ortaya konularak bu talep geri çevirilmiştir.[27]

Yûşa Tekkesi hangi tarikate bağlı olarak fonksiyon icra etti, kimler şeyh olarak hizmette bulundu?

XVIII ve XIX. asra ait kayıtlardan Yûşa Tekkesi'nin Nakşibendîliğe bağlı olduğu hususunda herhangi bir şüphe bulunmamaktadır. Ancak öncesine dair ne tarikati ne de meşâyihine yönelik bir bilgi bulunmaktadır. Elde mevcut bulunan bilgilere göre tekkede faaliyet gösteren meşâyihi şu şekilde listeleyebiliriz:

1. Beşiktaşlı Şeyh Yahya Efendi

Beşiktaşlı Şeyh Yahya Efendi, ister Yûşa kabrini Hz. Yûşa'nın kabri olarak isterse bir velîye ait bir kabir olarak keşfetmiş olsun, isterse de yörenin âsûdeliğinin kendisini cezbetmesiyle bu mahalli inzivâ için tercih etmiş olsun, her ne şekilde olursa olsun burada bir cami-tekke ve hatta medrese inşa edilmesini istemiş ve büyük bir ihtimalle Kanûnî Sultan Süleyman çok sevdiği bu âlim ve velî adına bu yapıyı inşa etmiştir. Kanaatimizce tekkenin ilk şeyhi ve medresenin ilk müderrisi Şeyh Yahya Efendi'dir. Dinlenmek için sık sık buraya geldiği

26 Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi*, II, s. 556.

27 BOA, C.EV., 366/18558. Söz konusu görev için vakıf tarafından ortaya konulmuş imkânların çokluğu dikkatlerden kaçmamaktadır. Belgenin yeni harflerle neşri için bk. *Osmanlı Belgelerinde Beykoz*, s. 492-497.

bilinmektedir. Belli ki talebe ve müridlerinden de beraberinde gelenler olur ve burada tedris ve terbiye ile de vakit geçirirdi.

Menâkıbnâme'de anlatıldığına göre Yahya Efendi, ilk önce Anadolukavağı'nda "Haydarpaşa Çiftliği" denilen bir mahalde bir çilehâne yaptırmış, bilâhare bugünkü Yûşa Tepesi'ne yerleşmiştir.[28]

Kaynaklar Yahya Efendi'yi bir şeyh ve müderris olarak tanıtır. Kanûnî Sultan Süleyman'ın süt kardeşi olan bu zâtın Hızır Peygamber ile görüştüğü ve ondan icâzet aldığı söylenir. Şair ve pek çok ilim dalında uzman olan Yahya Efendi çok yönlü kişiliğiyle yöneticiler ve halk arasında bir aracı vazifesi görmüştür. Beşiktaş'ta kurduğu tekkeden sonra Yûşa Tekkesi de onun hatırasını yaşatmaktadır.

2. Seyyid Mehmed Efendi

Yûşa Haziresi'nde kabri bulunan Seyyid Mehmed Efendi, mezar taşı kitâbesinde yer alan bilgiye göre "Yûşa Türbedârı"dır ve 1181/1767-68 yılında vefat etmiştir.[29]

Türbeler insanlık tarihinin en eski yapılarındandır. En önemli ve kalıcı türbeler peygamberler, din adamları ve ruhânî kişilikler adına yapılmıştır. İslâm tarihi boyunca da tekkeler yapı bakımından Mescid-i Nebî'yi örnek almıştır. Bu yüzden neredeyse her mescid ve/veya tekkenin yanıbaşında, o yapının kurucusu şahıs başta olmak üzere sâir hizmet edenlerin türbesini yanında bulundurmuştur. Yûşa Tepesi'ne ibâdethâne yapılmasının gerekçesi, büyük ihtimalle burada bulunan ve peygamber veya velî bir zât olduğuna inanılan kişinin kabrinin yanına inşa edilmesidir. Vakfiyesinde hem türbedâr hem de tekke şeyhi tayin edilen pek çok tekkede, zaman zaman ayrı kimseler atansa da genelde bu iki görevin bir kişi tarafından yürütüldüğü bilinmektedir. Buradan hareketle Yûşa Tekkesi şeyhliği ve türbenin türbedârlığı için ayrı ayrı vazifelilerin vakfiyede belirtilmiş olmasından, bu hizmetlerin hiç olmazsa zaman zaman bir tek şahıs tarafından icrâ edildiğini tahmin etmek mümkündür. Bu yüzden Seyyid Mehmed Efendi, mezar taşı kitâbesinde her ne kadar "Yûşa Türbedârı" olarak nitelendirilse de aynı zamanda tekkenin şeyhliğini de yürütmektedir.

28 İsmet Demir, Hacı Osman Yıldırım, *Beşiktaşlı Şeyh Yahyâ Efendi ve Üveysîlik*, Şeyh Yahya Efendi Kültür ve Araştırma Vakfı Yayını, 2. Baskı, İstanbul 2000, s. 69.

29 Ahmed Nezih Galitekin, *Beykoz Kitâbeleri*, I-II, Beykoz Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2017, II, 1302.

Yûşa Tepesi Tekkesi

C.EV.00269.13726.001

Beykoz Yûşa'da babalarından boşalan türbedarlığın verilmesi hakkında Halil ve Hüseyin'in arzuhali.

3. Seyyid Ahmed b. Hüseyin Halife

Yûşa Haziresi'nde kabri bulunan Seyyid Ahmed Dede, mezar taşı kitâbesinin verdiği bilgiye göre "Yûşa Şeyhi"dir ve 1203/1788-89 yılında vefat etmiştir.[30]

Bir arşiv belgesinde Seyyid Ahmed Efendi'nin çocukları olan Seyyid Halil ve Seyyid Hamdi'nin babaları vefat ettikten sonra İstanbul Gümrük Mukataası malından, berat ile verilen günlük 10 akçenin, vazifesiyle birlikte kendilerine tevcih edilmesini istemişler ve 23 Cemâziyelevvel 1203 (21 Mart 1789) tarihli bu belgeye göre gereğinin yapılması istenmiştir ki buradan vazifenin oğullarına devredildiği anlaşılmaktadır.[31]

4. Seyyid Halil ve Seyyid Hamdi

Yukarıdaki belgeden öğrendiğimize göre babaları Seyyid Ahmed'in vefatıyla görev ve bu görev için tahsis edilen para bu iki kişiye verilmiştir. Ancak şeyhlik görevini nasıl devam ettirdiklerine dair herhangi bir bilgiye sahip bulunamamaktayız.

5. Şeyh Mustafa Efendi

Yûşa Haziresi'nde kabri bulunan Şeyh Mustafa, mezar taşı kitâbesinin verdiği bilgiye göre 1259/1837 yılında vefat etmiştir.[32]

Kendisinden sonra postnişin olan Mehmed İzzet Efendi, 1260/1844 tarihinde vermiş olduğu bir arzuhâlde, Mustafa Efendi için "Hazret-i Yûşa *aleyhisselâm*'ın türbedârı olan Şeyh Mustafa Efendi" ifadesini kullanmaktadır.[33] Anılan yazıdan da anlaşıldığına göre Yûşa Türbesi türbedârlığı ile Tekkesi'nin şeyhliği aynı şahısta birleşmiştir.

30 Galitekin, *Beykoz Kitâbeleri*, II, 1305.

31 BOA, C.EV., 269/13726. Kavak, Osmanlı Devleti'nde gümrük mânasında kullanılan bir terimdir. Geçen veya iskeleye yanaşan gemilerden yapılan yükleme boşaltma işlemlerinden vergi alınırdı. Anadolu Kavağı da bir çeşit gümrük kapısı olup Boğaz'dan geçen gemilerin denetiminin yapıldığı ve gümrük vergisinin alındığı bir yer özelliğini taşımaktaydı. Kavak dizdarı da buranın mülkî âmiri idi ki bu gümrüğün Anadolu Kavağı'ndaki gümrük olma ihtimali yüksektir. Bk. Mehmet Akif Ceylan, "Beykoz ve Çevresinde Yer ve Yerleşme Adlarının Değerlendirilmesi", *Beykoz 2020 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Beykoz Belediyesi, İstanbul 2021, s. 221.

32 Galitekin, *Beykoz Kitâbeleri*, II, 1307.

33 BOA, HR.MKT., 5/75.

Yûşa Tepesi Tekkesi

Şeyh Ahmed Efendi'nin Kabir Taşı, (İBB Atatürk Kitaplığı Foto: Nr. 27226)

6. Mehmed İzzet Efendi b. Şeyh Seyyid Osman

1213/1798-99 yılında dünyaya gelen Mehmed İzzet Efendi, Yûşa Tekkesi'nde Şeyh Mustafa Efendi'den sonra postnişîn olmuştur.[34] 1259/1837 yılında şeyhlik görevini üstlenmiş olan Mehmed İzzet Efendi'nin hangi tarihe kadar bu vazifeyi yürüttüğünü tespit edemiyoruz.

1834 tarihinde yapılan nüfus sayımında tekkenin şeyhi olarak gösterilen Mehmed İzzet Efendi kumral sakallı olup bu esnada 38 yaşındadır.[35]

182 numaralı Beykoz sayım defterinde ise Mehmed İzzet Efendi 43 yaşında olarak gösterilmektedir. Yeğeni, 14 yaşındaki Seyyid Mehmed b. Şeyh Mustafa da kendisiyle birlikte ikâmet etmektedir.[36]

Mehmed İzzet Efendi, 12 Receb 1260 (28 Temmuz 1844) tarihinde verdiği bir arzuhâlde tekkenin meşrûtahânesinin, içinde oturulamayacak kadar harap vaziyette olduğu için tamir edilmesini, önceki şeyhe berat ile verilen aylık altmış kuruş maaşın da bundan sonra kendisine verilmesini talep etmektedir. Sonuç olarak Evkâf-ı Hümâyûn'dan bu isteklerin yerine getirilmesi emredilmiştir.[37] Yapının bu tarihlerde bir tamir geçirdiği varsayılabilir.

XIX. asrın sonuna ait *İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukû'atı Defteri*'nde tekkenin bu dönemde ikâmet edenler listesi şu şekilde verilmektedir:[38]

a. Mehmed İzzet Efendi b. Osman (doğumu: 1213/1798-99).[39]

b. Mahdûmu Mehmed Tevfîk Efendi (doğumu: 1270/1853-54).

c. Diğer mahdumu Hasan Hüseyin Efendi (doğumu: 1285/1868-69).

ç. Derviş Mehmed b. Mustafa (doğumu: 1240/1824-25).

---

34 *İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukû'atı Defteri* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul: Câmi, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphâne, Matbaa, Mahalle ve Selâtîn İmâretleri* içinde, I-II, İşaret Yayınları, İstanbul 2003, s. 384. Şeyh İzzet Efendi'nin oğlu Hayri Efendi'nin (ö. 1288/1871-72) ve eşi Şerife Emine Hanım'ın (ö. 1282/1865) kabri Yûşa Haziresi'nde bulunmaktadır. Bk. Galitekin, *Beykoz Kitâbeleri*, II, 1293, 1308.

35 *Beykoz Nüfus Defterleri* (haz. İrfan Dağdelen), Beykoz Belediyesi, İstanbul 2015, 2. Baskı, s. 120.

36 *Beykoz Nüfus Defterleri*, s. 322.

37 BOA, HR.MKT., 5/75.

38 *İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukû'atı Defteri*, s. 384. Bu liste sadece erkeklere ait olup kadınların dâhil edilmediğine dikkat edilmelidir.

39 Yûşâ Şeyhi İzzet Efendi'nin oğlu Hayri Efendi'nin (ö. 1288/1871-72) ve eşi Şerife Emine Hanım'ın (ö. 1282/1865) kabri Yûşa Haziresi'nde bulunmaktadır. Bk. Galitekin, *Beykoz Kitâbeleri*, II, 1293, 1308.

d. Mahdûmu Mehmed Nûrî Efendi (doğumu: 1270/1853-54).

e. Derviş Mahmud b. Mehmed (doğumu: 1276/1859-60).

f. Derviş Mustafa b. Ahmed (doğumu: 1241/1825-26).

g. Derviş Mahmud b. Mehmed (doğumu: 1274/1857-58).

h. Derviş Yusuf b. Abdullah (Çerkez. Doğumu: 1260/1844).

7. Tevfik Efendi

Ahmed Münib Efendi'nin 1890 tarihli *Mecmûa-i Tekâyâ*'sında şeyhinin ismi Tevfik Efendi olarak kaydedilmektedir.[40]

Altı numaralı sırada yer alan Şeyh Mehmed İzzet Efendi'nin oğlu olarak gösterilen Mehmed Tevfik Efendi bu zât olmalıdır. 1270/1853-54 yılında doğmuş olduğu dikkate alınırsa 1890'lı yıllarda kırklı yaşlardadır.

8. Hasan Efendi

1918 yılına ait bir listede Nakşî tarikatine bağlı olduğu ve şeyhinin de Hasan Efendi olduğu bildirilmektedir.[41]

9. İzzet Efendi

Cemaleddin Server Revnakoğlu Hasan Efendi'den önceki şeyhin Tevfik Efendi, sonraki şeyhin de İzzet Efendi olduğu bilgisini vermektedir.[42]

10. Sağîr Hüseyin Efendi

1925 yılına ait bir tekke defterine göre tekkenin ismi "Hazret-i Yûşa", şeyhi Derviş Mehmed Efendi niyabetiyle Sağîr Hüseyin Efendi, meşrutahânesinin olmadığı ve vakfiyesinin de kayıtlı bulunmadığı ifade edilmektedir.[43]

Sağîr Hüseyin Efendi Yûşa Tekkesi'nin son şeyhi olmalıdır.

---

40 Bandırmalızâde Ahmed Münib, *Mecmû'a-i Tekâyâ* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 206; Selami Şimşek, "Son Dönem Celvetî Şeyhlerinden Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Mecmûa-yı Tekâyâ'sı", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2007, sayı: 21, s. 168. Ayrıca bk. Revnakoğlu Arşivi, nr. 185.

41 Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayını, I-V, İstanbul 1996, V, 27. Ayrıca bk. CSRA, nr. 185.

42 CSRA, nr. 185.

43 Erkan Övüç, "1341 Defterine Göre 1925'te Üsküdar Tekkeleri", *Tasavvuf*, yıl: 17 [Temmuz-Aralık 2016], sayı: 38, s. 110.

Tekkenin, "Yûşa Baba Zâviyesi", "Şeyh Yûşa Dağı Zâviyesi", "Yûşa Dağı Tekkesi",[44] "Yûşâ Aleyhisselam Dergâhı",[45] "Yûşa Tekkesi",[46] "Hazret-i Yûşa",[47] "Yûşa Dergâhı" şeklinde kaynaklarda yer bulduğunu görmekteyiz.[48]

1885 yılına ait bir istatistik cetvelinde, İstanbul Tekkeleri arasında 203. sırada gösterilen Yûşa Tekkesi'nin Kâdiriyye Tarikati'ne bağlı olduğu kaydedilmiştir. Şayet bu listeyi aslından hazırlayanın bir zuhulü olmamışsa, bu yanlışlığın Mevlid-i Şerîf Kıraati Vakfı'nın Kâdiriyye Tarikati şeyhlerine şart koşulmasından kaynaklandığı kesindir.[49] 1845 yılında Yûşa Tekkesi'nde şeyhlik görevini yürüten Mehmed İzzet Efendi, tekkenin mevlid okuma şeyhliğini yürüten Kâdiriyye Tarîkati meşâyihinden Emin Efendi vefat etmiş olduğundan, bu vazifenin kendisine verilmesini talep etmektedir. Yapılan araştırmalar neticesinde kayıtlardan vâkıfın şartı gereği olarak bu vazifenin Tophane'de bulunan Kâdirîhâne meşâyihine mahsus olduğu çıkarılmış ve Mehmed İzzet Efendi'nin bu talebinin kabul edilemeyeceğine hükmedilmiştir.[50]

Vakfiyeye göre mevlid okutulması için her ay 4.800 akçe, Muharrem ayında aşure pişirilmesi için ise her sene 3.000 akçe verilmesi şart koşulmuştur. Buna göre mevlidin her ay okutulduğu ve mevlid okuma günlerinde ikramlarda bulunulduğu anlaşılmaktadır.

Tarikaten Nakşî olan tekkenin[51] zikir âyin günü perşembedir.[52]

44 CSRA, nr. 185.

45 Cahit Telci, "İstanbul Tekkeleri Hakkında 1885 Tarihli Bir İstatistik", *50. Yıl Atatürkçülük Armağanı*, Akademi Kitabevi, İzmir 1994, s. 207.

46 CSRA, nr. 185; Mustafa Aşkar, "Son Dönem Tekke Mecmûalarından Yeşilzâde Mehmed Salih Efendi'nin Rehber-i Tekâyâ'sı", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara 2000, s. 147; Ahmed Münib, *Mecmû'a-i Tekâyâ* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 206; Selami Şimşek, "Son Dönem Celvetî Şeyhlerinden Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Mecmûa-yı Tekâyâ'sı", s. 168.

47 *İstanbul'daki Tekkelerin Adları ve Yerleri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, nr. 1825; Erkan Övüç, "1341 Defterine Göre 1925'te Üsküdar Tekkeleri", s. 110.

48 Reşat Ekrem Koçu, "Yuşâ Dergâhı", *İstanbul Ansiklopedisi*, VIII, 4482.

49 Telci, "İstanbul Tekkeleri Hakkında 1885 Tarihli Bir İstatistik", s. 207.

50 BOA, C.EV., 366/18558-1-1; BOA, C.EV., 366/18558-1-2.

51 CSRA, nr. 185; Aşkar, "Son Dönem Tekke Mecmûalarından Yeşilzâde Mehmed Salih Efendi'nin Rehber-i Tekâyâ'sı", s. 147; Ahmed Münib, *Mecmû'a-i Tekâyâ* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 206; Selami Şimşek, "Son Dönem Celvetî Şeyhlerinden Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Mecmûa-yı Tekâyâ'sı", s. 168.

52 Aşkar, "Son Dönem Tekke Mecmûalarından Yeşilzâde Mehmed Salih Efendi'nin Rehber-i Tekâyâ'sı", s. 147. Ayrıca bk. Revnakoğlu Arşivi, nr. 185; Ahmed Münib, *Mecmû'a-i Tekâyâ* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 206; Selami Şimşek, "Son Dönem Celvetî Şeyhlerinden Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Mecmûa-yı Tekâyâ'sı", s. 168; Koçu, *İstanbul Ansiklopedisi*, "Yuşâ Dergâhı", VIII, 4482.

Yûşa Tepesi Tekkesi

Nakşî tekkelerinde icra edilen âyine Hatm-i Hâcegân denilmektedir. Bu da hiç ayağa kalkmadan kuudî olarak icra edilmekte olup şeyh veya vekilinin işaretiyle içten okunan âyet ve dualardan oluşan mûsikîsiz bir âyindir.[53]

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de Beykoz'un güzide mesire yerlerinden birisi Yûşa Tepesi'dir. Halkın "Allah Dostu" diye andığı İstanbul velîlerinin başında Yûşa Peygamber'in türbesi gelmektedir. Gerek kabir ziyareti maksadıyla olsun gerekse Boğaziçi'nin Karadeniz girişini tepeden seyretmek gayesiyle olsun İstanbul halkı bu mekânı hep ziyaret etmiştir. Sözgelimi, XIX. asrın ikinci yarısı kudretli âlim ve sûfîlerinden Ahmed Ziyâeddîn-i Gümüşhânevî Cağaloğlu'ndaki dergâhında her yıl bir ya da iki halvet düzenler, halvetten çıktıktan sonra ihvanıyla birlikte Yûşâ'yı ziyarete gider, burada birkaç gün kalırdı. Bu günler esnasında mevlid-i şerîf okunur ve hatm-i hâcegân yapılırdı.[54]

Günümüzde bakımlı kabir yanında, vaktiyle tekkenin tevhidhâne kısmında "Hz. Yûşa Camii" adı ile anılan bir cami de bulunmaktadır.[55]

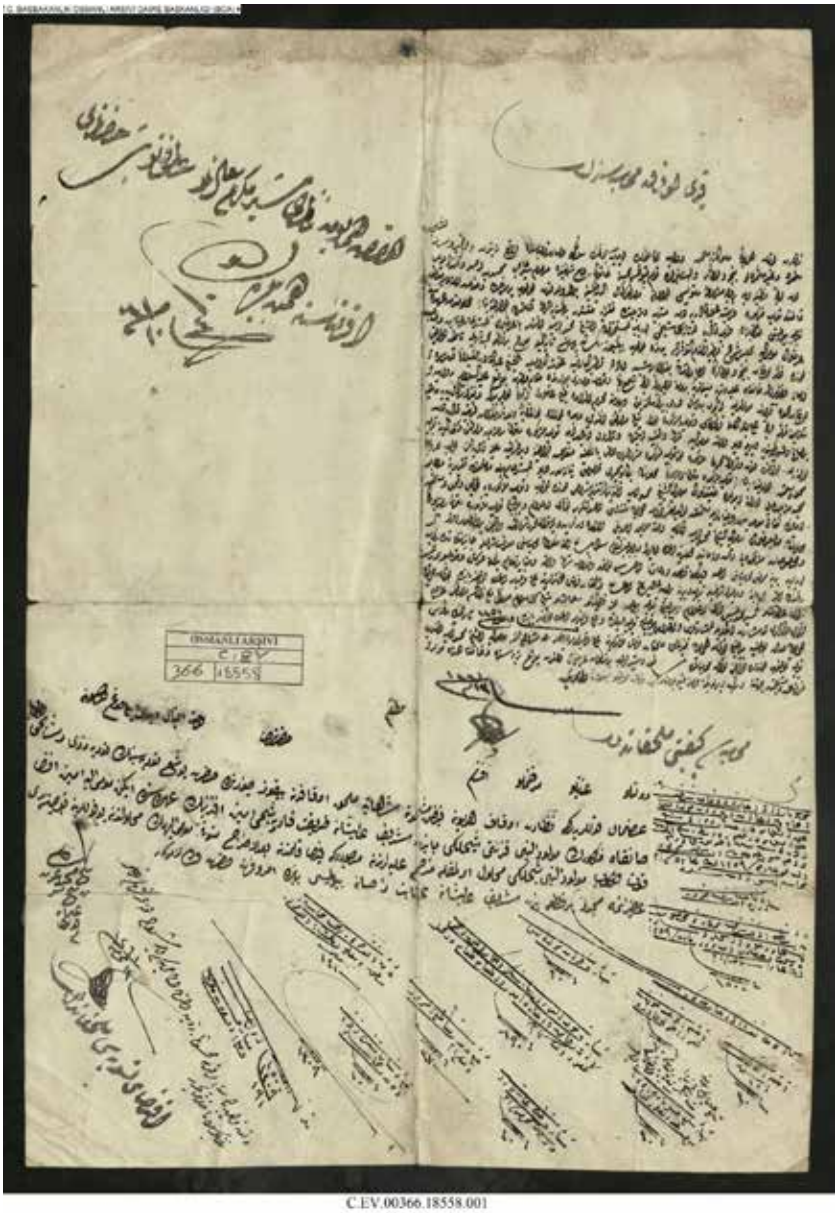
***

53 Hatm-i Hâcegân ve icra ediş şekli ile ilgili bilgi için bk. Reşat Öngören, "Hatm-i Hâcegân", *DİA*, XVI, 476-477; Ömer Tuğrul İnançer, "İstanbul'da Tarikat Ayin ve Zikirleri", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, V, 316-340.

54 Ahmed Hilmi Efendi, *Gümüşhânevî'nin Terceme-i Hâli*, M. Es'ad Coşan Arşivi, AHE Koleksiyonu, vr. 10^{b}-11^{a}; Osmânzâde Hüseyin Vassaf *Sefîne-i Evliyâ*, I-V, Kitabevi, İstanbul 2015, 3. Baskı, II, 339.

55 Bilgi için bk. Sudi Yenigün, *İstanbul'in İncileri Anadolu Yakası Camileri*, Beykoz Belediyesi, İstanbul 2017, s. 244-245.

EKLER

C.EV.00366.18558.001

Yûşa Tekkesi'nde mevlid okutulması ve muharrem ayında yapılması gereken ikramları için vakfedilen vakfın mütevellîliğinin boşalması üzerine tekkenin şeyhi Mehmed İzzet Efendi'nin bu göreve talib olması ve tahkikat neticesinde bu görevin Kâdirî Âsitânesi şeyhine ait olduğunun tesbit edilmesine dair belge.

Yer: C.EV., 366/18558

Devletlü inâyetlü merhametlü efendim sultânım hazretleri devlet-i ikbâl-i ebedî ile sağ olsun

Arzuhâl-i kullarıdır ki Nezâret-i Evkâf-ı hümâyûn-ı feyz-meşhûn-ı şâhâneye mülhak evkâfdan Beykoz civârında Hazret-i Yûşa Zâviyesi'nin zâviyedârı ve meşâyihi olup hangâh-ı mezkûrun mevlûdü'n-nebî kırâeti şeyhliği bâ-berât-ı şerif-i âlîşân Tarîkat-i Kâdiriye Şeyhi Emin Efendi'nin uhdesinde iken mûma-ileyh Emin Efendi fevt olup mevlûdü'n-nebevî şeyhliği mahlûl olmağla merâhim-i aliyyelerinden mercudur ki kaydı kaleminden ba'de'l-ihrâç müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin mahlûlünden bu kullarına tevcîhiyle yed-i âcizâneme müceddeden bir kıt'a berât-ı şerîf-i âlîşân inâyet ve ihsân buyurulması bâbında emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Bende Şeyh Mehmed İzzet b. Şeyh

Seyyid Osman kulları

Evkâf-ı hümâyûn nâzırı müşîr-i mükerrem sa'âdetlü atûfetlü paşa hazretleri iktizâsına himmet buyuralar deyü buyuruldu. Fî 10 Muharrem sene 1261 (19 Ocak 1845)

Kaydı Evkâf Muhâsebesinden

Nezâret-i Evkâf-ı hümâyûn-ı mülûkâneye mülhak vilâyet-i Anadolu'da Aydın sancağında Sultanhisar kasabasında vâki zeytin ve incir ve sâir eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmireli bahçe ve adalar ve İstanbul'da Kumkapı'da Muhsine Hatun Câmi'-i şerîfinde merhûm Seyyid Hacı Muhsin bin Ahmed Vakfı'nın yevmî on akçe vazîfe ile ber-vech-i meşrûta mütevellîsi olan Mustafa Kemaleddin Halife bilâ-veled fevt olup yeri hâlî ve hizmet-i lâzımesi mu'attal kalmağla tevliyet-i mezkûre Tarîkat-i aliyye-i Kâdiriyye'den mütedeyyin ve terbiyetde fukarâya muktedir bir kimesneye şart kılınmış olduğuna binâen mahlûlünden uhdesine tevcîh buyurulmasını Tophâne'de Tarîk-i Kâdiriye âsitânesi şeyhi erbâb-ı istihkâkdan eş-Şeyh Mehmed Emin Efendi bâ-arzuhâl istid'â-yı inâyet ve sâhib-i arzuhâl-i mûmâ-ileyh meclis-i şer'-i hatîr-i lâzımü't-tevkîrde yedinde olup bin yüz seksen bir senesi târihiyle müverrah bir kıt'a hüccet-i şer'iyye nâtık olduğu üzere zikr olunan bahçe ve odaların

icârâtından Bağdad-ı behişt-âbâdda kutbü'l-ârifîn gavsü'l-vâsılîn eş-Şeyh Abdülkâdir el-Geylânî kuddise sırruhu'l-âlî hazretlerinin hangâh-ı aliyye ve türbe-i münîfelerine beher sene üçer bin akçe şem'-bahâ ve Kavakhisarı civârında makâm-ı Hazret-i Yûşa aleyhi's-selâm rivâyet olunan mahalde kırâet-i mevlid-i şerîf için beher sâl dörder bin sekiz yüz ve beher sene Muharremü'l-harâmda tabh-ı aşure için üçer bin ve neferât-ı Kâdiriyeye mâhiye sekiz yüz kırkar akçe alâ vechi's-sıla(?) i'tâsı ve tevliyet-i mezkûre evvelen Şeyh Mustafa Efendi'ye ve ba'dehû evlâd-ı evlâdına ve ba'de'l-inkirâz Tarîk-i Kâdiriye'den bir sâlih ve mütedeyyin kimesneye verile deyü vâkıf-ı mûma-ileyh şart ve ta'yîn etmiş ve tedâvül-i eyâdi ile tevliyet-i mezkûre müteveffâ-yı mezbûr Mustafa Kemaleddin'e tevcih olunarak ol dahi fevt ve şürût-ı muharrere-i mezkûre üzere tevliyet-i mezkûre meşrûtün-lehi dahi bi'l-külliye münkariz olduğuna ve ben Tarîkat-i aliyye-i Kadiriyye'den olup her vechile mahall ve müstahık olduğuna binâen tevliyet-i mezkûre müteveffâ-yı mezbûrun mahlûlünden bana tevcîhi husûsu niyâzımdır deyü istirhâm birle mazmûn-ı takrîrine mutâbık hüccet-i mezbûreyi ibraz eyledikde hakîkat-i hâl mûma-ileyh eş-Şeyh Mehmed Emin Efendi'nin takrîr-i meşrûhu üzere olup ve tevliyet-i mezkûreye ehil ve mahall ve müstahak idüğü sikât-ı muvahhidîn ihbârlarıyla mütehakkık olduğun Evkâf-ı Hümâyûn müfettişi es-Seyyid Şükrü Efendi i'lâm ve mûcebince tevliyet-i mezkûre müteveffâ-yı mezbûrun mahlûlünden sâhib-i arzuhâl-i mûmâ-ileyh eş-Şeyh Mehmed Emin Efendi'ye vakf-ı mezbûr umûrunu idâre ve ru'yet ve ber-minvâl-i muharrer meşrût-ı vâkıfı bilâkusûr edâ ve mahsûsât-ı mezkûreyi vakt ü zamânıyla mahallerine i'tâ eylemek ve ber-mûceb-i nizâm sâl-be-sâl lâzım gelen muhâsebesini ma'rifet-i şer'le cânib-i nezâretde ru'yet edip yedine mümzâ muhâsebesini almak ve bir gûne kusûr ve rehâveti ihsâs olunur ve hilâf-ı şart-ı vâkıfe ve mugâyir-i nizâm bir gûne hareketi vukû' bulur ise ref'inden alına erbâbına verilmek şartıyla tevcîh ve yedine berât-ı âlîşân ihsân ve mülhakât zimmeti(?) defterlerine ilmühaberi i'tâ olunmak bâbında Evkâf-ı Hümâyûn Nâzırı atûfetlü es-Seyyid Mehmed Hüseyin Efendi i'lâm ve mûcebince tevcîh buyurulmak üzere fazîletlü semahatlü Şeyhülislam Mevlânâ Mekkîzâde Mustafa Âsım Efendi hazretleri işâret etmeleriyle işâretleri ve i'lâmı mûcebince tevcîh ve berâtı ve ilmühaberleri i'tâ olunmak bâbında fî 15 S. sene 1251 tarihinde ruûs-ı hümâyûn sâdır olmağın mûcebince Evkâf-ı Hümâyûn hazînesi mülhakât zimmeti defterlerine ilmühaberleri verilmekle vech-i meşrûh üzere mûmâ-ileyh eş-Şeyh Mehmed Emin Efendi'ye tevcîh olunup üzerinde olduğu Evkâf Muhâsebesi'nde mestur ve mukayyed olup ber-mantûk-ı arzuhâl Hazreti Yûşa Türbesi'nde ve hangâhında mevlidhânlık ve meşîhat cihetine ve berât verildiğine dâir kaydı bulunamamışdır. Ferman devletlü sultânım hazretlerinindir. Fî 13 M. sene 1261.

Muhâsebe keyfiyeti mülhakâtdan

Muhâsebe-i mahsûlâ ve akçe-i duhân an evkâf-ı şerîf-i el-Hâc Mehmed Ağa ibn-i Ahmed berât-ı Mevlidü'n-Nebî aleyhi's-selâm der Hazret-i Türbe-i Yûşa aleyhisselam der Beykoz der zamân-ı Şeyh Mehmed Emin ber-vech-i meşrûta mütevellî-i vakf-ı şerif-i mezbûr vâcib an gurre-i M sene 1259 ilâ gâye-i sene-i minh muhâsebe-eş ru'yet şode.

(...) îrâd-ı vakf-ı şerîf-i mezbûr

Berây-ı bedel-i mukata'a-i vakf-ı şerîf-i mezbûr an mahsûl-i eşcâr-ı zeytûn ve incir ve sâire der Sultanhisarı (...) Mart sene 1259 ilâ gâye-i Şubat sene-i minh. 1500 guruş

Minhe'l-vezâif ve'l-ihrâcât-ı mezkûrîn

Berâ-ı vazîfe-i tevliyet fî yevm 10, fî 30 guruş

Berây-ı vazîfe-i Tevhidhan fukarâ-yı Tarîk-i Kâdirî fî 70 guruş

Berây-ı masârıf-ı kırâet-i mevlidü'n-nebi fî 60 guruş

Berây-ı bahâ-i şem'*-i asel lâzıme-i türbe-i şerîf-i Abdülkadir-i Geylânî fî 30 guruş (Şem'-i asel bahası beher sene müşârun-ileyhin türbe-i şerîfine irsali dahi mukarrerdir ferman.*

*Berây-ı masârıf-ı Mevlidü'n-Nebî (...) bahâ-i şeker ve gülab ve öd ve buhur ve ücret-i kayık ve icâre-i (...) ve it'*âm-ı ta'âmiye der mahall-i Beykoz vâcib sene-i minh fi 890 guruş

Berây-ı masârıf-ı tabh-ı aşûre der şehr-i Muharrem sene-i minh fî 40 guruş

Berây-ı (...) mukâta'a-i mezbur vâcib sene-i minh. Fî 37,5 guruş

Berây-ı deyn-i vakf-ı mezbur ber-mûceb-i muhâsebe-i sâbık be matlûb-ı mütevellî-i vakf-ı mezbûr 141,5 guruş

Beray-ı (...) fî 10 guruş

Cem'an yekûn 1309 guruş

Mîzân:

1500 guruş îrât

1309 guruş masârıf

191 guruş vaz'-ı vakıf der yed-i mütevellî

Vakf-ı mezbûrun sene-i merkûme mahsûben ru'yet olunmuş olan muhâsebesi vech-i meşrûh üzeredir, ferman devletlü izzetlü sultanım hazretlerinindir. Fî 13 Muharrem sene 1261

İktizâ-yı tesviyesi mülhakâtdan

***

> (C.EV., 366/18558-2)

Yer: C.EV., 366/18558-2

Evkâf-ı Hümâyûn Müfettişi fazîletlü semahatlü efendi hazretleri iktizâsını i'lama himmet buyuralar.

Tophâne'de vâki' Asitâne-i Kâdiriyye Meşîhati kimlerin uhdelerine tevcîh olunmuşdur evvel emirde keyfiyeti kaleminden görülmeğe muhtâcdır. Ferman devletlü inâyetlü sultanım hazretlerinindir. Fî 17 Ra sene 1261 (26 Mart 1845)

Meşîhat-i mezkûre kaydı kaleminden

İlhâk şode be-nezâret-i evkâf-ı hümâyûn

Ber-mûceb-i ...? evkâf-ı zâviye-i merhûm ...? eş-şehîr be Kâdirîhâne der Tophâne

eş-Şeyh Abdüşşükûr ve eş-Şeyh Ali Efendi an sülale-i Arab Halil Efendi ber-vech-i iştirâk şeyh-i zâviye ve mütevellî yevm ...?

...? şeyh-i zâviye yevm ...?

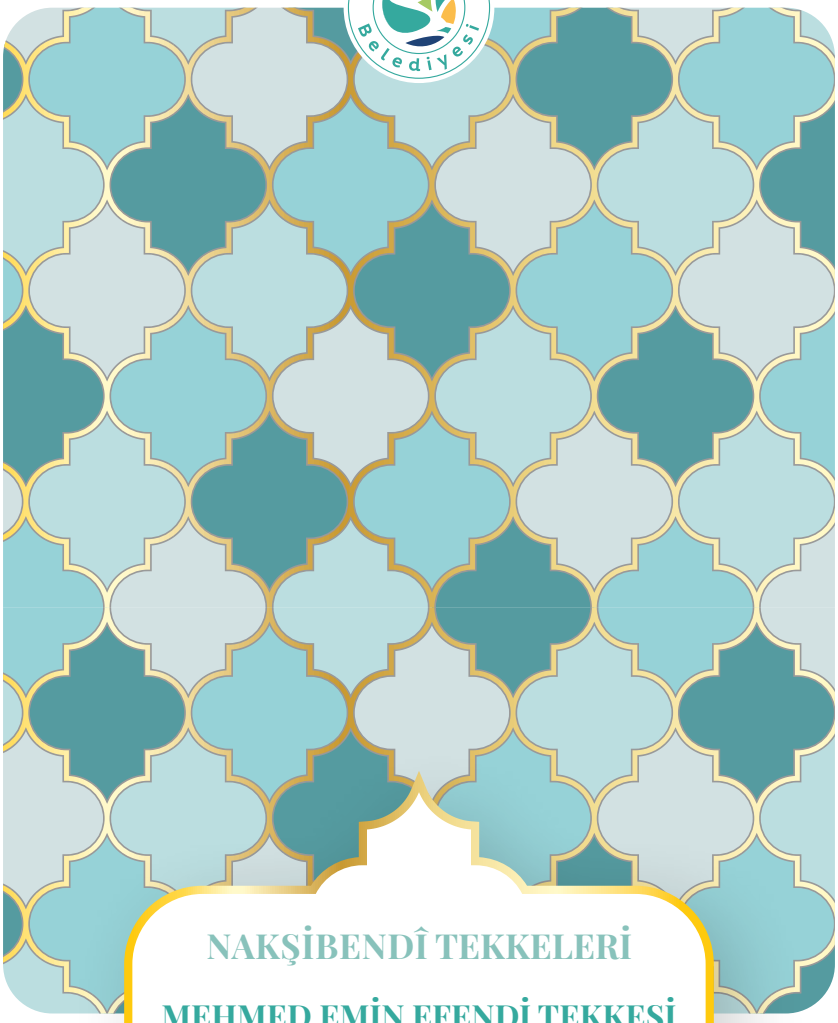
...? tevliyet, yevm ...?

Berat sitâde an mahlûl-i Mehmed Emin Efendi bâ-arzuhâl-i hod ve bâ-telhîs-i (...) mükerrem sa'adetlü hazret-i es-Seyyid (...) Hasan Paşa Nazır-ı Evkaf (...) ve bâ işâret-i (...) Mustafa Âsım Efendi Şeyhülislâm ve bâ-rüûs-ı (...) fî 8 S. sene 1261

Vakf-ı mezbûrun vazîfe-i mu'ayyene ile şeyh-i zâviye ve vazîfe-i mu'ayyene ile tevliyeti Arab Halil Efendi sülâlesinden merkûmûn eş-Şeyh Abdüşşekûr ve eş-Şeyh Ali Efendi'nin ber-vech-i iştirak ve bâ-işâret-i aliyye ve berat-ı alîşân ile üzerlerinde evkâf muhâsebesinde mastûr ve mukayyeddir. Fî 18 Ra sene 1261

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn-ı mülûkâneye mülhak evkâfdan merhûm el-Hâc Mehmed Ağa ibn-i Ahmed Vakfı'nın yevmî on akçe vazîfe ile tevliyetine mutasarrıf olan Kâdirîhâne şeyhi merhûm Şeyh Mehmed Emin Efendi fevt olarak tevliyet-i mezkûre müteveffâ-yı merkûmun mahlûlünden Yûşa aleyhi's-selam hazretlerinin türbedarı Şeyh Mehmed İzzet Efendi tevliyet-i mezbûrun kendüye tevcîhi husûsunu işbu arzuhâliyle istid'â etmiş ve vakf-ı mezbûrun vilâyet-i Anadolu'da Aydın sancağında Sultanhisarı Kasabası'nda vâki zeytin ve incir ve sâir eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmireli bahçe ve odalar ve İstanbul'da Kumkapı'da Muhsine Hâtun Câmi'-i şerîfinde yevmî on

akçe vazîfe ile tevliyeti ve zikr olunan bahçe ve odaların icârâtından Bağdad-ı behişt-âbâdda kutbü'l-ârifîn gavsü'l-vâsılîn eş-Şeyh Abdülkadir el-Geylânî kuddise sırruhu'l-âlî hazretlerinin hângâh-ı aliyye ve türbe-i münîfelerine beher sene üçer bin akçe şem'-bahâ ve Kavakhisarı civârında makâm-ı Hazret-i Yuşa aleyhi's-selâm rivâyet olunan mahalde kırâet-i mevlid-i şerif için beher sâl dörder bin sekiz yüz ve beher sene Muharremü'l-harâm'da tabh-ı aşûra için üçer bin ve fukarâ-yı âsitâne-i Kâdiriyyeye mâhiye sekiz yüz kırkar vakf-ı mezbûrdan i'tâ olunmak üzere tevliyet-i mezbûr vazîfe-i mezkûresiyle müteveffâ-yı mûma-ileyhin bâ-berât uhdesinde olup iki yüz elli dokuz senesine mahsûben ma'rifet-i şer'le ru'yet olunan muhâsebesinde vakf-ı mezbûrun mevlid-i şerîf masârıfına mukâbil zeytin eşcârı bedeli olarak senevî ber-vech-i maktû' bin beş yüz guruş vâridâtı olduğu ve vakf-ı mezbûrun tevliyeti müşârun-ileyh hazretlerinin türbe-i şerîflerine münâsebetle türbedârı bâ-arzuhâl istid'â etmiş ise de mûmâ-ileyhe tevcîhi mugâyir-i şart-ı vâkıf olacağından ve tevliyet-i mezbur Tarîk-i Kâdiriyye'den bulunan kimesneye meşrut bulunmuş ve ol cihetle tevliyet-i mezbur Kadirîhane Şeyhi müteveffâ-yı mûma-ileyhin uhdesinde bulunmuş ve mûma-ileyhin vefatı cihetiyle meşîhat-ı mezkûre es-Seyyid eş-Şeyh Abdüşşekûr Efendi ile biraderi es-Seyyid eş-Şeyh Ali Efendi'ye tevcîh olunmuş olduğundan tevliyet-i mezkûrun dahi ber-vech-i münâsafe onlara tevcîhi şart-ı vâkıfa ve bu def'a şeref-sünûh buyurulan irâde-i seniyyeye tevâfuk edeceği kaleminden bi'l-vürûd mukayyed olan ilmühaber meâlinden müstebân olmağla bu sûretde ber-mûceb-i şart-ı vâkıf ve irâde-i seniyye tevliyet-i mezbûr müteveffâ-yı mûma-ileyhin mahlulünden mûmâ-ileyhimâ es-Seyyid eş-Şeyh Abdüşşekûr ve Seyyid Şeyh Ali Efendilere tevcîhi hususunun iktizâsını i'lama himmet buyurmaları için Evkâf Müfettişi fazîletlü Efendi hazretlerine havâlesi îcâb eder. Ferman devletlü inâyetlü sultanım hazretlerinindir. Fî 17 Ra sene 1261 (26 Mart 1845).

NAKŞİBENDÎ TEKKELERİ

MEHMED EMİN EFENDİ TEKKESİ
ABDÜLKADİR EFENDİ TEKKESİ
SERVİBURNU TEKKESİ

Mehmed Emin Efendi Tekkesi
Abdülkadir Efendi Tekkesi
Serviburnu Tekkesi

İlk bânîsine nisbetle "Mehmed Emin Efendi" ve "Emin Efendi", sonraki bânîsine nisbetle "Kadir Efendi", "Şeyh Kadir Efendi" ve bulunduğu mevkiye nisbetle de "Serviburnu Tekkesi" olarak isimlenen tekke, Beykoz'un Yalıköy Mahallesi, Serviburnu Caddesi'nde, 441 ada 56 parselde kurulmuştur.

Nakşibendî Tekkesi olarak inşâ edilen yapının ilk bânîsi ve şeyhi Mehmed Emin Efendi'dir. Bu zâtın, tekke hazîresinde hâlen ayakta duran kabir taşı kitâbesinde ve ayrıca Muhyiddin Efendi'nin *Tomâr-ı Tekâyâ*'sında 1245/1829-30 tarihinde vefat ettiği kayıtlıdır.[56] Buna göre tekkenin bu tarihten önceki bir zamanda inşa edildiği kesindir.

M. Baha Tanman, tekkeye ait bir vakfiyenin 1239/1820 tarihinde düzenlendiğini bildirir ancak bunun için bir kaynak vermez.[57] Muhyiddin Efendi de bu tekke hakkında bilgi verirken bir yerde "Vakfiyesi vardır." der, bir başka yerde de, tevliyeti var ise de tekke vakfiyesinin olmadığını kaydeder.[58] Bu kayıtlara mukabil tekkenin ikinci bânîsinin, 1340/1922 tarihli zeyl vakfiyesinde, tekkenin ilk kuruluş dönemine ait herhangi bir vakfiyesinin bulunmadığı belirtilir.[59] Meclis-i Meşâyih Kurumu'nun 1340/1921 tarihinde, tekkenin arsa sınırlarına yapılmış tecavüzleri tespit etmek için Vakıflar İdaresi'nden vakfiyesi istenmiş[60] ancak bu tekkenin "atik" vakfiyesinin kayıtlı olmadığına dair yazı gönderilmiştir. Bunun üzerine "Defter-i Hâkânî" denilen arazi ve timar kayıtlarıyla ilgili defterlerin saklandığı arşivden böyle bir vakfiyenin olup olmadığının araştırılmasına karar verilmiştir.[61] Vakfiyenin bulunduğuna dair bir kayda rastlanamamıştır ancak bu durum ilk kurulduğu dönemde vakfiye tanzim edilmediği anlamına da gelmemektedir.

Serçavuş Abdülkadir Efendi tarafından, "asâkirden Hasan Usta yediyle" yaptırılan bir çeşmenin tarihi, kitâbeye göre 1288/1871-72'dir. Yine aynı tarihi taşıyan bir başka kitâbeye göre çeşmenin suyunun da aynı şahıs tarafından getirildiği bildirilmektedir.[62]

Kule-i Zemîn Komisyonu Başkanı Hüseyin Penah Efendi, 25 Cemâziyelâhir 1292 (29 Temmuz 1875) tarihinde bir vakfiye tanzim ederek 2.000 kuruşu dergâha vakfetmiştir. Şer'î kaidelere göre senelik "onu on bir buçuk" hesabı ile işle-

56 Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ*, Elimizdeki Nüsha, s. 267.

57 M. Baha Tanman, "Mehmed Emîn Efendi Tekkesi", *DBİA*, V, 360.

58 Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ*, s. 267.

59 Kadir Efendi Tekkesi Vakfiye ve Zeyilleri için bk. VGMA, nr. 609, s. 202. Muhtelif arşivlerde yaptığımız araştırmalarda da tekkenin kurulduğu döneme ait bir vakfiyeye rastlamadık.

60 İST.MFT.MSH.d. (Mukarrerât Zabıt Defterleri), nr. 1757, vr. 57[b].

61 İST.MFT.MSH.d. (Mukarrerât Zabıt Defterleri), nr. 1757, vr. 60[a].

62 Tanman, "Mehmed Emîn Efendi Tekkesi", V, 360.

tilmek şartıyla, hâsıl olan gelirin dergâhta pazar günleri yapılan Hatm-i Hâce ve zikrullaha katılanlara yemek ikramında harcanması şart koşulmuştur.[63]

Hüseyin Penah Efendi'nin vakfiyeyi oluşturduğu 1875 tarihinde dergâhın postnişîni Seyyid Mehmed Rifat Efendi'dir.

Çeşmenin hemen yanına tesis edilmiş olan namazgâhın, sivri kemerli mihrap taşı 1321/1903-4 tarihini taşımaktadır. Kitâbenin üzerinde dört adet kabartma rozet, altında da zincirle asılmış bir kandil kabartması bulunmaktadır.[64]

Tekkenin 50-60 dönümlük büyük arazisi Abdülkadir Efendi zamanında, 1919 senesinde Amerikan Oil şirketine 6.000 Osmanlı Lirasına satılmış olup[65] tekke binasının içinde bulunduğu kalan arsa yaklaşık on dönümdür.

Meclis-i Meşâyih riyasetine Beykoz tekkelerinin merkezi olan Raûfî Tekkesi şeyhi tarafından gönderilen bir yazıda Mehmed Emin Efendi Tekkesi bahçesine Amerika Hükûmeti adına inşa edilen fabrika inşaatı tarafından tecavüz vuku bulduğunu ve durumun Evkâf Nezâreti'ne bildirilmesi gerektiği bildirilmektedir.[66]

Tekkeye, berat ile şeyhi bulunan ve kurucu şeyhin de ahfâdından olduğunu söyleyen Abdülkerim Efendi tarafından menkul ve gayrimenkul bağışlarda bulunularak vakfiye düzenlenmiştir.[67] 8 Cemâziyelevvel 1339 (18 Ocak 1921) tarihli ilk vakfiyeye göre Şeyh Abdülkadir Efendi, vakfiyenin oluşması için mütevellî olarak Rifâî meşâyihinden, Beykoz Çayır Tekkesi Postnişîni Şeyh Kâmil Efendi'yi tayin etmiştir. Bu tayin, birbirine komşu olan bu iki ayrı tarikatin şeyhi arasındaki münasebeti de göstermesi açısından dikkate değerdir. Bu vakfiyeye göre tekkeye vakfedilen menkul, gayrimenkul ve paralar şunlardır:

1. 5.000 kuruş,

2. İskele mevkiinde arsa,

3. Dergâh duvarı ile Mehmed Emin Efendi makberesi duvarı ve umumi

63 Hüseyin Penah Efendi Vakfiyesi için bk. VGMA, nr. 587, s. 85. Ayrıca bk. Övüç, "1341 Defterine Göre 1925'te Üsküdar Tekkeleri", s. 108.

64 Tanman, "Mehmed Emîn Efendi Tekkesi", V, 360.

65 Arsayı satın alan Amerikan Hükûmeti'ne tabi Standard Oil Gaz Kumpanyası'nın sınırları taştığı iddiasının araştırılmasına dönük yazışmalar için bk. İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1744, s. 8; İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1745, s. 33; İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1745, s. 35.

66 İST.MFT.MSH.d. (Mukarrerât Zabıt Defterleri), nr. 1756, vr. 88^{b}; 1757, vr. 53^{b}, 55^{b}.

67 VGMA, nr. 609, s. 202, 206.

yol ile sınırlanmış, birbirine bitişik 2, 4, 6, 8, 10 numaralı dükkân ve 6 numaralı dükkân üstünde bir oda.

Vakfedilen bu para, arsa ve dükkânların gelirlerinin sarf edilmesi gereken yerler ise vakfiyede şöyle belirlenmiştir:

1. Paranın getireceği kâr ile her sene mevlid kandilinde, dergâhta mevlid okutulacak ve gerekli yerlere hediye edilecek.

2. Dükkânlar kiraya verilecek ve gelirleri ile;

a. Dükkânların icap eden tamiratları ile gerekli vergilerine ödenecek.

b. Aylık 150 kuruş dergâhın yemek giderlerine harcanacak.

c. 1.000 kuruş mütevellîye verilecek.

d. Her sene mirâc kandilinde Mi'râciyye[68] okunacak ve bunun için 300 kuruş harcanacak.

e. Dergâhın icap eden tamirleri yerine getirilecek.

f. Şayet gelirden para artarsa bu para dergâhın sâir ihtiyaçları için harcanacak.

Bu vakfiyenin mütevellîliğinin, hayatta olduğu müddetçe kendi uhdesinde olacağını, vefatından sonra erkek ve kız çocuklarının yaşça en büyüğü ve en yetkin olanının devam ettireceğini, çocuklardan birisinin şeyh olması durumunda diğerinin mütevelli olacağını, şayet çocuklar yönünden bir inkıraz olursa, bu takdirde şeyh olan kimsenin aynı zamanda mütevelli de olacağını şart koşmaktadır.

Abdülkadir Efendi, 23 Cemâziyelâhir 1339 (4 Mart 1921) tarihinde, ilk vakfiyeyi düzenledikten takriben bir buçuk ay sonra bir zeyl vakfiye ile bazı şartlarını değiştirmektedir. Buna göre yeni görevler ihdas edilmekte ve vakfedilen paranın geliri önceki harcamalara eklenmektedir:

1. 1.000 kuruş. Yalı Karyesi'nde Uncubaşı Mustafa Ağa Camii'nde, Ramazan'da ikindiden sonra vaaz edecek vâize verilecek.

2. 800 kuruş. Aynı camide Ramazan ayında ikindiden önce, tecvidi iyi

68 Hz. Peygamber'in mi'racını konu alan manzumelerin bestelenmiş şekilde okunması geleneğine mi'râciyye denilmektedir. Geniş bilgi için bk. Mustafa İsmet Uzun, "Mi'râciyye", *DİA*, XXX, 135-140.

ve sesi güzel olan her gün bir cüz Kur'an okuyacak ve arefe günü hatim duası yapacak olan bir hâfıza verilecek.

3. 200 kuruş. Ramazanda yapılan bu Kur'an hatmini dinleyen kimseye verilecek.

4. 3.000 kuruş. Her sene aşure günü dergâhta pişirilen aşureye ve Yazıcızâde'nin mersiyesi[69] okunmasına ve yapılacak yemek ikramına harcanacak.

5. 1.200 kuruş/sene. Kayd-ı hayat şartıyla Şeyh Abdülkerim Efendi'nin eşi Emine Hanım'a verilecek.

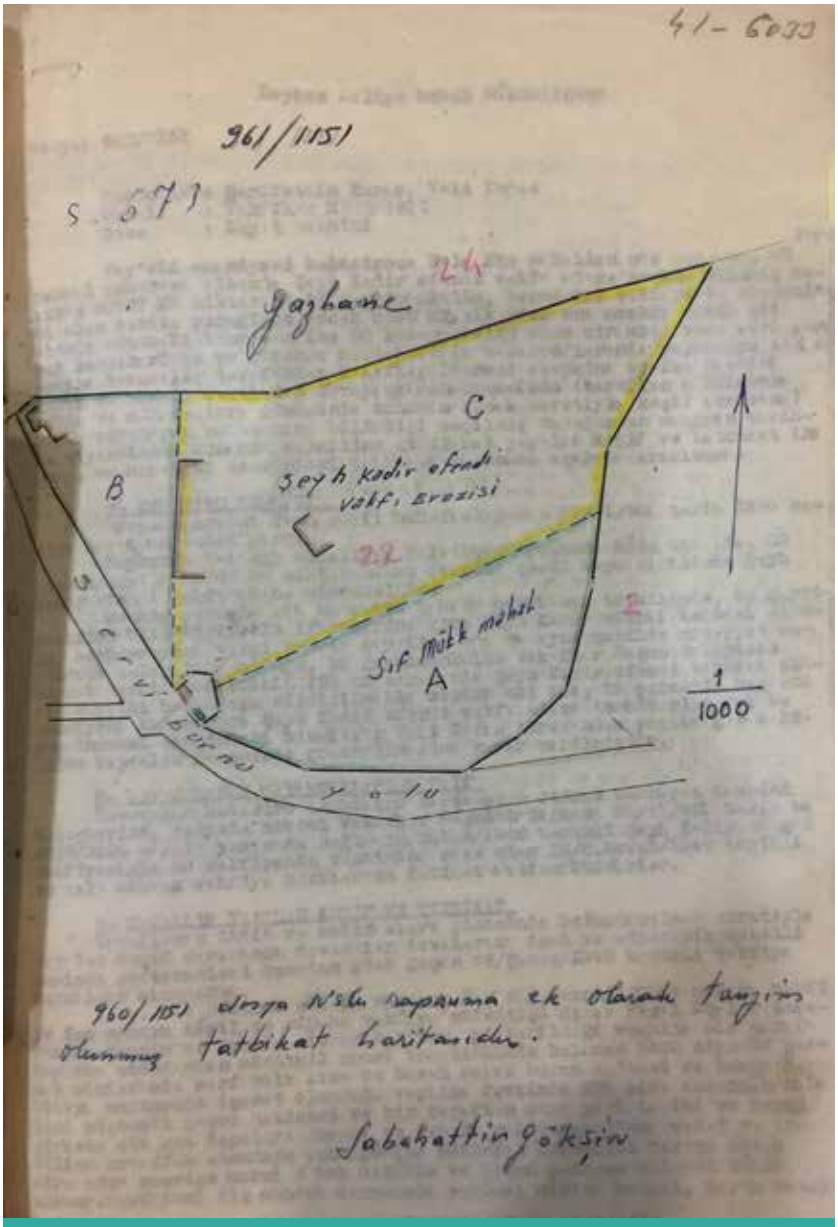
Mütevellîye Yalı Karyesi imam, muhtar ve ahâlîsinin nezâret etmesi de şartlar arasına konulmaktadır. Bu zeyl vakfiyenin şahidinin de Çayır Tekkesi postnişîni Şeyh Ali Kâmil Efendi olması dikkat çekicidir.

16 Şaban 1340 (14 Nisan 1922) tarihli zeyl vakfiyeye göre, Şeyh Abdülkadir Efendi, ecdadı Mehmed Emin Efendi tarafından inşa edilen ve harap vaziyete gelip arsa hâline dönüşen tekkeyi yeniden inşâ etmiş ve vakfiyenin arsalarını genişletmiştir. Buna göre hepsi bir çatı altında olmak üzere bir semâhâne, iki oda, bir sofa, bir mutfak ve bir helâ inşa edilmiştir. Elli adet bir, yirmi de bir olmak üzere toplam 70 kâime altın daha vakfa ilave edilmiştir.

Bu zeyl vakfiyeye göre mütevellîlik hususunda yeni bir şart getirilmiştir. Buna göre tevliyet hayatta olduğu müddetçe kendisinde olacak, vefatından sonra hâlihazırda kendisi hayatta iken vekâleten şeyhlik yapan halifesi ve akrabası olan Mustafa Efendi b. Âdem b. Hamza bu görevi sürdürecektir. Bundan dolayı Mustafa Efendi'ye aylık 500 kuruş verilecektir. Mustafa Efendi'nin vefatından sonra tevliyet tekrar kendi evladına geçecektir.

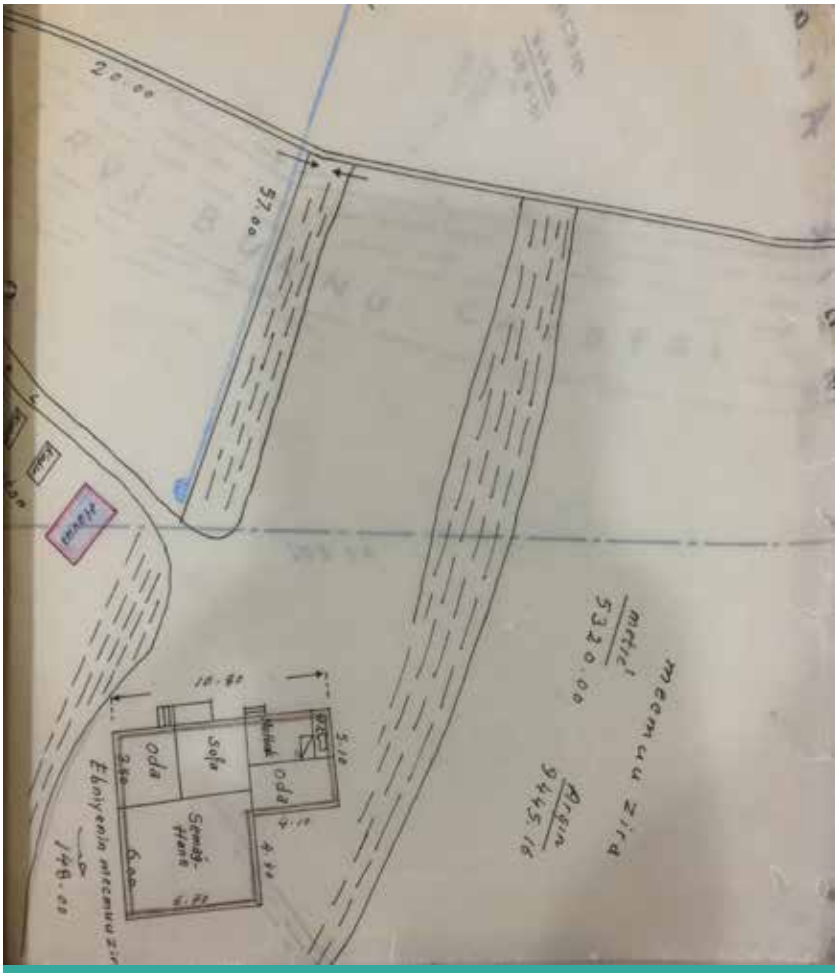
Abdülkadir Efendi'nin vefatından sonra vakfın muhasebesini her sene köyün ihtiyar heyeti dikkatli bir surette inceleyip kontrol edecek ve bu suretle Allah rızası için mütevelliye yardımcı olacaklardır.

69 Ölenin veya kaybedilen değerlerin ardından onu öven ve kaybının üzüntüsünü terennüm eden şiirlerin bestelenmiş şekilde okunmasına "mersiye" denilmektedir. Özellikle Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'daki şehadetinin ıstırabı, ona duyulan sevgiyi ifade eden örnekler Kerbelâ ve Âl-i abâ mersiyeleri olarak anılmıştır. Osmanlı kültüründe bir kısmı özellikle muharrem ayında tekkelerde yapılan toplantılarda besteli olarak mûsikî eşliğinde topluca veya mersiyehanlar tarafından okunan bu şiirlere "muharremiyye" adı da verilmiştir. Türk edebiyatında bilinen en eski Kerbelâ mersiyeleri Âşık Yunus ve Yazıcıoğlu Mehmed Efendi (v. 855/1451) tarafından kaleme alınmış ve besteli olarak yüzyıllardan beri okunagelmiştir. (Geniş bilgi için bk. Mustafa İsen, "Mersiye", *DİA*, XXIX, 218-219; Nuri Özcan, "Mersiye", *DİA*, XXIX, 219-221.)

> Tekkenin İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan 1960 tarihli tatbikat haritası.

Mehmed Emin Efendi Tekkesi
Abdülkadir Efendi Tekkesi
Serviburnu Tekkesi

> Tekkenin İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan 1960 tarihli tatbikat haritası.

15 Receb 1341 (3 Mart 1923) tarihinde düzenlenen yeni vakfiye zeylinde ise Abdülkadir Efendi, halifesi Mustafa Efendi'ye mütevellîlik görevi verilmesi şartından vazgeçmektedir.

17 Muharrem 1342 (30 Ağustos 1923) tarihli eldeki son vakıf zeylinde ise Abdülkadir Efendi, kendisinden sonra mütevellîlik ve şeyhlik yapacakları düzenlemektedir. Buna göre kendi vefatından sonra meşihat erkek evladına, sonra da müteselsilen aynı şekilde devam etmek suretiyle en büyük ve en ehil olanına tevcih edilecektir. Şayet bu şartları sağlayan bir kimse torunları arasından gelmez ise bu kez halifelerinin ve müteselsilen onların halifelerinin en yaşlı ve ehil olanının bu vazifeyi devam ettirmesi sağlanacak, şayet bu şartları sağlayan kimse de bulunmaz ise hâkim kararıyla Nakşibendî Tarikati meşâyihinden ehil olan bir kimseye verilecektir. Vakfın mütevellîliği ise vefatından sonra erkek ve kız çocuklarından en büyük ve en salahiyetli olanına verilecektir. Şayet evlatları bakımından bir inkıraz söz konusu olursa, bu defa da tekkede şeyhliği yürüten kimseye hâkim tarafından bu vazife tevcih edilecektir.

İstanbul Vakıflar 2. Bölge Müdürlüğü'nde ve Beykoz Belediyesi'nde yer alan arşiv dosyalarından takip edilebilen bilgiye göre Abdülkadir Efendi Tekkesi müştemilâtı ve arsasının, 1958 yılında Beykoz Deri ve Kundura fabrikalarının arazisi sınırında bulunduğu için fabrikanın genişletme alanına katılması düşünüldüğünden satın alınmak istendiği Vakıflar'a iletilmiştir. Bilirkişi olarak Tahsin Öz, Tekke arsasında tekkenin kurucu şeyhi Mehmed Efendi ile eşine ait iki mezarın, bir mihrap taşının, şeyh ikâmetgâhı ile semâhânenin bulunduğunu, mezarların nakledilebileceğini ve binaların da mimârî bir özelliğinin kalmaması sebebiyle yıkılabileceğini rapor etmiştir. Bu yıllara ait yapılan yazışmalardan altı adet sıralı dükkânın da ayakta olduğu anlaşılmaktadır.

İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni Reisi Fehmi Karatay da 1962 yılında, kendisinden istenen bir rapor üzerine, mezar taşlarının, namazgâh taşının ve kitâbenin mevcut bulunan tekke binasının civarına naklolunması kaydıyla, bunların korunması amacıyla yeterli miktarda bir alan da bırakıldıktan sonra, kalan arsanın satılmasında bir mahzur görmediğini ifade etmiştir.

1960 yılında tekkenin meşrutahânesinde, son şeyh Abdülkadir Efendi'nin oğlunun ikâmet ettiği kaydedilmekte ancak ismine yer verilmemektedir. 1970 yılında yapılan incelemede, tekkenin yaklaşık on bir dönüm arsası üzerinde, beden duvarları tuğla üzeri sıvalı, 3x2 ebadında, 1,5 metre yüksekliğinde bir çeşme ve mermerden yapılmış 2x1 ebadında yalağı; bitişik nizam olarak yapılmış

> Tekkenin günümüzdeki perişan vaziyeti.

beş adet 3x5 ebadında dört metre yüksekliğinde ahşap yapı; 8x12 ebadında, üç metre yüksekliğinde ahşaptan yapılmış kahve; 188 m² yüzölçüme sahip, hâlen ikâmetgâh olarak kullanılan iki ahşap odanın da olduğu semâhâne; iki mezar ve yer yer çam ağaçları bulunmaktadır.

1970'li yıllarda, tekkenin arsasına bitişik arsanın sahiplerinin açtığı dava üzerine 10.767 m² olan arsanın 4.607 m²'lik kısmı davacılara verilmiş ve tekke arsası 6.160 m² olarak kalmıştır.

2005 yılında yapılan tespitte 1'den 7'ye kadar numaralanmış toplam yedi adet yapı görülmüş, "Dergâh Binası" olarak tanımlanan ahşap bina Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun kararı ile tescil edilmiştir. Sıralı beş yapının ise işgal edilmiş olduğu rapor edilmiştir.

İstanbul Tekkeleri üzerine yaptığı önemli çalışmaları ile tanınan M. Baha Tanman'ın 1980'li yıllarda yaptığı tespite göre "çeşmenin haznesi moloz taş ve tuğla ile örülmüş, üzeri sıvanmıştır. Basık bir beşik tonozun örttüğü haznenin sokak cephesindeki aynataşı, yuvarlak bir madalyon ile bunu taçlandıran yaprak motiflerini içerir. Yaprak demetinin ortasında tuğ biçiminde bir kabartma dikkati çeker. Madalyonun alt kesiminde, iki yana açılan dal kıvrımları, bunun üzerinde, içi boş bırakılmış (veya kazınmış) iki kitâbe kartuşu bulunmakta, madalyonun altında, musluğun yanlarında ikişer adet

küçük yuvarlak kabartma yer almaktadır. Aynataşının üzerine yerleştirilmiş olan dört beyitlik manzum kitâbe istifli sülüsle yazılmış"tır. Sivri kemerli olan namazgâhın mihrap taşı çeşmenin yakınında bulunmaktadır. "İki satır halinde düzenlenmiş olan sülüs hatlı kitâbesi 'hazâ mihrap' ve 'sene 1321' ibarelerinden oluşmaktadır. Kitabenin üzerinde dört adet kabartma rozet, altında da zincirle asılmış bir kandil kabartması dikkati çeker."[70]

Anılan çeşme günümüzde yerinde olmayıp kitâbesinin Yûşa Camii haziresine götürüldüğü iddia edilmektedir. Tekkeye ait olduğu düşünülen sütun formlu bir kitâbe de Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası arazisi içerisinde bulunmaktadır.[71]

Tekkenin tespit edebildiğimiz şeyhlerinin silsilesi aşağıdaki gibidir:

1. Mehmed Emin Efendi b. Bahâeddin b. Abdullah.

Mehmed Emin Efendi hakkında kayda değer bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Ancak 1245/1829-30 tarihinde vefat ettiği mezar taşı kitâbesinden anlaşılan[72] bu zâtın babasının Bahâeddin ve dedesinin de Abdullah olduğu anlaşılmaktadır. Mehmed Emin Efendi ile eşi Fatma Hatun'a ait iki mezar, Serviburnu Caddesi'ne paralel uzanan derviş hücrelerinin arka kısmında yer almaktadır.

Muhyiddin Efendi'nin verdiği bilgiye göre Mehmed Emin Efendi, Behcet Efendi'nin bağlılarındandır.[73] Nakşî ve Mevlevî meşâyihinden olan Behcet Efendi aslen Konyalıdır. Afyon Mevlevîhânesi postnişini Alâeddin Çelebi'den Mevlevî usulü ile çilesini tamamlayıp "sikke" giymiş, Bursa'da faaliyet gösteren Kâdirî ve Nakşibendî şeyhi Kerküklü Seyyid Mehmed Emin Efendi'den Nakşibendiyye, Kâdiriyye, Kübreviyye, Çiştiyye ve Şettâriyye tarikatlerinden icâzet almıştır. Sadrazam Derviş Mehmed Paşa'nın tavsiyesi ile 1816 yılında, II. Mahmud tarafından İstanbul'a davet edilerek, III. Selim'in inşa ettirdiği Üsküdar'daki Selimiye Nakşibendî Tekkesi şeyhliğine tayin olunmuştur. 1822 tarihinde vefat ederek vazife yaptığı tekkenin haziresine defnedilmiştir.[74]

---

70 Tanman, "Mehmed Emîn Efendi Tekkesi", V, 360.

71 http://envanter.gov.tr/anit/index/detay/39415?lang=en (20.4.2021)

72 Ayrıca bk. Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ*, s. 267.

73 Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ*, s. 267.

74 Hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Osmanzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, I-V, Kitabevi, İstanbul 2015, 3. Baskı, II, 100-108, Bursalı, *Osmanlı Müellifleri*, I, 47; İbrahim Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Üsküdar Tarihi*, I (İstanbul 1976), 264-269; Nihat Azamat, "Ali Behcet Efendi", *DİA*, II, 382-383; Yusuf Turan Günaydın, "Ali Bencet Efendi ve Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşibendiyye'si", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, yıl: 7 (2006), sayı: 17, s. 217-235.

> Mehmed Emin Efendi ve eşinin günümüze gelebilmiş ancak perişan vaziyette bulunan kabirleri.

Belli ki Mehmed Emin Efendi, Behcet Efendi'ye intisab edip seyr ü sülûkünü tamamlamış ve Beykoz'da adı geçen tekkeyi inşa ederek irşad hizmetlerinde bulunmuştur. Kendisinden sonra bu tekkenin meşîhatini üstlenenler hakkında bilgi edinemiyoruz.

2. Seyyid Mehmed Rifat Efendi b. Hüseyin

Yukarıda ismi geçen Hüseyin Penah Efendi'nin tekke için bir vakfiye oluşturduğu 1292/1875 tarihinde, dönemin şeyhinin ismi Mehmed Rifat Efendi b. Hüseyin olarak geçmesinden bu tarihte postnişîn olan şeyhin, adı geçen şahıs olduğu anlaşılmaktadır. Mehmed Rifat Efendi'nin babası Kavukçu Hüseyin Efendi'dir. Muhyiddin Efendi, bu zâtın Alevî-meşreb olduğunu, 1308/1890-91 tarihinde vefat ettiğini ve Yalıköyü kabristanına defnolunduğunu kaydeder.[75]

3. Seyyid Abdülkadir Efendi b. eş-Şeyh Veliyyüddin Efendi b. Mustafa

Meclis-i Meşâyih'in, 7 Kânûn-ı Evvel 1334 (7 Aralık 1918) tarihinde tekke şeyhlerinin bizzat kendilerine doldurttuğu resmî evrak olan tercüme-i hâl varakasında, bu tarihte şeyhlik yapan Abdülkadir Efendi, şahsı hakkında bilgi verir. Buna göre Abdülkadir Efendi 1273/1856-57 yılında Beykoz'da doğmuştur. Babası Debbağhâne-i Âmire Camii imamı Hacı Veli Efendi'dir. Beldede bulunan Hacı

75 Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ*, s. 267.

Beşir Ağa Mektebi'nde tahsil görmüştür. Herhangi bir resmi görev almamış, uzun süre Mehmed Emin Efendi Tekkesi'nin bahçesinde ziraatle meşgul olmuştur.[76] Şeyhi, Yalı Karyesi İmamı Ahmed Cemil Efendi'dir.[77] Ahmed Cemil Efendi de Akbaba köyünde bir müddet ikamet etmiş olan Harc Ağası Hacı Ahmed Efendi'den Nakşî-Hâlidî usulü üzere icâzet almıştır.[78]

Abdülkadir Efendi, 1307/1889-90 senesinde tekkenin şeyhliğine atanmış, yapı büyük oranda ortadan kalkmış olmalı ki 1310/1892-93'de yeniden inşa etmiştir.[79] Bu yeniden inşa sürecinde tekkeye bir semâhâne ve hücreler de ilave etmiştir.[80]

Şeyh Ahmed Cemil Efendi yanında seyr ü sülûkünü tamamlayan Abdülkadir Efendi, Mehmed Emin Efendi Tekkesi şeyhi Rifat Efendi'nin vefatı ardından köy halkının "halîfe" olduğunu söylemesiyle kendisine bu tekkenin şeyhliği beratla tevcih edilmiştir. Yalıköy İmamı olan şeyhi Hâfız Ahmed Efendi Nakşî tâcı giydirmiş, Halvetî şeyhi Beykozlu Ahmed Efendi de posta oturtmuştur.[81]

Tekkenin uzun süre şeyhliğini yapan, sadece tamir işleriyle meşgul olmayıp tekrar tekrar inşa eden ve genişleten Abdülkadir Efendi'nin 1918 senesinde bir halifesi olup o da oğlu Veli İhsan Efendi'dir. Önde gelen dervişleri ise oğlu Şerif Efendi, Hüsnü Efendi, Nuri Ağa, Atâ Efendi ve Kemaleddin Ağa'dır.[82]

Abdülkadir Efendi'nin halifesi Mustafa Efendi b. Âdem b. Hamza'nın bir müddet kendisine vekâleten tekkenin postnişînliğini yaptığını vakfiye kayıtlarından anlıyoruz.

İlk kurucu şeyhin torunlarından olduğu kendi vakfiyesinin kayıtlarından anlaşılan Abdülkadir Efendi, 1918 tarihinde tekkenin arazisinin büyük bir kısmını satmış ve muhtemelen bu gelirlerle yapıyı yeniden inşa ve imar etmiş, vakfiyeler tanzim etmiştir.

1960 yılında tekkeden kalan yapılarda ikamet eden ve şeyh efendinin oğlu olduğunu söyleyen zâtın verdiği bilgiye göre babası 18 sene önce vefat etmiştir. Buna göre Abdülkadir Efendi 1942 senesinde 83 yaşında vefat etmiştir.

---

76 Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 49-50.

77 Bk. Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 49-50. Ayrıca bk. Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ*, 267.

78 Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ*, 267.

79 Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 48.

80 Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ*, s. 267.

81 Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ*, s. 267.

82 Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 49.

***

İlk bânîsi Mehmed Emin Efendi'nin şeyhi olan Ali Behcet Efendi Nakşî, Mevlevî ve Melâmî (Şüttârî) anlayışını şahsında birleştirmiş bir kişidir. Bunun yanında Nakşî kişiliğini ön planda tutmuş, Nakşî anlayışı genişçe işlediği *Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşibendiyye* adıyla bir eser kaleme almıştır. Ali Behcet Efendi'nin müridi olmuş olan Mehmed Emin Efendi, bir Nakşî merkezi olarak Beykoz'daki tekkesini inşa etmiştir. Kuruluşunda Nakşî-Müceddidî olan tekke bilâhare Nakşî-Hâlidî usulünü devam ettirmiş ve böylelikle 1925 senesinden kapatılışına kadar da Nakşîliğin merkezi olmuştur.

Mehmed Emin Efendi Tekkesi'nin âyin günü pazardır.[83]

Nakşî tekkelerinde icra edilen zikir âyini hatm-i hâcegân'dır. Başında ve sonunda okunan Fâtiha sûresi Kur'an'ın özeti ve hatmedilmesi gibi sayıldığı için bu zikre hatm-i hâcegân denilmiştir. Kısaltılarak "hatme" diye de anılmaktadır. Hiç ayağa kalkmadan kuudî olarak icra edilmektedir. Şeyh veya vekilinin işaretiyle içten okunan âyet ve dualardan oluşan mûsikîsiz bir âyindir.[84]

***

83 Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 48.

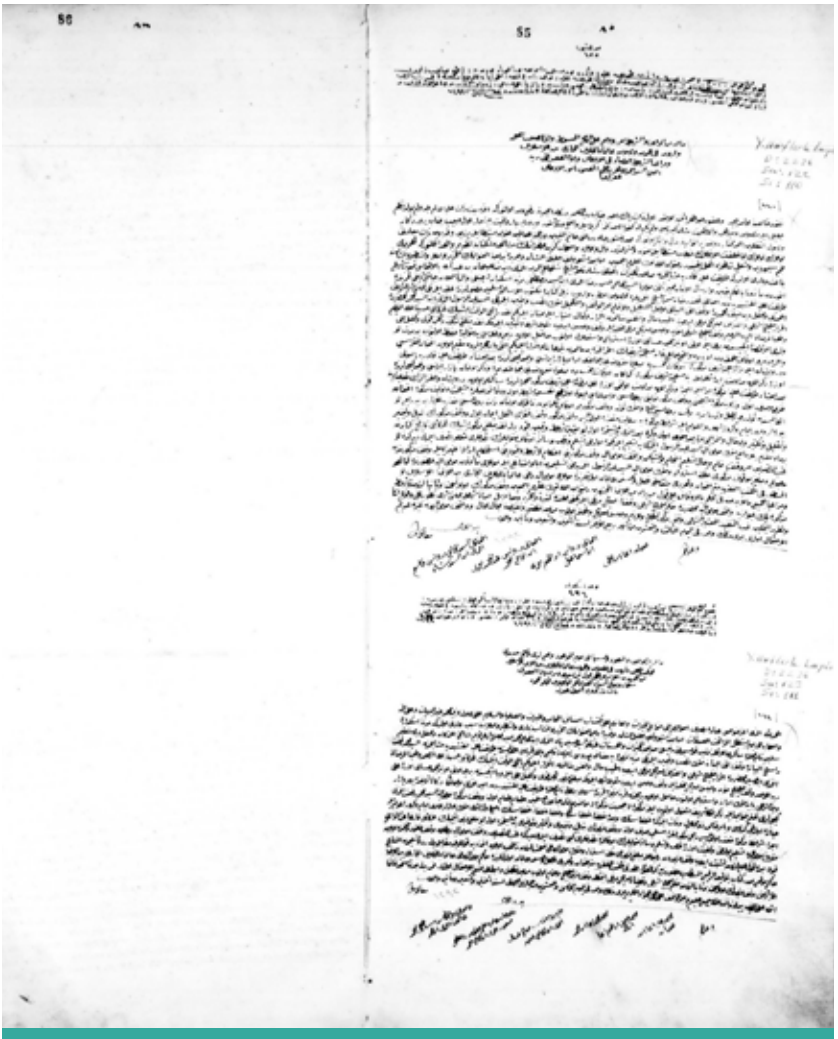
84 Hatm-i Hâcegân ve icra ediş şekli ile ilgili bilgi için bk. Öngören, "Hatm-i Hâcegân", XVI, 476-477; Ömer Tuğrul İnançer, "İstanbul'da Tarikat Ayin ve Zikirleri", 316-340.

EKLER

Seyyid Hüseyin Penah Efendi Vakfı'na ait 25 Cemâziyelevvel 1292 (29 Haziran 1875) tarihli vakfiye

Yer: VGMA.d, 587/3-1/85

Mâ fîhi minel-vakfi ve'n-nukûd ve habsühâ ilâ yevmil-mev'ûd vakaa ledeyye ve sahha beyne yedeyye fe-hakemtü bi-sihhatihî ve lüzûmihî fî husûsihî ve umûmihî âlimen bi'l-hilâf beynel-eimmeti'l-eslâfi mine'l-müctehidîni'l-eşrâf

> (VGM.d., 587/3-1/85).

alâ kavli men yusevviğuhû ve yerâhu ve ene'l-fakîrü ileyhi sübhânehû ve teâlâ es-Seyyid İbrahim Edhem el-müvellâ bi-hilâfeti bi-mahkemeti Mahmudpaşa bi-dâri'l-hilâfeti'l-aliyyeti ğufira lehû.

el-Hamdü li'llâhi'llezî eazze havâsse ibâdihî bi-sarfi emvâlihim ilâ envâi'l-hayrâti ve eânehum alâ iktisâbi esnâfi'l-mehâmidi ve'l-meberrât.

Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ resûlihî ve nebiyyihî Muhammedin hayri'l-beriyyât ve alâ âlihî ve ashâbihî ilâ yevmi yestezillü'l-mer'ü tahte's-sadakât.

Emmâ ba'dü;

İşbu vakfiye-i celîlü'ş-şân ve cerîde-i bedîü'l-unvânın tahrîr ve inşâsına bâdî ve tastîr ve imlâsına sebeb-i âdî oldur ki; Medine-i Üsküdar'da Selimiye nâm mahalde sâkin hâlen Kale-i Zemîn Komisyonu reisi sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât, izzetlü es-Seyyid Hüseyin Penah Efendi ibn el-Hâc Mehmed Emin meclis-i şer'-i kavîmi şâmihü'l-erkân ve mahfil-i dîn-i müstakîm-i râsihü'l-beyânda vakf-ı âti'l-beyâna mütevellî nasb ve ta'yîn eylediği Medine-i mezbûreye muzâfe Yoros nâhiyesine tâbi Yalı Karyesi ahâlîsinden Tarîkat-i Aliyye-i Nakşibendiyye meşâyihinden es-Seyyid Mehmed Rifat Efendi ibn Hüseyin mahzarında ikrâr-ı sahîh-i şer'î ve i'tirâf-ı sarîhi mer'î edip atyeb-i mâl ve enfes-i menâlimden ifrâz eylediğim râyicü'l-vakt iki bin kuruşu hasbeten lillâhi's-Samed ve taleben li-merdâti rabbihi'l-Ehad vakf-ı sahîh-i müebbed ve habs-i sarîh-i muhalled ile vakf ve habs edip şöyle şart ve ta'yîn eyledim ki;

Meblağ-ı mezbûr rehn-i kavî ve kefîl-i melî veya ikisinden biriyle onu on bir buçuk hesabı üzre alâ vechi'ş-şer'î bâ-yed-i mütevellî idâne ve istirbah olunup hâsıl olan ribhinden karye-i mezbûre kurbünde Serviburnu nâm mahalde Tarîkat-i Aliyye-i Nakşibendiyye'den Emin Efendi merhumun dergâh-ı şerîfinde beher pazar geceleri Hatm-i Hâce ile zikrullâh-ı şerîfe meşgul olup leyle-i mezkûrede cem'iyyet-i mezkûrede hazır bulunan cemaat-i Müslimîn it'âm-ı taam oluna ve vakf-ı mezkûra mûmâileyh es-Seyyid Mehmed Rifat Efendi hayatta oldukça kendisi ve bi-emri hâlık-ı Zülcelâl vefat eyledikte hulefâsının ve ba'dehû hulefâ-i hulefâsının ve hulefâ-i hulefâ-i hulefâsının aslah ve erşedi mütevellî olalar. Ve mürûr-ı eyyâm ve kurûr-ı a'vâm ile icrâ-i şerâit-i mezkûra müteazzir olur ise ribh-i mezkûr fukarâ-i müslimîne sarf oluna. Ve vakf-ı mezbûrun tebdîl ve tağyîri ve teksîr ve tevfîri yed-i meşiyetimde ola, deyü meblağ-ı mezbûr iki bin kuruşu fâriğan ani'ş-şevâğil mütevellî-i mûmâileyhe teslim, ol dahî vakfiyet üzere kabz ve tesellüm ve sâir mütevellîlerin

evkâfta tasarrufları gibi tasarruf eyledi dedikte gıbbe't-tasdîk vâkıf-ı mûmâileyh butlanını vakf-ı nukûd ve zımnında olan kuyûda ba'dehû kavl-i adem-i lüzûma teşebbüs edip vakf-ı mezbûrdan rücu'la meblağ-ı mezbûru mülküne istirdât ve mütevellî-i mûmâileyh dahi sıhhat-i lüzûma zâhib olan eimme-i dîn kavilleriyle mukabele birle redd ve teslimden imtina' hâkim-i muvakkı-i Sadr-ı kitâb bi-tevfîkihi'r-refîi'l-müstetâb huzurunda kemâ hüve'l-mestûru fi'l-kütübi'l-fıkhiyye müterâfian ve her biri fasl u hasme tâliban olduklarında hâkim-i mûmâileyh dahî âlimen bi'l-hilâfi'l-cârî beyne'l-eimmeti'l-eşrâf vakf-ı mezbûrun evvelen sıhhatine ve sâniyen lüzûmuna hükm-ü sahîh-i şer'î ve kazâ-i sarîh-i mer'î etmekle vakf-ı mezbûr sahih ve lâzım olup min ba'd nakz ve iptâli mümteniu'l-ihtimal oldu.

Fe-men beddelehû ba'de mâ semiahû fe-innemâ ismuhû ale'llezîne yübeddilûnehû inna'llâhe semîun alîm.[85] Ve ecru'l-vâkıfı ale'l-hayyi'l-cevâdi'l-kerim.

Cerâ zâlike ve hurrire fi'l-yevmi'l-hâmis ve'l-ışrîn min Cemâziye'l-ûlâ li-sene isneteyn ve tis'îne ve mieteyni ve elf [25 Cemâziyelevvel 1292 (29 Haziran 1875)].

Şuhûdü'l-hâl;

Kadı Karyesi ahâlîsinden saatçi Mehmed Âkif Efendi ibn Ömer,

Defterhâne-i Âmire kalemi hulefâsından Mustafa Safvet Efendi ibn el-Hâc Ahmed,

Kalem-i mezbûr hulefâsından Salih Adli Efendi ibn el-Hâc Emin

Muhzır Mehmed Ağa ibn Mehmed

Muhzır Halil İbrahim Ağa ibn Mehmed

Muhzır Ali Ağa ibn Osman

Ve gayruhüm.

***

85 2/Bakara, 181. "Artık kim, onu (ölünün vasiyetini) işittikten (veya yazılmasından) sonra değiştirirse bunun günahı ancak onu değiştirenlerin üzerinedir. Şüphesiz Allah, (her şeyi) işitendir, bilendir."

Şeyh Abdülkadir Efendi'nin Vakıflarının Vakfiyeleri

1. Şeyh Abdülkadir Efendi Vakfı'na ait 8 Cemâziyelevvel 1339 (18 Ocak 1921) tarihli vakfiyye (VGM.d., 609/202)

Mâ fîhi min asli'l-vakfi ve şerâitihî ve tescîlihî ve zevâbitihî vakaa küllühû ledeyye ve cerâ cemîuhû beyne yedeyye fe-hakemtü bi's-sıhhati ve'l-lüzûmi fi'l-husûsi ve'l-umûmi âlimen bi'l-hilâfi beyne'l-eimmeti'l-eşrâf ve ene'l-fakîrü ileyhi subhânehû ve teâlâ Ahmed Tevfik eş-şehîr bi-Ayaşlı-zâde ğufire lehû el-müşâvirü's-sânî bi-mahketi'l-Evkâf

İşbu mühür mutâbıkdır. 21 Receb [1]339. Ahmed Tevfik Emînü'l-Fetvâ Mahkeme-i Evkâf Kadı Müşavirliği

Bismillahirrahmanirrahim;

el-Hamdü li'llâhi'llezî erşede ibâdehü'l-mü'minîne ve'l-mü'minât ilâ a'mâli's-sâlihât ve eşâre ile'l-müslimîne ve'l-müslimâti bi-ef'âli'l-hayrâti haysu kale; İnne'l-hasenâti yüzhibne's-seyyiât.[86]

Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ eşrefi'l-mahlûkât seyyidinâ Muhammedin şefii'l-usât fi-yevmi'l-arasât ve alâ âlihî ve ashâbihî zevi'n-nüfûsi'z-zekiyyât.

Emmâ ba'dü;

İşbu vakfiye-i celîlü'ş-şân ve cerîde-i bedîü'l-ünvânın tahrîr ve inşâsına bâis ve bâdî oldur ki; medine-i Üsküdar meymenet-âsâr muzâfâtından Kasaba-i Beykoz'da Yalıköyü Mahallesi'nde Serviburun nâm mahalde İskele mevkiinde vâki' ashâb-ı hayrâtdan merhum Mehmed Emin Efendi-i Nakşibendî Zâviyesi'nin hâlen bâ-berât-ı âlişân şeyhi sâhibü'l-hayrâti ve'l-hasenât ve râğibü'l-cenneti ve'd-derecât meşâyih-i Nakşibendiyye ricâlinden ve sulehâ-yı sâlikînden reşâdetlü eş-Şeyh Abdülkadir Efendi ibnü'l-merhûmi'l-mebrûr ilâ rahmeti Rabbihi'l-Gafûr eş-Şeyh Veliyyüddin Efendi ibnü'l-merhum Mustafa Efendi zikr-i âtî husus-u meymenet-mensûsun ber-nehc-i şer'-i âlî tescîli zımnında mahmiyye-i İstanbul'da Kadırga Limanı kurbünde Şehsuvar Bey Mahallesi'nde Cundi Meydanı Sokağı'nda kâin on iki numaralı menzile varıp zeyl-i kitâbda muharrerü'l-esâmî-i müslimîn huzurlarında ma'kud meclis-i şer'-i şerîf-i Ahmedî ve mahfel-i dîn-i münîf-i Muhammedî'de câi'z-zikri vakfa li-ecli't-tescîl ve'l-itmâmi emri'l-vakfı ve't-tekmîl mütevellî nasb ve ta'yin eylediğim meşâyih-i Rifâiyye'den Beykoz Kasabası'nda Çayır Dergâhı post-

86 11/Hûd, 114. "Muhakkak ki iyilikler, kötülükleri giderir."

nişîni eş-Şeyh Ali Kamil Efendi ibnü'l-merhum Halid Efendi ibnü'l-merhum eş-Şeyh Said Efendi mahzarında ikrâr-ı sahîh-i şer'î ve i'tirâf-ı sarîh-i mer'î edip atyeb-i mal ve enfes-i menâlimden ifraz ve kemâl-i imtiyaz ile mümtaz eylediğim râyicü'l-vakt beş bin kuruşla zikr-i âtî vakfın sudûruna değin silk-i mülkimde münselik yedimde mülküm olan kasaba-i mezkûrede Yalı Karyesi'nde Serviburnu nam mahalde İskele mevkiinde vâki' etraf-ı erba'ası uhdemde bulunan arâzi ve dergâh-ı mezkûr sed divarı ve Mehmed Emin Efendi makberesi divarı ve tarîk-i âmm ile mahdud iki ve dört ve altı ve sekiz ve on numrolar ile murakkam yek diğerine muttasıl ve ancak mezkur altı numaralı dükkân fevkinde bir bâb odayı müştemil ahşab beş bâb dükkânımdan herbirini bi-cümleti't-tevâbii ve'l-levâhık ve kâffeti'l-hukûki ve'l-merâfık vakf-ı sahîh-i müebbed ve habs-i sarîh-i muhalled ile vakf ve habs edip; şöyle şart ve ta'yîn eyledim ki;

Nukûd-ı mevkûfe-i mezkûre, postnişîni bulunduğum sâlifü'l-beyân Nakşibendî Zâviyesi'nde bâ-yed-i mütevellî i'mâl ve istirbah olunup hâsıl olan re'y ve gallesinden her sene şehr-i Rebîü'l-evveli'nin on ikinci gününde dergâh-ı şerîf-i mezkûrda alâ vechi'l-mu'tâd menkıbe-i vilâdet-i Hazret-i Nebevî kıraat ettirülüp hâsıl olan ecr ve mesûbâtı evvelen ve bi'z-zât Hâce-i Fahr-i Kâinât aleyhi efdalü's-salât ve ekmelü't-tahiyyât Efendimiz hazretleri ile cemî' enbiyâ-i izâm ve rüsül-i fihâm salavâtullâhi alâ nebiyyinâ ve aleyhimü's-selâm hazerâtının, pîr-i destgîrim Şâh-ı Nakşibend kuddise sırruhû hazretleri ile bi'l-cümle pîrân-ı izâm ve evliyâ-yı fihâm ve meşâyih-i dervişân ve bi'l-cümle mü'minîn ve mü'minât ervâhına ihdâ oluna. Ve galle-i mezkûre bâ-ma'rifet-i mütevellî bu hususa sarf oluna. Ve dekâkîn-i mevkûfe-i mezkûre bâ-yed-i mütevellî icâre-i vâhide ve tavile ve lede'l-hâce icâretyn-i misliyeteyn suretleriyle tâliblerine envâ-i vücûhu istiğlal ile icâr olunup hâsıl olan icâre-i muaccele ve gallâtından evvelen ta'mirât ve rüsûm-ı emriye ve tekâlif-i sâireleri tesviye edildikden sonra bâkîde şehrî yüz elli kuruş dergâh-ı mezkûrede ta'amiye olarak sarf oluna. Ve senevî bin kuruş mütevellî vazifesi olarak verile. Ve beher sene leyle-i Mi'râc-ı bâhiru'l-ibtihâcda mi'râciyye kıraat ettirülüp senevî üç yüz kuruş sarf oluna. Ve dergâh-ı mezkûr harab ve muhtâc-ı ta'mir oldukda mesârif-i vezâif rakabe olunarak dergâh-ı mezkûr ta'mîr ve termîm oluna. Ve fazla-i vakf taraf-ı vakıfda hıfz olunup dergâh-ı mezkûrun ihtiyacına sarf oluna.

Ve vakfımın tevliyeti hayatda oldukça nefsime ve bi-emrillâhi teâlâ irtihâl-i dâr-ı bekâ eylediğimde evlâd-ı zükûr ve inâsımdan ekber ve erşed ve umûr-ı vakfa a'lemine batnen ba'de batnin meşruta ola. Ve eğer evladımdan dergâh-ı mezkûra şeyh olanlar bulunursa diğer evladıma tercihen vakf-ı

mezkûruma mütevellî ola. Ve ba'de inkirâzi'l-evlâd dergâh-ı mezkûrda her kim şeyh olur ise vakf-ı mezkûruma dahi mütevellî ola.

Ve vakf-ı mezkûrumun tebdîl ve tağyîr-i şurûtu hayatda oldukça benim ve ba'de'l-vefât mütevellî olan evladımın merreten ba'de uhrâ yed-i meşiyetimde ola.

Ve vakf-ı mezkûruma hiçbir tarafdan dahl ve taarruz olunmaya ve murûr-ı eyyâm ve kurur ve şuhûr-ı a'vâm ile vakfıma futur ve gallatına kusur tertîb edüp şerâit-i mezkûre riâyet müte'azzire olur ise mutlaka fukarâ-yı müslimîne sarf oluna,

deyu ta'yîn-i şurût ve tebyîn-i kuyûd birle vâkıf-ı mûmâ-ileyh meblağ-ı mevkûf-ı mezkûr ile dekâkîn-i mahdûde-i mezkûreyi fâriğan ani'ş-şevâğil mütevellî-i mûmâ ileyhe teslîm eyledikde ol dahi vakıf içün kabz ve tesellüm ve sâir mütevelliyân-ı evkâfda tasarrufları misillü tasarruf eyledikden sonra vâkıf şeyh-i mûmâ ileyh vakfı istihkam arzıyla vakfından rücû' edüp meblağ-ı mevkûf-ı mezkûru ve dekâkîn-i mahdûde-i mezkûreyi ke'l-evvel mülküne istirdada şurû' ve mütevellî-i mûmâ ileyh dahi red ve teslimden imtina ile kemâ hüve'l-mestûr fi'l-kütübi'l-fıkhiyye müterafi'an ve herbiri mübteğâsınca fasl ve hasma tâlibân olduklarında tarafeynin kelam ve edillesine nazar ve mubtil-i hayr olmakdan hazer olunup âlimen bi'l-hilâfi'l-câri beyne'l-eimmeti'l-eslâf alâ kavli men yerahu mine'l-müctehidîni'l-kirâm rıdvânullâhi teâlâ aleyhim ecmaîn vakf-ı mezkûrun sıhhatine hükm-i sahîh-i şer'î ve kazâ-yı sarîh-i mer'î olunup vakf-ı mezkûr sahih ve lazım ve mütehattim olup min ba'd nakz ve ibtali muhal ve tebdîl ve tağyîri vâkıf-ı şeyh-i mûmâ ileyh ve evladından gayre adimü'l-ihtimal oldu; *Fe-men beddelehû ba'demâ semiahû fe-innemâ ismuhû alellezine yubeddilûnehû innellâhe semiun alîm.*[87] Ve ecru'l-vâkıfı ale'l-Hayyi'l-Cevadi'l-Kerîm.

Cerâ zalike ve hurrire fi'l-yevmi's-sâmin min Cemâziye'l-evvel li-seneti tis'a ve selasîne ve selâse mietin ve elf min hicreti men lehu'l-izzu ve'ş-şeref [8 Cemâziyelevvel 1339 (18 Ocak 1921)].

Şuhûdu'l-hâl;

Kadırga'da Şehsuvar Bey Mahallesi'nde İmam Hafız İbrahim Efendi ibn Bilal,

Karye-i Beykoz Muhtar-ı Sânîsi Mehmed Efendi ibn Şükrü.

87 2/Bakara, 181. "Artık kim, onu (ölünün vasiyetini) işittikten (veya yazılmasından) sonra değiştirirse bunun günahı ancak onu değiştirenlerin üzerinedir. Şüphesiz Allah, (her şeyi) işitendir, bilendir."

2. Şeyh Abdülkadir Efendi Vakfı'na ait 23 Cemâziyelâhir 1339 (4 Mart 1921) tarihli vakfiye (VGM.d., 609/202)

Mâ fîhi min tebdîli'ş-şurût Mahkeme-i Evkâf Müşâvir-i Sânîsi.

Medine-i Üsküdar meymenet-âsâr muzâfâtından kasaba-i Beykoz'da Yalı Karyesi Mahallesi'nde Serviburnu nam mahalde merhum Mehmed Emin Efendi en-Nakşibendî Zâviyesi'nin şeyhi meşâyih-i Nakşibendiyye'den ve sulehâ-yı sâlikîn tarikatten es-Seyyid eş-Şeyh Abdülkadir Efendi ibnü'l-merhum el-mağfur eş-Şeyh Veliyyüddin Efendi ibnü'l-merhum Mustafa Efendi zikr-i âtî vakfın tebdîl ve tağyîr şurûtunu yedinde koymakla meclis-i şer'-i şerîf-i enverde takrîr-i kelâm ve ta'bîr-i ani'l-merâm edüp işbu yedimde olan Mahkeme-i Evkâf'dan müseccel bin üç yüz otuz dokuz senesi Cemâziye'l-evvelinin sekizinci günü tarihli vakfiyye-i ma'mûlün bihâda mestur olduğu vecihle atye-b-i mal ve enfes-i menâlimdem ifraz ve kemâl-i imtiyaz ile mümtaz eylediğim râyicü'l-vakt beş bin kuruşu ve kasaba-i mezkûrede Yalı Karyesi'nde Serviburun nam mahalde İskele mevkiinde vâki' etrâf-ı erbaası uhdemde bulunan arâzi ve dergâh-ı mezkûr sed duvarı ve Mehmed Emin Efendi makberesi duvarı ve tarîk-i âmm ile mahdud iki ve dört ve altı ve sekiz ve on numrolar ile murakkam yekdiğerine muttasıl ve ancak mezkur altı numrolu dükkân fevkinde bir bâb odayı müştemil ahşab beş bâb dükkânımı vakf ve habs edüp; nukûd-ı mezkûre bâ-devr-i şer'î ve bâ-yed-i mütevellî irbah ve istirbah olunarak Mevlid-i saadet mevrid-i hazret-i Nebevî günü menkıbe-i velâdet-i Cenâb-ı Nebevî kıraat edilmesini ve dekâkîn-i mezkûre bâ-yed-i mütevellî icâre-i vahideyle lede'l-hâce icâreteyn-i misliyeteyn suretler ile tâliblerine envâ-i vücûh istiğlal ile icar olunup hâsıl olan icâre-i müeccele ve mu'accele ve gallâtından evvelen rüsûm-ı emîriye ve tekâlîf-i sâireleri tesviye edildikden sonra bâkiyeden şehrî yüz elli kuruş sâlifü'z-zikr şeyhi bulunduğum Mehmed Emin Dergâhı ta'amiyesine ve senevî bin kuruş mütevellî vazifesine ve senevî üç yüz kuruş mi'râciye kıraatına ve dergâh-ı mezkûr muhtâc-ı ta'mir oldukda mesârif ve vezâif rakabe olarak dergâhın ihtiyacına sarf olunmasını ve tevliyeti evvelen nefsime ve bi-emrillâhi teâlâ irtihâl-i dâr-ı bekâ eylediğimde batnen ba'de batnin evlâd-ı zükûr ve inâsımdan ekber ve erşed ve umûr-ı vakfı a'lemine bi't-tahsîs evladımdan dergâh-ı mezkûrda şeyh olanların emr-i tevliyetle bir tercihini ve ba'de inkirâzi'l-evlâd dergâh-ı mezkûrda her kim şeyh olur ise vakf-ı mezkûruma anın mütevellî olmasını ve vakfıma hiç bir tarafdan dahl ve taarruz olunmayup vakfımın tebdîl ve tağyîr şurûtu merreten ba'de uhrâ hayatda benim ve mütevellî evladımın yed-i meşiyetimizde olmasını şart ve ta'yin etmişdim. el-Hâletü hâzihî şurût-ı mezkûreden rücû' ve müceddeden tebyîn-i şurût murad

eylediğimden ber-vech-i âtî ta'yîn-i şurût birle sâlifü'z-zikr nukûd-ı mevkûfe bâ-devr-i şer'î alâ vechi'l-helâl bâ-yed-i mütevellî istirbah veya ticaret olunup hâsıl olan nema ve temettuundan vakfiyye-i ûlâmda musarrah olduğu vechiyle menkıbe-i vilâdet-i Hazret-i Nebeviyye kıraat olunmasını ve beş bâb dükkân ve oda ve ma'a müştemilât evvelki vakfiyemde mestur olduğu üzere icâre-i vahide ve tavile ve icâreteyn-i misliyeteyn gibi envâ-ı vücûh istiğlal ve bâ-re'y-i mütevellî icar edülüp hâsıl olan galle ve müeccele ve muaccelesinden vergi ve tekâlif-i emîriyesi edâ ve iktizâ eden ta'mîr ve termîmleri îfâ olundukdan sonra bâkî galle vakıfdan şehrî yüz elli kuruş sâlifü'z-zikr Mehmed Emin Efendi Dergâhı'na fukarâ taamiyesi ve senevî bin kuruş mütevellî vazifesi ve senevî üç yüz kuruş mi'râciyye kıraati masrafı vakfiyye-i ûlâmda münderic olduğu vechiyle sarf olunup galle ve icârât-ı mezkûreden yine Beykoz Kasabası'nın Yalı Karyesi'nde Uncubaşı Mustafa Ağa Camii'nde ulemâdan bir kimesneye Ramazan-ı Şerîf'de ikindi namazından sonra vaaz ve nasihat ve ta'lîm-i âdâb-ı şerîat ettirilip bi-tarîki's-salâ vâiz-i mûmâ ileyhe bin ve yine câmi-i mezkûrda Ramazan-ı Şerîf'de ikindiden evvel mücevvid ve hoşelhân hamele-i Kur'ân'dan ve huffâz-ı kirâmdan bir zâta beher yevm bir cüz-i şerîf tilavet etmek ve yevm-i arefede hatm-i şerîf eylemek üzere bi-tarîki's-sıla hâfız-ı mûmâ ileyhe sekiz yüz ve nezdinde dinleyen kimseye iki yüz ve her sene Muharremu'l-Harâm'ın onuncu aşure günü dergâh-ı mezkûrda aşure tabh ve Yazıcızade'nin mersiyesi kıraat ve it'âm-ı ta'am ettirilüp bunun içinde bâ-yed-i mütevellî üç bin ve halilem hâdimeti'l-fukarâ Emine Hanım'a bâ-kayd-ı hayat senevî bin iki yüz kuruş sarf olunup fazla kalur ise hayatda oldukça kendim mutasarrıf olup, ba'de'l-vefât bi'l-umum evlad ve evlâd-ı evlâd ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdımın ma te'âkabû ve tenâselû zükûr ve inâsına mütesâviyen taksim olunması ve hayatda oldukça vakfımın tebdîl ve tağyîr şurûtu merreten ba'de uhrâ yedimde olup bu bâbda evladımın ve mütevellînin tebdîl ve tağyir-i şurût etmemesi ve mevlid ve aşure ve Mi'râciye ve ikâme-i ezkâr ve her vaaz ve hatm-i şerîf olundukda hayatda oldukça selametim ve ba'de'l-vefât saadet-i uhreviyeye nâiliyetime istişfa' içün üç İhlâs ve bir Fâtiha okunarak mefhar-i mevcûdât ve hûlâsa-yı kâinât Peygamberimiz Efendimiz hazretlerinin ve evlad ve ashab rıdvânullâhi teâlâ aleyhim ecmaîn hazerâtının ervâh-ı şerîflerine ve cemî-i mü'minîn ve mü'minât ervâhına ihdâ olunmasını ve vakfımın tevliyeti ebnâ ve ebnâ-yı ebnâ ve ebnâ-yı ebnâ-yı ebnâmın ve bulunmaz ise evlâd-ı inâsımın ebnâsının ve hiç zükûr bulunmazsa evlâd-ı inâsımın mâ te'âkabû ve tenâselû batnen ba'de batnin ekber ve vakfa a'lemine meşrut olması ve dergâh-ı mezkûr meşihatinde bulunacak ebnâ-yı evlâd zükûrumun diğerlerine tercih edilmesini ve ba'de inkirâzi'l-evlâd mezkûr Mehmed Emin Efendi Dergâhı'nda postnişîn olacak zâtın tevliyet etmesini ve bu suretde Yalı Karyesi imam ve muhtar ve ahâlîsinin ber-vech-i

hasbî vakfıma nezaret eylemesini şart eyledim. Ve şurût-ı mezkûreye riayet müteazzir olur ise menâfi-i vakf mutlaka fukarâ-yı müslimîne sarf edilmesini şurût-ı mezkûre terdif eyledim, dediği mâ huve'l-vâki' ketb olundu. Hurrire fi'l-yevmi's-sâlis ve'l-işrîn min Cemâziye'l-âhir li-seneti tis'a ve selâsîne ve selâse mietin ve elf [23 Cemâziyelâhir 1339 (4 Mart 1921)].

Şuhûdu'l-hâl;

Küçükayasofya Câmi-i Şerîfi müezzini Tevfik Efendi ibn Hüseyin Efendi,

Beykoz'da Çayır Dergâh-ı Şerîfi postnişîni eş-Şeyh Ali Kâmil Efendi ibnü'ş Şeyh Halid Efendi.

***

3. Şeyh Abdülkadir Efendi Vakfı'na ait 16 Şaban 1340 (14 Nisan 1922) tarihli vakfiye (VGM.d., 609/202)

Medine-i Üsküdar'a muzâfe Beykoz Kasabası dâhilinde Yalı Karyesi nam mahalde Serviburun Mevkii'nde kâin Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşibendiyye'den Mehmed Emin Efendi ibn Bahâeddin ibn Abdullah Dergâh-ı Şerîfi'nin bâberât-ı âlişân postnişîni es-Seyyid eş-Şeyh Abdülkadir Efendi ibnü'l-merhum eş-Şeyh Veliyyüddin Efendi ibnü'l-merhum Mustafa Efendi zikr-i âtî vakfının tebdîl ve tağyîr-i şurûtunu yedinde koymakla meclis-i şer'-i şerîf-i enverde takrîr-i kelâm ve ta'bîr-i ani'l-merâm edüp;

Bundan akdem bin üç yüz otuz dokuz senesi Cemâziye'l-evveli'nin sekizinci günü tarihinde tanzim ve tescîline muvaffak olduğum râyicü'l-vakt beş bin kuruşla silk-i mülkümde münselik ve yedimde mülküm olan iki ve dört ve altı ve sekiz ve on numaralarla murakkam yek diğerine muttasıl beş bâb dükkân ve altı numaralı dükkân fevkinde kâin bir bâb odamı vakf ve habs edüp;

Vakf-ı mezkûrumun tebdîl ve tağyîr-i şurûtunu merreten ba'de uhrâ hayatda benim ve mütevellînin evladının yed ve meşiyetimizde olmasını şart ve ta'yîn etmiş iken muahheren tanzîm ve tescîl olunan bin üç yüz otuz dokuz senesi Cemâziye'l-âhiri'nin yirmi üçüncü günü tarihli zeyl-i vakfiyemde şurût-ı mezkûreden rucû' ve müceddeden ta'yîn-i şurût murad eylediğimden sâlifü'z-zikr nukûd-ı mevkûfe bâ-devr-i şer'î alâ vechi'l-helâl bâ-yed-i mütevellî istirbah ve tenmiye olunup hâsıl olan nemâ-yı tahakkukdan vakfiyye-i ûlâmda musarrah olduğu vechiyle menkıbe-i vilâdet-i Hazret-i Nebevî kıraat edilmesi ve beş bâb dükkân ve odanın evvelki vakfiyemde mestur olduğu üzere icâre-i vahide ve tavile ve icâreteyn-i misliyeteyn ve envâ-i vucûh-i istiğlâl ile bâ-ma'rifet-i re'y-i mütevellî icar edülüp hasıl olan galle ve müeccele ve mu'accelesinden vergi ve tekâlîf-i emîriyesi edâ ve iktizâ eden ta'mîr ve termîmleri îfâ olundukdan sonra bâkî galle-i vakfımdan şehrî yüz elli kuruş sâlifü'z-zikr Mehmed Emin Efendi Dergâhı'na fukarâ taamiyesi ve senevî bin kuruş mütevellî vazifesi ve senevî üç yüz kuruş mi'râciye kıraati masrafı vakfiyyede münderic olduğu vechile sarf olunup galle ve icârât-ı mezkûreden Beykoz'da Yalı Karyesi'nde Uncu Mustafa Ağa Câmii'nde ulemâdan bir kimesneye Ramazan-ı Şerîf'de ikindiden sonra vaaz ve nasihat ve ta'lîm-i âdâb-ı şerîat ettirülüp, bi-tarîki's-sıla vâiz-i mûmâ ileyhe bin ve yine şehr-i mübârekde ikindiden evvel mücevvid ve hoşelhân-ı huffâzdan bir zâta yevmî bir cüz tilavet etmek ve yevm-i arefede hatm-i şerîf eylemek üzere hâfız-ı mûmâ ileyhe sekiz yüz ve dinleyen kimseye iki yüz ve her sene Muharrem'de ber-mûceb-i vakfiyye aşure tabh ve mersiye kıraati içün üç yüz ve halîlem Emine Hanım'a bâ-kayd-ı

hayat senevî bin iki yüz kuruş sarf olunup fazla kalur ise hayatda oldukça kendim mutasarrıf olup ba'de'l-vefât bi'l-umum evlad ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdlarımın mâ ta'âkabû ve tenâselû zükûr ve inâsına mütesâviyen taksîm olunmasını ve hayatda oldukça vakfımın tebdîl ve tağyîr-i şurûtu merreten ba'de uhrâ yedimde olup bu bâbda evladımın ve mütevellînin tebdîl-i şurût edememesini şart ve ta'yîn etmişdim.

Sâlifü'z-zikr dergâh-ı şerîf ecdadımdan merhum Mehmed Emin Efendi tarafından müceddeden inşa ve vakf olduğu halde murûr-ı zamanla dergâh-ı şerîf-ı mezkûr müşrif-i harab kâmilen harab ve kâmilen mahv ü türâb ve arsa hâlinde olup vakfında dahi tecdid inşâsına kudret ve zaten dergâh-ı mezkûrun hudud ve müştemilâtını nâtık derdest ve sicillât-ı muhâkemede mevcûd ve müseccel vakfiyesi olmadığından ve ben dahi dergâh-ı mezkûrun bâ-berât-ı âlişân postnişîni ve vakfiyye-i mezkûreler mûciblerince vakıf ve tescile muvaffak olduğum mârru'l-beyân nukûd ve dekâkîn-i mezkûre vakıflarının mütevellîsi bulunduğumdan hazîne-i evkâf-ı hümâyûn heyet-i fenniyesinden miyâh-ı vakfiyeye memur Mühendis Kâmil ve refîki Mimar Fazıl beyler taraflarından bi'l-muâyene ba'de'l-keşfi ve'n-nazar tanzîm tersîm olunan derdest haritada gösterildiği vecihle bir tarafdan âbâ ve ecdâdımdan müntakil uhde-i temellükümde bulunan terbî'an üç bin sekiz yüz otuz zira' yirmi bir parmak sırf mülk arsa ve bazen Serviburnu Caddesi ve bazen harita-i mezkûrede işaret olunduğu vechiyle fevkinde mühendisân-ı mûmâ ileyhimânın mesahalarıyla terbî'an yüz yetmiş zira' namazgâh mahallini müştemil çeşme hazinesini ve bir tarafdan umûr-ı peri tarîki ve bir tarafdan bazan şerikete aid gaz depoları mahalli divarı taraf-ı râbii mukaddemen vakıf ve tescile muvaffak olduğum sâlifü'l-beyân yekdiğerine muttasıl ber-mûceb-i harita üç yüz otuz dört zira' arsa üzerine mebni' beş bâb dekâkîn ve bazan Gazhane Caddesi ta'bîr olunur tarîk-i âmmla mahdud derûnunda ma'lûmu'l-mikdar bahçeyi ve kanavat ve müsennâtı tebeiyyetle mine'l-kadîm dergâh-ı mezkûra câri yarım masura mâ-i lezîzi ve eşcâr-ı müsmire ve gayr-i müsmireyi ve müştemilât-ı sâireyi hâvî mühendisân-ı mûmâ ileyhimânın mesahalarıyla terbî'an dokuz bin dört yüz kırk beş zira on altı parmakdan ibaret dergâh-ı şerîf-i mezkûre aid arâziden ber-mûceb harita terbî'an yüz kırk sekiz zira' arsa üzerine malımdan mebâliğ-i vefîre harc ve sarfla ber-mûceb-i harita-i mezkûre sakf-ı vahid tahtında müceddeden bir bâb semâhâne ve iki bâb oda ve bir sofa ve bir matbah ve bir halâ olmak üzre teberru'an li'l-vakf inşa ve ihyâ edüp el-hâletü hâzihî resm-i kuşâdı dahi icra olunarak bi-tevfîkihî teâlâ derûnunda usûl-i Nakşibendiyye vechile âyîn-i tarîkatı icra ve evrâd ve ezkâr tilavet olunmakda ise de dergâh-ı şerîf-i mezkûr vakfımın ber-vech-i beyân bir gûnâ îrâd ve akarı ve hazîne-i

evkâfdan ve cihât-ı sâireden mahsus vazife ve maaşı bulunmadığından maa müştemilât dergâh-ı şerîf-i mezkûr ve mine'l-kadîm derûnuna cârî nısıf masura mâ-i lezîz-i mebhus ile eban an ceddin silk-i mülkümde münselik olan ber-mûceb-i harita dergâh-ı şerîf-i mezkûr arsasına muttasıl terbî'an üç bin sekiz yüz otuz zira' yirmi bir parmak sırf mülk arsam dâhilinde sâlifü'l-beyân Serviburun Caddesi'ne musâdif mahallinde vâki' ve mine'l-kadîm su hazinesini ve derûnuna cârî mâ-i lezîzi müştemil dergâh-ı münîf ve çeşme ve mâ-i lezîz-i mezkûrlar kanavat ve müsennâtının idâme-i ma'mûriyeti içün bu kere atyeb-i mal ve enfes-i menâlimden ifraz ve kemâl-i imtiyaz ile mümtaz eylediğim râyicü'l-vakt yirmi aded kâime altununu hasbeten lillâhi'l-Ehad vakf-ı sahîh-i şer'î müebbed ve habs-i sarîh-i mer'î muhalled ile vakf ve habs edüp;

Bundan akdem bin üç yüz otuz dokuz senesi Cemâziye'l-evveli'nin sekizinci ve sene-i mezkûre Cemâziye'l-âhiri'nin yirmi üçüncü günleri tarihleri ile müverrah vakfiye zeylinde zikir ve ta'yîn ve şart ve tahsîs eylediğim beş bin kuruş nukûd ve mârru'l-beyân dekâkîn-i mevkûfe-i mezkûrem hakkında müceddeden ve ilaveten tebyîn-i şurût murad eylediğimden ol vecihle sâlifü'z-zikr mukaddemen elli ve bu kere ilaveten vakf eylediğim yirmi lira ki cem'an yetmiş aded kâime altununu bâ-devr-i şer'î alâ vechi'l-helâl bâ-yed-i mütevellî istirbah ve tenmiye olunup hâsıl olan nemâ tahakkukundan ve maa oda dekâkîn-i mezkûreler dahi zeyl-i vakfiyede mestur olduğu üzere icâre-i vahide ve tavile ve icâreteyn-i misliyeteyn ve envâ'-i vücûh istiğlâl ile bâ-re'y-i mütevellî icar edülüp hâsıl olan galle ve müeccele ve mu'accelesinden vergi ve tekâlif-i emîriyesi edâ ve iktizâ eden ta'mîr ve termîmleri îfâ olundukdan sonra bâkî kalan galle-i vakfımdan vakfiye ve zeyl-i mezkûrunda ta'yîn ve şart eylediğim ta'âmiyye ve mi'râciyye ve vaiz ve mukabelehân-ı hâfız vazifeleri ve aşure tabhı ve it'âm-ı ta'âm mesârifi ve halîlem mûmâ ileyhâya senevî bin iki yüz kuruş tahsîsât-ı şurût-ı muayyen ve vech-i muharrer üzre tesviye ve îfâ ve murûr-ı zamanla dergâh-ı şerîf-i mezkûr ebniyesi ile derûnuna cârî mâ-i lezîz-i mezkûr tarîki ve mezkûr çemenin hazinesi ile su yolları muhtâc-ı ta'mîr ve termîm olduklarında bi'l-keşf bâ-ma'rifet-i mütevellî mebâliğ-i lâzıme harc u sarfla ta'mîr ve ihyâ oluna ve evladımdan ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdımdan tahsîl-i ulûm-ı şer'iyyeye müdâvim bulunanlar olur ise anların nafakalarıyla kitab ve levâzımât-ı zarûriyesi vâridât-ı vakfımdan bâ-yed-i mütevellî harc ve sarf oluna.

Ve tevliyet-i mezkûre berminvâl-i sâbık hayatda oldukça nefsime aid olup ve irtihâl-i dâr-ı bekâ eylediğimde vazîfe-i meşîhati hâl-i hayâtımda vekâlet îfâ etmekde bulunan hulefâmdan ve akrabamdan ve karye-i mezkûre ahâlîsinden

Mustafa Efendi ibn Âdem ibn Hamza'ya meşruta ola. Ve ba'de ihrâci'l-vezâif ve'l-mesârif şehrî beş yüz kuruş mûmâ ileyh Mustafa Efendi'ye tevliyet vazifesi verile. Ve vefatımdan sonra her sene vakfın muhasebesi karye-i mezkûrun hey'et-i ihtiyâriyyesi ma'rifetiyle kemâl-i dikkat ve itina ile rü'yet ve zimemde kalan nukûd ve icârâtın tahsiline müte'allik mu'âmelatında mütevellî-i vakfa hasbeten lillâh mu'âvenet edeler. Vakf-ı mezkûrumun tevliyeti mûmâ ileyh Mustafa Efendi'nin vefatından sonra benim ebnâ ve ebnâ-yı ebnâ ve ebnâ-yı ebnâ-yı ebnâmın ve bulunmaz ise evlâd-ı inâsımın ebnâsının ve hiç zükûr bulunmaz ise evlâd-ı inâsımın mâ teâkabû ve tenâselû batnen ba'de batnin ekber ve vakfa a'lemine meşruta olması ve dergâh-ı mezkûr meşihatinde bulunacak ebnâ-yı evlâd-ı zükûrumun diğerlerine tercih edilmesini ve inkirâzü'l-evlâd-ı mezkûr Mehmed Emin Efendi Dergâhı'nda postnişîn olacak zâtın tevellî etmesini ve bu suretde Yalı Karyesi imam ve muhtar ve ahâlîsinin bervech-i hasbî vakfıma nezaret eylemesini şart eyledim. Ve vakf-ı mezkûrumun tebdîl ve tağyîr şartını merreten ba'de uhrâ yed-i meşiyetimde ibkâ eyledim şurût-ı mezkûre ri'ayet müteazzire olur ise menâfi-i vakfın mutlaka fukarâ-yı müslimîne sarf edilmesini şart-ı mezkûra terdif eyledim, dedikde mâ huve'l-vâki' ketb olundu.

Fi'l-yevmi's-sâdis aşere min şehri Şa'bâni'l-Mu'azzam li-seneti erbaîne ve selâse mietin ve elf [16 Şaban 1340 (14 Nisan 1922)].

Şuhûdu'l-hâl;

Çarşamba Cebecibaşı Mahallesi'nde sâkin Ahmed Efendi ibn İsmail,

Beykoz'da Şahinkaya nam mahalde sâkin Malta imamı Mustafa Cemaleddin Efendi ibn Ali Rıza Efendi,

***

4. Şeyh Abdülkadir Efendi Vakfı'na ait 15 Receb 1341 (3 Mart 1923) tarihli vakfiye (VGM.d., 609/206)

Vâkıf-ı mûmâileyh es-Seyyid eş-Şeyh Abdülkadir Efendi ibnü'l-merhum eş-Şeyh Veliyyüddin Efendi ibn el-merhum Mustafa Efendi tekrar meclis-i şer'-i şerîf-i Ahmedî ve mahfel-i dîn-i münîf-i Muhammedî'de takrîr-i kelâm ve ta'bîr-i ani'l-merâm edüp işbu mahkemeden mu'ta 16 Şaban [1]340 tarihi ile muverreha ve fetvahâneden musaddaka bir kıt'a zeyl-i vakfiyye nâtıka olduğu üzere vakfımın tebdîl ve tağyîr şurûtunu merreten ba'de uhrâ hayatda olduğum müddetçe yed-i meşiyetimde ibkâ etmişdim. Binâen aleyh bu kere ancak tevliyetin vazîfe-i meşihatini hâl-i hayâtında vekâleten îfâ etmekde bulunan hulefâm ve akrabamdan ve karye-i mezkûre ahâlîsinden Mustafa Efendi ibn Âdem ibn Hamza'ya meşrûtu hakkındaki fıkrasından rucu' edüp benim vefatımdan sonra ebnâ ve ebnâ-yı ebnâ-yı ebnâmın ilâ âhirihî batnen ba'de batnin ekber ve vakfımın a'lemine ve'l-hâsıl zeyl-i vakfiye-i mezkûremde muharrer olduğu üzere şurût-ı mütebâkiye bi-temâmihâ ke'l-evvel ve kezâlik tebdîl ve tağyîr-i şurûtu da merreten ba'de uhrâ yedimde ibkâ eyledim, dedikde mâ huve'l-vâki' ketb olundu.

Fi'l-yevmi'l-hâmis aşere min Recebi'l-ferd li-seneti ihdâ ve erbaîne ve selâse mietin ve elf [15 Receb 1341 (3 Mart 1923)].

Şuhûdu'l-hâl;

Mahkeme-i Evkâf hademesinden Ali Efendi ibn İbrahim Efendi,

Mahkeme-i Evkâf ketebesinden Şerafeddin Efendi ibn İbrahim.

***

5. Şeyh Abdülkadir Efendi Vakfı'na ait 17 Muharrem 1342 (30 Ağustos 1923) tarihli vakfiye (VGM.d., 609/202)

Medine-i Üsküdar'a muzâfe Beykoz Kasabası dahilinde Yalı Karyesi nam mahalde Serviburun mevkiinde Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşibendiyye'den Mehmed Emin Efendi ibn Bahâeddin bin Abdullah Efendi Dergâh-ı Şerîfî'nin vâkıfı ve bir bâ-berat postnişîni ve mütevellîsi olup zâtı zeyl-i vesikada muharreru'l-esâmi-i müslimîn ta'rifleriyle muarref es-Seyyid eş-Şeyh Abdülkadir Efendi ibnü'l-merhum eş-Şeyh Veliyyüddin ibnü'l-merhum Mustafa Efendi meclis-i şer'-i şerîf-i Ahmedî ve mahfel-i dîn-i münîf-i Muhammedî'de takrîr-i kelâm ve ta'bîr-i ani'l-merâm edüp işbu mahkemeden mu'ta ve bin üç yüz otuz dokuz senesi Cemâziye'l-âhiri'nin sekizinci ve kezâ bin üç yüz otuz dokuz senesi Cemâziye'l-âhiresi'nin yirmi üçüncü ve yine bin üç yüz kırk senesi Şa'bânü'l-Muazzamı'nın on altıncı günü tarihli ve herbiri fetvâhâneden musaddak ve yine bin üç yüz kırk bir senesi Recebü'l-Ferdi'nin on beşinci günü tarihli asıl ve zeyl dört kıt'a vakfiye nâtıka olduğu üzere vakfımın tebdîl ve tağyîr şurûtunu merreten ba'de uhrâ hayatda oldukça yed-i meşiyetimde ibkâ etmişdim.

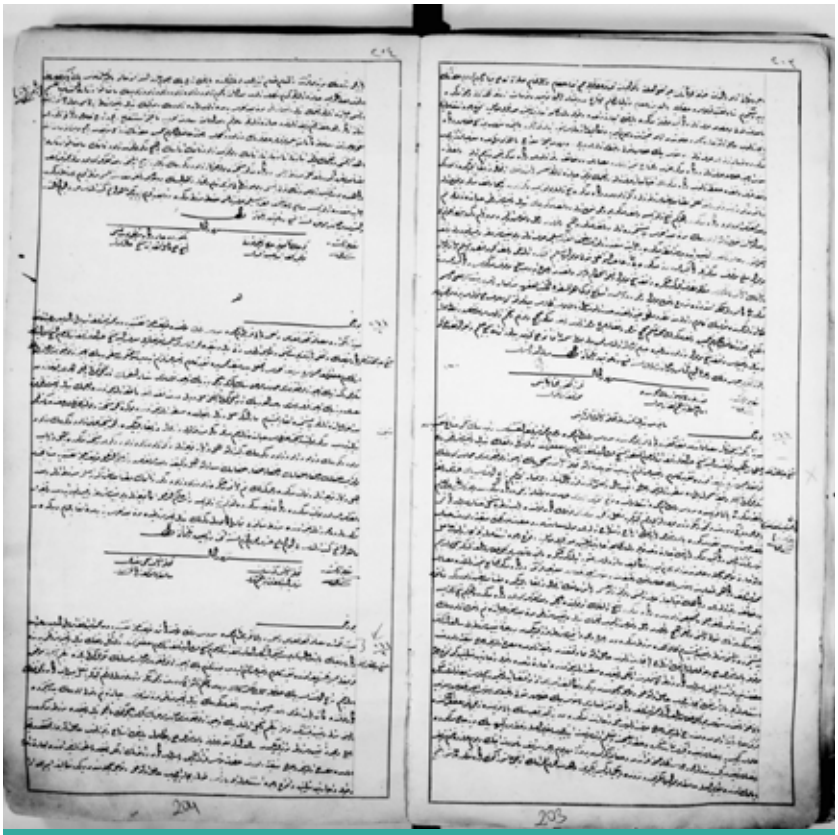
Mârru'z-zikr asıl ve zeyl vakfiyyelerimde mestur olduğu üzere bu kere ancak meşihat ve tevliyet cihetleri hakkındaki şurûtumu tebdîl edip mezkûr tevliyet ve meşihat cihetleri hayatda olduğum müddetçe bana meşruta ola. İrtihâl-i dâr-ı bekâ eylediğimde ancak meşihat ciheti evlâd-ı zükûrumun ve evlad ve evlâd-ı evlâd ve evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı zükûrumun ekber olan ehil ve erbâbına tevcih oluna. Ve eğer evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı zükûrumdan meşîhat-ı mezkûreye ehil ve erbab bulunamaz ise hülefâmın ve hulefâ-yı hulefâmın ve hulefâ-yı hulefâ-yı hulefâmın esenn olan ehil ve elyakına ve ba'de'l-inkirâz re'y-i hakîmü'ş-şer'le Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşibendiyye meşâyihinden ehil ve erbabına tevcih oluna. Ve tevliyet-i mezkûre dahi kezâlik benim vefatımdan sonra evlad ve evlâd-ı evlâd-ı zükûr ve inâsımın batnen ba'de batnin ekber ve aslahına meşruta ola. Ve ba'de inkirâzi'l-evlâd tevliyet-i mezkûrde dergâh-ı şerîf-i mezkûrda her kim şeyh olur ise re'y-i hâkimü'ş-şer' ile ana tevcih oluna, deyu ta'yîn-i şurût ve tebyîn-i kuyûd edüp vakfiye-i mezkûrelerde muharrer olduğu üzere şurût-ı mütebâkiyeyi bi-tamâmihâ ke'l-evvel ve kezâlik tebdîl ve tağyîr ve şurûtiyede merreten ba'de uhrâ yedimde ibkâ eyledim, dedikde mâ huve'l-vâki' ketb olundu.

Fi'l-yevmi's-sâbi' aşere min Muharremi'l-Harâm li-seneti isneyn ve erbâ'în ve selâse mietin ve elf [17 Muharrem 1342 (30 Ağustos 1923)].

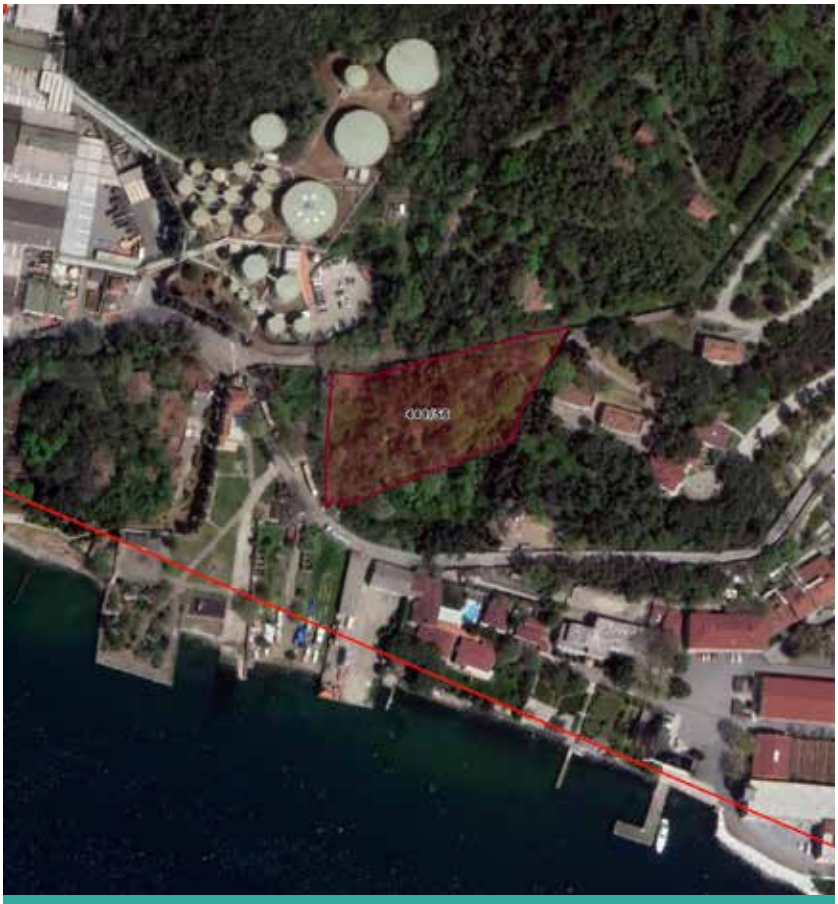
Şuhûdu'l-hâl:

Mahkeme-i Evkâf ketebesinden Şerafeddin Efendi ibn İbrahim Efendi,

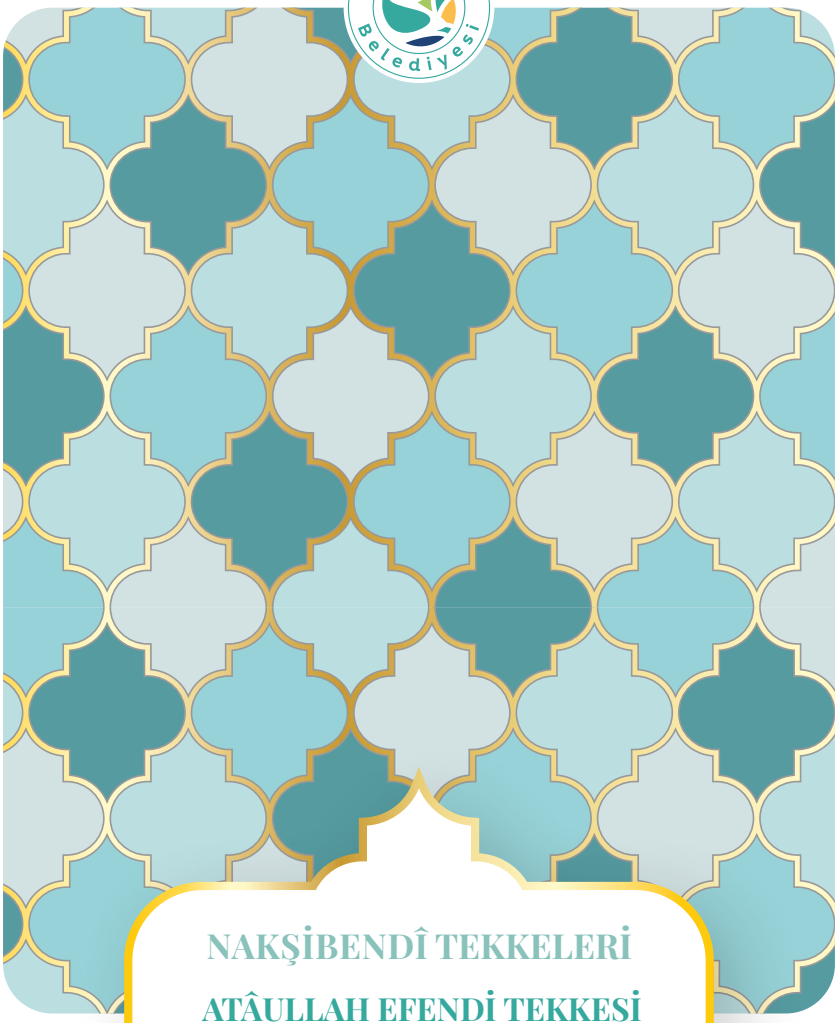
Mahkeme-i Evkâf Sicil Mukayyidi Hafız Yunus Efendi ibn Kâmil Efendi.

> Şeyh Abdülkadir Efendi Vakfiyesi

> Abdülkadir Efendi Tekkesi uydu görüntüsü.

NAKŞİBENDÎ TEKKELERİ

ATÂULLAH EFENDİ TEKKESİ
UBEYDULLAH EFENDİ TEKKESİ

Atâullah Efendi Tekkesi
Ubeydullah Efendi Tekkesi

Mehmed Atâullah Efendi Tekkesi, Beykoz Kanlıca sırtlarında,[88] İstanbul'un ve Boğaz'ın en güzel seyredilebileceği mekânlardan ve çevreye hakim bir konumda olan, Osmanlı'nın son dönemlerinde Mısırlı Abbas Halim Paşa'nın kızı Rukiye Hanım'a yüz görümlüğü olarak hediye edilmiş Mihrabat Korusu yakınında, Kanlıca Mahallesi, Fıstıklı Bayır Yokuşu'nda 125 ada, 1 parselde bulunmaktadır.[89]

Çeşitli dönemlerde, "Mehmed Atâullah Efendi Tekkesi", "Şeyh Atâ Efendi Tekkesi", "Şeyh Atâullah Efendi Tekkesi", "Kanlıca Karyesi Tekkesi", "Atâ Efendi Halîfesi Tekkesi", "Ubeydullah Efendi Tekkesi" ve "Ahmed Lütfi Efendi Tekkesi" adlarıyla anılan yapı, Nakşî şeyhi Mehmed Atâullah Efendi tarafından kurulmuştur. Atâullah Efendi 1203/1789 senesinde vefat ettiğine göre yapı, XVIII. asrın ortalarında inşa edilmiş olmalıdır. İkinci şeyh Amasyalı Ubeydullah Efendi, bânînin damadı olup tekke ile alakalı bir vakfiye tanzim etmiştir.

Öyle anlaşılıyor ki M. Baha Tanman'ın da tahmin ettiği gibi, Atâullah Efendi tekkeyi inşa etmiş, ancak ömrü ve imkânları elvermediği için vefatından sonra halifesi vakfiyeyi tanzim etmiştir.[90] Seyyid Mehmed Hâşim b. Şeyh Osman b. Şeyh Ömer adında bir zâtın, Atâullah Efendi'nin müridlerini listeleyip hakla-

88 "Kanlıca" adının kaynağı konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlardan birine göre eski metinlerde "Kanlıcak" şeklinde geçmektedir ve adını kağnı (kanlı) arabalarından almıştır. Diğer bir yaklaşıma göre ise Türkçe'de ufak araba mânasına olan "kanglı" kelimesinin ism-i tasgiridir. Bir diğer yaklaşım ise Boğaziçi'nin en güzel yerlerinden biri olan Kanlıca'nın kan kırmızısı boyalı yalılarından dolayı bu adı aldığı şeklindedir. Bk. Ceylan, "Beykoz ve Çevresinde Yer ve Yerleşme Adlarının Değerlendirilmesi", s. 222.

89 Bugün Kanlıca Mahallesi, Mihrâbad Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Adı geçen tekkenin varlığına yer veren listelerden bir kısmı şöyledir: BOA, EV.HMH.d., 8367 (1230/1814-15 tarihli İstanbul'da tekke ve zâviyelere Haremeyn-i şerîfeyn hazinesince yapılan masraflar listesi); Ahmed Nezih Galitekin'in hazırladığı (*Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul Câmi, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütübhâne, Matbaa, Mahalle ve Selâtîn İmâretleri* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), İşaret Yayınları, İstanbul 2003) listeler için bk. Beyzâde Osman Bey, *Mecmûa-i Cevâmi* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 160; *Âsitâne-i Aliyye ve Bilâd-ı Selâse'de Kâin el-ân Mevcûd ve Muhterik Olmuş Tekyelerin İsim ve Şöhretleri ve Mukâbele-i Şerîfe Günleri* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 220; *Dârü's-saltanati'l-aliyye'de Zâviyenişîn Olan Meşâyih-i Zevi'l-ihtirâm Dâ'ilerinin Defteri ve Hayrâtı, Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul: Câmi, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphâne, Matbaa, Mahalle ve Selâtîn İmâretleri* içinde, İşaret Yayınları, İstanbul 2003, s. 231; Melek Paşazâde Kadrî Bey, *Hânkâhnâme* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 240; Yeşilzâde Mehmed Sâlih, *Rehber-i Tâkâyâ* (haz. Ahmed Nezih Galitekin) s. 249; *İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukâ'atı Defteri*, s. 384-385; *1273 Yılı Muharremiyye Müfredât Defteri*, s. 438, 485; *Tekâyâ ve Zevâyâ* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 524. Ayrıca bk. *İstanbul Beldesi İhsâiyyât Mecmûası*, Arşak Garuyan Matbaası, İstanbul 1299, s. 19; *İstanbul'daki Tekkelerin Adları ve Yerleri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, nr. 1825.

90 Bk. M. Baha Tanman, *İstanbul Tekkelerinin Mimari ve Süsleme Özellikleri Tipoloji Denemeleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Doktora Tezi, İstanbul 1990, s. 789.

rında bilgi verdiği *Esâmî-i Mesâlik-i Tarîkatü'l-mü'minîn* adlı eserde, Atâullah Efendi döneminde tekkenin işleyişi hakkında verilen ayrıntılı bilgi de bu yaklaşımı desteklemektedir. Zira bu eserde tekkenin zikir günü olan pazar günü,[91] bayramlarda ve Muharrem ayında yapılan merasimler ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

1 Cemâziyelevvel 1218 (19 Ağustos 1803) tarihinde düzenlenen tekkenin vakfiyesine göre bütün müştemilâtı ile birlikte vakfedilen birimler şunlardır:[92]

1. Üst katta bir köşk,

2. Köşkün alt katında bir oda,

3. Köşkün alt katında bir abdesthane,

4. Bir su kuyusu,

5. Şeyh Atâullah Efendi Türbesi,

6. Bir Hatm-i Hâcegân Odası,

7. Bir Şeyh Odası,

8. Bir Kahve Odası,

9. Bir Ahır,

10. Bir Dervişân Odası,

11. Nakşibendî Zâviyesi diye bilinen bir oda (menzil),

12. On dönüm bağ,

13. "Zâviye Bağı" diye bilinen on yedi dönüm ayrı bir bağ.

Vakıf şartları ise şu şekilde tespit edilmiştir:

1. Menzil Nakşibendiyye Tekkesi olacak,

2. Vâkıf Ubeydullah Efendi, hayatta olduğu müddetçe tekkenin şeyhliğini kendisi yürütecek,

3. Ubeydullah Efendi vakfın mütevellîliği görevini de hayatta olduğu sürece üstlenecek,

91 Son dönem tekke listeleri zikir âyin gününü perşembe olarak vermektedir. Bk. Yeşilzâde, *Rehber-i Tekâyâ* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 249.

92 VGMA, nr. 579, s. 186. Ayrıca bk. Övüç, "1341 Defterine Göre 1925'te Üsküdar Tekkeleri", s. 105.

4. Her hafta pazar günü Hatm-i Hâcegân yapılacak,

5. Vâkıfın vefatından sonra mütevellîlik ve şeyhlik, layık ise en büyük erkek çocuğuna geçecek, ondan sonra da müteselsilen bu şekilde devam edecek.

6. Erkek çocukları yoluyla devam edemez ise kız çocukları kanalıyla devam eden erkek çocuklar mütevellîliği üstlenecek, şeyhlik ise tekkede baş-halîfe olan kimse tarafından yürütülecek,

7. Vâkıfın soyu tamamen kesilirse baş-halîfe mütevellî ve şeyh olacak,

8. Tekkenin şeyhliği behemehal Nakşî Tarikati'ne mahsus olacak. Başka tarikatten kimseler asla şeyh tayin edilmeyecek,

9. Zamanın geçmesiyle şartlar yerine getirilemeyecek olursa vakfın imkânları dervişlere harcanacak,

10. Şartlarda değişiklik yapabilme yetki ve salâhiyeti sadece vakfedene ait olacaktır.

Anadoluhisarı'nda bulunan Muhaşşî Sinan Mahallesi ahâlisinden Seyyid Mehmed Hâşim Efendi b. Seyyid Osman Efendi, Atâullah Tekkesi'nin mevlid ve miraç gecelerinde gerçekleştirilecek usûl için ve sâir ihtiyaçlara harcanmak üzere 1221/1806-07 tarihinde günlük 12 akçe, aylık 3 kuruş para vakfetmiş, bu vakfiyeye yapılan bir zeyl vakfiye ile 1222/1807-08'de Seyyid Hasan Efendi adında bir şahıs 900 kuruş eklemiştir.[93]

Kuruluşundan tekke ve zâviyelerin kapatıldığı 1925 senesine kadar tekkenin tespit edebildiğimiz şeyh silsilesi ş*öyledir*:

1. Mehmed Atâullah Efendi

Kanlıcalı[94] olan Mehmed Atâullah Efendi hakkında bugüne kadar etraflı bir bilgiye sahip değildik. Bağlılarından olan Mehmed b. Şeyh Osman b. Şeyh Ömer adında bir zâtın, Atâullah Efendi'nin müridlerini listeleyip haklarında bilgi verdiği *Esâmî-i Mesâlik-i Tarîkatü'l-mü'minîn* adlı eser her ne kadar ayrıntılı olmasa da kendisi hakkındaki malumatımıza önemli ilavelerde bulunmaktadır.[95]

93 BOA, ŞD., 184/33.

94 Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi,* II, s. 569.

95 Kitap için bk. Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, nr. 4781/3 (1219/1804-5 tarihinde telif edildiği anlaşıyan kitap Mecmua'nın elde ettiğimiz 238 pozluk dijital nüshasının 178-236. pozları arasında yer almaktadır.)

Atâullah Efendi'nin nesebi kitapta şu şekilde verilmektedir:

Es-Seyyid eş-Şeyh Mehmed Atâullah Efendi → Mevlânâ es-Seyyid Ömer → Mevlânâ es-Seyyid Ahmed → Mevlânâ Ali → Mevlânâ Hüsâmeddin Dede → Mevlânâ Abdullah Fakih → Mevlânâ Sinan → Mevlânâ Abdülfettah → Mevlânâ Abdülvehhab el-Buhârî.

Bu nesep silsilesine göre Atâullah Efendi köken itibariyle Buharalı seyyid bir aileye mensuptur. Buhara'dan İstanbul'a ne zaman kimin geldiği açık değildir ancak Ayvansarâyî'nin "Kanlıcalı" nisbesini kullanmasından Atâullah Efendi'nin Kanlıca'da doğup büyüdüğü, Buhara'dan İstanbul'a gelenin ise cedleri olduğu anlaşılmaktadır.

Esâmî-i Mesâlik-i Tarîkatü'l-mü'minîn, Mehmed Atâullah Efendi'nin tarikat silsilesini ise şu şekilde vermektedir:

eş-Şeyh Mehmed Niyaz el-Buhârî (Müftî-i Nakşibend) → Muhammed Can-ı Karamânî → Hâce Mîr Muhammed-i Sîvincî → Hâce Muhammed Hâşim-i Dehbîdî → Hâce Muhammed-i Cûybârî → Hâce Muhammed Mahdûm-ı A'zam-ı Dehbîdî → Hâce Muhammed Kâdî → Hâce Ubeydullâh-ı Ahrâr → Hâce Ya'kûb-ı Çerhî → Hâce Şâh Muhammed Bahâeddîn-i Nakşibend → Hâce Seyyid Mîr Külâl → Hâce Muhammed Baba es-Semmâsî → Hâce Ali-i Râmitenî → Hâce Mahmûd-ı Encirfağnevî → Hâce Ârif-i Rivgerî → Hâce Abdülhâlık-ı Gucdüvânî → Hâce Yusuf el-Hemedânî → Hâce Ali el-Fârmedî → Ebü'l-Hasan el-Harakânî → Bâyezîd el-Bistâmî → İmam Câfer es-Sâdık → İmam Muhammed el-Bâkır → İmam Zeynelâbidîn → İmam Hüseyin-i Mazlûm Şehîd-i Kerbelâ → Şâh-ı Evliyâ Dâmâd-ı Resûl-i Kibriyâ Ali el-Murtezâ → İmâmü'l-haremeyn Ceddü'l-Haseneyn Efendimiz hazretleri.

Zikredilen silsileye göre Mehmed Atâullah Efendi, Nakşibendî Tarikati'nin Kâsâniyye koluna mensup bir şeyhtir. Onun mürşidi, "Müftî-i Nakşibend" olarak da bilinen Mehmed Niyaz el-Buhârî (ö. 1116/1704), İstanbul Üsküdar'daki, Bülbülderesi yakınlarında kurulmuş ancak bugün mevcut olmadığı gibi yeri de tam olarak tespit edilemeyen Özbekler Tekkesi meşâyihindendir. Mehmed Niyaz Efendi, adı geçen tekkeyi kuran Şeyh Haydar-ı Taşkendî'den (ö. 1112/1700) sonra burada postnişîn olmuştur.[96]

Silsilenin dikkat çeken önemli bir özelliği Bekrî değil Alevî olmasıdır.

Mehmed Atâullah Efendi, 1203/1788-89 tarihinde vefat etmiş ve tekkenin

96 Necdet Tosun, "Kâsâniyye", *DİA*, XXIV, 532-534.

haziresine defnedilerek üzerine bir türbe inşâ edilmiştir. Türbenin, kendisinden sonraki şeyh Ubeydullah Efendi tarafından yapılmış olması muhtemeldir, zîrâ vakfiyede kaydedildiğine göre vakfedilen birimler arasında "Şeyh Atâullah Efendi Türbesi" de bulunmaktadır.

Mehmed b. Şeyh Osman, *Esâmî-i Mesâlik-i Tarîkatü'l-mü'minîn* adlı kitabında Atâullah Efendi'nin sayısı yüze yaklaşan mürid ve bağlısını listelemiş ve onlar hakkında bilgi vermiştir. Bunlar arasında devlet adamları, şeyhülislâmlar, paşalar ve şeyhler de vardır. Onlardan öne çıkmış bir kısmı hakkında verilen bilgi, Atâullah Efendi'nin yaşadığı zamanda tesir halkasının genişliği ve etkisi hakkında kanaat verecektir:

a. Çorûmîzâde Seyyid Mehmed Hasîb Efendi (ö. 1124/1712-13-1199/1784-85)

Hayrabolu'da doğup büyüyen Mehmed Hasîb Efendi, Çorumlu Kethüdâzâde Mustafa Bey'in oğludur. Bu yüzden "Çorûmîzâde" olarak, doğduğu yere nisbetle de "Hayrabolulu" olarak tanınmıştır. Halvetiyye Tarikati'nin Gülşeniyye Kolu meşâyihinden Edirneli Sezâî-i Gülşenî'ye (ö. 1151/1738) intisab ederek seyr ü sülûkünü tamamlamış ve şeyhin halifelerinden olmuştur. Bilâhare Kanlıcalı Atâullah Efendi'ye de mürid ve onun kızıyla evlenerek damat olmuştur. Yaşadığı dönemde Hayrabolu'nun önde gelen şahsiyetlerinden olan Hasîb Efendi, zengin ve cömert, keşif ve keramet sahibi, alim ve velî bir kişidir. Dönemin şairleri arasında yer almış, 1199/1784 senesinde Hayrabolu'da vefat ederek babasının yaptırdığı cami haziresine defnedilmiştir.[97]

Hayrabolulu pek çok insanın Atâullah Efendi'ye mürid olmasına önayak olmuş olan Hasîb'in şiirleri aracılığı ile verdiği bilgiler Atâullah Efendi ve onun tekkesinin tarihi hakkında önemli malumat içermektedir. *Dîvân*'ı tahkikli olarak neşredilmiştir.[98]

Mehmed Hasîb Efendi'nin oğulları Mîr es-Seyyid Hasan, Mîr Muhammed-i Hâşimî ve Mîr es-Seyyid Ali de Mehmed Atâullah Efendi'nin bağlıları arasında gösterilmektedir ki adı geçen şeyhin torunlarıdır.

Hasîb Efendi, mensubu olduğu tarikatleri bir manzumesinde şöyle sayar:

97 Mehmed b. Şeyh Osman, *Esâmî-i Mesâlik-i Tarîkatü'l-mü'minîn*, poz: 179-181; Zülfikar Güngör, "Osmanlı Döneminde Çorumlu Dîvân Şâirleri", *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2005/1-2, cilt: IV, s ayı: 7-8, s. 60-62. Ramazan Ekinci, Suat Donuk, "Giriş", *Hayrabolulu Hasîb Dîvânı*, s. 19-30.

98 *Hayrabolulu Hasib Divanı* (haz. Ramazan Ekinci, Suat Donuk), Kitap ve Cafe Serüven, 2015.

Nakş-bendî Mevlevî Veysî Rufâî Halvetî

Kâdirî vü Gülşenî Sa'dî-i Cihâvî Celvetî

Edhemî Bektâşî vü Bayrâmî ey nûr-ı basar

Rütbe-i a'dâdda oldı tamâm isnâ aşer.[99]

Dîvân'ında mürşidi Mehmed Atâullah Efendi'ye 11 Şevval 1186 (5 Ocak 1773) tarihinde yazdığı arzuhâl şöyledir:[100]

Ma'nâ-yı hüsn-i edâ deryâdur

Midhatün anda dür-i yektâdur

Hâme mümkin mi ola gavvâsı

Bula ol gevher-i hâssu'l-hâssı

Eyleye silk-i beyâna tanzim

İde ta'bîrde fart-ı ta'zîm

Vasf-ı zâtun ki sığışmaz akle

Sığmayan akle gelür mi nakle

Sen veliyy-i ni'am-ı âlemsün

Sırr-ı ahvâlüme [kim] mahremsün

Nutk-ı Pâkün dil-i bîmâra şifâ

Her nefes mürdeler eyler ihyâ

Âl ü ashâba tahiyyât ü selâm

Ehl-i beyt üzre dahi bil'l-ikrâm

Yüz sürer dergeh-i sultâna garîb

Arz-ı hâl eyledi bî-çâre Hasîb

Mehmed Hasîb Efendi, Atâullah Tekkesi'nde medfun olan tekke mensuplarından pek çok kişi için tarih manzumesi yazmıştır.

99 *Hayrabolulu Hasib Divanı*, s. 192-193.
100 *Hayrabolulu Hasib Divanı*, s. 107-108.

b. Derviş Mehmed Efendi

Mevlevî usulü ile çile çıkarıp irşada ehliyet kazanmış olan Derviş Mehmed Efendi bilâhare Atâullah Efendi'nin de müridleri arasına girmiştir.

c. Mardin Müftüsü Râmî Hüseyin Efendi

d. Trabzonlu Şeyh Mehmed Efendi

e. *Esâmî-i Mesâlik-i Tarîkatü'l-mü'minîn* adlı kitabın yazarı Mehmed Efendi.

Mehmed Atâullah Efendi'nin bağlılarından olan bu zâtın asıl adı Mehmed Hâşim Efendi'dir. Anadoluhisarı'nda bulunan Muhaşşî Sinan Mahallesi ahâlisinden olan Seyyid Mehmed Hâşim Efendi b. Seyyid Osman Efendi, Atâullah Tekkesi'nin mevlid ve miraç gecelerinde gerçekleştirilecek usûl için ve sâir ihtiyaçlara harcanmak üzere 1221/1806-07 tarihinde günlük 12 akçe, aylık 3 kuruş para vakfetmiştir.[101] Mehmed Hâşim Efendi'nin babası es-Seyyid eş-Şeyh el-Hâc Osman Efendi, dedesi es-Seyyid eş-Şeyh el-Hâc Ömer Efendi ile amcaları ve kardeşlerinin de Mehmed Atâullah Efendi'nin müridânından olduğunu, yazdığı kitaptan öğreniyoruz.

f. Rumeli'de Şumnu adlı şehir sâkinlerinden Serdarzâde el-Hâc Mustafa Ağa

g. Bosna Valisi Abdi Paşa

ğ. Şeyhülislâm Çelebizâde Âsım Efendi (ö. 1173/1760)

Daha çok vak'anüvisliği ve bu sırada kaleme aldığı Târih'i ile ün kazanan Âsım Efendi İstanbul'da doğmuştur. Şair ve hattat da olan Âsım Efendi 1759 yılında şeyhülislâm olmuş, bu görevde iken 1173/1760'da vefat etmiştir.[102]

h. Sadrazam Koca Râgıb Paşa (ö. 1176/1763)

Asıl adı Mehmed olan Râgıb Paşa 1110/1698-99 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. III. Osman ve III. Mustafa dönemlerinde sadrazam olarak görev yapmıştır. III. Mustafa'nın kız kardeşi Saliha Sultan'la evlenmiştir. 1176/1763'te vefat etmiştir. Çok sayıda eser kaleme almış, aynı zamanda şair de olan ve Koca Râgıb

101 BOA, ŞD., 184/33.

102 Hakkında geniş bilgi için bk. Abdülkadir Özcan, "Âsım Efendi, Çelebizâde", *DİA*, III, 477-478.

Paşa diye tanınan koca Râgıb Paşa, Nakşibendî Tarikâti'nden icâzet sahibidir.[103] Bu icâzetini Mehmed Atâullah Efendi'den almış olmalıdır.

ı. Alîmullâh-ı Lahorî ve kardeşi Abdülhay Efendi

1168/1754 yılında vefat ettiğini kütüphanelerdeki kitap kayıtlarından öğrendiğimiz Alîmullah-ı Lahorî'nin tam adı Alîmullah b. Abdürreşid el-Abbâsî en-Nakşibendî, el-Hanefî el-Lahorî şeklinde kayıtlıdır. Süleymaniye Kütüphanesi'nde bir adet kitabı bulunmaktadır.[104]

el-Fütûhâtü'l-ünsiyye fî tahkiki rumûzi's-sûfiyye, Süleymaniye Kütüphanesi, Kılıç Ali Paşa, nr. 617'de bulunan eser, müellif hattı olup 1162/1748-49 tarihinde telif edilmiş olup 146 yapraktır.

i. Hattat Mesud Efendi

j. Emir Buhârî Tekkesi şeyhi es-Seyyid Hamdullah Efendi (v. 1210/1795-96)

k. Halepkapı Kethüdâsı Ahmed Ağa

l. Süheyb-i Rûmî türbedârı Çorumlu Şeyh Ahmed

m. Ebûbekir Râtib Efendi

n. Hekimoğlu Ali Paşa'nın oğulları.

Osmanlı Devleti'nin son geçici Avusturya elçisi ve sefâretnâme yazarı olan Ebûbekir Râtib Efendi Tosya'da doğmuştur. Küçük yaşta İstanbul'a gelerek dil ve dînî ilimlerdeki yetkinliği ile dikkat çekmiş, uzun süre diplomatik görevlerde bulunmuştur. Rodos'a sürgüne gönderilmiş, burada üç yıl kadar kaldıktan sonra 1799 tarihinde idam edilmiştir. İstanbul'a getirilen kesik başı Kanlıca'da şeyhi Atâullah Efendi Tekkesi hazîresine defnedilmiştir. Üç dilde şiirleri de bulunan Ebûbekir Râtib Efendi, asıl şöhretini yazmış olduğu iki sefâretnâmeden almıştır.[105]

o. Ebûbekir Râtib Efendi'nin oğlu İskender Efendi

Mehmed Atâullah Efendi döneminde tekkenin işleyiş şeklini *Esâmî-i Mesâlik-i Tarîkatü'l-mü'minîn* kitabından öğreniyoruz. Buna göre; günlük bir

103 Bilgi için bk. Beyhan Kesik, "Koca Râgıb Paşa", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/koca-ragib-pasa (30.05.2021)

104 Kendisi ve eserleri hakkında bilgi için bk. http://islamport.com/d/1/trj/1/199/4374.html (30.05.2021)

105 Hakkında geniş bilgi için bk. Sema Arıkan, "Ebûbekir Râtib Efendi", *DİA*, X, 277-278.

kıyyeden fazla kahve tüketilir ve her gün bir koyun kurban edilirdi. Beş vakit namaz cemaat ile kılınırdı. Pazar günleri ikindi namazından sonra Hatm-i Hâcegâna başlanır, önceden 100 defa cehrî olarak istiğfar edilir, hatme tamamlandıktan sonra dua kabilinden on iki tekbir getirilirdi. Bazen cehren kelime-i tevhid edilir, ardından 1001 salavât-ı şerîfe getirilirdi.

Bayramlarda toplu bayramlaşma yapılır, bayramlaşma için sonradan gelenler önceden gelenlerle musafaha yapar ve Mevlevî usulü üzere âyin yapılırdı. Bayramlaşma tamamlandığında şerbet ve kahve içilir, ardından da yiyecek ikram edilirdi.

Her sene Muharrem ayında bazen halvete girilir, oruç tutulur, geceleri *Nehcü'l-belâğa*[106] kitabından özetlenen *Hutbetü'l-beyân* adlı kısmından Hz. Ali'nin hutbeleri okunup şerh edilmek suretiyle geceleri ihyâ edilirdi.

Hasîb Efendi, Atâullah Efendi'nin vaktini ibadet, taat ve telifatla geçirdiğini, seyr ü sülûküne başladığından sonuna gelinceye değin levâyih ve sunûhâtını kaleme aldığını ifade eder. Buna göre Atâullah Efendi'nin yazdığı kitaplar vardır. Ancak biz bunları tespit edemedik.

> Atâullah Efendi ve Ubeydullah Efendi'nin, tekkenin türbesindeki günümüzdeki kabirleri.

106 Şerîf er-Radî (ö. 406/1015) tarafından derlenen ve Hz. Ali'ye nisbet edilen çeşitli metinlerden oluşan antoloji. Geniş bilgi için bk. İsmail Durmuş, "Nehcü'l-belâğa", *DİA*, XXXII, 538-540.

2. Mehmed Ubeydullah Efendi

Amasyalı olan Ubeydullah Efendi, Atâullah Efendi'nin halifesi ve damadıdır.[107] Atâullah Efendi Tekkesi'nin vakfiyesini Mehmed Ubeydullah Efendi düzenlemiş, bu yüzden bazı kaynaklarda tekkenin ismi "Ubeydullah Efendi Tekkesi" olarak anılmıştır.

İki oğlu olan Atâ ve Kadir efendiler kendisinden sonra tekkenin postnişînliğini üstlenmişlerdir.

Mehmed Ubeydullah Efendi 1241/1825-26 tarihinde vefat etmiştir.[108]

3. Mehmed Atâullah Efendi

Kurucu şeyh Atâullah Efendi'nin torunu, Ubeydullah Efendi'nin büyük oğludur. Babasının sağlığında bir müddet Gümrük Emâneti kâtipliği yapmıştır.[109] Babası Ubeydullah Efendi'den sonra tekkenin postnişîni olmuş, vefatına kadar bu vazifeyi yürütmüştür.

1834 tarihli nüfus sayımındaki kayıtlarda "kumral sakallı" olduğu söylenen Mehmed Atâullah Efendi'nin yaşı 41 olarak verilmektedir. Mehmed Atâullah Efendi'nin oğlu Ubeydullah Efendi (13 yaşında) ile birlikte Kütahyalı Derviş Mehmed Said (35 yaşında) Derviş Mehmed (35 yaşında) de tekkede kalanlar arasındadır.[110]

Mehmed Atâullah Efendi 1267/1850-51'de vefat etmiştir.[111]

4. Mehmed Kadri Efendi (Abdülkadir Efendi)

Şeyh Abdülkadir Efendi, 1834 tarihli nüfus defterindeki kayda göre ağabeyi Şeyh Mehmed Atâullah Efendi ile birlikte tekkede ikâmet etmektedir. Sayım anında 36 yaşında olan Abdülkadir Efendi, kumral sakallıdır.[112]

Ubeydullah Efendi'nin ikinci oğlu olan Mehmed Kadri Efendi, 1270/1853 tarihinde tekkenin tamir edilmesi için Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'nden talepte

107 Zâkir Şükrî Efendi, *Die İstanbuler Derwisch-Konvente und Ihre Scheiche "Mecmû'a-i Tekâyâ"* (Metni hazırlayan: Mehmet Serhan Tayşi, Notlar ve dizini hazırlayan: Klaus Kreiser), Freiburg im Breisgau: Klaus Schwarz Verlag, 1980, s. 78.
108 Zâkir Şükrî, *Mecmû'a-i Tekâyâ*, s. 78.
109 BOA, HAT., 541/26738.
110 *Beykoz Nüfus Defterleri*, s.74.
111 Zâkir Şükrî, *Mecmû'a-i Tekâyâ*, s. 78.
112 *Beykoz Nüfus Defterleri*, s.74.

bulunmuş,[113] bu talep olumlu karşılanmamış olacak ki 1276/1859'da Evkâf Nâzırı Safvetî Paşa'ya harap vaziyete gelmeye yüz tutmuş tekkenin tamir edilmesi için müzekkire göndermiş, gereğinin yapılması kararlaştırılmıştır.[114] Buna göre 1859 tarihinde tekkenin esaslı bir tamirden geçirilmiş olduğunu varsayabiliriz.

Abdülkadir Efendi, 1285/1868-69'da vefat etmiştir.[115]

5. Âkif Efendi

Âkif Efendi, Mehmed Atâullah Efendi'nin oğlu, Ubeydullah Efendi'nin torunudur. Muhyiddin Efendi'nin *Tomâr-ı Tekâyâ*'da verdiği listeye göre, Mehmed Kadri Efendi'den sonra tekkenin postnişînliğini üstlenmiştir. Ne zaman vefat ettiğini tespit edemedik.

6. Ahmed Lütfi Efendi[116]

Kütahyalı olan Ahmed Lütfi Efendi, Halvetiyye Tarikati'nin Şa'bâniyye kolu meşâyihindendir.[117] Onunla tekkenin meşîhati Halvetiyye Tarikati'nin Şa'bâniyye koluna geçmiştir.

Muhyiddin Efendi'nin *Tomâr-ı Tekâyâ*'da verdiği bilgiye göre[118] Abdülkadir Efendi'nin vefatının ardından Atâullah Efendi Tekkesi'nin şeyhliğine Kütahyalı Ahmed Efendi, Şeyhülislâm Hasan Efendi'nin iltimasıyla getirilmiştir.

Muhyiddin Efendi, adımı geçen şeyhülislâmın Hasan Efendi olduğunu söyler. Kütahyalı Ahmed Efendi'nin şeyhliğe getirileceği tarihlerde iki ayrı Hasan Efendi'nin şeyhülislâm olduğu görülmektedir ki bunlardan hangisi olduğunu açık olarak vermez. Her ikisi de ikişer defa şeyhülislâmlık makamına getirilmiş olan bu Hasan Efendilerden ilki Hasan Fehmi Efendi (ö. 1298/1881), ikincisi de Hasan Hayrullah Efendi'dir (ö. 1898). Hasan Fehmi Efendi, 1868-1871 ve 1874-1876 tarihlerinde, Hasan Hayrullah Efendi ise 1874 ve 1876-1877 tarihlerinde bu görevi deruhte etmişlerdir. Muhyiddin Efendi'nin verdiği bilgilere göre Mahmud Paşa da Kütahyalı Ahmed Efendi'nin has müridlerindendir. Tahminimize göre adı geçen Mahmud Paşa, Hasan Fehmi Efendi'nin şeyhülislâmlığı döneminde sadrazam olan Mahmud Nedim Paşa'dır (ö. 1300/1883). İstanbul'daki medrese talebeleri 1876 senesinde ayaklanarak sadrazam ve şeyhülislâmın azlini istemişler, gerekçe olarak da yalnız kendi taraftarlarını terfi ettirip yeteneksiz kimselere

113 BOA, A.MKT.NZD., 103/33.
114 BOA, HR.MKT., 305/29; BOA, HR.MKT., 304/46.
115 Zâkir Şükrî, *Mecmû'a-i Tekâyâ*, s. 78.
116 Zâkir Şükrî, *Mecmû'a-i Tekâyâ*, s. 78; M. Baha Tanman, "Atâ Efendi Tekkesi", *DİA*, IV, 36.
117 Zâkir Şükrî, *Mecmû'a-i Tekâyâ*, s. 78.
118 Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ*, s. 261.

> Tekke haziresinin günümüzdeki durumu.

görev verdiklerini göstermişlerdir. Sonunda isyan eden talebe muvaffak olmuş ve hem sadrazam hem de şeyhülislâm azledilmiştir.[119]

Bu durumda, Kütahyalı Ahmed Efendi'nin, vakıf şartlarına uygun olmasa da Atâullah Efendi Tekkesi'ne şeyh tayin edilmesi Sadrazam Mahmud (Nedim) Paşa ile Şeyhülislâm Hasan Fehmi Efendi'nin iltimasıyla muhtemelen 1870'li yılların başında gerçekleşmiştir.

Kütahyalı Ahmed Efendi'nin postnişînliğe getirilmesi üzerine Atâullah Efendi'nin veya Ubeydullah Efendi'nin torunlarından Şadiye Hanım, vâkıfın evlâdından olduğunu söyleyerek şeyhlik göreviyle atanan Ahmed Efendi'ye, şeyhlere tahsis edilen evi vermez, kız çocuklarının evlâdına şeyhliğin verilemeyeceği gerekçesi ile bir gece içerisinde tekkenin semâhânesini yıkarlar. Bunun üzerine Ahmed Efendi, tekkenin faaliyetlerini Atâullah Efendi türbesinde yürütmeye başlar. Şadiye Hanım askeriyeden birisi ile evlenir ve bir erkek çocukları olur. Bunun üzerine tekkenin şeyhliğinin bu çocuğa verilmesini talep eder. Bu arada çocuk da vefat eder. Şadiye Hanım evi terk eder ancak 1306/1888-89 tarihinde bir erkek evladı daha olur ve tekkenin şeyhliğini tekrar ister. Bu kez de muvaffak olamaz. Bunun üzerine Mahmud (Nedim) Paşa Atâullah Efendi Türbesi'ni, yanındaki evi ve tevhidhâneyi yeniden inşa ettirir.

119 Bk. Mehmet İpşirli, İlyas Çelebi, "Hasan Fehmi Efendi", *DİA*, XVI. 320-322.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan bir şahsiyet kayıt örneğine göre, vakfın mütevellîliği 8 Şaban 1324 (27 Eylül 1906) tarihinde Emine Şadiye Hanım'a tevcih edilmiştir.

Kütahyalı Ahmed Efendi, Zâkir Şükrü Efendi'ye göre 1298/1880-81 yılında,[120] Muhyiddin Efendi'ye göre ise 18 Zilhicce 1299 (31 Ekim 1882) tarihinde vefat etmiştir. Bu ikinci tarih daha doğru olmalıdır.

Ahmed Efendi vefat ettiğinde tekkenin türbesine defnolunmuş ve üzerine mükemmel bir sanduka ve pûşîde konulmuştur.

Muhyiddin Efendi bu bilgileri kaleme aldığı sıralarda da Mahmud Paşa'nın, şeyhin evlad ve akrabasını gözetmekten geri durmadığını yazmaktadır.

İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukuâtı Defteri'ne göre XIX. asrın sonlarında tekkede ikâmet eden kişiler şunlardır:[121]

a. Postnişîni Ahmed Latif[122] Efendi b. Mehmed (Sinoplu[123] olup 1243/1827-28 senesi doğumludur).

b. Mahdumu Sadreddin Efendi (1283/1866-67 doğumludur).

c. Biraderi Hüseyin Efendi b. Mehmed (Kütahya'da 1258/1842-43'te doğmuştur).

d. Derviş Mehmed Efendi b. Abdullah (1241/1825-26 doğumludur).

e. Derviş İbrahim Efendi b. Ahmed (1256/1840-41 doğumludur).

f. Derviş Ali b. Zekeriyyâ (Göriceli olup 1245/1829-30 doğumludur).

Sadrazam Mahmud Nedim Paşa, Şeyhülislâm Hasan Fehmi Efendi gibi devlet adamı ve alimler Ahmed Lütfî Efendi'nin bağlılarındandır.

7. Mahmud Vecîhüddin (Vechüddin, Vecîhî) Efendi[124]

Bir önceki şeyh Ahmed Lütfi Efendi'nin oğludur. Babasının vefatıyla bo-

120 Zâkir Şükrî, *Mecmû'a-i Tekâyâ*, s. 78.

121 *İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukû'atı Defteri* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 384.

122 Lütfi olmalı.

123 Zâkir Şükrü Efendi ve Muhyiddin Efendi Ahmed Latif Efendi'nin Kütahyalı olduğunu kaydeder. Biraderi Hüseyin Efendi'din de Kütahya doğumlu olduğuna bakılırsa "Sinoplu" olduğu bilgisi yanlışlıkla verilmiştir.

124 Fatih Köse, *İstanbul Halvetî Tekkeleri*, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, s. 362-363.

şalan şeyhlik bir müddet boş kalmış olmalıdır ki 1300/1882 senesinde Meclis-i Meşâyih tarafından, yaşı henüz küçük olduğundan akrabasından Ahmed Hamdi Efendi niyâbetinde/vekâletinde tekkenin postnişînliği kendisine verilmiştir.[125] 1304/1887'de yaşının küçüklüğü gerekçe gösterilerek bir itiraz olmuş olmalıdır ki Meclis-i Meşâyih meşihatin kendisinden kaldırılmasını gerektirecek bir sebebin olmadığına karar vermiştir.[126] Aynı itiraz 1307/1893 yılında da yapılmış, Meclis-i Meşâyih meşihate muktedir olmadığı için bir müddet daha vekâleten görevine devam etmesini karara bağlamış,[127] 1316/1898'de bu göreve asâleten getirilmiştir.[128] 1882-1898 tarihleri arasında on altı sene Ahmed Hamdi Efendi adında bir zâtın şeyhlik görevini Mahmud Vecîhüddin Efendi adına yerine getirdiği anlaşılmaktadır.[129]

Mahmud Vecîhüddin Efendi, Atâullah Tekkesi'nin postnişînliğine 19 Receb 1316 (3 Aralık 1898) tarihinde asâleten atanmış, aynı ay İsmail Nazmi Efendi adında birisi postnişînliğe talip olmuş ancak Meclis-i Meşâyih tekkenin meşîhatinin Mahmud Vecîhüddin Efendi'de olduğu gerekçesiyle bu talebi reddetmiştir.[130]

Muhyiddin Efendi'nin *Tomâr-ı Tekâyâ*'da verdiği bir listeye göre tekkenin ikinci postnişini Mehmed Ubeydullah Efendi'nin kardeşi İsmail Efendi'nin İsmail Nazmi adında bir torunu vardır. Tahminimize göre 1898 tarihinde tekkenin postnişînliğine talip olan bu şahıstır.

1320/1902 tarihli Meclis-i Meşâyih toplantısında "şeyhliğin üzerinde olan Bâbıâlî Kâtiblerinden Mahmud Vecîhüddin Efendi'nin asâleten görevini yapabileceği" şeklinde bir karar alınmıştır[131] ki buna göre ya resmî görevi olduğundan ya da yaşının küçüklüğü veya Nakşî Tarîkati'nden olmaması gerekçe gösterilerek görevin başkasına verilmesi istenmiş ancak meclis bu kez de Mahmud Vecîhüddin Efendi'nin görevini yapmasına engel teşkil edecek bir husus görmemiştir.

Buradan anlaşıldığına göre Mahmud Vecîhüddin Efendi Bâbıâlî'de kâtiplik de yapmaktadır.

17 Muharrem 1320 (26 Nisan 1902) tarihinde Meclis-i Meşâyih'in toplantısında, Vecîhî (Vecîhüddin) Efendi'nin Atâullah Efendi Tekkesi şeyhliği vazifesini

125 İST.MFT.MSH.d. (Mazbata Defterleri), nr. 1762, s. 47.
126 İST.MFT.MSH.d. (Tekke ve Zâviye Defterleri), nr. 1769, s. 170.
127 İST.MFT.MSH.d. (Tekke ve Zâviye Defterleri), nr. 1771, s. 20.
128 İST.MFT.MSH.d. (Tekke ve Zâviye Defterleri), nr. 1773, s. 49.
129 1316/1899 tarihinde, Vecîhî Efendi'nin tekke ile ilgilenmediği, kış günlerinde açılmadığı gibi şikâyetler için bk. BOA, Y.PRK.ZB., 22/47.
130 İST.MFT.MSH.d. (Tekke ve Zâviye Defterleri), nr. 1773, s. 72.
131 İST.MFT.MSH.d. (Tekke ve Zâviye Defterleri), nr. 1774, s. 12.

yerine getirdiğine dair Kanlıca Köyü eşrafının arzuhâli okunmuş, ancak fakirlerin yiyecek işlerini organize etmek ve zikir yaptırmak üzere Şeyh Mehmed Efendi'nin vekil tayin edilmesi kararlaştırılmıştır.[132]

1324/1906 tarihli Meclis-i Meşâyih toplantısında da Şeyh Atâullah Efendi Tekkesi'nin şeyhliğinin boş olmadığı, Mahmud Vecîhüddin Efendi'nin uhdesinde olduğu karara bağlanmıştır.[133]

Bütün bu yazışmalar, başından itibaren Mahmud Vecîhüddin Efendi'nin şeyhliğini gerek yaşının küçük olmasından, gerek resmî vazifesinin de bulunmasından, gerekse de Nakşî Tarîkati'nden olmamasından dolayı sık sık sorgulamaya *tâbi* tutulduğunu, durumun Meclis-i Meşâyih makamına dilekçelerle bildirildiğini ve her defasında da meclisin Vecîhüddin Efendi lehinde karar verdiğini göstermektedir.

Mahmud Vecîhüddin Efendi'nin vefat tarihini tespit edemiyoruz. Ancak Meclis-i Meşâyih kayıtlarına göre kendisinden sonra vekâleten şeyh tayin edilen Fahreddin Efendi'nin atamasının 21 Rebîülevvel 1328 (2 Nisan 1910) tarihinde gerçekleşmesinden Vecîhüddin Efendi'nin bu tarihten kısa bir süre önce vefat etmiş olduğu tahmin edilebilir.[134]

Mahmud Vecîhüddin Efendi, İltifât-ı Nebeviyye adlı bir risâle yazmıştır. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Koleksiyonu 4681 numarada yer alan 30 varaklık bu eser, Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali hakkında iltifat kabilinden söyledikleri 28'er adet hadîs-i şerif ve bunların tercümesinden oluşmaktadır.

8. Fahreddin Efendi

Şâbânî şeyhi Mehmed Necib Efendi'nin (ö. 1307/1890) oğlu olup Atâullah Tekkesi'nin son şeyhidir.

Fahreddin Efendi'nin babası Mehmed Necib Efendi, Bilecikli bir ailenin çocuğu olup İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Güçlü bir hattat olduğu için Divân-ı Hümâyûn kâtipliği yapmıştır. Halvetî-Şâbânî meşâyihinden Kuşadalı İbrahim Efendi'ye intisab etmiş, onun vefatından sonra Mudurnulu Seyyid Halil Rahmi Efendi'nin terbiyesine girerek ondan hilâfetnâme almıştır. İstanbul Aksaray'daki evini Şâbânî Tekkesi hâline getirmiştir. 1307/1890 tarihinde vefat etmiş, Kocamustafa Paşa Sünbül Sinan Âsitânesi hazîresine defnedilmiştir. Ulemâdan

132 İST.MFT.MSH.d. (Tekke ve Zâviye Defterleri), nr. 1774, s. 144.
133 İST.MFT.MSH.d. (Tekke ve Zâviye Defterleri), nr. 1776, s. 53/9.
134 İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1735, s. 248.

> Mahmud Vecîhî Efendi'nin, babasının vefatıyla boşalan şeyhliğin 1300/1882 senesinde Meclis-i Meşâyih tarafından, yaşı henüz küçük olduğundan akrabasından Ahmed Hamdi Efendi niyâbetinde/vekâletinde tekkenin postnişînliğine atanmasına dair belge. (İST.MFT.MSH.d. (Mazbata Defterleri), nr. 1762, s. 47.)

Mehmed Zihni Efendi de Mehmed Necib Efendi'nin müridânından olmuştur.[135]

Hüseyin Vassâf'ın "Âşık, ârif bir zâttır." dediği Fahreddin Efendi, 1328/1910 tarihinde tekkenin şeyhliğine vekâleten tayin edilmiştir.[136]

1918 yılında İstanbul tekkelerinde hizmet gören şeyh ve tarikatlerin isimleri listesinde ismi geçen Fahreddin Efendi'nin tarikati Nakşibendiyye olarak verilmesinden[137] Fahreddin Efendi'nin Nakşî olduğu ya da hiç olmazsa Nakşî Tarikati'ni de temsil edecek yetkinliğe sahip bulunduğu anlaşılmaktadır.

25 Rebîülâhir 1338 (17 Ocak 1920) tarihinde Meclis-i Meşâyih'in gerçekleştirdiği toplantıda Atâullah Tekkesi şeyh vekili Fahreddin Efendi'nin Halvetî Tarîkati'nin Sünbüliyye koluna bağlı olan Hacı Evhadüddin Tekkesi'nin boşalan meşîhatine talip olduğu ancak bunun kanun ve nizamlara uygun olmadığı kararlaştırılmıştır.[138]

135 Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, IV, 95-98; Adem Ersoy, "Bir Şa'bânî-i Halvetî Müntesibi Olarak Mehmed Zihni Efendi", *Kastamonu Üniversitesi II. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu, -Kastamonu'nun Mânevî Mimarları- 4-6 Mayıs 2014*, s. 234-236.

136 İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1735, s. 248.

137 Sacık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 27.

138 İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1744, s. 189.

Bir müddet Meclis-i Meşâyih müfettişliği de yapan Fahreddin Efendi,[139] 24 Ocak 1939 tarihinde vefat etmiş ve Karacaahmet Kabristanı'na defnedilmiştir.

Atâullah Efendi Tekkesi'nin tarihî serencamını birkaç başlık altında özetlemek gerekir. Bunlardan birisi bağlı bulunduğu tarikat açısından diğeri de tekkenin süreç içerisinde geçirdiği yenilenmeler bakımındandır.

Atâullah Efendi Tekkesi bir Nakşibendî merkezi olarak Mehmed Atâullah Efendi tarafından kurulmuş, halifesi ve damadı Mehmed Ubeydullah Efendi tarafından vakfiyesi tanzim edilmek suretiyle varlığı ve sürekliliği pekiştirilmiştir. Ubeydullah Efendi yapının ilelebet Nakşî Tekkesi olarak hizmet görmesini şart koymuştur. Bânîler kendi soylarından liyakatli insanların gelmemesi durumunda tekkeden yetişmiş Nakşî halifelerin şeyhlik görevini devam ettirmesini, bunların da bulunamaması hâlinde bir şekilde Nakşî Tarikati'ne mensup bir şeyhin tayin edilmesini vakıf şartları arasına koymuştur. Ancak belli ki kurucu şeyhlerin soyundan bu görevi devam ettirebilecek kimsenin gelmemesi üzerine 1870'li yıllarda, dönemin sadrazam ve şeyhülislâmının iltimasıyla tekkenin şeyhliğine Halvetiyye Tarikati'nin Şa'bâniyye koluna mensup bir şeyh olan Kütahyalı Abdülkerim Efendi tayin edilmiştir. Zaman zaman yapılan itirazlar sonuçsuz kalmış, 1910 senesine kadar önce Abdülkerim Efendi sonra da oğlu Vecîhüddin Efendi postnişîn olarak vazife görmüştür. Vecîhüddin Efendi de hem yaşının küçük olması hem de memuriyeti dolayısıyla tekkenin hizmetini yerine getiremediği için vekâleten başka şahıslar onun yerine şeyhlik görevini yürütmüşlerdir. Vecîhüddin Efendi'nin vefatından sonra, önce vekâleten sonra da asâleten postnişîn olarak atanan Fahreddin Efendi'nin Halvetî Tarikati'ne mensup olduğu iki sebepten dolayı anlaşılmaktadır. Bunlardan birincisi, kaynaklarda kesin olarak kimden hilâfet aldığı belirtilmemiş olsa da babasının dönemin önemli *Şâ*bânî meşâyihinden Necib Efendi olmasıdır. Ayrıca 1920 yılında Halvetî Tarîkati'nin Sünbüliyye koluna bağlı olan Hacı Evhadüddin Tekkesi'nin boşalan meşîhatine talip olduğundan yine Halvetiyye halifelerinden olduğu anlaşılmaktadır. Buna rağmen kendi döneminde tekke hakkında bilgi veren kaynaklar, yapının Nakşibendiyye Tekkesi olduğunu kaydederler ki buradan Fahreddin Efendi'nin aynı zamanda Nakşî usulünü de icra ettiği sonucu çıkarılabilir. Böylelikle Nakşî Tekkesi olarak kurulan Atâullah Efendi Tekkesi'nin bir müddet (1870-1910'lu yıllar) Halvetiyye'nin Şa'bâniyye Kolu tarafından yönetildiği sonra tekrar Nakşibendîliğe geçtiği söylenebilir. Ya da kuruluşundan 1870'li yıllara kadar Nakşibendî Tekkesi olarak hizmet vermiş yapı bu tarihten sonra kapanışına kadar Halvetiyye'nin usul ve erkânının uygulandığı bir yapı olmuştur.

139 Bk. Fahreddin Erendel, *Envâr-ı Hazret-i Pîr Nûreddin-i Cerrâhî*, s. 505.

Atâullah Efendi Tekkesi
Ubeydullah Efendi Tekkesi

Atâullah Efendi Tekkesi'nin geçmişten günümüze geçirdiği yenilenmeleri ise şu başlıklar altında inceleyebiliriz.

1. Atâullah Efendi'nin inşa ettiği XVIII. asrın ortalarından XIX. asrın başlarına kadarki dönem.

2. XIX. asrın başlarından 1870'li yıllara kadarki vakfiyenin tanzim edildiği yeni bağışların yapıldığı ve büyük ihtimalle yapıların genişletildiği dönem.

3. Atâullah Efendi'nin soyundan gelen özellikle Şadiye Hanım ve çevresinin Abdülkadir Efendi'nin postnişînliğe tayin edilmesiyle birlikte tevhidhâne kısmını yıkması üzerine sadrazam Mahmud Nedim Paşa tarafından yeniden inşa edilmesi dönemi.

4. 1905 tarihinde harap vaziyete gelen tekke, o civarda bulunan Kavacık Çiftliği'nin sahibi ve Prenses Fatma Hanımefendi'nin eşi Mahmud Sırrı Paşa tarafından tevhidhânesiyle türbesinin kâgire çevrilmek suretiyle yeniden ihyâ edildiği dönem.[140]

5. Atâullah Efendi Tekkesi, 1925'de, tekkelerin kapatılmasından sonra tekrar harap olmaya yüz tutmuştur.

A. Cabir Vada'nın verdiği bilgiye göre 1940'lı yıllarda tevhidhâne, şeyhin ikâmet ettiği meşruta ve türbe kısımları ayakta idi. Birbirine bitişik olan tevhidhâne ve türbenin dışarıdan uzunluğu 28.80 metre; genişliği ise 10 metre idi. Sekiz köşeli olan tevhidhânenin yol tarafına bir, bahçeye iki ve türbeye bakan bir penceresi olup bir kapısı, bir mihrabı, bir dolabı, bir kadın kafes yeri bulunmakta idi. 4.90 metre yüksekliğindeki tavanı, kubbeli ve bağdâdî ile sıvalı idi. Kısmen tevhidhâne üzerine gelen şeyh evinin bahçeye taşan üst kısmı, çiçekli font dört direğe istinat ettirilmişti.[141]

Ev olarak kullanılan yapı 1952'de yıkılarak arsa hâline gelmiştir. 1957'de Vakıflar Baş Müdürlüğü görevlisinin raporuna göre 731 metrekare arsanın boş olduğu, sokak yüzlerinde tamire muhtaç ihata duvarları ile aynı sınırı olan 2 ve 3 numaralı parseller arasında set duvarlarının bulunduğu, arsanın içinde iki adet kuyu ve meyve ağaçlarının olduğu tespit edilmiştir. Vakıflar'ın 1970 yılında incelemesi neticesinde düzenlenen raporda; Fıstıklı Yokuşu Sokağı'nın ön cephesindeki üç katlı kâgir binanın arsaya bitişik olduğu, aynı sokağın sağ yan cephesinde üç metre irtifaında moloz taştan duvar ve arsa üzerinde yeni yapıl-

140 Tanman, "Atâ Efendi Tekkesi", IV, 36.

141 A. C. Vada, *Boğaziçi Konuşuyor ve Kanlıca Tarihçesi*, Yedigün Neşriyatı, İstanbul 1943, s. 82-83. Ayrıca bk. Fatih Köse, "Beykoz Halvetî Tekkeleri", *Beykoz 2020 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Beykoz Belediyesi, İstanbul 2021, s. 1253-1254.

mış 7x4 ebadında üç metre irtifaında garaj bulunduğu ve arsanın sebze bahçesi olarak kullanıldığı tesbiti yapılmıştır.[142]

1976'da tevhidhânesi cami olarak kullanılmak üzere çevre sakinlerinden hayırsever insanlarca tamir edilerek, minare ve şadırvan eklenmiştir. 1978'de meşruta yıkılmış, 1990'ların başında selamlık, harem ve türbe kısımları harap duruma gelmiştir. Türbenin çatısı çökmüş ve içindeki ahşap sandukalar tamamen yok olmuştur.[143]

2010 senesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından başlatılan restorasyon neticesinde tevhidhâne, türbe, harem ve selâmlık kısımları yenilenmiş, bahçeye modern tarzda bir cami inşa edilerek 2012'de ibadete açılmıştır.

2013 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Beykoz Belediyesi'ne tahsis edilmiştir.

6. Tekke yapılarında bugün Hattat Hüseyin Kutlu'nun öncülüğünde Mihrabat Kültür ve Sanat Bahçesi adı altında geleneksel sanatlar ve Türk-İslâm sanatlarının eğitim ve öğretim faaliyetleri yürütülmektedir. Yapılar da Bilim Kültür ve Sanat Derneği'nin (Biksad) Kanlıca Şubesi ve Efe Hazretleri Vakfı'nın merkezi olarak kullanılmaktadır.

> Atâullah Efendi Tekkesi'nin görüntüsü.
(İbrahim Hakkı Konyalı Arşivi, Tekkeler, nr. 5345.)

142 İstanbul Vakıflar 2. Bölge Müdürlüğü Arşivi, Atâullah Tekkesi Dosyası.

143 Bk. Tanman, *İstanbul Tekkelerinin Mimari ve Süsleme Özellikleri Tipoloji Denemeleri*, s. 785-790; Tanman, "Atâ Efendi Tekkesi", IV, 36; Köse, "Beykoz Halvetî Tekkeleri", s. 1254.

Atâullah Efendi Tekkesi
Ubeydullah Efendi Tekkesi

> Atâullah Efendi Tekkesi Tevhidhânesi'nin restorasyon öncesi görüntüsü.

> Atâullah Efendi Tekkesi türbe kısmının restorasyon öncesi görüntüsü.

> Atâullah Efendi Tekkesi Tevhidhânesi'nin restorasyon sonrası görüntüsü.

> Atâullah Efendi Tekkesi Haziresi'nin restorasyon sonrası görüntüsü.

Atâullah Efendi Tekkesi
Ubeydullah Efendi Tekkesi

> Atâullah Efendi Tekkesi restorasyon sonrası görüntüsü.

Günümüzde Atâullah Efendi Tekkesi'nin yanına "Abdülvehhab Camii" adı verilen ve "Tekke Camii" de denilen özgün mimarî yapılı bir cami yaptırılmıştır.[144]

İlk dönem kayıtlarında tekkenin zikir günü pazar olarak verilirken sonraki kaynaklar perşembe günü olduğu belirtilmiştir. Muhtemelen Nakşibendiyye'ye bağlı iken pazar, Halvetîliğe geçtikten sonra perşembe günü zikir âyinleri yapılmıştır.

Tekkenin haziresinde, başta Atâullah Efendi olmak üzere diğer postnişinler ve dergâhın bağlıları medfundur. Atâullah Efendi'nin bağlılarından bir kısmı üzerine Mehmed Hasîb Efendi tarih kayıtları düşürmüştür ki tespit edebildiklerimiz şunlardır: Çorûmî Sakkâ Derviş Bekir (ö. 1180/1766-67), Derviş Ömer (ö. 1182/1768-69), Derviş Mehmed (ö. 1183/1769-70), Seyyid Ali Dede (ö. 1178/1764-65), Seyyid Mehmed (ö. 1185/1771/72).

Ayrıca Ahmet Nezih Galitekin'in *Beykoz Kitâbeleri*[145] kitabında mezar taşlarını çözdüğü kişiler arasında şu isimler dikkat çekmektedir:

Dîvân-ı Hümâyûn kaleminde kitâbet ile meşhur Seyyid Derviş Hüseyin Nebih Efendi (ö. 1222/1807), Rifâiyye Tarikati'nden Anadolu Kalemi başhalîfesi Süleyman Efendi (ö. 1251/1835), Rifâiyye Tarikati'nden Anadolu Kalemi ikinci halifesi Halil Efendi (ö. 1250/1834), Şuarâ-yı zamandan Mekteb-i Sultânî usûl-i kitâbet hocası müderrisinden merhum Niyazi Efendi (ö. 1289/1872), Ahmed Lütfi Efendi'nin kayınpederi Balıkesirli İdriszâde Mehmed Şakir Efendi (ö. 1292/1875), Ahmed Lütfi Efendi'nin kayınvâlidesi Râbia Hesnâ Hınım (ö. 1308/1891), İstanbul mebusu ve Donanma Cemiyeti Reisi Yağcızâde el-Hâc Mehmed Şefik Bey (ö. 1334/1920).

Şeyh Atâullah Efendi'nin kızkardeşinin oğlu olan Halîl'in kabir taşı tekkenin hazîresinde bulunmaktadır. Ancak kırılmış olduğundan kitâbesi tam olarak okunamamaktadır.[146] Mehmed Hasîb Efendi'nin yazdığı tarih kitâbesi bu zâtın mezar taşına işlenmiştir. Hasîb Efendi'nin *Dîvân*'ında yer alan tarih manzumesi şu şekildedir:

144 Bilgi için bk. Sudi Yenigün, *İstanbul'in İncileri Anadolu Yakası Camileri*, s. 206-207.
145 Bk. Galitekin, *Beykoz Kitâbeleri*, II, 653-683.
146 Bk. Galitekin, *Beykoz Kitâbeleri*, II, 681.

Ez-neseb-i tâhir-i âl-i Resûl

Zübde-i evlâd-ı cenâb-ı Betûl

Bülbül-i sahn-ı çemen-i Nakş-bend

Kıldı gülistân-ı cinâna duhul

Rıhleti târîhini didüm Hasîb

Rûh-ı Halîl eyledi Hakka vusul. (1184/1770-71).[147]

Tekkenin hazîresinde kabri bulunan bir diğer kişi de Tosyalı Şeyh Mehmed'dir.[148] Mehmed Hasîb Efendi bu zât için tarih düşürmüş ve bu tarih de mezar taşına hakkedilmiştir.

Menba-ı hilm ü hayâ Mollâ Mehemmed kim

Fikri masruf idi dâim ehl-i hakka hıdmete

Bî-tekellüf keşf olup kendüye sırr-ı men aref

Mazhar oldı hakk bu kim feyz-i atâ-yı Hazret'e

Olmadı her nakş[a] bende itdi ben[e] her nukûş

Nakş-bend olup hakîkatle serây-ı vahdete

Sırr-ı Mevlânâ ziyâ-pâs-ı atâ olup ana

Zerre iken oldı vâsıl şems-i çarh-ı rif'ate

Vâkıf olup neş'e-i uhrâya ol bu neş'eden

Gitdi çâk mestâne tâ kurb-ı civâr-ı rahmete

Vuslata dâir hitâbı cânib-i cânâneden

Gûş idince kıldı sür'atle icâbet da'vete

Hubb-ı ehl-i beyt ile mahbûb-ı âl olmış idi

Şübhesüz anlarla cennetde irer her ni'mete

Yazdı târîhin imâmîn emr-i ceddiyle anun

Eyledi mi'râc-ı rûhânî Mehemmed cennete. (1192/1778-79)[149]

147 *Hayrabolulu Hasib Divanı*, s. 144.
148 Bk. Galitekin, *Beykoz Kitâbeleri*, II, 676.
149 *Hayrabolulu Hasib Divanı*, s. 164-165.

EKLER

Kanlıca'da es-Seyyid eş-Şeyh Ubeydullah Efendi Vakfı'na ait gurre-i Cemâziyelevvel 1218 (19 Ağustos 1803) tarihli Vakfiye (VGM.d., 579/186)

Mâ fîhi mine'l-vakfi's-sahîh ve ta'yîn-i şurût-i ale'n-namti'l-meşrûh ve'l-mebsût hukime bi-sıhhatihî ve lüzûmihi'l-fakîr ileyhi Teâlâ es-Seyyid Süleyman el-me'mûr bi-ru'yet-i umûri'l-evkâf hükmen şer'iyyen ve kazâen, mer'iyyen, ğufire lehû.

el-Hamdü lillâhi'l-aliyyi'l-kebîr ve savvara benî âdeme bi-ahseni't-tasvîr. el-Vâkıfu alâ mâ fi'd-damîr ve hüve ni'me'l-mevlâ ve ni'me'n-nasîr. Ellezî yukbelü't-tevbete an-ibâdihî ve ya'fû an kesîr. Leyse ke-mislihî şey'ün fi'l-ardi ve lâ fi's-semâi ve hüve's-semîü'l-kadîr. Ve'ssalâtü ve's-selâmü alâ hayri'l-beriyyeti ve sâhibi'ş-şefâati ve'l-makâm. Aleyhi efdalü't-tahiyyeti ve's-selâm ve alâ âlihî ve ashâbihi'l-kirâm ilâ yevmi'l-haşri ve'l-kıyâm.

Emmâ ba'dü

Çün bu dâr-ı dünyânın esâsı nâ-pâyidâr ve mahall-i ikâmeti cây-i karâr olmayıp bir vîrâne-i perîşânedir ki genç-i mâr ile hem-âğûş ve gül hâr ile düşâ-dûş olduğu her âkil ve dânâ indinde zâhir ve hüveydâ olup *küllü men aleyhâ fânnin*[150] hakikati vücuduna sirâyet itmedin ve tarîk-i dünyâ olup gitmedin *men câe bi'l-haseneti fe-lehû aşru emsâlihâ*[151] muktezâsınca her birine ecr-i gayr-i memnun ve *yevme yu'hazu'l-mücrimûne*[152] va'd buyurmuşdur ve *kâne va'dullâhi mef'ûlen*.[153]

Binâen alâ-zâlik Medîne-i Üsküdar'a muzâfe Yoros Nâhiyesi'ne tâbi Kanlıcak Kasabası ahâlîsinden olup işbu kitâbı-sıhhat nisâbın tahrîr ve imlâsına bâ'is ü bâdî ve bu hitâb-ı müstetâbın tastîr ve inşâsına sebep oldur ki;

Kutb-ı dâire-i rûhânî ve mu'allim-i hikmet-i sultânî ehl-i tahkîk, burhân-ı ehl-i tevfîk, kıble-i etkiyâ, kıdvetü evliyâ, es-Seyyid eş-Şeyh Ubeydullah Efendi ibnü'l-merhûmü'l-mebrûrü'l-müstefîz bi-rahmeti Rabbihi'l-ğafûr, es-Seyyid Osman Efendi, meclis-i şer'-i şerîf-i enver ve mahfel-i dîn-i münîf-i ezherde zikr-i âtî vakf-ı şerîflerini li-ecli't-tescîl ve li-itmâm-ı emri'l-vâkıf ve't-tekmîl mütevellî nasb ve ta'yîn eylediği Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn'dan umdetü erbâbi't-tahrîr ve'l-kalem, saâdetlü es-Seyyid Ebû Bekir Efendi ibnü'l-merhûm, Bâzergenbaşı-yı esbak, el-Hâc Hasan Ağa mahzarında ikrâr-ı sâhil-i şer'î ve i'tirâf-ı sarîh-i mer'î idüp vakfü'l-vasfın sudûruna değin bâ-hücec-i şer'iyye yedimde mülk ve hakkım olup kasaba-i mezbûre bağları hilâ-

150 55/Rahmân, 26. "Yeryüzünde olan her canlı fânîdir."
151 6/En'âm, 160. "Kim bir hayırlı ve güzel âmelle gelirse, ona, on misli sevap verilir."
152 Gönderme yapılan âyet için bk. 55/Rahmân, 41. "Günahkârlar sîmâlarından tanınır da (cehenneme atılmak için onlar) alınların(ın) perçemi ile ayaklar(ın)dan yakalanır."
153 Gönderme yapılan âyet için bk. 17/İsrâ, 108. "Rabbimizin vâdi mutlaka yerine getirilir."

linde vâki' bir tarafdan Şeyhülislâm-ı esbak Abdullah Efendi veresesi ve hâlen bâ-pâye sâbıkân Mekke-i Mükerreme kadısı Mehmed Mekkî Beyefendi tarlası ve bir tarafdan Şeyhülislâm mukaddemen esbak, merhum Ebû Bekir Efendizâde Ahmed Efendi ve hâlen bâ-pâye-i İslâmbol kadısı, sâbık es-Seyyid Mehmed Münib Efendi bağı ve ba'zen mezaristan ve iki taraftan tarîk-i âmm ile mahdûd fevkânî bir bâb köşk ve tahtında bir oda ve memşâ ve bi'r-i mâ ve merhum es-Seyyid eş-Şeyh Atâullah Efendi medfun olduğu türbe ve bir hatm-i hâcegân odası ve bir şeyh odası ve bir kahve odası ve bir ahur ve bir dervişân odası ve sokak kapısını müştemil Nakşibendiyye Zâviyesi ta'bîr olunur bir bâb mülk menzilimi ve yine mahall-i mezbûrede kâin Kavvabend nâm mahalde vâki' üç tarafdan tarîk-i âmm ve bir tarafdan tarîk-i âmm ve bir tarafdan mûmâ-ileyh Bâzerganbaşı-yı esbak el-Hâc Hasan Ağazâde es-Seyid Ebû Bekir Efendi tarlası ile mahdûd on dönüm mikdârı bir kıt'a mülk-i bağ ve zâviye-i mezbûre bağı dimekle meşhur on yedi dönüm mikdârı kürûmi mülk-i bağdan her birini bi-cümleti mâ-teştemiluhû ve yahvîhi hasbeten lillâhi'l-ehad ve taleben li-merzâti rabbihi's-samed vakf-ı sahîh-i müebbed ve habs-i sarîh-i muhalled ile vakf u habs idüp şöyle ta'yîn-i şurût ve tebyîn-i kuyûd eyledim ki;

Menzil-i mahdûd-ı mezbûr Tarîkat-i Aliyye'den Nakşibendiyye Zâviyesi olup ben lâbis-i libâs-ı hayâtı müste'âr oldukça zâviye-i mezbûrede ber-vech-i hasbî şeyh olup beher hafta yevmü'l-ehadde zâviye-i merkûmede hatm-i hâcegân idem. Vakf-ı mezkûreme kezâlik, ber-vech-i hasbî mütevelli olam ve dâr-ı fenâdan dâr-ı ukbâya irtihâl eylediğimde tevliyet ve meşîhat-i mezkûrlar evlâdımın ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdımın ve evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı evlâdımın zükûrunun ekber ve aslahı zâviye-i mezkûrede şeyh ve vakf-ı merkûma metüevellî olalar. Ve eğer evlâd-ı zükûrum bulunmayıp evlâd-ı inâsım bulunur ise evlâd-ı inâsım vakf-ı mezkûra mütevelli olalar. Ve zâviye-i mezkûrede ser-halîfe olan kimesne zâviye-i mezbûrede kezâlik, ber-vech-i hasbî şeyh ola ve ne'ûzü billâhi min-kahri'l-Feyyâz ba'de'l-inkirâzi'l-küll zâviye-i mezbûrede ser-halîfe olan kimesne ber-vech-i muharrer vakf-ı mezkûruma mütevelli ve şeyh-i zâviye ola. Ve meşîhat-ı mezkûre Tarîkat-i Nakşibendiyye meşâyihine mahsus olup âher tarîkden olan kimesneler aslâ zâviye-i mezkûremde şeyh nasb ü ta'yîn olunmakdan hazer oluna.

Mürûr-ı eyyâm ve duhûr ve kürûr-ı a'vâm ve şuhûr ile şurût-ı mezkûreye riâyet müte'azzire olur ise vakf-ı mezbûr mutlaka fukarâ-yı müslimîne harç u sarf oluna. Ve vakf-ı mezkûrumun bilcümle şurût ve kuyûdunun tebdîl ve tağyîri ve taklîl ve teksîri merreten ba'de uhrâ yedimde ola, deyü ta'yîn-i şurût ve kuyûd birle sâlifü'l-beyân menzil ve bağları fâriğan ani'ş-şevâğil mütevellî-i mûmâ-

ileyhe mahallinde def' ve teslîm eylediğimde ol dahî ber-vech-i muharrer tesellüm ve kabul ve sâir mütevellîler evkâfda tasarruf eyledikleri misüllü tasarruf eyledi, dedikde gıbbe't-tasdîki'ş-şer'î vâkıf-ı mûmâ-ileyh mütevellî-i merkûm muvâcehesinde tasavvur-ı da'vâ edip vakf-ı mezkûrunu musahhih yahud mültezim olmayan eimme-i kirâm kavl-i şerîflerine müntesiben vakf-ı mezkûrdan rücu' ve her birini ke'l-evvel mülküme istirdâd murâdımdır, didikde mütevellî-i merkûma, sellemehu'llâhu'l-meliki'l-kayyûm, dahi vakf-ı mezbûru musahhih ve mültezim olan eimme-i izâm hazerâtı re'y-i rezîn-i isâbet karînlerine mütemessiken redd ve teslimden ibâ ve imtina' edip hâkim-i hâsım vâlâ cenâb veffekallâhu teâlâ li's-sedâd fi'l-ahkâm ve'l-hitâb efendi hazretleri huzurunda tehâsüm ve her biri alâ-mübteğâhu tâlib-i fasl ve hasm olundukda hâkim-i müşârün-ileyh, cerâllâhu'l-hak'a, beyne yedeyh tarafeynin kelâmına nazar ve mubtıl-i hayr olmakdan hazer edip teşyîd-i esâs-ı hayrât-ı evlâ ve te'yîd-i mebânî-i meberrât-ı ahrâ görmeğin eimme-i ahyâr meyânında cârî olan hilâfa âlim olduğu halde alâ-kavli men yüsevviğuhû ve yerâhu vakf-ı mezkûrun evvelen sıhhatine ve sâniyen lüzûmuna hükm-i sahîh-i şer'î ve kazâ-i sarîh-i mer'î itmeğin min-ba'd, vakf-ı mezkûr sahîh ve lâzım olup nakz ve nakîzine mecâl muhâl oldu ve ecrü'l-vâkıf ale'l-hayyi'l-cevâdi'l-kerîm.

Cerâ zâlike, fî gurre-i Cemâziye'l-ûlâ li-sene semâni aşere ve mieteyni ve elf min hicreti mine'ş-şeref. Gurre-i Cemâziye'l-ûlâ 1218

Şuhûdü'l-hâl

Molla Ali ibn Mustafa. Çukadar

Hali Ağa ibn Hasan

Fahrü'l-eimme, Hâfız Mehmed Sâdık Efendi, câbî-i vakf-ı Şah Hûbân Derviş Mustafa Ağa ibn Süleyman

Hâfız İbrahim Efendi ibn İsmail

Anadolu Muhâsebesi hulefâlarından Derviş Efendi ibnü'l-merhûm Saîd Mehmed Efendi

Eşrâf-ı kuzât-ı kirâmdan müsevvidü'l-kitâbi'l-müstetâb

Âbid Efendi ibnü'l-merhûm, Hasan

El-Hâc Hâfız Ömer Efendi ibn Ahmed

Ve gayruhüm.

Es-Seyyid eş-Şeyh Ubeydullah Efendi arzıhâl sunup Nezâret-i Hazret-i Şeylülislâmî'de âsûde vakf-ı şerîfin vakfiyye-i ma'mûlün bihâsının bir mahalde mukayyed olmadığından mâ'adâ tevliyet ve meşîhati için yedine berât-ı âlişân ihsân buyurulmak bâbında istid'ây-ı inâyet itmeğin sâhib-i arzuhâl es-Seyyid eş-Şeyh Ubeydullah Efendi'nin yedinde olup târîh-i i'lâm senesi Cemâziye'l-ûlâsı târîhiyle müverrah Evkâf Müfettişi ve müderrisîn-i kirâmdan es-Seyyid Süleyman Efendi'nin imza ve hatmini hâvî bir kıt'a vakfiyeye mine'l-mebde' ile'l-makta' nazar ve mutâla'a olundukda vakfiyenin mazmûn-ı şer'-i şerîfe mutâbık ve kayda lâyıka olduğu Mahmud Paşa Nâibi Mehmed Saîd Efendi i'lâmı ve nâzır-ı vâkıf, fazîletlü, semâhatlü Şeyhülislâm Mevlânâ Ahmed Es'ad Efendi hazretlerinin işâret-i aliyyeleri mûcibince Anadolu Muhâsebesi'ne kayd olunup yedine verilmek bâbında fî 6 Şevvâl sene 1218 tarihinde vakfiyye-i mezkûra kayd olunup yedinde ibkâ olunmuştur.

***

Muhyiddin Efendi, Tomâr-ı Tekâyâ (s. 261)

Kanlıca'da Atâullah Efendi Tekkesi

Üsküdar'a tabi Yoros Kasabası'nda Kanlıcık nam mahalde kâin

eş-Şeyh Ataullah en-Nakşibendi, 1203

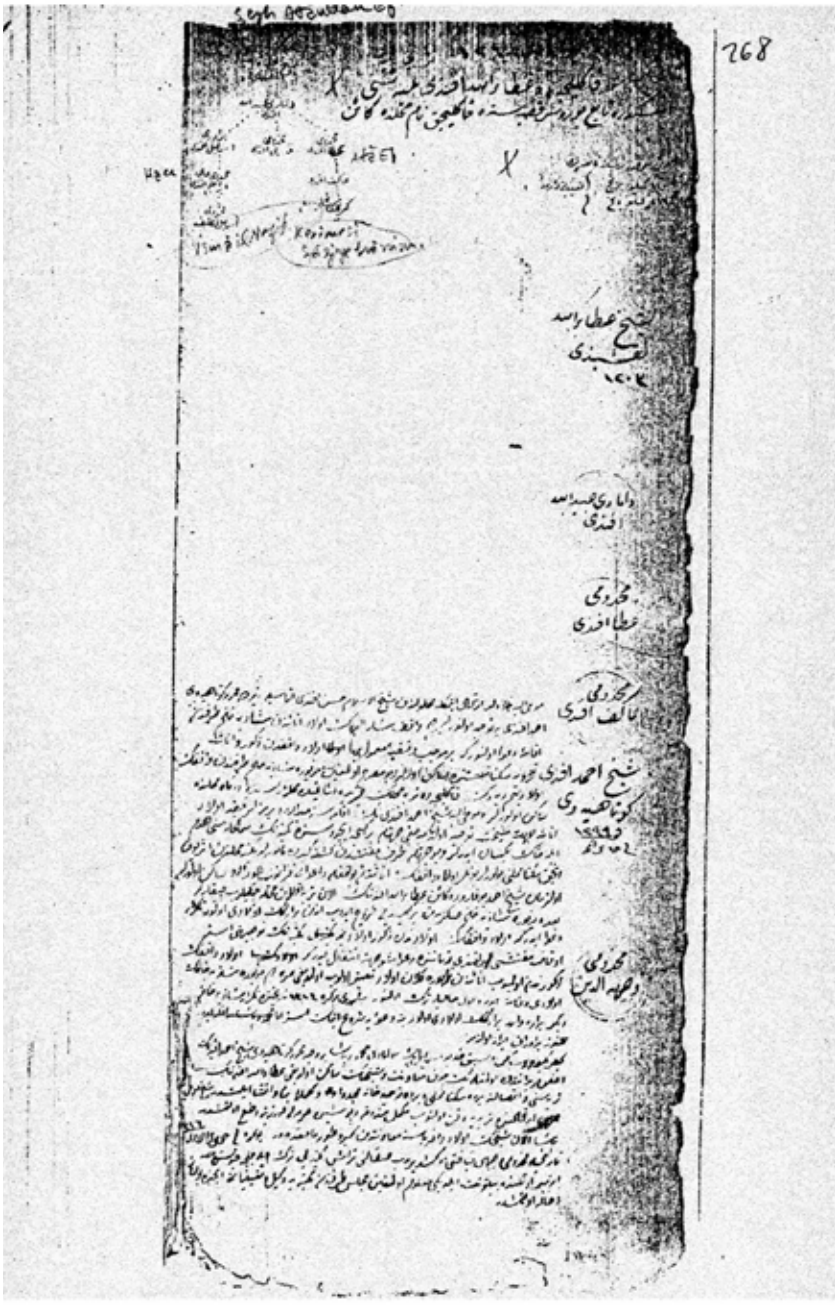
Damadı Ubeydullah Efendi

Mahdumu Atâ Efendi

Mahdumu Âkif Efendi

Mûmâ ileyh bilâ veled irtihal etmekle mahlûlunda Şeyhülislâm Hasan Efendi iltimasıyla zîrde muharrer Kütahyevî Ahmed Efendi'ye tevcih olundu ise de vâkıf-ı müşarün ileyhin evlâd-ı inâsından Şadiye Hanım tarafından ikâme-i da'va olunur ki ber mûceb-i vakfiyye-i ma'mulün bihâ evlâd-ı vâkıfdan zükûr ve inâs zâviye süknâsında mesâkin olurlar deyü musarrah olmağın mezbûr Şadiye Hanım tarafından "vâkıfın evlâdıyım" diyerek Kanlıca'da türbe mahallin kurbünde aşağıda mahaller arasında dergâh mahallinde sâkin olurlar ve mûmâ ileyh Şeyh Ahmed Efendi'nin ikâmesine meydan vermezler. Fakat evlâd-ı inâsa cihet-i meşîhat tevcih olunamayacağı cihetle bir gece içerisinde tekkenin semâhânesini hedm ile hâk-ı yeksân ederler. Ve bu cihetle taraf-ı müfettişden keşfe giden memurlar tekke mahallinden eser yok ancak süknâ mahallini bulurlar. Bunlar evlâd ve ahfâdın inâsından bulunmağla da'vâyı kazanub burada sâkin olurlar. Ol zaman Şeyh Ahmed yukarıda kâin Atâullah Efendi'nin el'ân türbe olan mahalle çekilip çıkarlar.

Atâullah Efendi Tekkesi
Ubeydullah Efendi Tekkesi

> Muhyiddin Efendi,
Tomâr-ı Tekâyâ (s. 261)

Ba'dehû mezbûre Şadiye Hanım askeriyeden bir kimse ile tezevvüç edip andan bir erkek evladı olur. Tekrar da'vâ eder ki evlâd-ı vâkıfın evlâdından zükûr evlâdına tekkenin tevcihini ister. Evkâf müfettişi Ömer Efendi fermânında da'vâ şu cihete iştigâl eder ki evlâd-ı vâkıfın zükûrundan olmayub inâsından zuhura gelen evlad tabir olub olmadığı sırada mezbûre Şadiye Hanım'ın evladı vefat ider. Evi haliyle terk olunur. Şehr-i mezbûre 1306 (1316?) tarihinde tekrar Şadiye Hanım diğer bir âdemden bir erkek evladı olur. Yine da'vâya şuru itmek ister henüz bir âdem ibraz olunamaz.

… sâkin esbak mezbur İmail Bey … Mahmud Paşa bervech-i muharrer Kütahyalı Şeyh Ahmed Efendi'nin ehass-ı müridânından olmağla pek çok muâvenet ve şeyhin sâkin olduğu Atâullah Efendi'nin türbesini ve ittisaline birer süknâ mahalli ve bir de tevhidhâne müceddeden ve mükemmelen bina ve inşa eylemişdir. Şeyh-i mûmâ ileyh irtihâlinde türbeye defn ulunup mükemmel sanduka ve pûşîde sırmalı türbeye vaz olunmuşdur. Paşa el'ân şeyhin evlad ve akrabasına muâvenetden geri durmamakdadır. Bu kere

Sene Cemâziyelevvel [1]316 tarihinde mahdumu Vecîhî kıyafetini değiştirip sakalını tıraş tekkeyi terk ile bahçe kapısını … üstünde beytûtet eylediği ma'lûm olmağın meclis tarafından tekkeye vekil ve ta'yînâtı içinde bulunan ihâle olunmuşdur.

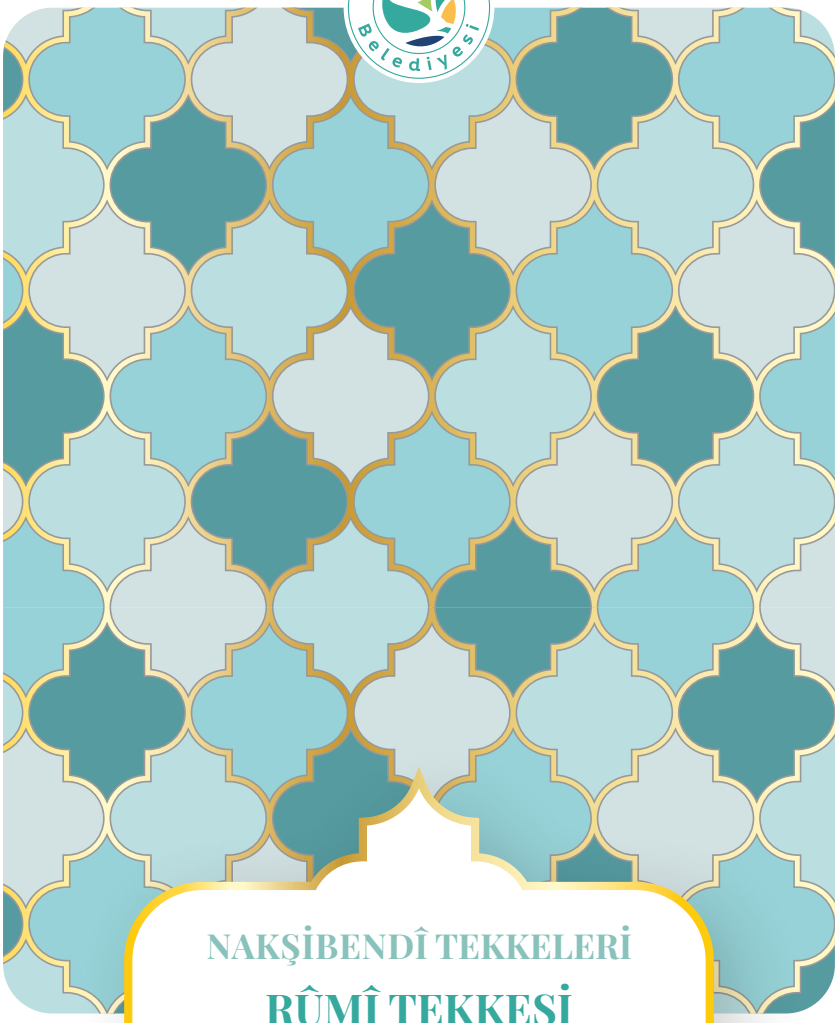
Şeyh Ahmed Efendi-i Kütahyavi 18 Zilhicce 1299

Mahdumu Vecîhüddin

Atâullah Efendi Tekkesi
Ubeydullah Efendi Tekkesi

> Atâullah Efendi Tekkesi uydu görüntüsü.

NAKŞİBENDÎ TEKKELERİ

RÛMÎ TEKKESİ
NAZİF DEDE TEKKESİ

Rûmî Tekkesi
Nazif Dede Tekkesi

Rûmî Tekkesi, Boğaziçi'nin önemli tarihî yerleşmelerinden biri olan Anadoluhisarı'nda kurulmuştur. Anadolu Hisarı çevresinde kurulan bu bölge XVII. asırdan itibaren sayfiye özelliği kazanmaya başlamış, zaman içerisinde İstanbul'un en çok rağbet gören yerlerinden biri hâline gelmiştir. İşte böyle bir lokalizasyonda kurulmuş Rûmî Tekkesi de mühim dinî, ahlâkî ve sosyal vazifeler icra etmiştir.

"Rûmî Tekkesi",[154] "Rûmî Mehmed Efendi Tekkesi", "Nazif Dede Tekkesi",[155] "Atâ Efendi Halifesi Tekkesi" ve "Anadoluhisarı Tekkesi" olarak kayıtlarda yer alan tekkenin inşâ tarihini tespit mümkün olmamıştır. Anadoluhisarı'nda, Otağtepe Ayazma Caddesi, Setüstü Sokağı'nda, 54 ada 78 parselde Rûmî Mehmed Efendi Vakfı'na bağlı arsa üzerinde bulunmaktadır.[156]

Muhyiddin Efendi'nin, *Ṭomâr-ı Ṭekâyâ*'da verdiği bilgiye göre tekkenin bânîsi Mehmed b. Ali b. Abdullah'dır. Kendi evini tekkeye çevirmiş ve 22 Cemâziyelâhir 1212 (12 Aralık 1797) tarihinde bir vakfiye düzenlemiştir.[157]

Vakfiyeye göre vefatında büyük oğlu mutasarrıf olacak, onun vefatından sonra erkek çocuklarının aslah, erşed ve ekber'i bu vazifeyi yürütecek ve bu durum bu şekilde devam edecektir. Şayet soyu tamamen kesilirse Nakşî Tarikati'nin Niyâzî kolundan ârif bir şeyh tayin olunacaktır. Bu da imkânsız olursa Nakşî Tarikati'nden aslah ve erşed olan herhangi bir şeyh atanacaktır.[158]

Nakşî Tarikati'nin Niyâzî kolu, Müftî-i Nakşibend diye şöhret bulan Şeyh Mehmed Niyaz el-Buhârî'ye (ö. 1116/1704) nisbet edilen kol olmalıdır. Bu zât, İstanbul Üsküdar'daki, Bülbülderesi yakınlarında kurulmuş ancak bugün mevcut olmadığı gibi yeri de tam olarak tespit edilemeyen Özbekler Tekkesi meşâyihindendir. Mehmed Niyaz Efendi, adı geçen tekkeyi kuran Şeyh Haydar-ı Taşkendî'den (ö. 1112/1700) sonra burada postnişîn olmuştur.[159] Atâullah Tekkesi kurucusu Mehmed Atâullah Efendi de Mehmed Niyaz Efendi'nin halifelerindendir.

1247/1831 tarihli bir arşiv vesikası, Rûmî Tekkesi'ne atanacak şeyhin Kanlıca'da Şeyh Atâullah Tekkesi postnişîninin arzı ve arzuhâl ile yapıldığını ifade

154 Telci, "İstanbul Tekkeleri Hakkında 1885 Tarihli Bir İstatistik", s. 207; *İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukû'atı Defteri* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 385; *Tekâyâ ve Zevâyâ* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 524; *İstanbul Beldesi İhsâiyyât Mecmûası*, s. 19.

155 Özdamar, *Dersaâdet Dergâhları*, s. 222.

156 Özdamar, *Dersaâdet Dergâhları*, s. 222. Setüstü adını Anadoluhisarı'nı çevreleyen setin üstünde olmasından almaktadır.

157 Muhyiddin Efendi, *Ṭomâr-ı Ṭekâyâ*, s. 257.

158 Muhyiddin Efendi, *Ṭomâr-ı Ṭekâyâ*, s. 257.

159 Tosun, "Kâsâniyye", XXIV, 532-534.

etmektedir.[160] Gerek bu kayıt gerekse her iki tekkenin de birbirlerine yakın ve aynı tarikatten, tarikat kolundan olmaları, yapının bânîsinin Atâullah Efendi'nin pîrdaşı veya bizzat halifesi olabileceğini çağrıştırmaktadır.

1253/1837-38 yılında "Anadolu Hisarı'nda kâin Nakşbindeî dergâh-ı şerîfi arsa-yı âliye olarak mahlûl olduğunda" Halvetiyye'nin Cerrâhiyye Şubesi meşâyihinden el-Hâc Ali Efendi Padişah'ın isteği üzerine buraya tayin edilmiştir. Serasker Rıza Paşa tekkeyi yeniden yaptırmıştır. Açılış merasimi, Cerrâhî Âsitânesi postnişîni Abdülaziz Efendi tarafından gerçekleştirilmiştir. Ali Efendi, 1280/1863-64 yılında vefat etmiş, tekkenin hazîresine defnedilmiştir.[161]

***

Belgelerden takip edebildiğimiz kadarıyla süreç içerisinde tekkede şu şahıslar postnişîn olarak vazife yapmışlardır:[162]

1. Mehmed-i Rûmî Efendi b. Ali b. Abdullah

Tekkenin kurucu şeyhidir.

2. Mehmed Nazif Efendi b. es-Seyyid b. Eyyüb

Yapının "Nazif Dede Tekkesi" olarak da isimlendirilmesi bu şeyhe nisbetle olmalıdır.

3. es-Seyyid Abdullah Efendi

1227/1812 tarihinde berat ile şeyhlik verilmiştir.

4. Eyyûbî Hacı Ali Dede

5. Hasan Efendi

Hacı Ali Dede'nin halifesi olup 1229/1814-1247/1831 tarihleri arasında şeyhlik yapmıştır. Bazı belgelerde bu zâta nisbetle tekke "Şeyh Hasan Efendi Tekkesi" olarak isimlendirilmiştir.[163]

160 BOA, C.EV., 357/18107-1-1.

161 Bk. Fahreddin Erenden, *Envâr-ı Hazret-i Pîr Nûreddîn-i Cerrâhî* (M. Fahrettin Dal, *Fahreddin Erenden'in Tasavvufî Görüşleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, 48-518 sayfaları arasında). Verilen bu bilgiler ile arşiv belgelerindeki kayıtlar arasında uyumsuzluklar bulunmaktadır.

162 1-7 numaralarda yer alan meşâyih için bk. BOA, C.EV., 279/13250; BOA, C.EV., 357/1247; BOA, C.EV., 357/18107-1-1.

163 BOA, C.EV., 357/18107-1-1; *İstanbul'daki Tekkelerin Adları ve Yerleri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, nr. 1825.

6. eş-Şeyh el-Hâc Ali Efendi

1247/1831-1250/1834 tarihleri arasında şeyhlik yapmıştır.

7. Seyyid İbrahim b. Mehmed Emin Efendi

1250/1834 tarihinde şeyh olarak atanmıştır.[164]

8. Ali Efendi

1252/1837 yılında Ali Efendi'nin taâmiyye talebinde bulunduğunu, Sultan II. Mahmud'un Şeyhülislâm'a bu şeyhin ve tekkenin araştırılmasını istediğini, bunun üzerine şeyhülislâm tarafından hazırlanan raporda, adı geçen şahsın Nakşibendî Tarîkati meşâyihinden fakir bir kimse olduğunu ve kötü niyetinin bulunmadığını öğreniyoruz.[165]

1292/1875 tarihli, Muharremiyye dağıtılan defterde Ali Efendi'nin şeyh olduğu kaydedilmektedir.[166]

9. Seyyid Mehmed Nureddin Efendi b. el-Hâc Ali

1256/1840-41 tarihinde doğmuştur.[167]

Meclis-i Meşâyih, 22 Cemâziyelevvel 1300 (31 Mart 1883) tarihinde Seyyid Mehmed Nureddin Efendi'nin Bağdat'a gitmesi sebebiyle görevinden azledilerek, vekil bıraktığı Seyyid Şeyh Mahmud Cezbî Efendi'nin atanmasına, 16 Zilkâde 1300 (18 Eylül 1883) tarihinde ise Nureddin Efendi'nin dönmesiyle tekrar kendisinin posnişîn olarak görevine devam etmesine karar vermiştir.[168]

24 Şevval 1301 (17 Ağustos 1884) tarihinde şeyh vekilliğinden ayrılan Mahmud Efendi'nin görevde bulunamaması sonucu sefalete düştüğünden kendisine Evkâf'tan muhtâcîn maaşı bağlanması için Meclis-i Meşâyih tarafından karar alınmıştır.[169]

İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukuât Defteri'nde yazdığına göre XIX. asır sonlarında tekkede ikâmet eden kişiler şunlardır:[170]

164 Tekkeye yapılan para ve yiyecek tahsisatı için bk. BOA, HAT., 553/27361.
165 BOA, HAT, 553/27361.
166 Bk. 1292 Yılı Muharremiyye Müfredât Defteri (haz. Ahmet Nezih Galitekin), s. 506.
167 *İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukû'atı Defteri* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 385.
168 Bk. İST.MFT.MSH.d. (Karar Hulâsâ Defterleri), nr. 1763.
169 Bk. İST.MFT.MSH.d. (Mazbata Defterleri), nr. 1762, 50/41, 56/48, 79/72.
170 *İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukû'atı Defteri* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 385.

> Seyyid Mehmed Nureddin Efendi ile ilgili Meclis-i Meşâyih kararları.
(İST.MFT.MSH., d., 2/1762)

a. Postnişîn Nureddin Efendi b. el-Hâc Ali (Doğumu: 1256/1840-41).

b. Şeyh Vekîli Hâfız Mehmed Efendi b. Ali (Çankırılı olan bu zâtın doğum tarihi: 1248/1832-33).

c. Derviş Ahmed b. Ahmed (İstanbullu olan bu zâtın doğum tarihi: 1223/1808-09).

1885 senesinde yapılan istatistiklere göre tekkede iki erkek, üç tane de kadın ikâmet etmektedir.[171]

10. Nuri Efendi

1918 senesinde İstanbul tekke ve zâviyeleri ile bu tekke ve zâviyelerde hizmet gören şeyh ve tarikatlerin isimleri listesinde Nuri Efendi yer almaktadır.[172] Muhtemelen tekkenin son şeyhidir.

***

171 Telci, "İstanbul Tekkeleri Hakkında 1885 Tarihli Bir İstatistik", s. 207.
172 Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 27.

Rûmî Tekkesi'nden günümüze hiçbir şey kalmamıştır. Yapının üzerinde yer aldığı 54 ada 78 parsel, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi'nin (İSKİ) malı olarak gözükmektedir.

EKLER

Yer: C.EV., 279/14250-1

Devletlü inâyetlü âmme-i enâma merhametlü efendim Sultanım hazretleri devlet ve ikbal ile sağ olsun.

Arzuhâl-i kullarıdır ki medîne-i Üsküdar'a muzâfe Anadoluhisarı'nda vâki kutbü'l-ârifîn gavsü'l-vâsılîn eş-Şeyh Mehmed-i Rûmî kuddise sırruhu'l-azîz hazretlerinin Niyazi Kolu Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşibendî'ye merbût ve meşrût olan zâviyenin postnişîni olan eş-Şeyh el-Hâc Ali Efendi akrabâmız(?) bi-emrillahi te'âla bilâ veled fevt olup meşîhat-i mezkûr ol vechile mahlûl olup işbu kulları zâviye-i mezkûrede müteveffâ şeyh-i müşârun-ileyhin hizmetinde vakt-i sabâvetimden ilâ-hâzihi'l-ân tekye-i mezkûrenin hizmetinde istihdâm olup müteveffâ azîzin iyâli ve bu kulları ve hemşîrem sagîrenin tekke-i mezkûreden başka bir sığınacak mahallimiz olmayıp sezâvar-ı merhamet olmalarımızla merâhim-i rahîmânelerinden mercû ve mutasarru'dur ki zâviye-i mezkûrenin kaydı ve inhâsı derkenâr olunup ma'lûm-ı rahîmâneleri buyuruldukda bâ-işâret-i hazret-i veliyyü'n-ni'amâneleri üzere müteveffâ-yı merkûmun mahlûlünden meşîhat-i mezkûru bu kullarına tevcîh ve ihsân buyurulmak bâbında emr u fermân devletlü inâyetlü merhametlü efendim sultânım hazretlerinindir.

Bende

es-Seyyid İbrahim veled-i

Mehmed Emin

İnhâsı, vâki' olan tevcîhâtı arzuhâl ile bâ-işâret-i aliyye olagelmişdir. Emr u fermân devletlü saâdetlü sultanım hazretlerinindir. Fî 25 C sene 1250 (29 Ekim 1834)

Kaydı:

Ber-mûceb-i defter-i hazîne

Vakf-ı süknâ-i eş-Şeyh Mehmed Efendi b. Ali b. Abdullah an meşâyih-i tarîk-i Nakşibendiyye der mahalle-i Muhaşşî Sinan Hisar-ı Anadolu tâbi'-i nâhiye-i Yoros an muzâfat-ı Üsküdar.

es-Seyyid eş-Şeyh el-Hâc Ali Efendi ber-vech-i meşrûta el-mutasarrıf-ı süknâ ve mütevellî ber-vech-i hasbî ve şeyh

Berat sitade an mahlûl-i eş-Şeyh es-Seyyid Ali Dede Efendi bâ-arzuhâl-i hod ve işâret-i Mevlânâ Yasincizâde es-Seyyid Abdurrahman Efendi hazret-i şeyhülislâm ve bâ-ruûs-ı hümâyûn fî 23 Ra sene 1247 (1 Eylül 1831)

Erbab-ı istihkâkdan es-Seyyid eş-Şeyh el-Hâc Ali Efendi arzuhâl sunup Üsküdar'a muzâfe Yoros nâhiyesine tâbi' Anadoluhisarı'nda Muhaşşî Sinan Mahallesi'nde vâki tarîk-i Nakşibendiyye meşâyihinden eş-Şeyh Mehmed Efendi b. Ali b. Abdullah süknâsı vakfının süknâ mutasarrıflığı ile ber-vech-i hasbî tevliyetine ve meşîhatine mutasarrıf olan Eyyûbî Hacı Ali Dede hulefâsından eş-Şeyh Hasan Efendi bilâ-veled fevt olup yeri hâlî ve hizmet-i lâzımesi mu'attal kalmağla mahlûlünden kendüye tevcîh ve yedine berât-ı âlîşân ihsân buyurulması bâbında istid'â-yı inâyet etmeğin ber-vech-i istid'â tevcîh buyurulmak zere fazîletlü semâhatlü şeyhülislam Mevlânâ Yasincizâde es-Seyyid Abdülvehhab Efendi hazretleri işâret etmeleriyle işâretleri mûcebince tevcîh olunmak bâbında bin iki yüz kırk yedi senesi Rebî'u'l-evvelinin yirmi üçüncü günü sâdır olan ruûs-ı hümâyûn mûcebince Eyyûbî Hacı Ali Dede hulefâsından eş-Şeyh es-Seyyid Hasan Efendi'nin mahlûlünden mezkûr es-Seyyid eş-Şeyh el-Hâc Ali Efendi'ye bâ-işâret-i aliyye tevcîh olunup berât-ı âlîşân verildiği defterde mastûr ve mukayyetdir. Emr u fermân devletlü sa'âdetlü sultânım hazretlerinindir. Fî 25 C. sene 1250 (29 Ekim 1834)

Ber-vech-i istid'â tevcîh buyurulmak mercûdur. ed-Dâ'î Mekkîzâde Mustafa Âsım ufiye anhümâ.

İşâretleri mûcebince tevcîh olunmak buyuruldu. Fî 4 B. sene 1250 (6 Kasım 1834)

***

Yer: C.EV., 357/18107-1-1

Devletlü inâyetlü merhametlü fazîletlü veliyyü'n-ni'am kesîrü'l-cûd ve'l-kerem Efendimiz hazretleri devlet-i mecd-i ikbâl ile sağ olsun.

Arzuhâl-i kullarıdır ki bu kulları Şeyh Selami Efendi merkûmdan müstahlef olup bunca zamandan beri hâne berdûş olduğum hâlâ Oluklubayır'da merhûm Şeyh Hasan Efendi'nin tekkesinde beş on seneden beri aşbâzlık hizmetinde mukîm olmağla müteveffâ Şeyh Hasan Efendi'nin mahlûlünden Anadoluhisarı'nda vâki Mehmed-i Rûmî Tekkesi hakk-ı sarîhimiz olduğundan bu kullarına işâret ve tevcîh buyurulmak için hâk-ı pây-ı hazret-i veliyyü'n-ni'amîye arzuhâl takdîmine cesâret kılındı. Merâhim-i aliyyelerinden mercûdur ki bu kullarını mahzûr buyurmayıp mesrûr ve begâm buyurulmak bâbında emr u fermân hazret-i veliyyü'n-ni'am efendimiz hazretlerinindir.

Bende es-Seyyid eş-Şeyh el-Hâc Ali Kulları

İnhâsı: Vâki olan teveccühâtı Kanlıcık'da Şeyh Atâullah Efendi Hangâhı postnişîni arzıyla ve arzuhâl ile dahi bâ-işâret-i aliyye olunageldiği mukayyetdir. Emr u fermân devletlü sa'âdetlü sultanım hazretlerinindir. Fî Ra sene 1247

Kaydı: Ber-mûceb-i defter-i hazîne

Vakf-ı süknâ-i eş-Şeyh Mehmed Efendi b. Ali b. Abdullah an meşâyih-i tarîk-i Nakşibendiyye der Mahalle-i Muhaşşî Sinan der-Hisar-ı Anadolu tâbi'-i nâhiye-i Yoros an muzâfât-ı Üsküdar.

eş-Şeyh es-Seyyid Hasan Efendi an hulefâ-i Eyyûbî Hacı Ali Dede Efendi el-mutasarrıf-ı süknâ ve mütevellî bervech-i sahbî ve şeyh

Berât sitâde an-mahlûl-i eş-Şeyh Mehmed Nazif Efendi b. es-Seyyid b. Eyyüb an aslah erşed hulefâ bâ-arzuhâl-i es-Seyyid Abdullah Efendi ve bâ-ruûs-ı hümâyûn fî 11 Za sene 1227 (16 Kasım 1812)

Berât mukarrer sitâde an mezbûr eş-Şeyh es-Seyyid Hasan Efendi amed ez-ân sebeb ki kemâkân ibkâ şode fermûde bâ-mahzar-ı ahâlî-i Hisar-ı Anadolu ve bâ-işâret-i Mevlânâ Dürrîzâde es-Seyyid Abdullah Efendi hazret-i şeyhülislam ve bâ-rüûs-ı hümâyûn fî 23 Receb sene 1229 (11 Temmuz 1814)

Üsküdar'a muzâfe Yoros nâhiyesine tâbi' Anadoluhisarı'nda Muhaşşî Sinan Mahallesi'nde vâki' Tarîk-i Nakşibendiyye meşâyihinden eş-Şeyh Mehmed Efendi b. Ali b. Abdullah Vakfının süknâ mutasarrıflığı ber-vech-i has-

bî tevliyet ve meşîhatin bâ-işâret-i aliyye Eyyûbî Hacı Ali Dede hulefâsından mezkûr eş-Şeyh es-Seyyid Hasan Efendi'nin üzerinde mastûr ve mukayyeddir. Emr u fermân devletlü sa'âdetlü sultânım hazretlerinindir. Fî 17 Ra sene 1247 (26 Ağustos 1831).

Ber-vech-i istid'â tevcîh buyurulmak mercûdur. (mühür)

İşâretleri mûcebince tevcîh olunmak buyuruldu. Fî 23 Ra sene 1247 (1 Eylül 1831)

BEKTÂŞÎ-NAKŞÎ
TEKKESİ
BEYKOZ TEKKELERİ

Bektâşî Nakşî Tekkesi

Bektâşiyye, XIII. asırda Anadolu'ya gelerek bugün adı Hacıbektaş İlçesi olan Sulucakarahöyük'e yerleşen Hacı Bektâş-ı Velî'ye nisbet edilen tarikattir. Bektâşî mensupları ilk dönemden itibaren Anadolu ve Rumeli şehirlerinde faaliyet göstererek çok sayıda insanın Müslüman olmasına vesile olmuştur. Hacı Bektâş-ı Velî'nin kurduğu bu tarikat, başlangıçta derli toplu bir teşkilât yapısına sahip olamamıştır. Tarikatte ikinci pîr olarak görülen Balım Sultan ile birlikte XVI. asrın başlarından itibaren kendine özgü kaideleriyle müstakil bir tarikat hüviyetini kazanmıştır. XIII. asırda oluşmaya başlayan tarikatin kuruluş dönemi XVI. asrın başlarında Balım Sultan ile gerçekleşmiştir.[173]

II. Bayezid, Balım Sultan'ı Hacı Bektaş Tekkesi'ne şeyh olarak atamış, Bektâşî vakıflarını zenginleştirmiş, başta Hacı Bektaş Tekkesi olmak üzere birçok zâviyenin tamir edilmesini sağlamış, böylelikle Bektâşîlik doğrudan devlet himayesine girmiştir. Tarikat da taşra teşkilatını genişleterek güçlü bir merkeziyetçi sistem oluşturmuştur. Bu merkezî yapılanma tarikati bir ekonomik güç hâline getirmiştir. Zamanla ulemâ ve kısmen de tasavvufî çevreler tarafından kabulle ret arasında bir konumda bulundurulmuştur. XIX. asrın başında devletin modernleşme çabalarının bir ayağı olan askerî alanlarda yenileşme yoluna gitmek istemesi, Yeniçeri Ocağı'nın kapatılmasıyla neticelenmiştir. Yeniçeri Ocağı'nın Bektâşîlik ile ilişkisinin sadece âdab ve erkân düzeyinde kalmaması, iki teşkilat arasında idarî birtakım bağların da kurulduğunun görülmesi, Bektâşî tekkelerinin de kapatılması sonucunu doğurmuştur. Bektâşî tekkelerinin kapatılma sürecinde, bu tekkelerden geç dönemde vakıf olmuş olan tekkeler değil özellikle II. Bayezid döneminde kurulmuş olma olasılığı yüksek olan tekkelerin kapatıldığı dikkat çekmektedir.[174]

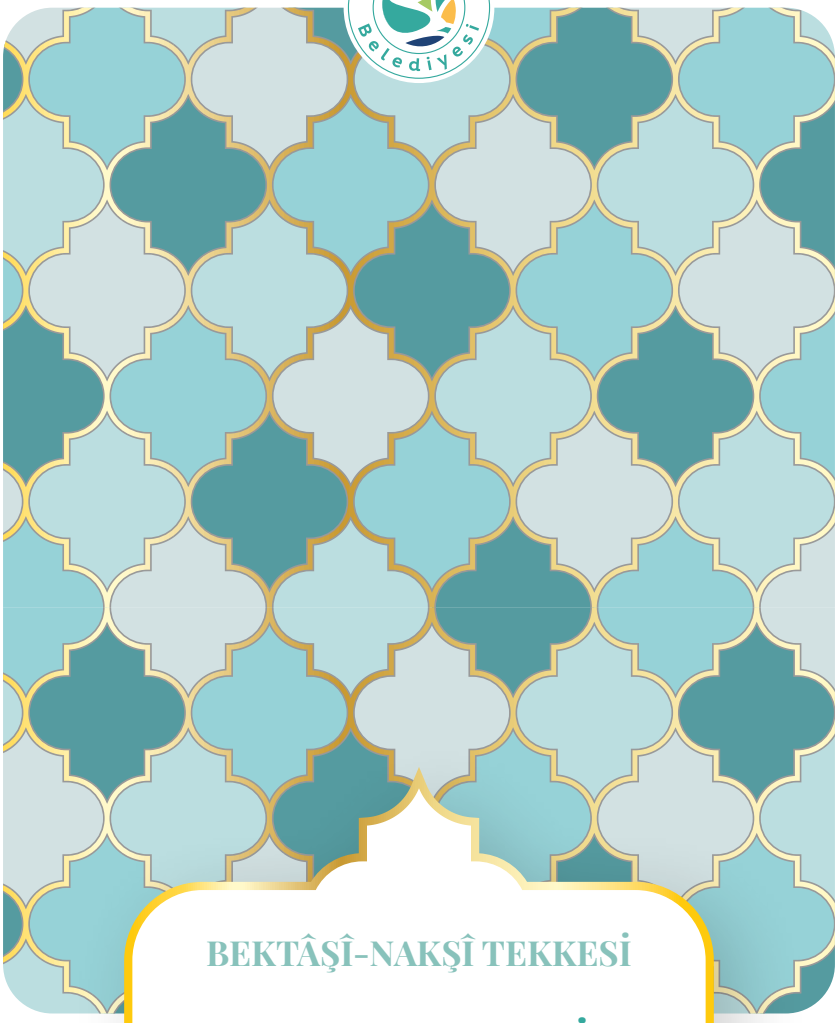
Bektâşî tekkeleri genel olarak hem askerî önem arz eden yerlerde hem de yeniçerilerin yoğun olduğu bölgelerde konuşlanmıştır. İstanbul'un fethinden sonra bu tekkelerin hangi dönemden itibaren kurulmaya başladığı net olarak bilinmemektedir. Ancak sözlü gelenek bu tekkelerin kuruluş süreçlerini İstanbul'un fethi zamanına dayandırmaktadır.

173 Bektâşîlik ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Ahmet Yaşar Ocak, "Bektaşîlik", *DİA*, V, 373-379; Ekrem Işın, "Bektaşîlik", *DBİA*, II, 129-137; Reşat Öngören, "Tarikat", *DİA*, XL, 101; Rıza Yıldırım, *Hacı Bektaş Veli'den Balım Sultan'a Bektaşiliğin Doğuşu*, İletişim Yayınları, İstanbul 2019.

174 Örnekler ve değerlendirmeler için bk. Gülay Yılmaz, "Bektaşilik ve İstanbul'daki Bektaşi Tekkeleri", *Osmanlı Araştırmaları*, XLV (2015), 97-136.

Bektâşî
Nakşî Tekkesi

İstanbul'un fethinde bulunmuş bir abdal veya eren bu tekkelerin kurucu şeyhi olarak kabul edilmektedir. Bu sözlü anlatıyı doğrulayacak bilgi ve belgelerden ise yoksun bulunmaktayız. Özellikle İstanbul'daki Bektâşî tekkelerinin, II. Bayezid döneminde şehrin dinî ve kültürel yapılanmasında ortaya çıkmış, büyük ölçüde Yeniçeri Ocağı'nda örgütlenmiş ve bir asır boyunca bu oluşumun devam etmiş olduğu anlaşılmaktadır.

BEKTÂŞÎ-NAKŞÎ TEKKESİ

AKBABA TEKKESİ

Akbaba Tekkesi

Akbaba Tekkesi Beykoz'un Akbaba köyü, Fener Caddesi üzerinde bulunmaktadır.

Beykoz'daki Akbaba Tekkesi sözlü anlatıların gölgesinde kalmış, tarihî ve gerçek yönü tam olarak aydınlatılamamıştır. XVI. asrın ikinci yarısından itibaren kendisini gösteren belgeler burada bir mânevî merkezin olduğunu işaret etmekte ancak mensubiyeti hakkında bilgi vermemektedir. Gelenek burasının bir Bektâşî Tekkesi olduğu yönünde oluşmuştur. XIX. asrın ortalarına doğru Nakşî Tarikati'ne bağlı olarak faaliyet gösterdiği, bu durumunu tekkelerin kapatılmasına kadar sürdürdüğü takip edilebilmektedir.

Akbaba Mehmed Efendi'nin kabri etrafında zamanla oluşmuş kült ve bu kültün bugüne de yansımasından dolayı olsa gerek, bazı araştırıcılar tarafından bu tekkenin başlangıçta bir Bektâşî Tekkesi olarak vazife gördüğü, XIX. asrın başında Bektâşî tekkelerinin kapatılmasından burasının da nasibini aldığı ve akabinde de Nakşî şeyhlerine verildiğini anlatılagelmiştir.[175]

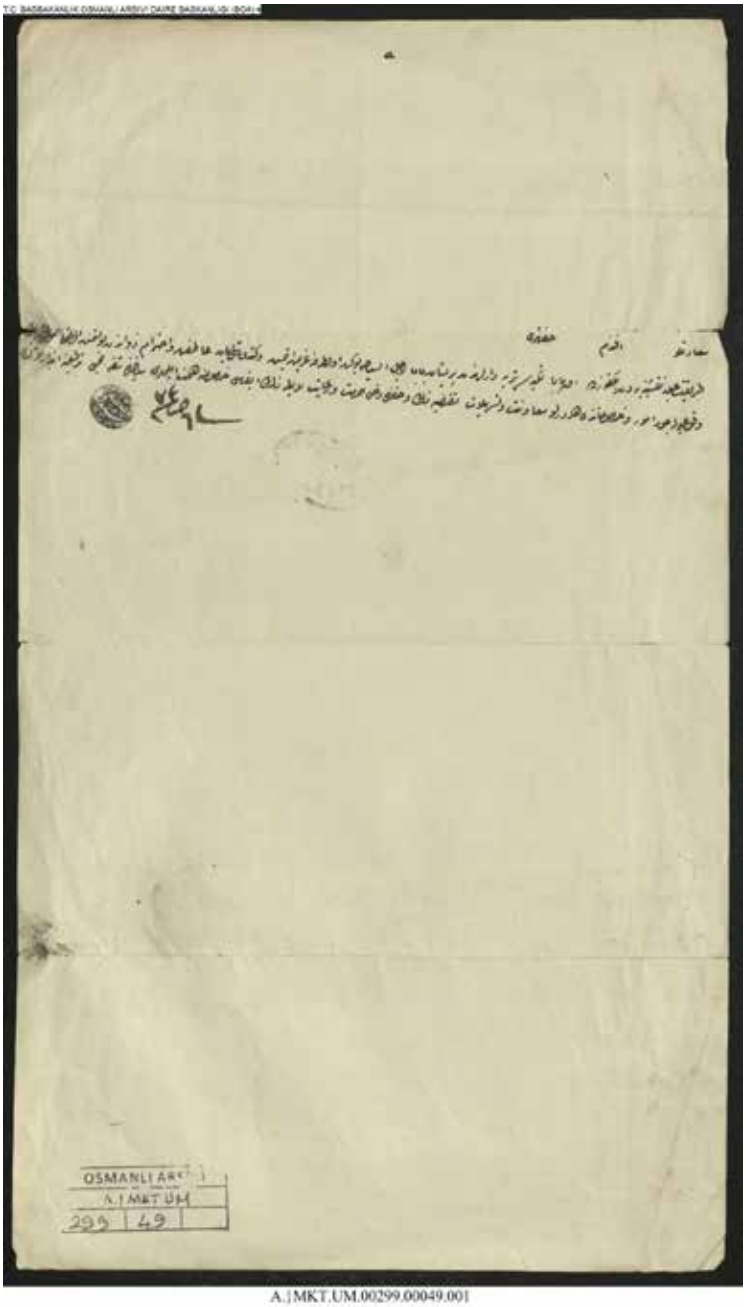
EK'te sunduğumuz 972/1565 tarihli belge, bu tarihte bir tekkeden bahsetmemekte, kabir ziyareti yapanların münasebetsiz birtakım hareketlerde bulundukları tespit edildiğinden bunun engellenmesi yönünde hareket edilmesi gerektiği dile getirilmektedir. Şayet burada bir tekke olmuş olsa idi kabir de korunaklı ve bu tür girişimlere karşı bir baskı oluşturacak durumda bulunur idi.

XVI. asrın sonuna doğru Akbaba köyünün nüfusu artmış olmalıdır ki Kethüdâ Canfedâ Hatun (ö. 1009/1600), Akbaba'nın kabri yanına bir cami, hamam, su sarnıcı ve iki de çeşme yaptırmış, köydeki hâne, oda ve dükkân gibi gayrimenkullerini de akar olarak vakfa bağışlamıştır. Zaman içerisinde, köyün kurucusu âdetâ Canfedâ Hatun gibi görülmüştür. Sözgelimi Sultan III. Mustafa (1757-1774) burada bir sıbyan mektebi yaptırmış ancak zamanla ilk bâni unutularak Canfedâ Hatun'un ismiyle anılır olmuştur. Vakıf muhasebe defterlerindeki kayıtlardan anlaşıldığına göre Canfedâ Hatun buradaki tekkeyi de sahiplenmiş, yapının ihtiyaçları, tamir ve yenilenmesi vakfın gelirlerinden karşılanmıştır.[176] Cami ile birlikte Canfedâ Hatun Vakfı'nın kapsamında kabul

175 Bk. M. Baha Tanman, Mustafa Özdamar ve Fahri Maden'in referanslarını verdiğimiz çalışmaları. Nakşî Tekkesi olarak kayda geçen kaynaklar için bk. Ahmed Münib, *Mecmû'a-i Tekâyâ*, s. 202; Aşkar, "Son Dönem Tekke Mecmûalarından Yeşilzâde Mehmed Salih Efendi'nin Rehber-i Tekâyâ'sı", s. 146.

176 Ayşenur Karademir, "Harem-i Hümayun Kethüdası Cenfeda Hatun'un Serveti ve Vakıf-

Akbaba Tekkesi

A.}MKT.UM.00299.00049.001

> Nakşibendî Tarikatı'ne mensup ve Akbaba Tekkesi türbedârlarından olan Perişan Baba'nın seyahate çıkacağından, seyahat esnasında kendisine her türlü yardım ve kolaylığın gösterilmesinin Mustafa Reşit Paşa (1800-1858) tarafından istendiğine dair 1274/1857 tarihli belge.

edilen Akbaba Türbesi Vakfı'nın kaybolan zâviyedâr beratı 1837 yılında yenilenmiştir.[177] Akbaba köyüne çeşitli yapılar kazandıran Canfedâ Hatun'un bu eserlerinden günümüze sadece camii intikal etmiştir.

1274/1857 tarihinde tekkenin şeyhliğini Perişan Baba yürütmektedir. Nakşibendî Tarikati'ne mensup ve Akbaba Tekkesi türbedârlarından olan bu zât seyahate çıkacağından, seyahat esnasında kendisine her türlü yardım ve kolaylığın gösterilmesi Mustafa Reşit Paşa (1800-1858) tarafından istenmekte, hatta kendisinin "şâyân-ı atûfet ve ihtirâm zevâttan" bulunduğu söylenmektedir.[178] Perişan Baba'nın 1270/1854 ve 1273/1857 tarihlerinde Selanik'e gittiğini arşiv belgelerinden takip edebiliyoruz.[179] 1282/1866 tarihli bir belgeye göre denetim maksadıyla Perişan Baba'nın tekkesine gidilerek orada yaşananlar aktarılmıştır. Bu defa Perişan Baba'dan Nakşibendî olarak değil Bektaşî olarak bahsedildiği dikkat çekmektedir.[180] Anlaşılan Perişan Baba bu tarihte Akbaba Tekkesi'nde değil, Zeytinburnu'daki Erikli Baba Tekkesi'ndedir.

Buradan hareketle tekke hakkında şu ihtimal akla gelmektedir:

Akbaba Tekkesi XVI. asrın sonundan itibaren bir Bektâşî merkezi olarak faaliyet göstermektedir. Bu durum XIX. asrın başına, 1826'daki Bektâşî tekkelerinin kapatılmasına kadar sürmüş ve bu tarihten itibaren de kapatılmamış, ancak Nakşibendî Tarikati mensupları tarafından idare edilmiştir. Perişan Baba ya da ondan önceki şimdilik tespit edemediğimiz kişiler kendilerinin aynı zamanda Nakşibendî olduğunu da söyleyerek bu tarikatin usulünü uygulamak suretiyle faaliyete devam etmiştir. Sultan Abdülaziz (1830-1876) döneminde yapılan denetimler sırasındaki şüpheli tavırlarından dolayı da tekkeden uzaklaştırılmışlar ve neticede tekke Nakşibendî şeyhlerinin idaresine verilmiştir.

Biz de Akbaba Tekkesi'ni yukarıdaki yaklaşım ve sözlü geleneği bir

---

ları", *Vakıflar Dergisi*, yıl: Aralık 2018, sayı: 50, s. 99-100.

177 BOA, C.EV., 36/1759.

178 BOA, A.MKT.UM., 299/49.

179 Bk. BOA, BEO.AYN.d., nr. 284, s. 33; BOA, BEO.AYN.d, nr. 287, s. 77.

180 "Mahall-i mezkurda tarîk-i Bektaşîyye'den Perişan Baba'nın tekyesine gidilip bir miktar aram olundukta esnâ-yı muhabbette İsmail Baba nam kimesnenin ifadesi; Mısırlı merhum Mehmed Ali Paşa'nın tezyib-i vakıasında ordu 40 bin kişiden mürekkep olduğu halde Çerkes Hafız Paşa'nın 120 bin askeri bulunmuş ise de Mısırlı merhumun hücumuna tâb-aver olamayarak bozuldular deyü buna mümasil bazı hikâye etmiş olduğu..." BOA, MB., 110/27. Bu belgeler ve hadiselerin yorumu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Muharrem Varol, *Islahat Siyaset Tarikat: Bektaşiliğin İlgası Sonrasında Osmanlı Devleti'nin Tarikat Politikaları (1826-1866)*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2013, s. 76-79, 328.

ölçüye kadar doğru kabul ederek ilk dönemlerde Bektâşî Tekkesi olarak, XIX. asırdan itibaren tekkelerin seddine kadar da Nakşibendî Tekkesi olarak kabul edeceğiz.

Beykoz'un Akbaba köyüne ismini veren bu zâtın kabri yanında bulunan tekkenin ne zaman kurulduğu ve hangi tarikate bağlı olduğuna dair bir bilgiye ulaşamıyoruz. Tahrir kayıtlarına göre XV, XVI ve XVII. asırlarda Beykoz sınırları içerisinde bir adet zâviye bulunmaktadır. Kayıtlarda yer alan bu zâviye 1523 tarihli Hacılı vakıf kayıtları içinde zikredilmekte olup adı Derviş Mehmed Zâviyesi'dir. Bu zâviyenin Akbaba köyündeki Akbaba Zâviyesi olması ihtimal dahilindedir.[181] Akbaba Mehmed Efendi'nin kabrinin hemen yanına III. Murad zamanında sarayın harem dairesinin nüfuzlu kethüdâlarından Canfedâ Hatun tarafından bir cami ve sâir yapılar inşa edilmiştir.[182] XVII. asrın ikinci yarısında burası hakkında bilgi veren Evliyâ Çelebi, yüz hâneli, bir cami ve yirmi adet dükkanlı bir hamamı ile birlikte mâmur bir köy olduğunu, "Akbaba Tekkesi"nin abadân bir tekke olduğunu kaydeder.[183] Ancak bu tekkenin hangi tarikate bağlı olduğundan bahsetmez.

Akbaba Tekkesi'nin bağlı bulunduğu tarikat ile ilgili XIX. asra gelinceye kadar kayda değer herhangi bir belgeye rastlanılmamakta, bu yüzyılın ortalarında Arşiv belgelerine göre Akbaba Türbesi Canfedâ Hatun'un camii ile birlikte Canfedâ Hatun Vakfı'nın kapsamına alınmakta, 1837 senesinde Akbaba Türbesi Vakfı'nın zâyi olan zâviyedâr beratı yenilenmektedir.[184]

Akbaba Türbesi ve etrafında oluşan köy, Osmanlı edebiyat metinlerine de girmiştir.[185]

Nev'î (ö. 1007/1599) Akbaba'nın türbesinin toprağının, gözü açıklar için bir göz cilası olacağını söyler.

181 M. Hanefi Bostan, "XV., XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Yoros (Beykoz) Kazasında İskân Yerleri ve Nüfus", *Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri* (ed. Sinan Demirtürk), Ankara 2016, IV, 120-121 (117-147).

182 Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi*, s. 558; Mehmet İpşirli, "Canfedâ Hatun", *DİA*, VII, 150-151.

183 Evliyâ Çelebi, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, I, 241.

184 Maden, "Beykoz'da Bir Horasan Ereni: Akbaba Sultan, Tekke ve Türbesi", *Alevîlik Araştırmaları Dergisi*, sayı: 4 (Ankara, Aralık 2012), 180; Maden, *İstanbul Bektaşileri*, Ankara 2019, s. 191-192.

185 Bk. Şerife Akpınar, "Klasik Türk Edebiyatında Beykoz", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt: 6, sayı: 27 (2013), s. 35.

Hususâ Akbaba'nın türbet-i pür-nûrını gördük

Gözi açuklara kuhl-ı cilâdur ferşinün gerdi.

Nev'îzâde Atâyî (ö. 1045/1635), *Sâkînâme* adlı eserinde bu mekânın mübarek bir makam olduğundan söz eder:

Karîbinde var bir mübârek makâm

Ricâle olur çille-hâne müdâm

...

Odur bürc-i hurşîd-i subh-ı safâ

Ki anda makâm eylemiş Akbaba.

Subhî-zâde Feyzî (ö. 1152/1739) bir beytinde bu mekânın zevk ve safâ yeri olduğunu söyler:

Şevk-fezâ cây-geh-i Akbaba

Mesken-i Dil-keş idi cây-ı safâ.

1980'li yıllarda yapılan tespitlere göre intikal eden bina, boyutları ve mimarî programı asgarî düzeyde tutulmuş bir zâviye niteliğindedir. Kâgir bir bodrum üzerinde yükselen ve dış görünüşüyle sıradan bir ahşap konutu andıran bu tek katlı ahşap yapı, ufak bir tevhidhâne ile iki odalı bir harem bölümünden ibarettir. Dikdörtgen pencelerelerin aydınlattığı bu mekânlardan tevhidhânenin girişi bahçe yönünde, hareminki ise cadde üzerindedir. Kullanılmayan tevhidhâne yarı yıkık vaziyettedir.[186]

Tekkenin tespit edebildiğimiz şeyhleri şunlardır:

1. Akbaba Sultan/Mehmed Efendi

Bir tekke kurup kurmadığı karanlık olsa da sonraki gelişmeleri dikkate alarak Akbaba Sultan'ın burada bir irşad faaliyeti yürüttüğünü varsayabiliriz.

"Akbaba Sultan" olarak şöhret bulan, "Akabalı" lakabıyla da anılan Mehmed Efendi'nin İstanbul'un fethinde bulunduğu, "Ni'melceyş"ten olduğu, Fatih Sultan Mehmed'in kendisine hürmet gösterdiği menkıbevî

186 Tanman, "Akbaba Tekkesi", *DBİA*, I, 154; Tanman, "Akbaba Tekkesi", *DİA*, II, 222.

hayatından anlaşılmaktadır. Bugünkü mahallin kendisine devlet tarafından bağışlandığı ve burada bir tekke kurduğu, bu yapı etrafında zamanla onun adı ile anılan bir köyün teşekkül ettiği ahâli arasında yaygın söylenti olarak dolaşmaktadır.[187]

"Akbaba Sultan Türbesi" günümüzde ayaktadır. Üzeri açık ve dört duvarla çevrili bu kabrin etrafı demir parmaklıklarla çevrilmiştir. Normal boyutlardan uzun olan kabrin ortasında ince bir koridor bulunmaktadır.

> Akbaba Sultan'ın kabrinin günümüzdeki durumu.

187 Bk. Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi*, s. 558; Mehmed Raif, *Mir'ât-ı İstanbul*, I, 235; M. Tayyip Gökbilgin, "Boğaziçi", *DİA*, VI, 257; Özdamar, *Dersaâdet Dergahları*, s. 220; M. Baha tanman, "Akbaba Tekkesi", *DİA*, II, 221-222; M. Baha Tanman, "Akbaba Tekkesi", *DBİA*, I, 153-154; Fahri Maden, "Beykoz'da Bir Horasan Ereni: Akbaba Sultan, Tekke ve Türbesi", s. 177-184; Fahri Maden, *İstanbul Bektaşileri*, s. 189-194.

2. Umur Derviş

XVI. asırda Umur Zâviyesi olarak anılan tekkenin zâviyedârı arşiv belgelerinde Derviş Mehmed'in oğlu Umur Derviş'tir.[188]

3. Perişan Baba

1857'de Akbaba Tekkesi'nde türbedâr olarak Nakşî Tarikati'nden Perişan Baba bulunmaktadır. 13 Rebîülâhir 1274 (1 Aralık 1857) tarihli bir belgede Nakşî Tarikati'nden Akbaba Tekkesi türbedârı olan Perişan Baba'ya işlerinde yardımcı olunması idareciler tarafından istenmektedir.[189]

Yukarıda bahsedildiği gibi, 1274/1857 tarihinde Akbaba Tekkesi türbedârlarından ve Tarîkat-i Nakşiyye'den olan Perişan Baba, 1282/1866 tarihindeki belgede Nakşibendî değil Bektaşî olarak anılmaktadır. Kanaatimizce bu zât, Akbaba Tekkesi'nden sonra bugünkü Zeytinburnu İlçesi sınırlarında bulunan Kazlıçeşme (Eryek/Erikli Baba) Bektâşî Tekkesi'ne şeyh olmuştur. II. Mahmud döneminde (1808-1839) yıkık kalan bu tekkeyi tekrar ihyâ ettiğinden "Perişan Baba Tekkesi" adıyla anılmıştır. Mezarı da burada bulunmaktadır. Kitâbede düşürülen tarihe göre 1283/1866-67 yılında vefat etmiştir. Kitâbesi şöyledir:[190]

Hû Dost

Bânî-i în dergâh Arif-i billâh

el-Hacc Mehmed Perişan Baba hazretlerinin

Vefatına kendisinin söylediği tarihtir:

Esef etme teselli bul neşr u haşre delâlettir

Gelir diğer giden lâbüdd felâketten etme şekvayı

Kahr u lütfı Celâldir Cemâl-ı ayn-ı bil mutak

Sefer etse eğer merdum bırakup köhne dünyayı

Tutalım ten türab oldu eğerçî mürğ-i ruh amma

188 Bostan, "XV., XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Yoros (Beykoz) Kazasında İskân Yerleri ve Nüfus", s. 121.

189 BOA, A.MKT.UM., 299/49.

190 Geniş bilgi için bk. Müfit Yüksel, "Kazlı Çeşme (Eryek/Erikli Baba) Bektaşi Tekkesi", https://www.Alevibektasi.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=680:kazl-ceme-eryekerikli-baba-bektai-tekkesi&catid=38:2014-11-29-00-06-44&Itemid=54 (11.6.2021). Ayrıca bk. Fahri Maden, "Kazlıçeşme Bektaşi Tekkesi ve Vakfiyesi", *Vakıflar Dergisi*, sayı: 40 (Aralık 2013), s. 121-142.

Karıştı çarde Ma'sum'a bulup Firdevs-i a'lâyı

Halim veya Hamid libâsün giyip seb'u'l-mesânîden

Libâsın tazeler tahsil edip ism-i müsemmâyı

Çıkardım tarihim râşen ayn, râ ve cîm den kim

"Lâ taknutû" remzîn gözet imrûz ferdâyı

sene 1283

Ketebehû el-Fakîr Azîz

4. Buharalı Abdülhakim Efendi

1875-1888 yılları arasında Nakşî şeyhlerinden Buharalı Abdülhakim Efendi postnişîn olarak vazife yapmaktadır.

Meclis-i Meşâyih 21 Şaban 1296 (10 Ağustos 1879) tarihindeki görüşmesinde meşihat ve imamet görevleri üzerinde olan Abdülhakim Efendi'nin bazı kimseler tarafından rencide edilmesi meselesini ele almıştır.[191] Bu tür müdahaleler devam etmiş olmalıdır ki 1301/1884'te Nakşî âyini sırasında yapılan müdahalenin Şehremaneti tarafından engellenmesi için yine Meclis-i Meşâyih tarafından yazı gönderilmesi kararlaştırılmaktadır.[192]

Abdülhakim Efendi 1306/1888-89 yılında vefat etmiş ve Canfedâ Kadın Camii hazîresine defnedilmiştir. Mezar taşı kitâbesi şöyledir:

"*Hüve'l-Bâkî/Hayfâ ki oldu medfûn toprakda genç âsâ/meydân-ı evliyânın bir merd-i bülendi/Abdülhakîm devrân ol ârif her çespân/etmişdi el-hak ihyâ dergâh-ı dilpesendi/zikr-i cemîl-i dâim efvâhda ola dâir/oldukça feyzâbâd evrâd-ı Nakşibendî/mescidle hânkâhın şem'-i çerâğı olsun/ol kâmilin hemîşe evlâd-ı ercümendi/bir merd-i Belhî çıkdı târihin etdi inşâd/Cennete cânın atdı Abdülhakîm Efendi/sene 1306 [1888-89]*"

Abdülhakim Efendi'nin Hatice İsmet adındaki kızının kabri (ö. 1325/1907-08) de bu mezarlıkta kendi kabrinin yanı başında bulunmaktadır.[193]

191 İST.MFT.MSH.d. (Mazbata Defterleri), nr. 1762, 11/2.

192 İST.MFT.MSH.d. (Mazbata Defterleri), nr. 1762, 70/63. Ayrıca bk. İST.MFT.MSH.d. (Karar Hulâsâ Defterleri), nr. 1763, 79.

193 Bk. Galitekin, *Beykoz Kitâbeleri*, I, 197.

5. Hâfız Mehmed Kasım Efendi

Abdülhakim Efendi'nin vefatı ardından Hâfız Mehmed Kasım Efendi, zâviyedârlık ve cami hatipliğine getirilmiştir.[194]

6. Mehmed Salahaddin Efendi

Meclis-i Meşâyih 3 Cemâziyelâhir 1312 (2 Aralık 1894) tarihindeki toplantısında aldığı kararla Akbaba Tekkesi'nin meşîhatine Mehmed Salahaddin Efendi'nin Neccarzâde Tekkesi postnişini Ali Rıza Efendi niyabetiyle getirilmesini kararlaştırmıştır.[195] Meclis'in 1 Cemâziyelevvel 1327 (21 Mayıs 1909) tarihli toplantısında ise Buharalı Abdülhakim Efendi'nin vefatıyla görevin büyük oğlu Mehmed Sahaladdin Efendi'ye verilmesi kararı alınmıştır.[196]

7. Salih Efendi

Meclis-i Meşâyih, 29 Ağustos 1337 (29 Ağustos 1921) tarihinde tekkenin postnişîni olan Salih Efendi'nin ve kardeşinin Meclis'e gelmesini istemiştir.[197] Mehmed Salahaddin Efendi'nin şeyhlikten vazgeçmesi üzerine kardeşi ve Akbaba köyü imamı olan Ahmed Tevfik Efendi yerine talip olmuş, bu talebin uygun olduğunu değerlendiren Meclis-i Meşâyih ise Ahmed Tevfik Efendi'nin tayininin uygun bulunduğunun Evkâf Nezâreti'ne bildirilmesini 22 Safer 1340 (25 Ekim 1921) tarihinde karara bağlamıştır.[198] Birkaç gün sonra Ahmed Mükerrem Efendi'nin atanmasına bakılırsa Salih Efendi bu görevde ya kısa bir süre kalmış ya da bu görevi hiç yürütememiştir.

8. Ahmed Mükerrem Efendi

Meclis-i Meşâyih, 27 Safer 1340 (30 Ekim 1921) tarihinde Beykoz Akbaba köyündeki Canfedâ Hatun Zâviyesi postnişînliğini Ahmed Mükerrem Efendi'ye tevcih etmiştir.[199]

Vakıflar Arşivi 1341 defterine göre (1925 tarihi) tekkenin şeyhliğinde Ahmed

194 Bk. Fahri Maden, "Beykoz'da Bir Horasan Ereni: Akbaba Sultan", Beykoz 2019 Sempozyumu Tebliğler Kitabı, Beykoz Belediyesi, İstanbul 2020, s. 236.

195 İST.MFT.MSH.d. (Tekke ve Zâviye Defterleri), nr. 1772, 221/68.

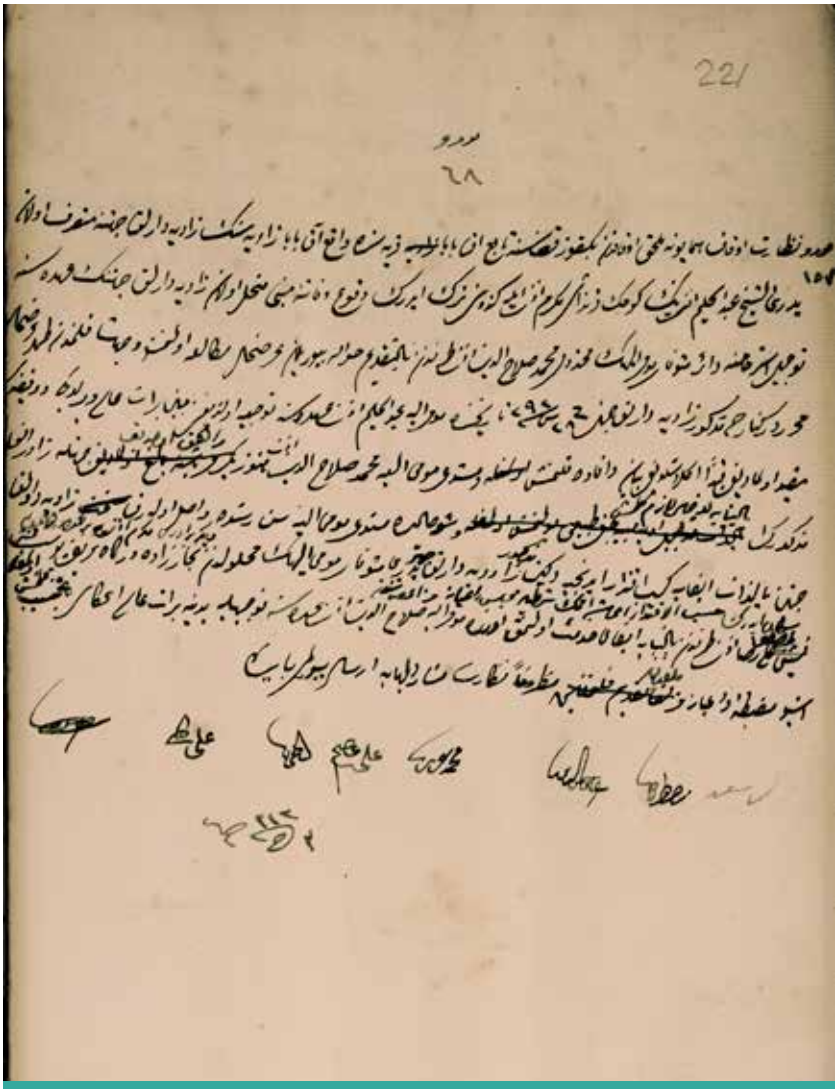
196 İST.MFT.MSH.d. (Tekke ve Zâviye Defterleri), nr. 1777, 88/20. Ayrıcı bk. İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1747, s. 122.

197 İST.MFT.MSH.d. (Mukarrerât Zabıt Defterleri), nr. 1757, vr. 43^{a}.

198 İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1747, s. 122. Ayrıca bk. İST.MFT.MSH.d. (Mukarrerât Zabıt Defterleri), nr. 1757, vr. 52^{b}.

199 İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1746, s. 88.

Mükerrem Efendi bulunmaktadır. Deftere göre şeyhin meşrutahânesi ve tekkenin vakfiyesi yoktur.[200]

> Mehmed Salahaddin Efendi'nin Neccarzâde Tekkesi postnişini Ali Rıza Efendi niyabetiyle şeyhliğe tayin edildiğine dair 1312/1894 tarihli Meclis-i Meşâyih kararı.
(İST.MFT.MSH.d. (Tekke ve Zâviye Defterleri), nr. 1772, 221/68.)

200 Övüç, "1341 Defterine Göre 1925'te Üsküdar Tekkeleri", 107. Burada şeyhin ismi Mükrim Efendi olarak verilmiştir.

Ahmed Mükerrem Efendi, Canfedâ Hatun Camii'nin imamlığını da 60 yıl sürdürmüş, Kurtuluş Savaşı yıllarındaki hizmetlerinden dolayı kendisine İstiklâl Madalyası verilmiştir. 1961 yılında vefat etmiş ve Canfedâ Hatun Camii haziresine defnedilmiştir. Dördü kız, altısı erkek, on çocuğu dünyaya gelmiştir.[201]

Mükerrem Efendi'nin ailesi Cumhuriyet döneminde Yavrutürk soyadını almıştır. Oğlu Abdüssemi Yavrutürk 2014 yılında 90'lı yaşlarında bulunmaktadır.[202]

***

Tekkenin zikir âyin günü perşembedir.[203]

EKLER

Yoros kazâsının Deresekili karyesi yakınında bulunan Akbaba Mezarı'nı ziyarete gelen kadın ve erkekler fesada sebebiyet verecek davranışlarda bulunduklarından, ziyaret için gelmek isteyenlerin engellenmesi.

Yer: BOA, A.DVNSMHM. d,6

Yazıldı.

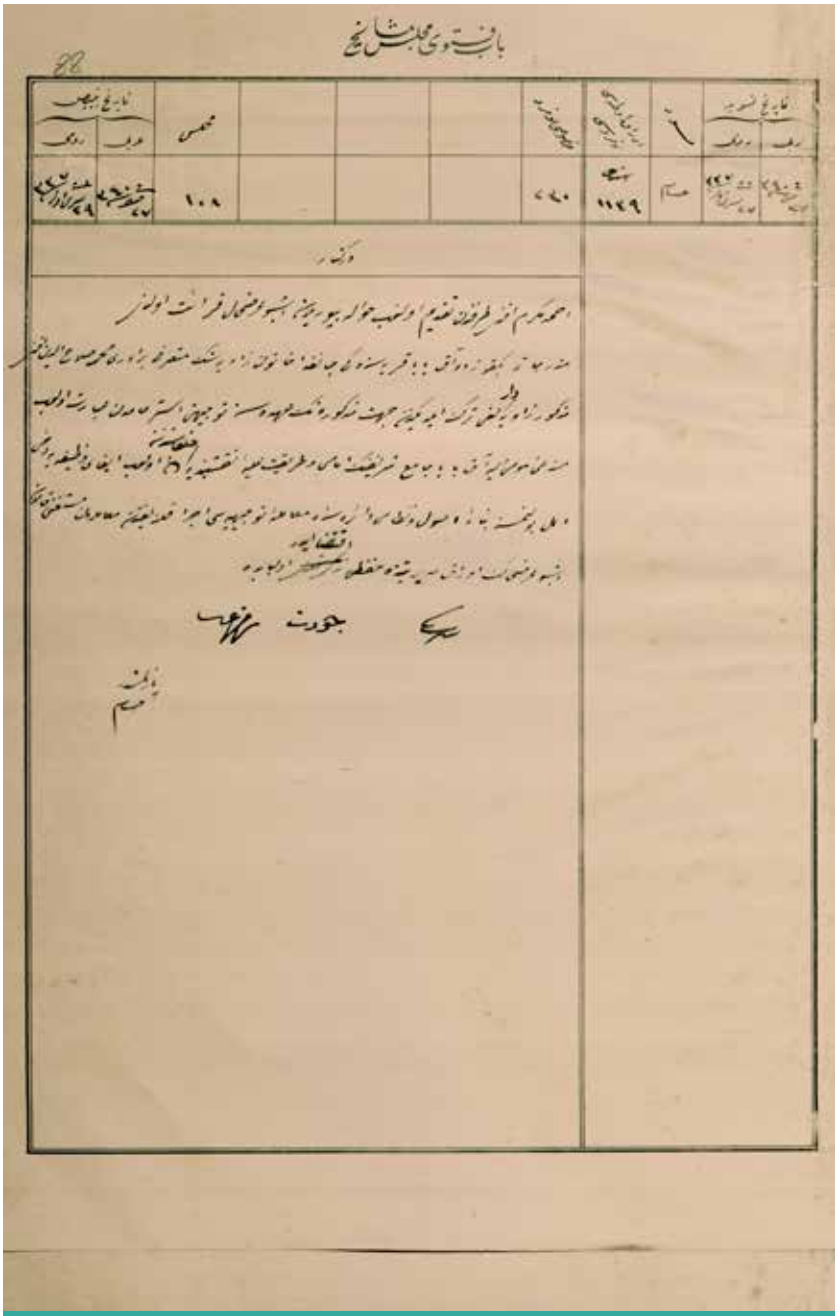
Bostancıbaşı âdemine virildi; Dîvân'da. Fî 25 Zilkâde, sene: 972 (24 Haziran 1565).

Yoros kâdîsına hüküm ki: Südde-i Sa'âdetüm'e mektûb gönderüp; «'Kazâ-i mezkûre muzâfâtından Deresekili nâm karye kurbinde vâkı' olan Akbaba Mezârı'nı ziyâret bahânesine şehirden ba'zı levendât ve nisvân tâyifesi cem' olup niçe mahalde mahlût meclislerde hılâf-ı şer'-ı şerîf niçe evzâ' olur. Âkıbet fesâd olmak mukarrerdür; ref' olunması lâzımdür.' diyü etrâfda olan kurâ ahâlîsi haber virdiler.» diyü arzitdüğün ecilden buyurdum ki: Vardukda göresin; kazıyye arzitdüğün gibi ise nisâ tâyifesin ve sâyir ehl-i hevâ vü fesekayı, ziyâret bahânesiyle ol mevzı'a getürtmeyüp gereği gibi men' u def' idüp şer'-ı şerîfe ve fermân-ı hümâyûnuma muhâlif vaz' olmakdan ihtirâz eyleyesin. Bu bâbda hâssa korıcılarumbaşı mübâşir ola; emr-i şer'den tecâvüz itmeye; şöyle bilesin.

201 "Akbaba Tekkesi", *İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi*, Tercüman Gazetesi Kültür Yayınları, I, İstanbul 1982, 516-518.

202 Kendisiyle yapılan bir röportaj için bk. "Akbaba'nın 90'lık Türbedarı Abdüssemi Yavrutürk", https://dostbeykoz.com/akbaba-nin-90-lik-turbedari-abdussemi-yavruturk (11.6.2021)

203 Bandırmalızâde, *Mecmûa-i Tekâyâ* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 202; Yeşilzâde, *Rehber-i Tekâyâ* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 248.

> Beykoz Akbaba köyündeki Canfedâ Hatun Zâviyesi postnişînliğinin Ahmed Mükerrem Efendi'ye tevcih edildiğine dair Meclis-i Meşâyih'in 1340/1921 tarihli kararı.
(İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1746, s. 88.)

A. {}VNSMHM.d.00006

> Canfedâ Hatun Camii'nin günümüzdeki durumu.

> Buharalı Abdülhakim Efendi'nin haziredeki kabri.

HALVETÎ TEKKELERİ
BEYKOZ TEKKELERİ

Halvetî Tekkeleri

İslâm dünyasının en yaygın tarikati olan Halvetiyye, Ömer el-Halvetî'ye (ö. 800/1397-98) nisbet edilmektedir. Tarikatin ikinci pîri, bir bakıma gerçek kurucusu Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî'dir (ö. 868/1463-64). Amasyalı Pîr İlyas tarafından Anadolu'ya, Cemal Halîfe diye bilinen Cemâleddin İshak-ı Karamânî (ö. 933/1527) vasıtasıyla da İstanbul'a getirilmiştir.[204]

Halvetiyye Tarikati, zaman içerisinde Rûşeniyye (kurucusu Dede Ömer-i Rûşenî, ö. 892/1487), Cemâliyye (kurucusu Cemâl-i Halvetî, ö. 899/1494), Ahmediyye (kurucusu Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin, ö. 910/1504) ve Şemsiyye (kurucusu Şemseddîn-i Sivâsî, ö. 1006/1597) şeklinde dört ana kola ayrılmış, bu kollardan çeşitli şubeler doğmuştur. 60'a yakın şubenin mevcut olduğu Halvetiyye'de en fazla şube pîrinin medfun olduğu şehir İstanbul'dur.

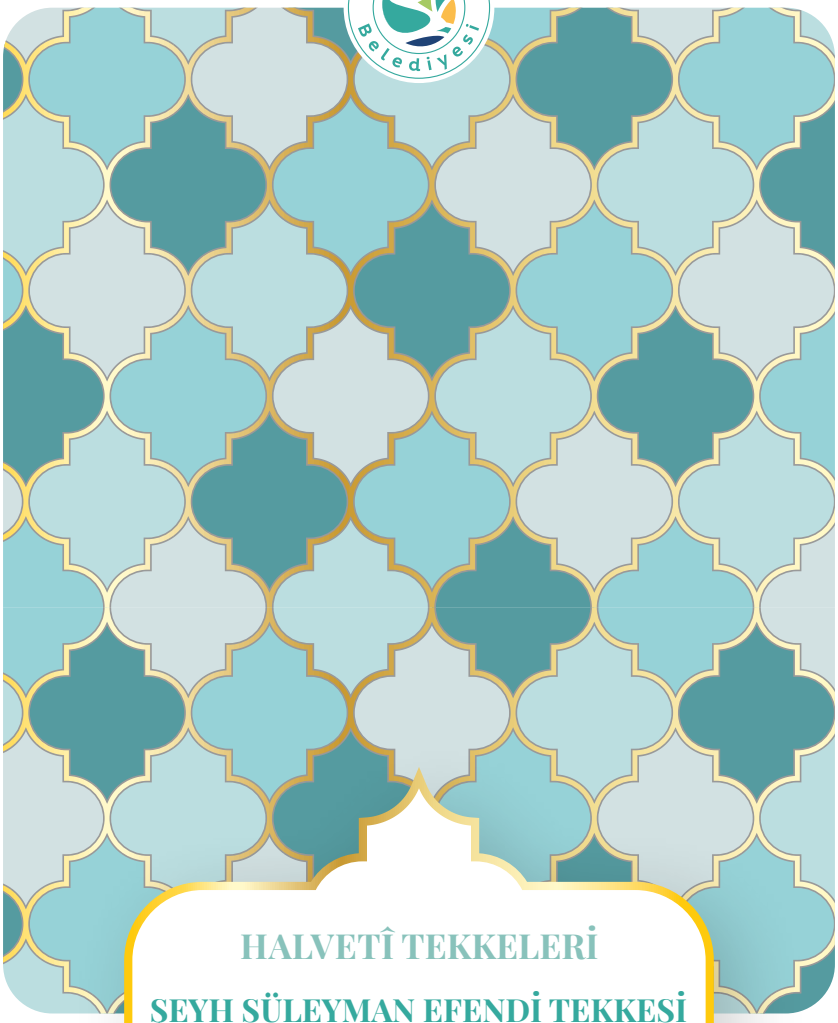
Halvetiyye'de seyr ü sülûk esmâ-i seb'a adı verilen Allah'ın yedi ismiyle yapılmaktadır. Bu isimler *Lâ ilâhe illallah, Allah, Hû, Hak, Hay, Kayyûm* ve *Kahhâr* olup bu yedi isme karşılık nefsin *nefs-emmâre, nefs-i levvâme, nefs-i mülheme, nefs-i mutmainne, nefs-i râziye, nefs-i marziyye* ve *nefs-i kâmile (nefs-i sâfiye)* olmak üzere yedi sıfatı vardır. Nefsin seyr ü sülûkte kat ettiği bu yedi mertebeye "etvâr-ı seb'a" (nefsin yedi aşaması) denir. Yedi esmâ, tarikatin bazı şube kurucuları tarafından kendi içtihadlarına göre azaltılıp çoğaltılmıştır.

Tarikatte müridin her gün yalnız başına okuduğu zikirler, dualar ve virdler bulunmaktadır. Yahyâ-yı Şirvânî'nin *Virdü's-settâr*'ı özellikle okunur. Haftanın belli günlerinde tekkelerde topluca cehrî zikir icrâ edilir. Bu zikre "darb-ı esmâ, devran, hadrâ" gibi isimler verilir. Dairesel yürüyüşle dönmek demek olan "devrânî âyin usulü", Halvetî zikir âyininin en belirgin özelliğidir. Zikir yapılırken mûsikîye önem verilir ve çeşitli mûsikî aletleri kullanılır.

Devrânî âyini önce oturarak başlar, meydan açılıp oturarak yapılan birinci aşama bitirildikten sonra şeyhin ellerini yere vurararak kalkması ile topluca ayağa kalkılır ve kalabalığa göre iç içe bir, iki, üç... halka oluşturulur. Zikir ve devrân devam ederken zâkirler ilâhi okumaya ve ritim vurmaya devam ederler.[205]

204 Halvetiyye'nin tarihi ile usûl ve kolları hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Süleyman Uludağ, "Halvetiyye", *DİA*, XV, 393-395; Semih Ceyhan, "Halvetiyye", *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür* (ed. Semih Ceyhan), İSAM Yayınları, İstanbul 2015, s. 695-778.

205 Halvetîlik ve diğer tarikatlerde devrân âyini ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Ömer Tuğrul İnançer, "Osmanlı Tarihinde Sûfilik Âyin ve Erkânları", Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler (haz. Ahmet Yaşar Ocak), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2005, s. 140-146.

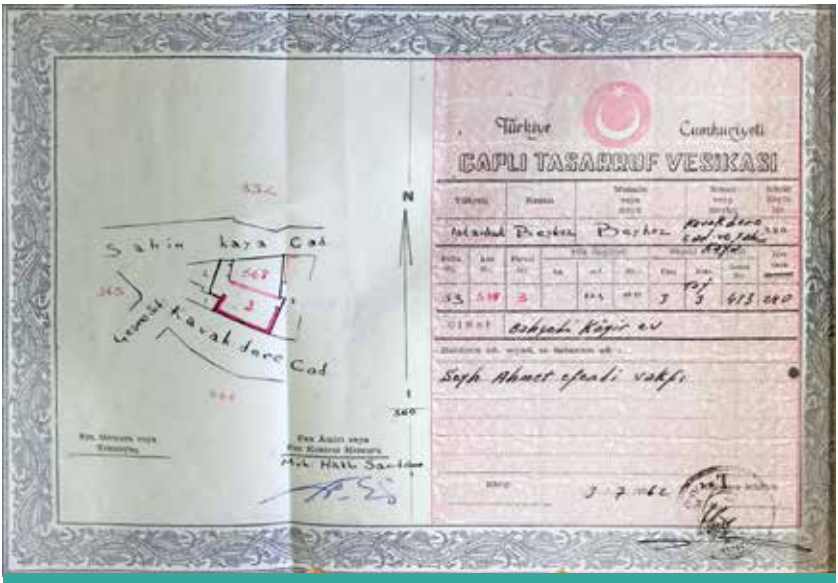
HALVETÎ TEKKELERİ

ŞEYH SÜLEYMAN EFENDİ TEKKESİ
MEHMED KETHÜDÂ TEKKESİ

Şeyh Süleyman Efendi Tekkesi
Mehmed Kethüdâ Tekkesi

Beykoz Şahinkaya Caddesi üzerinde bulunan İshak Ağa Çeşmesi'nin arkasında, 367 ada, 3 parselde yer alan dergâh ilk olarak Halvetiyye meşâyihinden Şeyh Süleyman Efendi tarafından 1142/1729-30 tarihinde inşa edilmiştir.[206] Kaynak ve belgelerde "Mehmed Kethüdâ-başı Şeyh Süleyman Efendi Tekkesi", "Mehmed Kethüdâ Tekkesi" ve "Şâbânî Tekkesi" adlarıyla anılmaktadır.[207]

Halvetiyye Tarikati'nin Sinâniyye Şubesi'ne bağlı olarak kurulan tekkenin şeyhliğini kurucu şeyhten sonra üstlenen iki şeyhin isimleri tespit edilememektedir. Tekke, dördüncü sırada yer alan Hâfız Seyyid Ahmed Efendi ile birlikte Halvetiyye'nin Gülşeniyye şubesine geçmiştir.[208] Beşinci sırada yer alan Ali Efendi'nin şeyhliği üstlenmesiyle birlikte Rifâî Tarikati'ne geçmiştir. Ancak bu zâttan sonra postnişîn olan Mehmed Rıza Efendi, Hâfız Seyyid Ahmed Efendi'nin oğludur ve bu şahısla tekkenin yeniden Gülşenîliğe geçtiği söylenebilir. Bilâhare Halvetiyye Tarikati'nin Şâbâniyye Şubesi'ne geçtiği bilinmektedir.

> Şeyh Süleyman Efendi Tekkesi'nin 1962 yılına ait çaplı tasarruf vesikası. (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi.)

206 Zâkir Şükrü, *Mecmua-i Tekâyâ*, s. 78.

207 Bk. BOA, EV.HMH.d., 8367 (1230/1814-15 yılı İstanbul'da tekke ve zâviyelere Haremeyn-i Şerîfeyn Hazinesi'nce yapılan masraflar); BOA, EV.d., 12612 (1262/1846 Muharremiyye verildiğine dair); *1273 Yılı Muharremiyye Müfredât Defteri* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 438; *1292 Yılı Muharremiyye Müfredât Defteri* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 506; Bandırmalızâde, *Mecmûa-i Tekâyâ* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 204; Yeşilzâde, *Rehber-i Tekâyâ* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 251; *Tekâyâ ve Zevâyâ* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 528.

208 Zâkir Şükrü, *Mecmua-i Tekâyâ*, s. 78.

Şeyh Süleyman Efendi Tekkesi
Mehmed Kethüdâ Tekkesi

1784 tarihli bir vesikada "Mehmed Kethüdâ binâsı Şeyh Süleyman Tekyesi" ibaresi geçmektedir. Buradan tekkeyi Şeyh Süleyman adına Mehmed Kethüdâ'nın inşa ettirdiği çıkarılabilir.[209] Bu yüzden tekkenin ismini "Mehmed Kethüdâ Tekkesi" olarak veren de olmuştur.[210]

Meclis-i Meşâyih, 1340/1921 tarihi Ağustos ayında tekkeye ait kayıtların derlenmesini, meşihate ait vakfiye şartlarının temin edilip hazır hâle getirilmesini istemiş,[211] bir sonraki ayki toplantıda bu bilgiler değerlendirilerek tekkenin "Şeyh Ahmed Efendi Tekkesi" olarak değil "Şeyh Süleyman Efendi Tekkesi" adıyla bilindiğine ve bu şekilde anılması gerektiğine karar vermiştir.[212]

XIX. asrın sonlarında ise tekkeyi Ahmed Zühdü Efendi yeniden yaptırmıştır. İkinci bânîden sonra şeyhliği onun halifesi Debbağhâne İmamı Hâfız Mehmed Sabri Efendi üstlenmiştir. Ancak onun döneminde de bir yangında yanarak ortadan kalkmıştır.[213] 1905 senesinde kısa bir süre önce tekke bir yangın geçirmiş ve bütünüyle arsa hâline gelmiştir.[214] 1334/1916 tarihinde, daha önce geçirmiş olduğu yangından dolayı arsa olarak durduğu anlaşılmaktadır. Yeşilzâde'nin *Rehber-i Tekâyâ*'sında, tekkenin mâmur olduğu bildirildiğine göre[215] 1916 senesinden sonraki bir zamanda yeniden inşa edilmiş olmalıdır ki yazışmalardan bu tarihin en erken 1922 olduğu anlaşılmaktadır.

Son postnişîn Safvet Efendi döneminde, 1925 senesinde tutulan rapora göre tekkenin bir müstakil oda, bir şeyh odası ve bir de sertarîk odası ile iki adet misafir odaları bulunmaktaydı. Üst katta şeyh efendi için bir harem odası ve bir sofa ile bir mutfak ve bütün bunların müştemilâtı yer almaktaydı.[216]

1950 ve 1960'lı yıllarda yapılan yazışmalardan, muhtemelen dokuzuncu sırada tekkenin şeyhliğini üstlenen Ahmed Tevfik Zühdü Efendi'nin yapıyı yeniden inşa etmiş olmasından "Şeyh Ehmet Efendi Vakfı" şeklinde kayıtlarda anıldığını görüyoruz. Yapı bu yıllarda 124 metrekare alan üzerinde bahçeli bir

209 Atillâ Çetin, "İstanbul'daki, Tekke, Zâviye ve Hânkahlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika", *Vakıflar Dergisi*, sy. XIII, Ankara 1981, s. 589; *İstanbul ve Bilâd-ı Selâse'de Mevcut Tekke, Zâviye ve Türbelere Muharremiyye Nâmıyla Haremeyn Hazinesi'nden Verilen Mehlâğı Gösterir 1277 Yılına Ait Müfredât Defteri* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 485.

210 Övüç, "1341 Defterine Göre 1925'te Üsküdar Tekkeleri", s. 103.

211 İST.MFT.MSH.d. (Mukarrerât Zabıt Defterleri), nr. 1757, vr. 43[a], 55[b], 57[b], 62[a].

212 İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1745, 42.

213 İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1745, s. 34; Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 51, 9-11 nolu vesikalar. Ayrıca bk. Ahmed Münib, *Mecmû'a-i Tekâyâ* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 204; Köse, *İstanbul Halvetî Tekkeleri*, s. 365.

214 BOA, PLK.p., 476/1. Bk. Köse, "Beykoz Halvetî Tekkeleri", s. 1248.

215 Yeşilzâde, Rehber-i Tekâyâ (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 251.

216 Övüç, "1341 Defterine Göre 1925'te Üsküdar Tekkeleri", s. 103.

kârgir şeklindedir.[217]

Tekkenin tarihi süreç içerisinde şeyhliğini üstlenmiş meşâyihi şunlardır:

1. Süleyman Efendi

1159/1746-47 yılında vefat etmiştir.[218] Kabri Beykoz Çakmak Dede Mezarlığı'nda bulunmaktadır. Mezar taşı kitâbesi "*Merhûm ve mağfûr/el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr Şeyh/Süleyman Efendi/ruhuna el-Fâtiha/sene 1159 [1746-47]*" şeklindedir. Mezar taşının başlığında ise Halvetî tâcı bulunmaktadır.[219]

2. İsmi bilinmiyor

3. İsmi bilinmiyor

4. Hâfız Seyyid Ahmed Efendi

Halvetîliğin Gülşeniyye kolunun temsilcisi olan bu zât, 1 Cemâziyelevvel 1212 (22 Ekim 1797) tarihinde vefat etmiştir.[220]

5. Ziyâeddin Efendi

1252/1836 tarihli bir arşiv belgesinde "Gülşeniyye'den Beykoz'da Şeyh Ziyaeddin Efendi dâîleri" geçmektedir ki buna göre bu tarihlerde Ziyâeddin Efendi tekkede postnişîn olmalıdır.[221]

6. Ali Efendi

Beşinci sırada postnişîn olan Ali Efendi'nin Rifâî olduğu kaydedildiğine göre bu zâtla birlikte tekke Rifâîliğe geçmiştir.[222]

7. Seyyid Mehmed Tevfik Rıza Efendi

Dördüncü sırada şeyh olan Hâfız Seyyid Ahmed Efendi'nin oğludur. Pazar kayığı reisliği yapmıştır. 1271/1854-55 senesinde vefat etmiştir.[223]

8. İsmi bilinmiyor

217 Bk. İstanbul Vakıflar 2. Bölge Müdürlüğü Arşivi, Şeyh Süleyman Efendi Tekkesi Dosyası.
218 Zâkir Şükrü, *Mecmua-i Tekâyâ*, s. 78.
219 Krş. Galitekin, *Beykoz Kitâbeleri*, 766.
220 Zâkir Şükrü, *Mecmua-i Tekâyâ*, s. 78.
221 Fatih Köse, "Beykoz Halvetî Tekkeleri", *Beykoz 2020 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Beykoz Belediyesi, İstanbul 2021, s. 1248.
222 Zâkir Şükrü, *Mecmua-i Tekâyâ*, s. 78.
223 Zâkir Şükrü, *Mecmua-i Tekâyâ*, s. 78.

9. el-Hâc Ahmed Tevfik Zühdi Efendi

Beykozlu olan[224] Ahmed Zühdi Efendi, Abdülhalim isminde bir zâtın oğlu olarak 1252/1836-37 yılında dünyaya gelmiştir. 11 Rebîülevvel 1320 (18 Haziran 1902) tarihinde vefat etmiştir.[225] Şahinkaya Mezarlığı'nda bulunan tarih düşürülen kabir taşı kitâbesi şöyledir:

"*Hüve'l-Bâkî/Tarîkat-ı aliyye-i Halvetiyye/meşâyihinden el-Hâc/Ahmed Efendi'nin/rûhîçün rızâen lillahi/teâlâ el-Fâtiha/fî 10 Şehr-i Rebîülevvel sene 1320.*"[226]

Ahmed Tevfik Zühdi Efendi tekkenin ikinci bânîsidir.[227]

İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukûatı Defteri'ne göre 1192/1875 tarihinde, Ahmed Zühdi Efendi'nin postnişîn olduğu dönemde tekkede ikâmet eden kişiler şunlardır:[228]

a. Postnişîni Ahmed Zühdî Efendi b. Abdülhalim.

b. Birâderi Mustafa Râkım Efendi (Doğumu: 1274/1857-58).

c. Derviş Mehmed b. Mustafa (Çemişkezekli olup 1246/1830-31 doğumludur).

1885 tarihli bir istatistike göre ise tekkede beş erkek, beş kadın ikâmet etmektedir.[229]

Ahmed Efendi, 1311/1894 senesinde Maliye Nezâreti'ne verdiği bir arzuhâlde, tekkenin bânîsi tarafından daha önceden tayin edilmiş olan aylık yedi buçuk guruş tayinatı dışında zaruret durumundan dolayı padişahın emriyle bir miktar taâmiyye tahsis edilmesini ve kendisine "muhtâcîn maaşâtından" bir maaş verilmesini talep etmektedir.[230] Aynı senenin sonunda verdiği bir başka arzuhâlde ise Hz. Yûşa'yı ziyaret için Beykoz'a gelen ziyaretçiler ve misafirlerin kalmaları, misafirlerin yeme içme ihtiyaçlarının karşılanması için tekkede misafirlere mahsus oda olmadığı için padişahtan tekkeye bir oda ve mutfak yaptırmasını talep etmektedir. 1895 senesinin sonunda padişahın emriyle tek-

224 Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, IV, 102.
225 Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 78-79. Hüseyin Vassâf vefat tarihini 1323/1905 olarak verir. Bk. *Sefîne-i Evliyâ*, IV, 102.
226 Bk. Galitekin, *Beykoz Kitâbeleri*, II, 1242.
227 Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 51.
228 *İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukû'atı Defteri* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 383.
229 Telci, "İstanbul Tekkeleri Hakkında 1885 Tarihli Bir İstatistik", s. 207.
230 BOA, BEO., 366/27448.

kenin inşaatına başlanmış, 1896 senesi Mart ayında ise tekkenin bahçesine bir mutfak ve mutfağın üst katına bir oda inşaası için yapılan ihale sonucu inşaat işi Kaspar Usta'ya havale edilmiştir. Tekkenin yapımı 1897 başlarında tamamlanmıştır.[231]

13 Rebîülevvel 1309 (17 Ekim 1891) tarihli Meclis-i Meşâyih toplantısında, Sultan Ahmed'de bulunan Sokullu Mehmed Paşa Tekkesi postnişîni Mehmed Atâullah Efendi'nin Mekke'de vefat etmesiyle boşalan şeyhliğe Beykoz'da Şâbâniyye Tarikati'nden Şeyh Süleyman Efendi Tekkesi şeyhi Ahmed Efendi'nin niyâbetiyle, Mehmed Atâullah Efendi'nin oğlu Mehmed Nidâî Efendi'nin atanmasına karar verilmiştir.[232] Mehmed Nidâî Efendi, Ahmed Efendi'nin halifesidir.[233]

20 Şevval 1313 (4 Nisan 1896) tarihli Meclis-i Meşâyih toplantısında alınan karara göre tekkenin şeyhliği, Ahmed Efendi'nin damadı Hâfız Sabri Efendi'ye verilmiştir.[234] Buna göre Ahmed Efendi tekkenin şeyhliğinden çekilerek damadının bu vazifeyi üstlenmesini temin etmiştir.

10. Hâfız Mehmed Sabri Efendi

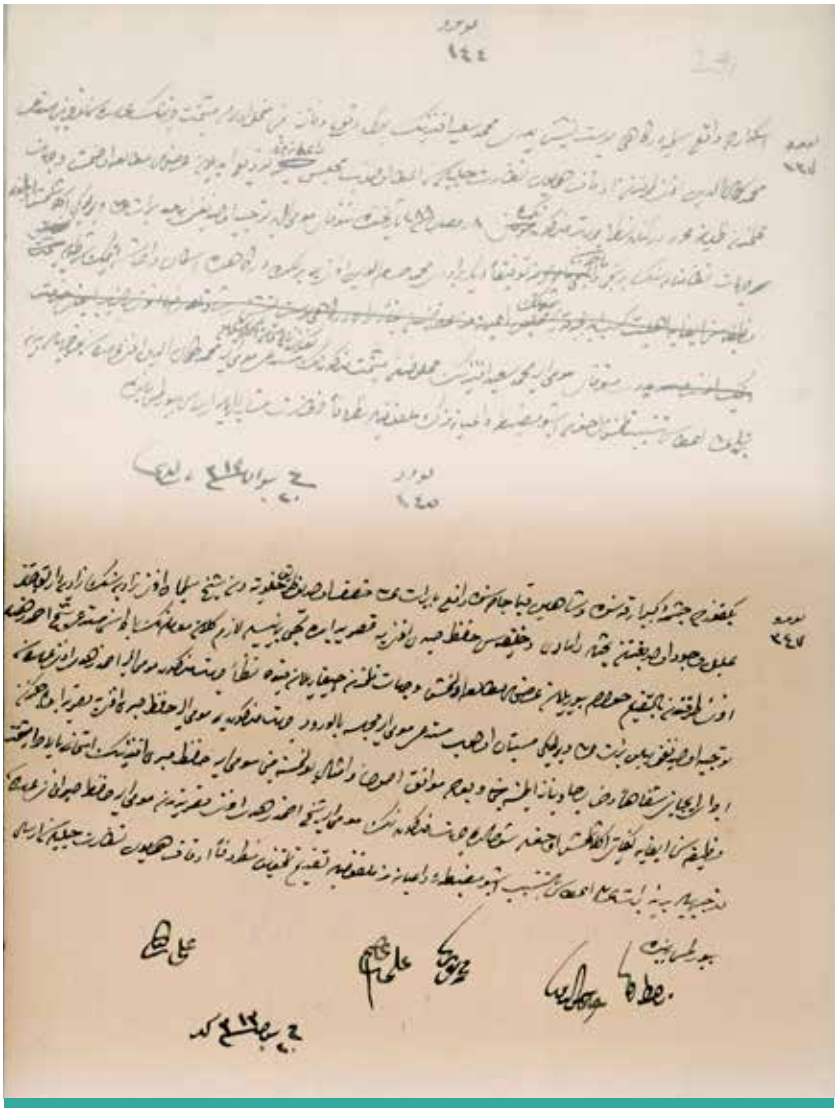
1918 senesinde, bizzat kendisinin düzenlediği biyografisine göre Mehmed Sabri Efendi, Halvetîliğin Şâbâniyye koluna mensuptur. 1281/1864-65 tarihinde Beykoz'da doğan Sabri Efendi, 1301/1883-84'te Ahmed Zühdi Efendi'ye intisab etmiş ve 1310/1892-93'te hilâfetnâme almıştır. Süleymaniye Dersiâmlarından Hoca Ferhad Efendi ve Yalı Karyesi imamı Ahmed Cemil Efendi'den fıkıh, akâid ve sâir dinî ilimleri tahsil etmiştir.[235]

1313/1896 senesinde kayınpederi Ahmed Efendi'nin yerine daha onun sağlığında şeyh olarak atanmıştır.[236] 1918 senesi itibariyle Debbağhâne-i Âmire Camii'nde imam-hatip olarak görev yapmaktadır ve bu dönemde tekkenin yerinin arsa hâlinde olduğu tespit edilmektedir.[237] Hüseyin Vassâf, Ahmed Efendi'nin tekkesinin yandığı bilgisini verir.[238] Meclis-i Meşâyih toplantılarında alınan kararlarından, 2 Rebîülâhir 1337 (3 Aralık 1921) tarihinde tekkenin arsa hâlinde olduğu ve şeyhinin bulunmadığı anlaşılmaktadır.[239]

231 Köse, "Beykoz Halvetî Tekkeleri", s. 1247-1248.
232 İST.MFT.MSH.d. (Tekke ve Zâviye Defterleri), nr. 1770, 161, 37/58.
233 Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, IV, 103.
234 İST.MFT.MSH.d. (Tekke ve Zâviye Defterleri), nr. 1772, 291/144/347.
235 Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 51.
236 İST.MFT.MSH.d. (Tekke ve Zâviye Defterleri), nr. 1772, 291/144/347. Ayrıca bk. İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1744, 34/81.
237 Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 51.
238 Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, IV, 102.
239 İST.MFT.MSH.d. (Mukarrerât Zabıt Defterleri), nr. 1757, vr. 64[b].

Şeyh Süleyman Efendi Tekkesi
Mehmed Kethüdâ Tekkesi

7 Kânûn-ı Evvel 1334 (7 Aralık 1918) tarihinde verilen bilgilere göre Mehmed Sabri Efendi'nin halifesi 1311/1893-94 yılında Beykoz'da doğmuş olan Mehmed Ali Muhtekî'dir. Ahmed, İsmail ve Tevfik Efendiler de Mehmed Sabri Efendi'nin inabe verdiği kişilerdir.[240]

> Hâfız Mehmed Sabri Efendi'nin 1313/1896 senesinde kayınpederi Ahmed Efendi'nin yerine daha onun sağlığında şeyh olarak atanmasına dair Meclis-i Meşâyih kararı.
(İST.MFT.MSH.d. (Tekke ve Zâviye Defterleri), nr. 1772, 291/144/347.)

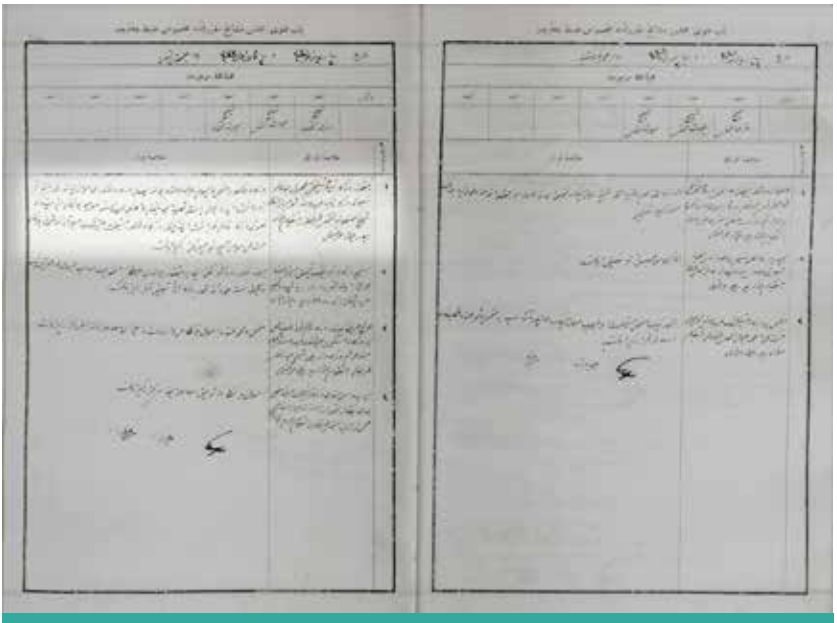
240 Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 51.

11. Safvet Efendi

Safvet Efendi, İzmit'te Halvetî Tekkesi şeyhliği yapmakta iken buradan feragat ederek, arsa hâlinde olan Süleyman Efendi Tekkesi'ni kendi imkânları ile inşa edeceğini taahhüt ederek postnişînliğine talip olmuştur. Meclis-i Meşâyih ise imtihandan geçirerek şayet liyakatli görülürse bu talebe olumlu cevap verileceğini, 2 Rebîülâhir 1340 (3 Aralık 1921) tarihinde karar altına almıştır.[241]

Safvet Efendi, 1925 tarihli tekkeler listesinde postnişîn olarak gösterilmektedir. Tekkenin son postnişînidir.[242]

Tekkenin devran günü perşembedir.[243]

> Safvet Efendi, İzmit'te Halvetî Tekkesi şeyhliği yapmakta iken buradan feragat ederek, arsa hâlinde olan Süleyman Efendi Tekkesi'ni kendi imkânları ile inşa edeceğini taahhüd ederek postnişînliğine talip olduğu ve Meclis-i Meşâyih tarafından imtihandan geçirilerek şayet liyakatli görülürse bu talebe olumlu cevap verileceğine dair 1340/1921 tarihli karar.
(İST.MFT.MSH.d. (Mukarrerât Zabıt Defterleri), nr. 1757, vr. 64b.)

241 İST.MFT.MSH.d. (Mukarrerât Zabıt Defterleri), nr. 1757, vr. 64[b].

242 Erkan Övüç, 1341 Defterine Göre 1925'te üsküdar Tekkeleri", s. 103.

243 Beyzâde Osman Bey, *Mecmûa-i Cevâmi* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 158; Şimşek, "Son Dönem Celvetî Şeyhlerinden Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Mecmûa-yı Tekâyâ'sı", s. 166; Yeşilzâde, *Rehber-i Tekâyâ* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 251; Özdamar, *Dersaâdet Dergâhları*, s. 223.

Şeyh Süleyman Efendi Tekkesi
Mehmed Kethüdâ Tekkesi

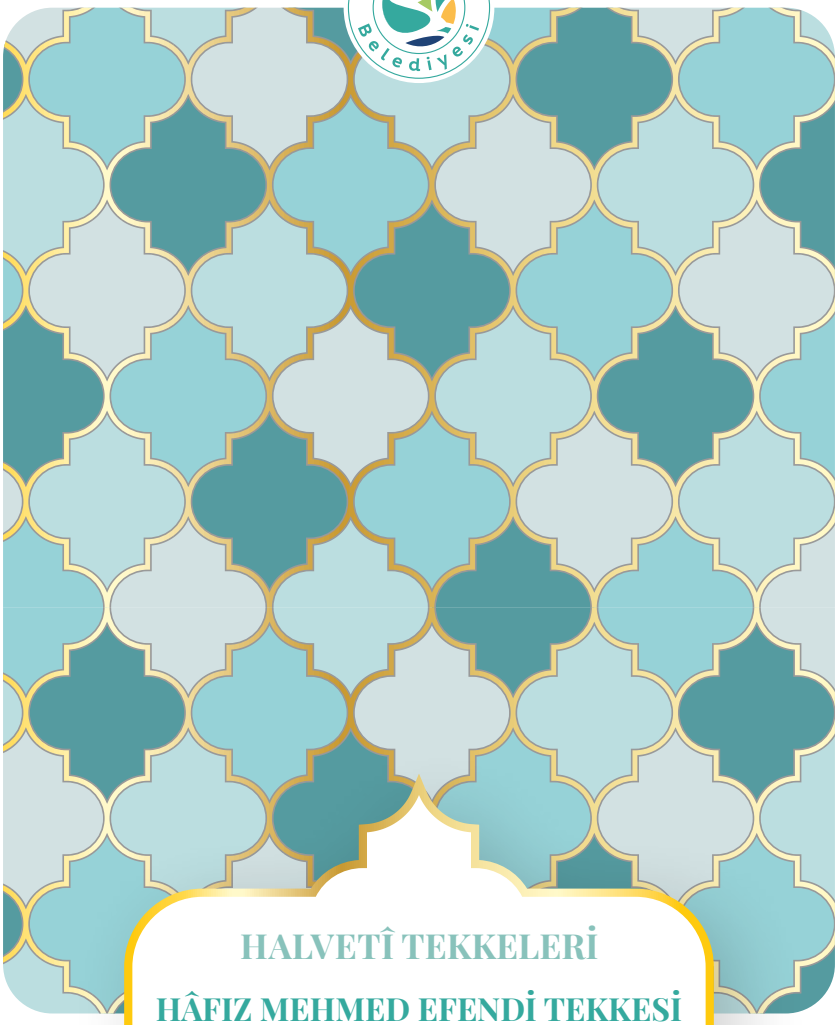
Günümüzde, tek katlı sıradan bir dükkân şeklinde olan yapı Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kiraya verilmiştir.

> Şeyh Süleyman Efendi Tekkesi'nin yerinde günümüzde Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir dükkan bulunmakta olup özel bir işletmeye kiraya verilmiştir.

> Süleyman Efendi Tekkesi uydu görüntüsü.

HALVETÎ TEKKELERİ

HÂFIZ MEHMED EFENDİ TEKKESİ
RAÛFÎ TEKKESİ
KARACABURUN TEKKESİ

Hâfız Mehmed Efendi Tekkesi
Raûfî Tekkesi
Karacaburun Tekkesi

Beykoz, Merkez Mahallesi Karacaburun Caddesi (günümüzde Kelle İbrahim Caddesi), 43 numara üzerinde kurulan tekke, 377 ada 27 parselde bulunmaktadır. Halvetîliğin Ramazâniyye şubesinin bir kolu olan Üsküdar'daki Raûfî Âsitânenesi'nin[244] bir şubesi olmak üzere Şeyh Hâfız Mehmed Aziz Efendi tarafından kurulmuştur. Kaynaklarda, "Hâfız Efendi Tekkesi", "Şeyh Hâfız Efendi Tekkesi", "Hâfız Mehmed Efendi Tekkesi", "Raûfî Tekkesi", "Raûfî Efendi Tekkesi" ve "Karacaburun Tekkesi" adları ile anılmaktadır.[245]

Tekke, 1171/1757-58 yılında, Hâfız Mehmed Efendi adına dönemin sadrazamı Koca Ragıb Paşa (ö. 1176/1763) tarafından inşa ettirilmiştir. Mehmed Efendi, Halvetiyye Tarikati tarihinde üç pîrin mürşidi olan Köstendilli el-Hâc Ali Efendi'nin halîfetü'l-hulefâsı Üsküdarlı Seyyid Ahmed-i Raûfî'nin (ö. 1170/1757) halifesidir.[246]

> İBB Atatürk Kitaplığı, Hrt., nr. 5199.

Şeyh Mehmed Efendi, tekkenin vakfiyesini 1175/1762 senesinde düzenlemiş, kuruluşundan on sene sonra, 1181/1767'de henüz kendisine bir berat verilmediğini söyleyerek bir arzıhâl ile berat için talepte bulunmuş, Şeyhülislâm

244 Halvetiyye Tarikati'nin Ramazâniyye kolundan çıkmış olan Raûfiyye, sadece İstanbul'da dört tekkede temsil edilmiştir. Bunlar, Üsküdar'daki âsitânesi dışında Beykoz, Yeniköy ve Rumelihisarı-Karabaş tekkeleridir. Bk. M. Baha Tanman, "Raufi Tekkesi", *DBİA*, VI, 309-310.

245 Bk. Albayrak, *Son Devir Osmanlı Ulemâsı*, V, 49, 4-5 numaralı vesîkalar (Albayrak belgelerdeki "Raûfî" nisbelerini yanlış olarak "Rifâî" şeklinde okumuştur); Tanman, "Raufi Tekkesi", VI, 310; Özdamar, *Dersaâdet Dergâhları*, s. 220; Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl)*, İnsan Yayınları, İstanbul 2004, s. 98; Hür Mahmud Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf: Sûfiler, Devlet ve Ulemâ (XIX. Asır)*, İstanbul 2002, s. 197-198; Çetin, "İstanbul'daki, Tekke, Zâviye ve Hânkahlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika", s. 589; *İstanbul'daki Tekkelerin Adları ve Yerleri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, nr. 1825; Köse, *İstanbul Halvetî Tekkeleri*, s. 417 (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, nr. E.3333'de kayıtlı tekkeler listesinden).

246 Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ*, s. 81.

Veliyyüddin Efendi'nin (ö. 1182/1768) arzı ile kendisine berat verilmiştir.[247]

Hâfız Mehmed Efendi'nin 1 Şevval 1175 (25 Nisan 1762) tarihinde düzenlenen vakfiyesinin resmi işlemlerini yürütmek üzere Mehmed Sâdık Efendi mütevellî olarak atanmıştır. Bu vakfiyeye göre herhangi bir karşılık beklemeden ortaya konulan müesseseler şunlardır:[248]

1. Arsa ve arsa üzerinde inşa edilmiş olan;

a. Üst katta tevhidhâne,

b. Tevhidhâne yanında bir büyük bir de küçük olmak üzere iki adet oda,

c. Alt katta iki adet oda,

d. Bir adet kuyu.

Vakfiyeye göre şart koşulan hizmetler ise şu şekildedir:

1. Hayatta olduğu müddetçe şeyhlik ve vakfın mütevellîliği Hâfız Mehmed Efendi'de olacak.

2. Kurucunun vefatından sonra halifelerinden en layık olan postnişîn olacak.

3. Şayet kendi halifelerinden şeyhlik yapmaya layık birisi olmaz ise Yiğitbaşı Ahmed Efendi kolundan[249] hilâfeti olan liyakatli bir halife şeyh olacaktır.

4. Şeyhülislâmlık makâmı vakfın gereklerine göre atamalar yapılmasını yürütecek ve takibini yapacaktır.

5. Zamanın ilerlemesiyle birlikte belirtilen şartları sağlayan kimse bulmak imkânsız hâle gelirse bir şekilde tarikat erbâbına hizmet vermesi sağlanacaktır.

6. Tarikat âyini pazartesi günlerinin gecelerinde icrâ edilecektir.

***

247 BOA, C.EV., 205/10249.

248 VGMA, nr. 626/2 numaralı defterin 365. Sayfa, 468. sırası.

249 Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin Efendi (ö. 910/1504), Halvetiyye Tarikati'nin "orta kol" olarak bilinen Ahmediyye Şubesi'nin kurucusudur. Ahmediyye Tarikati Ramazâniyye, Sinâniyye, Uşşâkiyye ve Mısriyye adıyla dört kola ayrılmıştır. Raûfiyye de Ramazâniyye'nin bir şubesidir. Ayrıntılı bilgi için bk. Süleyman Uludağ, "Ahmed Şemseddin, Yiğitbaşı" *DİA*, II, 135-136; Süleyman Uludağ, "Ahmediyye", *DİA*, II, 171.

Kuruluşundan seddine kadar tekkenin postnişînleri şunlardır:

1. Hâfız Mehmed Efendi

Ahmed adında bir zâtın oğlu[250] olan Mehmed Efendi, Halvetiyye meşâyihinden Ahmed-i Raûfî Efendi'nin halifesidir. 27 sene şeyhlik yapmış, 27 Şevval 1208 (28 Mayıs 1794) tarihinde vefat ederek tekkesi hazîresine defnedilmiştir.[251] Başında Halvetî tâcının bulunduğu mezar taşının kitâbesi şöyledir:

"*Hüve'l-hayyu'l-Bâkî/Vâsılîn-i Tarîkat-i Aliyye-i/Halvetiyye'den eş-Şeyh Hâfız/Mehmed Efendi kaddesallâhu/sırrahu'l-azîz hazretlerinin/kabr-i şerîfidir. Lillâhi/'l-Fâtiha. L sene 1208*."

Hâfız Mehmed Efendi üç müridine hilâfet vermiştir. Bunlar Ahmed Niyazi Efendi, Ahmed Efendi ve Abdürrahim Nesib Efendi'dir.[252]

Şeyh Ahmed-i Raûfî'nin, bilâhare yanarak ortadan kalkmış olan tekkesini ziyaret eden Hüseyin Vassâf, tevhidhânenin kapısı üzerinde gördüğü bir levhadan yazdığı aşağıdaki beyitlerin Hâfız Mehmed Efendi'ye ait olması gerektiğini söyler.[253]

Şümûs-ı lem'a-i nûr-ı hüviyyet ârif-i bi'llâh

O mahz-ı âb-ı rû feyz-i tarîkat mürşid-i âgâh

Sezâdır kutb-ı zînet olsa gavs-ı menzilet şânı

Şuyûhân zümresinde bî-bedel a'lâ'l-eâlî-câh

Kerâmet pîşe-i kenz-i rumûzdur nüsha-i zâtı

O kâmûs-ı hakâyıkdır müfessir hey'et-i efkâh

O nihrîr-i fazîlet lücce-i ilm içre müstağrak

İder enmûzec-i rüşd-i maânî nutkuna efvâh

Fuâdı hikmet-i âlem-nümâ mir'ât-veş keşşâf

Zamîri metn-i şârih câmi' olmuş hulku istifkâh

250 VGMA, nr. 626/2 numaralı defterin 365. Sayfa, 468. sırası.

251 Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, V, 61. Ayrıca bk. Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ*, s. 81.

252 Mehmet Cemâl Öztürk, Melek Dikmen, "Raûfîzade Abdürrahim Nesip Efendi Divânçesi", *Beykoz 2020 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Beykoz Belediyesi, İstanbul 2021, s. 1269.

253 Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, V, 60-61.

Ki a'nî Hazret-i Şeyh-i Raûfî Ahmed ü Eşref

Tavâf-gâh-ı melâik hânkâhı sâmiye dergâh

Siyâdetle nesîb-i pâk-vâlâdır eben-an-ced

Olurdu mâ-verâsın vasfa mu'ciz hâmemiz bi'llâh

Sezâdır âsitânı kıble-gâh-ı sâlikân olsa

Gelen ehl-i dilân elbet olur bir remzle âgâh

Nikâb-ı zuhruf-âsâ dest-res bulsa melâik hep

İnerler Hızr-ı destâr-ı şerîfin burka'-ı aynâh

İden sıdk-ı Nasûhî üzre teşebbüs dâmen-i pâkin

Girüp hemm ü gamından ba'd-ez-ân hiç eylemez âvâh

Sitâyiş vasfını temdîh ne mümkin mû-be-mû ta'rîf

Yine ilhâm olur himmetle isti'dâdım ey va'llâh

Şebân-rûz vasf-ı şânın zikre teşbîh-i şumâr itsem

Ne dürlü medh idersem idemem bir şemme lâ va'llâh

Husûsan zâdegân âlî-cenâbın gûş-ı irfânda

İki cevher zümürrüd gûş-vâre mihr ile ol mâh

Kerâmât-ı himemle Hızr-mânend rehber ol nûra

Şeb-âsâ zulmet-i deycûr içinde dil bula hem-râh

Semâ'-âver olur meydân-ı kırtâs üzre devrânda

Fütûr gelmez kümeyt-i kilke dir lîk şeyhim illa'llâh

*Kimine **Hâfız**-ı dâî ider âmâl-i tasdî'dan*

Hemân maksad duâ-yı nutk-ı pâkindir olan dil-hâh

Merâm ancak cenâbından duâdır ey hümâ-vâye

Nüfûs-ı re'fetinle kâm-yâb oldum bi-hamdi'llâh.

2. Ahmed Niyazi Efendi

Ahmed Niyazi Efendi, Mehmed Sâdık adında bir zâtın oğludur.[254] Hâfız Mehmed Efendi'den hilâfetnâme almış ve kendisinden sonra tekkeye postnişîn olmuştur.[255] 27 Ramazan 1219 (30 Aralık 1804) tarihinde vefat etmiş ve tekkenin hazîresine defnedilmiştir. Mezar taşı kitâbesi şöyledir:

"*Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî/Vâsılîn-i Tarîkat-i Aliyye-i/Halvetiyye'den eş-Şeyh/Ahmed Niyazi Efendi/kuddise sırruhu'l-azîz/hazretlerinin kabr-i şerîfidir./ Lillâhi teâlâ el-Fâtiha. Fî 7 N 1219.*"

3. Abdurrahim Nesib Efendi

"Raûfîzâde" diye tanınan Abdurrahim Nesib Efendi, Halvetiyye-i Raûfîliğin kurucusu Seyyid Ahmed-i Raûfî'nin torunu ve Mehmed Nurullah Efendi'nin (ö. 1189/1775) oğludur. Hâfız Mehmed Efendi'nin halifesidir. Üsküdar'daki Raûfî Âsitânesi'nde şeyhlik yaparken, Beykoz Raûfî Tekkesi şeyhi Ahmed Niyazi Efendi'nin vefatından sonra bu tekkenin postnişîni olmuştur. Aynı zamanda bir başka Raûfî tekkesi olan Yeniköy'deki Şeyh İsmail Efendi Tekkesi'nde de vekâleten şeyhlik yapmıştır.[256] 1227/1812 senesinde vefat etmiştir.

3 Muharrem 1220 (3 Nisan 1805) tarihli bir berat, tekkenin ikinci şeyhi Niyazi Efendi'nin vefat etmesiyle şeyhliğin boşaldığı, bu sebeple şeyhliği îfâ edebilecek özelliklere sahip, Seyyid Ahmed-i Raûfî'nin torunu Abdurrahim Efendi'nin vakıf şartlarına da uygun olarak tayininin, Şeyhülislâm Sâlihzâde Ahmed Es'ad Efendi'nin (ö. 1230/1814) arzı neticesinde uygun bulunduğuna dairdir.[257]

Abdurrahim Nesib Efendi'nin bir divançesi vardır.[258]

Abdurrahim Nesib Efendi'nin, Şeyhi Hâfız Mehmed Efendi hakkında yazdığı bir medhiye şöyledir:

Hak'dan beni diledi bu sırrı ol gizledi

Bana himmet eyledi Şeyhim Hâfız Efendi

254 Mehmet Cemal Öztürk, "Beykoz Hâfız Mehmed Efendi Dergâhı Vakfiyesi", *Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü Uluslararası Kongresi 21-23 Kasım 2012: Bildiriler*, III, Ankara 2013, s. 830.

255 Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ*, s. 81.

256 Öztürk, Melek Dikmen, "Raûfizade Abdürrahim Nesip Efendi Divânçesi", s. 1271.

257 Mehmet Cemâl Öztürk'ün hususi kütüphanesinde bulunan bu belgenin neşri için bk. Öztürk, "Beykoz Hâfız Mehmed Efendi Dergahı Vakfiyesi", s. 830.

258 Yazma Divançe'nin ayrıntılı tanıtımı için bk. Öztürk, Melek Dikmen, "Raûfizade Abdürrahim Nesip Efendi Divânçesi", s. 1272-1277.

Sundum ana elimi ma'mûr itdi dilimi

Açdı benim yolımı Şeyhim Hâfız Efendi

...

Gözlerim anı gördi pâyine yüzüm sürdi

Bana icâzet virdi Şeyhim Hâfız Efendi.

Mehmed Rıza Efendi ve sonrasındaki postnişînler hem Beykoz Karacaburun hem de Yeniköy tekkelerinin meşîhatini yürütmüşlerdir.

4. Mehmed Rıza Efendi

1834 tarih ve 56 numaralı *Beykoz Nüfus Defteri*'nde Mehmed Rıza Efendi "kumral sakallı muhtar-ı evvel Şeyh Mehmed Rıza Efendi bin eş-Şeyh Ahmed Âsitâneli, yaşı: 45" olarak geçmekte, 7 yaşında Hasan ve 1 yaşında İbrahim Edhem adında iki oğlu da bu listede yer almaktadır.[259]

Buradan anlaşıldığına göre Mehmed Rıza Efendi 1788-89'lu tarihte dünyaya gelmiştir.

1840 Senesi Temettuât Defteri'nde geçtiğine göre Mehmed Rıza Efendi, Karacaburun Tekkesi'nin şeyhi olup 58 hane, 63 numarada oturmaktadır. Orta boylu, kumral sakallı olan Mehmed Rıza Efendi, Pazar Kayığı reisliği yapmaktadır. İki nısf (yarım hisse) balık kayığı, sekiz uskumru ağı, 30 kalkan ağı, Karacaburnu'nda beş kayıklık kayıkhane nısfı ile iki kireç kayığı ve bir kayık alan kireç kayığının bulunduğu su limanının sahibi idi. Ayrıca bir harap attar dükkanının da dörtte üç hissesi ona aitti.[260]

Mehmed Rıza Efendi tekkede bir müddet şeyhlik yaptıktan sonra el çekmiş, yerine Yahya Efendi gelmiştir.[261]

259 *Beykoz Nüfus Defterleri*, s. 106.

260 Şükriye Pınar Özyalvaç, "1840 Yılı Temettuât Defterlerine Göre Beykoz Kasabası'nın Fiziksel, Sosyal ve Demografik Yapısı", *Beykoz 2019 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Beykoz Belediyesi, İstanbul 2020, s. 129.

261 Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ*, s. 81.

5. Yahya Efendi

İbrailli olan Yahya Efendi, Serrac Ahmed Ağa adında bir şahsın oğludur. İkinci sıradaki şeyh Ahmed Niyazi Efendi'nin halifesidir. 6 Ramazan 1247 (8 Şubat 1832) tarihinde vefat etmiş ve tekkenin hazîresine defnedilmiştir. Mezar taşı kitâbesi şöyledir:

"*Hüve'l-Bâkî/Okuyalar Fâtiha rahmeten/li'l-âlemîn durağı cennet/ola fî makâm-ı emîn/İbrâilli Serrac Ahmed/Ağa'nın oğlu es-Seyyid eş-Şeyh/Yahya Efendi rûhuna Fâtiha/fî 6 N sene 1247.*"

Yahya Efendi'nin annesi Rukiye Hanım'ın (ö. 1260/1844) ve eşi Necibe Hanım'ın (ö. 1264/1848) kabirleri tekkenin hazîresinde bulunmaktadır. Ayrıca tekkenin hazîresinde "İbrâilli Serrac Ahmed Ağa'nın mahdumu merhûm Derviş Salih" adında kabri bulunan şahıs da Yahya Efendi'nin kardeşidir. Üsküdarlı Raûfîzâde eş-Şeyh es-Seyyid el-Hâc Abdurrahim Efendi'nin müridlerinden olan Derviş Salih, 1228/1813 tarihinde vefat etmiştir.

Yahya Efendi'nin Ahmed Necmeddin, Mehmed Tevfik ve Salih adında üç oğlu olmuştur.

6. Ahmed Necmeddin Efendi

Yahya Efendi'nin büyük oğludur. 1834 tarihinde yapılan sayım defterinde Ahmed Efendi "Şeyh" olarak gösterilmektedir. Bu sırada kumral sakallı ve 23 yaşındadır. Bu sayımda kardeşi Mehmed Tevfik Efendi de 12 yaşındadır ve aynı hânede beraber oturmaktadırlar.[262]

2 Ramazan 1264 (2 Ağustos 1848) tarihinde vefat etmiş, tekkenin hazîresine defnedilmiştir. Mezar taşı kitâbesi şöyledir:

"*Yâ Hû/Vâsılîn-i Tarîkat-i Aliyye-i Halvetiyye'den merhum/es-Seyyid Yahya Efendi/zâde Seyyid Şeyh Ahmed Necmeddin Efendi'nin rûhuna Fâtiha/fî 2 N 1264.*"

7. Hâfız el-Hâc Mehmed Tevfik Efendi

Yahya Efendi'nin ortanca oğludur. 1834 tarihinde yapılan sayım defterinde Ahmed Efendi'nin kardeşi olarak verilmekte, yaşı da 10 olarak gösterilmektedir.[263]

262 *Beykoz Nüfus Defterleri*, s. 102.
263 *Beykoz Nüfus Defterleri*, s. 102.

1240/1824-25 senesinde doğmuştur. 37 sene postnişînlik yapmış, 16 Rebîülâhir 1301 (14 Şubat 1884) tarihinde vefat etmiş, tekkenin hazîresine defnedilmiştir. Hâfız, hattat ve hacı olduğunu da öğrendiğimiz mezar taşı kitâbesi şöyledir:

"*Allah Hayy/Tarîkat-i Halvetiyye-i Raûfiyye'den olan işbu/Dergâh'da otuz yedi sene postnişîn/olmuş ve memleketin imâmet ve hitâbet mekteb/hocalığı gibi hidemâtiyle ahâlîsini zâhiren/ve bâtınen müstefîd etmiş olan ve İbrâilli/Şeyh Yahya Efendi mahdûmu bulunan/merhûm ve mağfûr el-muhtâc ilâ rehmet-i/Rabbihi'l-Kadîr ve şefâat-i Hazret-i Muhammed en-Nebî/el-Beşîrü'n-Nezîr Hattat el-Hâc eş-Şeyh/es-Seyyid Mehmed Tevfik Efendi rûhîçün Fâtiha/Velâdeti: Sene 1240. Vefâtı: 16 R sene 1301.*"

Mehmed Cemâl Öztürk, Mehmed Tevfik Efendi'nin, Nûreddîn-i Cerrâhî Âsitânesi şeyhi Abdülaziz Zihni Efendi'nin halîfelerinden olduğunu, ayrıca sıbyan mektebi muallimliği yaptığını söylemektedir.[264]

Mehmed Tevfik Efendi'nin vefatından sonra şeyhlik Yahya Efendi'nin küçük oğlu Mehmed Salih Efendi'ye intikal etmiş, ancak kadılık vazifesinden dolayı bu görevden ferâgat etmiştir.[265]

İstanbul Tekkeleri Nüfûs Vukuâtı Defteri'nde verilen listeye göre Postnişîn Mehmed Tevfik Efendi zamanında tekkede ikâmet eden kişiler şunlardır:[266]

a. Mehmed Tevfîk Efendi b. Yahya.

b. Mahdûmu Hâfız Ahmed Raûf Efendi (doğumu: 1267/1850-51).

c. Şeyh-i sânî Mehmed Sâlih Efendi b. Yahya (doğumu: 1244/1828-29).

ç. Derviş Osman b. Nazîf (doğumu: 1246/1829-30).

d. Derviş Mustafa b. Ömer (doğumu: 1238/1822-23).

e. Derviş Emîn b. Abdullah (doğumu: 1239/1823-24).

264 Öztürk, *Cerrâhîlik: Hz. Pîr Nûreddin Cerrâhî ve Cerrâhî Tarîkatı*, Gelenek Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 195.

265 Öztürk, *Cerrâhîlik*, s. 195.

266 *İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukû'atı Defteri* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 383.

8. Hâfız Ahmed-i Raûfî Efendi

Mehmed Tevfik Efendi'nin büyük oğludur. Cerrâhî meşâyihinden Abdüllatîf-i Fazlî Efendi'nin (ö. 1303/1885-86) halifesi olduğu Fahreddin Efendi'nin *Envâr-ı Hazret-i Pîr Nûreddîn-i Cerrâhî* kitabında yazılıdır.[267]

2 Şevval 1316 (13 Şubat 1899) tarihinde vefat etmiştir. Mehmed Tevfik ve Süleyman Kadri adında oğulları vardır.[268]

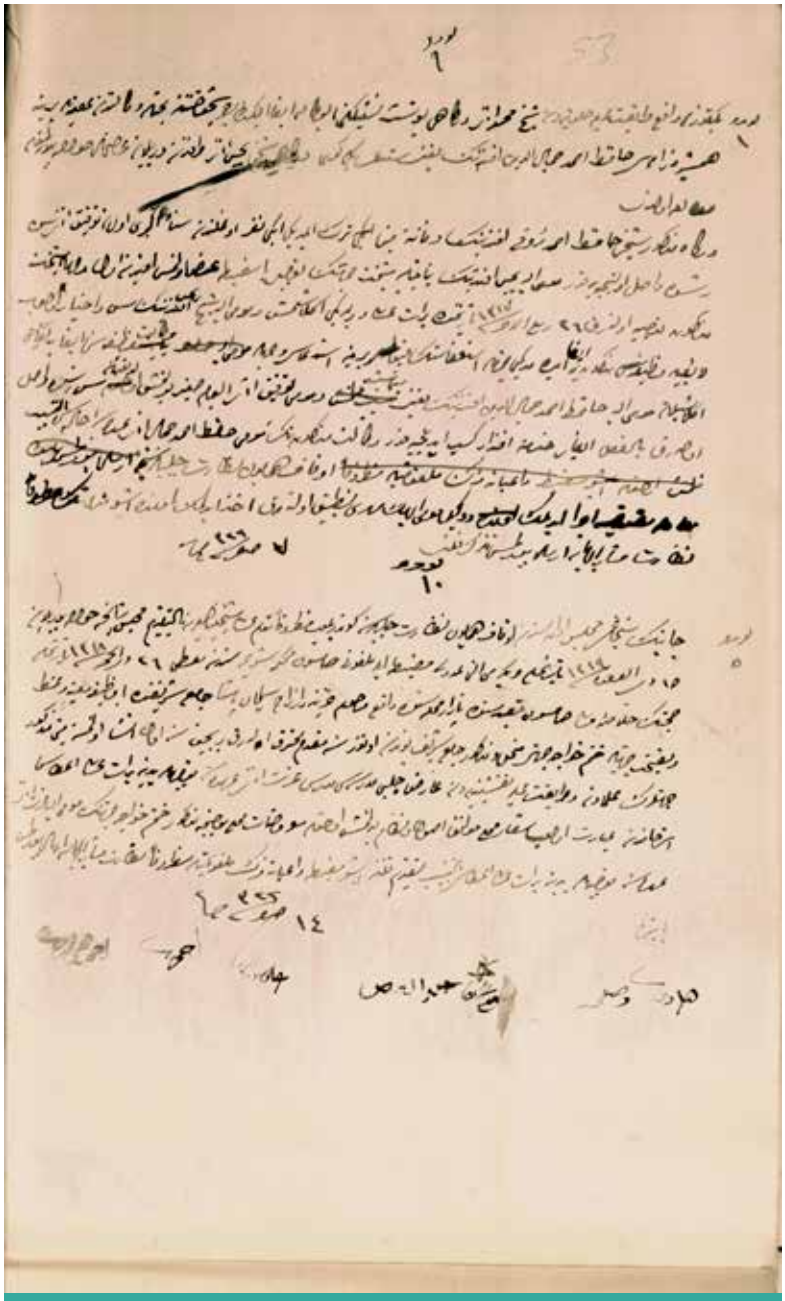
9. Yahya Fevzi Efendi

1316/1899 tarihinde, Ahmed Raûfî Efendi'nin vefat etmesiyle boşalan tekkenin şeyhliği, onun büyük oğlu Mehmed Tevfik Efendi'ye verilmesi gerekirken, Tevfik Efendi'nin yaşının küçüklüğü sebebiyle vekâleten Yahya Efendi'ye tevcih edilmiştir. Yahya Efendi Ahmed-i Raûfî Efendi'nin amcazâdesi ve o sıralarda Yeniköy Raûfî Tekkesi şeyhidir. Yahya Efendi'nin vekâletiyle yürütülecek olan tekkenin şeyhliği için Mehmed Tevfik Efendi'nin tekkede küçük kardeşi ile ikâmet etmesi ve onun iaşesini karşılaması şartı Meclis-i Meşâyih tarafından getirilmiştir.[269]

267 Bk. M. Fahrettin Dal, *Fahreddin Erenden'in Tasavvuî Görüşleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 366.

268 Bk. Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ*, s. 81; Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 50.

269 İST.MFT.MSH.d. (Tekke ve Zâviye Defterleri), nr. 1773, 56.

> Yahya Fevzi Efendi'nin ihtiyarlığında şeyhlik görevini Hâfız Cemâleddin Efendi'ye bıraktığına ve onun da bu görevi vekâleten yürütmeye devam ettiğine dair belge.
(İST.MFT.MSH.d. (Tekke ve Zâviye Defterleri), nr. 1775, 53/9.)

Ahmed-i Raûfî Efendi gibi Yahya Efendi de Cerrâhî meşâyihinden Abdüllatîf-i Fazlî Efendi'nin de bağlılarındandır.[270]

Yahya Fevzi Efendi, 1321/1903-04 tarihine kadar vekâleten şeyhlik yapmıştır. İhtiyarlığında şeyhlik görevini Hâfız Cemâleddin Efendi'ye bırakmış, o da bu görevi vekâleten yürütmeye devam etmiştir.[271]

1323/1905 tarihli bir berata göre, Yeniköy ve Beykoz Raûfî tekkelerinin şeyhliğini birlikte sürdüren Yahya Efendi, kendisinin yaşlandığından ve daha önce şeyh olup vefat eden Ahmed-i Raûfî Efendi'nin çocukları Süleyman Kadri ve Mehmed Tevfik'in de yaşlarının küçük olduğundan ve Mehmed Tevfik'in yaşının meşîhati idare edecek duruma gelinceye kadar şeyhliğin vekâleten ve vakıf şartlarına hâiz olan Hâfız Ahmed Cemâleddin Efendi'ye verilmesini talep etmektedir. Mesele incelenmiş ve sonunda uygun görüldüğüne dair berat verilmiştir.[272]

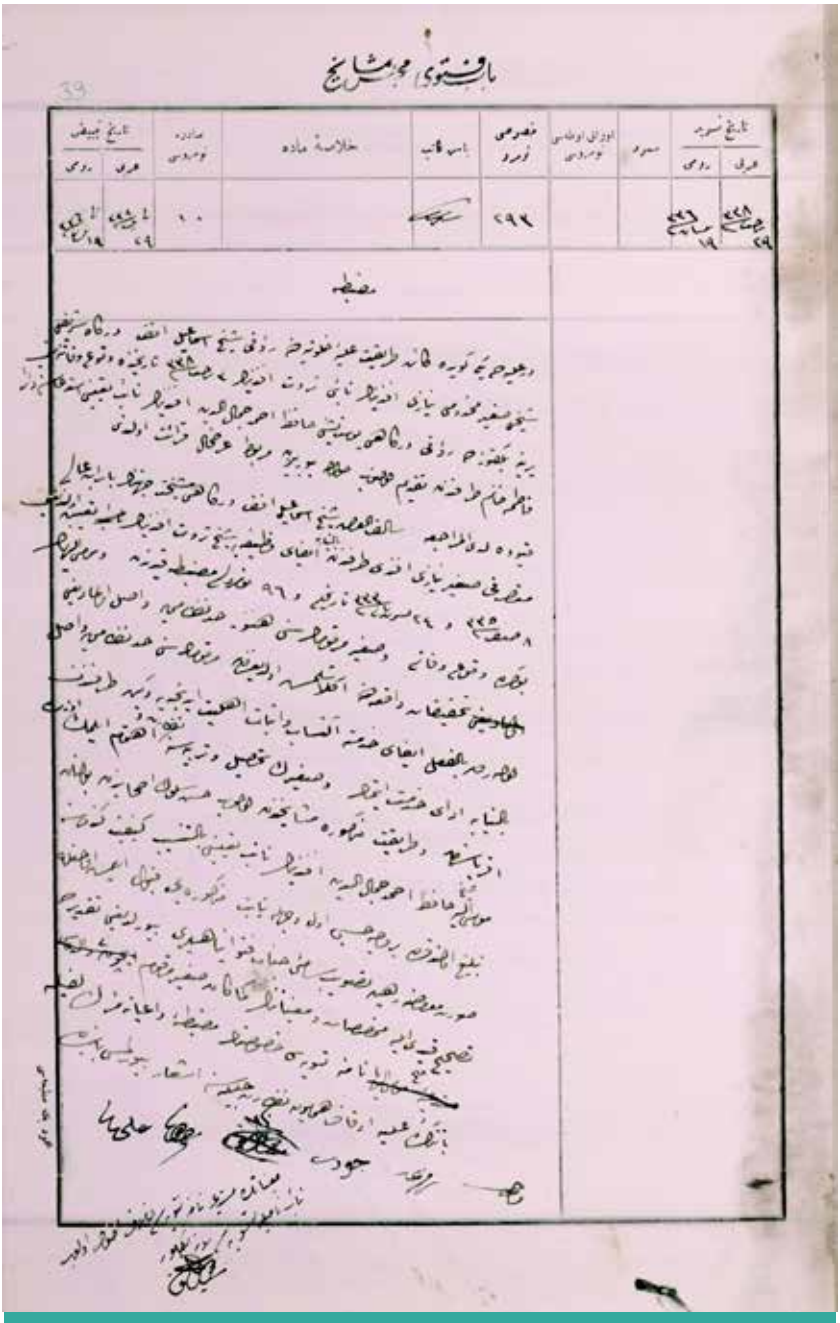
Yahya Efendi, 1328/1910-11 yılında vefat etmiş, Tekkenin hazîresine defnedilmiştir. Kendisi orta boylu, ak sakallı bir zâttır. İki halifesi vardır: Raşid Efendi (ö. 1324/1906-07) ve aynı zamanda yeğeni de olan Mehmed Cemâl Efendi.[273]

270 Bk. Dal, *Fahreddin Erendel'in Tasavvufî Görüşleri*, s. 368.

271 İST.MFT.MSH.d. (Tekke ve Zâviye Defterleri), nr. 1775, 53/9; Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ*, s. 81.

272 Mehmet Cemâl Öztürk'ün hususi kütüphanesinde bulunan bu belgenin neşri için bk. Öztürk, "Beykoz Hâfız Mehmed Efendi Dergahı Vakfiyesi", s. 830-831.

273 Fahreddin Erendel, *Envâr-ı Pîr Nûreddîn-i Cerrâhî* (haz. M. Fahrettin Dal), s. 368.

> Raûfî Tekkesi şeyhinin küçük oğlu Niyazi Efendi'nin naibi Servet Efendi'nin vefatıyla yerine Beykoz Raûfî Tekkesi postnişîni Ahmed Cemâleddin Efendi'nin tayin edildiğine dair 1338/1920 tarihli Meclis-i Meşâyih kararı. (İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1740, 39/10.)

10. Hâfız Ahmed Cemâleddin Efendi

Ahmed Cemâleddin Efendi, anne tarafından Karacaburun Tekkesi'nin yedinci sıradaki postnişîni Mehmed Tevfîk Efendi'nin torunudur. Babası Mehmed Hâşim Efendi'dir. 22 Safer 1296 (15 Şubat 1879) tarihinde Beykoz Raûfî Tekkesi'nde doğmuştur. İbtidâî ve Rüşdiye eğitimini tamamladıktan sonra tekkenin şeyhi Hâfız Ahmed-i Raûfî Efendi'den hıfzını ikmal etmiş, ardından da kıraat ve akâid okumuştur. 1316/1898-99'da memuriyet görevi almıştır. 1918 tarihi itibariyle Harbiye Nezâreti Levâzımât-ı Umûmiyye Dairesi, Üçüncü Şubesi, İkinci Sınıf hulefâsındandır.

1310/1892-93'de tarikate intisab etmiş, 1321/1903-04'de seyr ü sülûkünü tamamlayarak hilâfetnâme almış, 1322/1904-05'de tekkenin şeyhliğine tayin edilmiştir.[274]

Meclis-i Meşâyih kararıyla, 29 Receb 1338 (18 Nisan 1920) tarihinde Yeniköy'de Raûfiyye'ye bağlı olan Şeyh İsmail Efendi Tekkesi şeyhinin küçük oğlu Niyazi Efendi'nin naibi Servet Efendi'nin vefatıyla yerine Beykoz Raûfî Tekkesi postnişîni Ahmed Cemâleddin Efendi tayin edilmiştir.[275] Ancak 7 Muharrem 1340 (10 Eylül 1921) tarihli Meclis-i Meşâyih toplantısında alınan yeni bir kararla, Cemâleddin Efendi'nin Yeniköy Raûfî Tekkesi'ndeki vazifesini hakkıyla icrâ edemediği, kendi rızası ile bu vazifeyi Emirgân'daki Haffaf Emin Efendi Tekkesi postnişîni Muhyiddin Efendi'ye vekâlet suretiyle, Meclis'in de uygun görmesi ile verebileceğini talep ettiği, Meclis'in de bunu benimsediği anlaşılmaktadır.[276]

1954 senesinde vefat eden Ahmed Cemâleddin Efendi, Küplüce Mazarlığı'na defnedilmiştir. Mezar taşı kitâbesi şöyledir:

"*Hüve'l-Bâkî/Merhûm ve mağfûr/es-Seyyid eş-Şeyh/Hâfız hattat/Ahmed Cemâleddin/Raûfiyyü'l-Halvetî/1297---1954/Beykoz Hâfız Mehmed/Efendi Dergâhı 8. Postnişîni.*"[277]

274 Ahmed Cemâleddin Efendi'nin Meclis-i Meşâyih'e sunduğu kendi hâl varakası için bk. Sâdık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 50-50, 144-145.

275 İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1740, 39/10.

276 İST.MFT.MSH.d. (Mukarrerât Zabıt Defterleri), nr. 1757, vr. 46^{b}.

277 Köse, "Beykoz Halvetî Tekkeleri", s. 1252.

Hâfız Mehmed Efendi Tekkesi
Raûfî Tekkesi
Karacaburun Tekkesi

Mehmed Cemâl Öztürk, Karacaburun Tekkesi'nin altıncı şeyhi Ahmed Necmeddin Efendi ve sonraki dönemlere ait "defter-i vakf-ı şerîf" diye anılan bir defteri yayınlamıştır. Kendi elinde bulunan bu icâre defterinde, tekkeye vakfedilen akârâtın, özet olarak kayıtları bulunmaktadır. Bu kayıtlara göre vakıfların ilki 1178/1764-65, sonuncusu ise 1295/1878 tarihlidir. On üç vakıftan dokuzunun vâkıfı hanımdır. Vakfedilenlerin dokuzu hâne, üçü arsa ve biri şerbethânedir. Defteri mühürleyen Ahmed Necmeddin Efendi gelirleri muntazam olarak kaydetmiş, kendisinden sonra postnişîn olan Mehmed Tevfik Efendi devam ettirmiştir. Deftere düşülen son tarih 1322/1906'dır.

Bu vakfiyeye göre peşin olarak alınan kiralar tamir için, vadeleri geldikçe alınan kiralar ise fukarâya yemek yedirmek için, bazıları kandil gecelerinde kandil yakılmasına, Kur'ân-ı Kerîm hatmine ve mevlid okutulmasına tahsis edilmiştir.[278]

Tekkeye zaman içerisinde önemli bağışlarda bulunulmuş olsa da taâmiyye konusunda zaman zaman sıkıntılar çekildiğinden tekke yetkilileri tarafından resmî mercilere taleplerde bulunulduğu arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır.[279]

1885 tarihli bir istatistike göre tekkede altı erkek, yedi kadın ikâmet etmektedir.[280] Bu kadar insan sürekli kalmaktadır. Bir de belirli günlerde gelip gidenlerin olduğu ve bunların da yeme içme ihtiyaçlarının karşılandığı düşünüldüğünde azımsanmayacak bir ihtiyacın ortada olduğu anlaşılmaktadır.

1918 tarihinde İstanbul tekkeleri Meclis-i Meşâyih tarafından merkezlere ayrılmıştır. Beykoz tekkelerinin Meclis-i Meşâyih'e karşı sorumlu oldukları merkez tekke Hâfız Mehmed Efendi Tekkesi olmuştur. Bağlı tekkeler, şeyhleri ve bağlı bulundukları tarikat ise şöyledir:[281]

1. Şeyh Süleyman Efendi Tekkesi, Şeyh Sabri Efendi, Halvetiyye,

2. Şeyh Çayır Tekkesi, Şeyh Ali Efendi, Rifâiyye,

3. Yûşa Tekkesi, Şeyh Hasan Efendi, Nakşibendiyye,

4. Emin Efendi Tekkesi, Şeyh Kadri Efendi, Nakşibendiyye,

278 Defterin yayını için bk. Öztürk, "Beykoz Hâfız Mehmed Efendi Dergâhı Vakfiyesi", s. 824-831.
279 Bk. BOA, C.EV., 11472; BOA, A.AMD., 29/51; BOA, A.MKT.MHM., 31/17.
280 Telci, "İstanbul Tekkeleri Hakkında 1885 Tarihli Bir İstatistik", s. 207.
281 Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 27.

5. Atâullah Efendi Tekkesi, Şeyh Fahreddin Efendi, Nakşibendiyye,

6. Rûmî Mehmed Efendi Tekkesi, Şeyh Nuri Efendi, Nakşibendiyye.

Vakfiyesine göre âyin günü pazartesi gecesi olduğu halde son dönemde tekke hakkında bilgi veren kaynaklar âyin günü çarşamba,[282] cuma,[283] cumartesi[284] ve pazar[285] olarak farklı günler vermektedir.

İstanbul tekkelerini ele alan bir dergehnâmede bu mekân şu manzume ile yâd edilmiştir:[286]

Münşerihdir Beykoz'un uşşâk u sâlikler dili

Himmet etsin âşıkâna Hâcı Şa'bân-ı Velî(m)

Beykoz'un Dergâh'a her dem oldu cây-ı âşıkân

Peyrev-i râh-ı Ra'ûfî der-safâ-yı sâlikân(m).

Tekkenin bir meşrutası, iki kat olan binanın üst katında bir oda ve yanında tevhidhânesi ile tevhidhânenin yanında büyük bir odası, alt katta ise iki odadan müteşekkil bir ev bulunmaktadır.[287]

Raûfî Tekkesi'nin onuncu sırada şeyhliğini yapan Ahmed Cemâleddin Efendi, tekkenin ilk bânîsi olan Hâfız Mehmed Efendi'den sonra tarih içerisinde ikinci defa daha inşa edildiğini ancak bânînin kim olduğunun bilinmediğini kaydeder.[288]

Tekkenin hazîresinde kabri bulunan kimliğini tespit edemediğimiz bazı zevât şunlardır: Şeyh Ahmed Efendi (ö. 1192/1778), Erzurumlu Şeyh es-Seyyid Salih Efendi (ö. 1198/1784).

---

282 Beyzâde Osman Bey, *Mecmûa-i Cevâmi* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 158.

283 Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ*, s. 81.

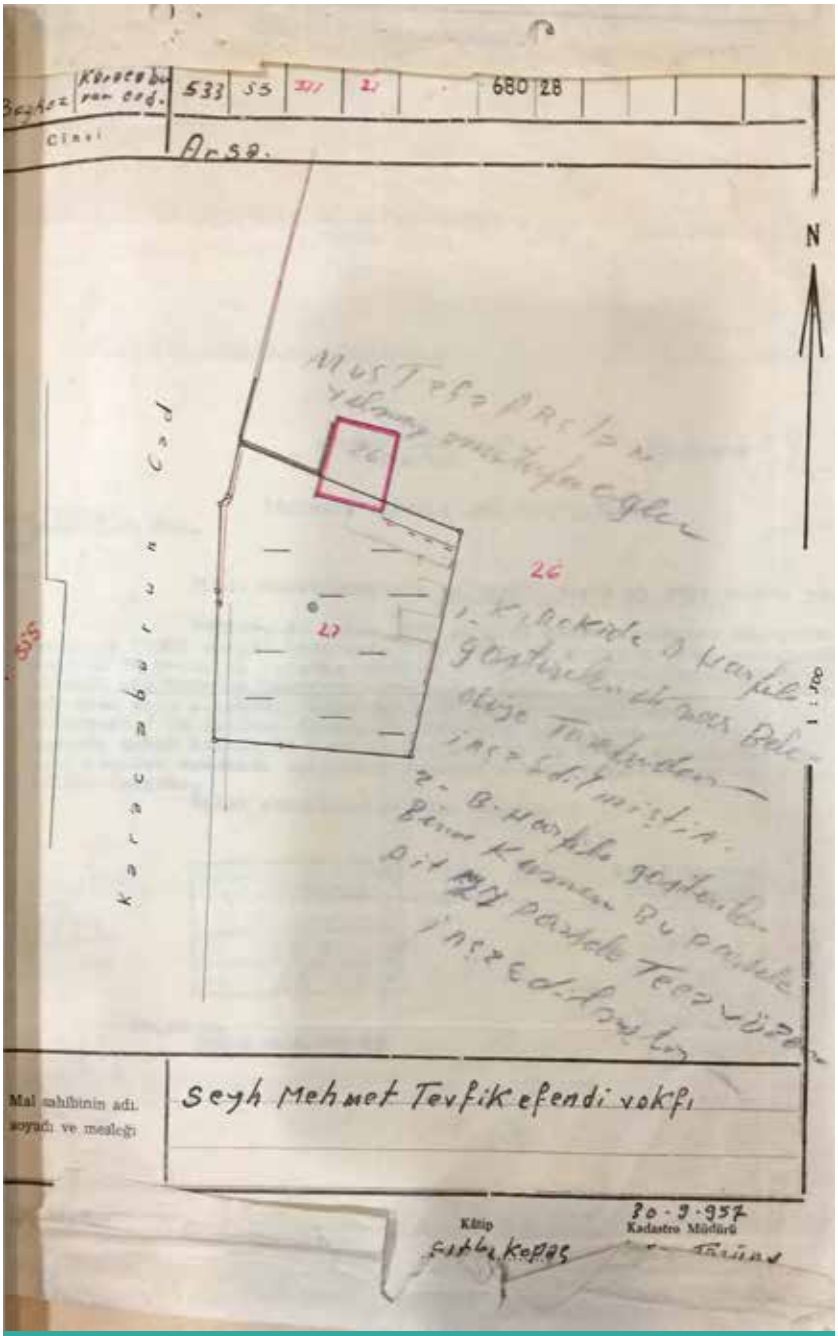
284 Yeşilzâde Mehmed Sâlih, *Rehber-i Tekâyâ* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 252. (1335/1919).

285 Bandırmalızâde, *Mecmûa-i Tekâyâ* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 195; *Âsitâne-i Aliyye'de ve Bilâd-ı Selâse'de Kâ'in el-Ân Mevcûd ve Muhterik Olmuş Tekyelerin İsim ve Şöhretleri ve Mukâbele-i Şerîf Günleri* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 214; Melek Paşazâde Kadrî Bey, *Hânkâhnâme* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 236.

286 Günay Kut, "İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergeh-nâme", *Acâibü'l-mahlûkât: Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları II* (haz. Fatma Büyükkarcı Yılmaz), Simurg, İstanbul 2010, s. 179.

287 Övüç, "1341 Defterine Göre 1925'te Üsküdar Tekkeleri", s. 104. Vakfiyesinin ve vakıf icâre defterinin tahlil ve yayını için bk. Öztürk, "Beykoz Hâfız Mehmed Efendi Dergâhı Vakfiyesi", s. 819-831.

288 Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 49.

> Raûfî Tekkesi'nin 1957 tarihinde yapılmış olan bir krokisi.
(İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi.)

> Raûfî Tekkesi'nin rekonstrüksiyon, hazîrenin de restorasyon çalışmaları 2021 yılı itibariyle Beykoz Belediyesi tarafından tamamlamıştır.

Hâfız Mehmed Efendi Tekkesi
Raûfî Tekkesi
Karacaburun Tekkesi

Bir şekilde ortadan kalkan tekke, ikinci olarak tekrar inşa edilmiştir ancak inşa tarihi ve bânîsi tespit edilememiştir.[289]

Evkâf-ı Hümâyûn Haremeyn-i Şerîfeyn Hazinesi'nden Karacaburun Tekkesi'ne her yıl 30 kuruş Muharremiyye verilmekte idi.[290] Yine Pertevniyal Vâlide Sultan Vakfı'ndan her sene Ramazan ayında kullanılmak üzere Şaban ayında 300 kuruş para tahsis edilmekte idi.[291]

1932-33 yıllarında yol genişletmek için yıkılan tekkenin[292] hazîresi günümüze ulaşmıştır.

377 ada 26 parselde yer alan tekkenin harem kısmı 1930'lu yıllarda satılmıştır. 1990'lı yıllara kadar gelebilen bu kısma ait ahşap bina sökülerek sadece ilk katı dükkân olarak kullanılmıştır.[293]

Hâfız Mehmed Efendi vakfının, 1979 yılında tespit edilen arsası 680 metrekare olup bu durum günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Gayrimenkul, Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kararıyla tekke ve hazîre olarak, 26 parseldeki tekke binası ile birlikte korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Tekkenin arsası 2012 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Beykoz Belediyesi'ne kiralanmış, 2018'de belediye restitüsyon ve rekonstrüksiyon çalışmalarına başlanmıştır. Tekkenin rekonstrüksiyon, hazîrenin de restorasyon çalışmaları 2021 yılı itibariyle tamamlamıştır.

289 Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 49.

290 *1259 Yılı Muharremiyye Müfredât Defteri* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 403; *1277 Yılı Muharremiyye Müfredât Defteri* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), s. 487; *1292 Yılı Muharremiyye Müfredât Defteri* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), 506; 1298/1880-81 tarihindeki Muharremiyye'yi Şeyh Mehmed Tevfik Efendi'nin teslim aldığına dair belge için bk. VGMA, EV.MH., 2093.

291 Şeyh Mehmed Tevfik Efendi zamanında üç ayrı seneye dair bu ödeneğin yapıldığına dair Şeyh Mehmed Tevfik mühürlü makbuz senetleri için bk. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Atatürk Kitaplığı, Pertevniyal Vâlide Sultan, nr. 882, 2569, 4438.

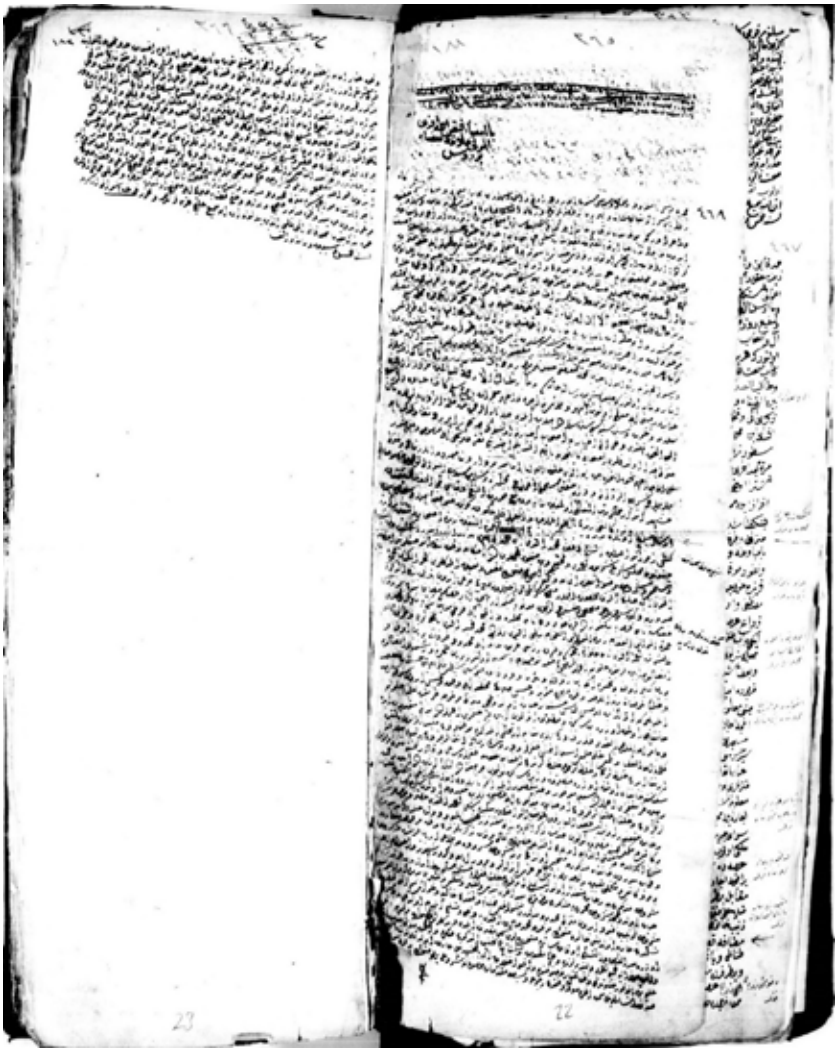
292 Köse, *İstanbul Halvetî Tekkeleri*, s. 238.

293 Öztürk, "Beykoz Hâfız Mehmed Efendi Dergâhı Vakfiyesi", s. 820.

EKLER

Raûfî Tekkesi Vakfiyesi

Yer: VGMA.d., 626/2/365

Hamd-i bî-kayâs-ı nâ-ma'dûd ve şükr ü sipâs müstedîmü'l-vürûd ol Vâkıf-ı esrâr-ı nihân-hâne-i zamâir âlemü's-sırrı hafâyagâh-ı zevâyâ-yı serâir teâlâ şânuhû ve celle burhânuhû hazretlerinin dergâh-ı akdes ve bâr-gâh-ı mukaddeslerine lâyık ve sezâ ve hakîk ve ahrârdır ki; bu hânkâh-ı nüh kübâb

aliyyetü'l-ektâf basit-i sâire-i miftâh-ı sahhâf üzre ibda' ve ibkâ eden zâhiren ve bâtınen ezmine-i tasarrufu tefrîğan şeş cihâtını kâffe-i ibâdı beyninde hasbe'l-kudreti'l-aliyye istifâkerde-i irâdet-i ezeliyyesi olup rezâil-i hasâil-i nâsûtiyeden mütehallî hamâil-i fezâil-i melekûtiyeyle mütezeyyin ve mütehallî ibâd-ı muhlisîn ki ve hüm bi-zâlike lehû hâmidûn ve evliyâ-i sıddîkîn ki makâm-ı istikâmet-i ubûdiyyet ve ibâdetinde *hüm alâ salâtihim yuhâfizûn*[294] sıfât-ı aliyye ve nuût-i behiyyesi ile men'ût ve mevsuflardır ol fırka-i aliyye-i fâirü's-saâdeyi teşrîfen lehüm kendi kudret-i âlîsine izâfetle teknâ-yı kavlinden havf ü hüzünden rehâ ve tahlis ve bu hâlet-i vâzıhatü'l-fethi *elâ inne evliyâllâhi lâ havfün aleyhim ve lâ hüm yahzenûn*[295] kerimde mahkemesiyle tenfîz buyurmuştur ve etemm-i salavât-ı nâmiyât-i bî-gâyât ve e'amm-i zâkiyyât hâdimü'n-nihâyât ol ekmel-i mevcûdât ve ecmel-i mebâdî-i masnuât mürşid-i müsterşidîn-i ehl-i aradîn ve semâvât mülakkîn-i mütelakkîn-i zevâyâ güzînân-ı sâfilât ve âliyât sevmia pîrâ-yı istifa ve maksure ârâ-yı harem-sarây-ı kibriyâ Habîb-i Ekrem-i Hudâ ve Resûl-i muhterem-i Rabbi'l-Berâyâ Cenâb-ı Muhammed-i Mustafâ hazretlerinin rûh-i pâk-i mukaddes ve revân tabnâk-i akdeslerine îsâr ve nisâr olunur ki; hil'at-ı teşrîf-i risâlet-i âmmesi *ve mâ erselnâke illâ rahmeten li'l-âlemîn*[296] firâz-ı vâlâları inâyet-i Rabbânî ile muallem olup ebher-i delâil-i zâhire ve ezhar-i mu'cizât-ı bâhiresiyle kâffe-i ibâdı dâru'n-naîm-i selâma davet ve sünnet-i seniyyesiyle sünnet serâdâ hidâyet eyledi *hedâna'r-Rahmânu min zulmeti'r-rızâ* ve *ve levlâhu mâ künnâ ile'l-hakki nehtedî* dahî âl-i athar ve ashâb-ı ahyârına olsun ki her necm-i zâhir-i burç-i tukâ ve kevkeb-i bâhir-i menzil-i Hudâ oldukları *ashâbî ke'n-nücûmi bi-eyyihim iktedeytün ihdedeytüm*[297] nass-ı sarîhi ile mensûs ve burhândır *alâ ervâhihim tuhafu't-tahâyâ mine'l-lâhi'llezî halaka'l-berâyâ*.

Emmâ ba'd

Bu dâr-ı dünya ma'dûmü'l-irtiyâh bir menzil cümlenin de serîü'z-zevâl ve dâr-ı ukbâ müctemiu'l-efrâh muhalled bir sarây-ı müstecimi'n-nevâl olup husûsan meşhed-i envâr-ı cemâl-i rabbü'l-müteâl olmağın binâ-berîn-i niâm-ı mûrisü'n-nikâm dünyayı fi'l-hakîka istid'af ve zehârif-i deniyye-i ke'l-füccârından bilkülliye i'râz ve inhirafla ukûfe-güzîn savma-i Hudâ ve sec-

294 70/Meâric, 34. "Onlar namazlarını (şartlarına ve gayesine uymakla) muhafaza edenlerdir."

295 10/Yunus, 62, "Haberiniz olsun ki Allah'ın velîlerine (dostlarına) hiçbir korku yoktur, onlar üzülecek de değillerdir."

296 21/Enbiyâ, 107. "(Ey Muhammed!) Biz seni, âlemlere ancak bir rahmet olarak gönderdik."

297 Ebû Abdullah Abdullah b. Muhammed (ö. 387/997-98), *el-İbânetü'l-kübrâ* (tahkik: Rıza Mu'tî, Osman el-Esyûbî, Yusuf el-Vâbil), I-IX, Dârü'r-Râye, II (1409/1988), 564.

câde-i birâ-yı irşâd-ı sülûk olan zevât-ı nebahât-simâdan umdetü'l-müttekîn zübdetü'l-ashâbi'l-yakîn râyetkeş-i zümeri'l-vâsılîn eş-Şeyh Hâfız Mehmed Efendi ibn Ahmed Efendi lâ-zâle basîran bi-nûri'l-keşfi ve'l-yakîn hazretleri meclis-i şer'-i şeîf-i Ahmedî ve mahfel-i dîn-i münîf-i Muhammedî'de ahkâm-ı vakf-ı âti'l-vasıflarını ihkâm ve tescil ve şurût ve zevâbını itmâm ve tekmîl içün mütevellî nasb ve ta'yin eyledikleri fahrü'l-küttâb Mehmed Sâdık Efendi ibn Salih Efendi mahzarında ikrâr-ı sahîh-i şer'î ve i'tirâf-ı sarîh-i mer'î edip vakf-ı âti'z-zikrin sudûruna değin silk-i mülk-i sahihimde münselik olup Medîne-i Üsküdar Behçet-âsâr kazası muzâfâtından Yoroz kazasına tâbi Kazâ-i Beykoz'da Karacaburun nâm mahalde vâki iki tarafı sâbıkan Mekke-i Mükerreme kadısı umdetü'l-mevâliyi'l-izâm zübtedü'l-avâli'l-fihâm Benli Efendizâde Mehmed Hamid Efendi bağçeleri ve taraf-ı sâlisi Ayşe bint Ahmed nâm hâtun bağçesi ve taraf-ı râbii tarîk-i âmm ile mahdûd; fevkânî bir bâb oda ve ittisâlinde âyîn-i Tarîkat-i Halvetiyye icrâsı için muad tevhîdhâne ta'bir olunur bir bâb hücre-i vâsia ve ittisâlinde bir bâb kebîr oda ve tahtında iki bâb oda ve bi'r-i mâ ve sokak kapusunu müştemil menzillerini hasbeten lillâhi's-Samed ve taleben li-merdâti rabbi'l-Ehad vakf-ı sâhil-i müebbed ve habs-i sarîh-i muhalled ile vakf u habs edip şöyle şart eylediler ki;

Evvelen ben lâbis-i libâs-ı müsteâr-ı hayat olduğumca menzil-i merkuma Tarîkat-ı Aliyye-i Halvetiyye hânkâhı olmak üzere ben sâkin ve mutasarrıf olup âyîn-i tarîkatimizin icrâda bezl-i makdiret edem ve bi-emrillâhi'l-Meliki'l-Kadîr dâr-ı fenadan sarây-ı bekâya irtihâl eylediğimde bu fakîrden meyyit olup telkîn-i kelimetullâhi'l-ulyâ ve tekmîl-i ilm-i Celîlü'l-esmâ etmiş fukarâ ve dervîşân-ı reşîd intimâlarımızdan rütbe-i hilâfete irtifâ eden halîfelerimden it'âm-ı fukarâya sâ'î ve kâdir kimesne menzil-i merkûmun süknâsına hânkâh olmak üzere mutasarrıf ve andan sâkin olup her haftada leyle-i isneynde âyîn-i rahmet-i rehîn-i tarîkimizi icrâda sa'y-i mevfûr ve cidd-i bî-kusûr eyleye.

Eğer bi-irâdetillâhi'l-Meliki'l-Hayyi'l-Kayyûm hulefâlarımızdan evsâf-ı mezkûre ile muttasıf zât-ı ma'dûm olup şart-ı sâbıkamda riâyet müteazzir olursa Kutbü'l-ârifîn Gavsü'l-vâsılîn Yiğitbaşı Ahmed Efendi hazretlerinin tarikatten kâmil ve mükemmil kimesne mutasarrıf olup hizmet-i zikrullâhda bezl-i makdûr eyleye. Ve devlet-i aliyye-i ebediyyenin şeyhülislâm ve müftiü'l-enâm olan efendiler hazerâtı kemâl-i mürüvvet ve keremlerinden vakf-ı merkumu nezâret ve himâyet buyurup hankâh-ı mezkûrum münhâl oldukça birine şurût-ı mesrûteme mürâî erbâb-ı tarîkat-ı mezkûreden bir merd-i kâmil ve mükemmil ta'yîn ve tevcîh birle nâil-i ecr-i cezîl olalar.

Ve mürur-ı eyyâm ve kurûr-ı şuhûr ve a'vâm ile şûrût-ı mezkûreme riâyet müteazzir olur ise menzil-i merkum mutlaka fukarâ-i müslimîne meşruta ola.

Ve ben hırka-pûşe-i hayât olduğumca şurût-i muharrere-i mezkûrenin merreten ba'de uhrâ tebdil ve tağyir ve taklîl ve teksiri yedimde ola, deyü ta'yîn-i şurût ve tebyîn-i kuyûd edip;

"Menzil-i mahdûd-i mezkûru şevâğıl-i muhille-i vakfiyeden hâliye ve vâil-i mevâni' kabz u tesellümden âriye olduğu halde mütevellî-i merkûm Mehmed Sâdık Efendi'ye def' ve teslîm eyledim. Ol dahi vech-i meşrûh üzre ba'de'l-kabzi ve't-tesellüm evkâf-ı sâire mütevellîleri gibi tasarruf eyledi." dediklerinde mütevillî-i merkûm dahi vâkıf-ı mûmâ-ileyhe cemi takrîr-i dil-pezîrlerinde veçhen tasdik ve şifâhen tahkik ettikten sora vâkıf-ı menzil-i mezbûra efâdallâhu aleyhi birrehe'l-mevfûr hazretleri vakf-ı akar husûsunda vâki eimme-i müçtehidîni ârif olduklarına binâen kelâm-ı sıdk ittisamlarını semt-i âhara sarf ile vâkıftan rücu ve bast-ı mukaddemâtı husûmâta şurû' birle mütevellî-i merkûm muvâcehesinde vakf-ı akar İmâm-ı A'zam ve hümâm-ı ekmel ve efham Ebû Hanife Nu'man b. Sâbit daafallâhu ecrahû ed'afe adedin yahvîhi's-sevâbit kavl-i şerîfi üzerine eğerçi sahih lâkin gayr-ı lâzım olmağla vakıfdan rücu' sahih ve meşru olduğuna binâen menzil-i mezkûr-ı mahdûdu yine mülküme istirdâd ederim deyu takrîr-i da'vâ ve tasvîr-i müddeâ ettikde mütevellî-i pâkize-fıtnat dahi cevâb-ı bâ-savâba mütesaddi olup eğerçi hâl İmâm-ı A'zam hazretleri katında bast olunan minvâl üzerinedir lâkin vakf-ı akar için İmâm-ı sânî Ebû Yusuf-ı Hemedânî hazretleri vâkıf mutlaka "vakaftü" demekle ve İmâm-ı sâlis-i hâkânî Muhammed-i Şeybânî hazretleri "Teslîm-i ile'l-mütevellî etmekle vakıf sahih olup sıhhat dahî lüzumu müstelzim olduğu *el-vakfu izâ sahha lezime* bürhânıyla müberhen ve mukarrerdir." deyü redd ve teslimden ba'de'l-imtinâ meclis-i ma'kûd-ı mezkûrda her biri terâfua râğiban ve fasl ü hasm-ı rişte-i nizâa tâlibân olduklarında hakîm-i muvakki-i sadr-ı kitâb tûbâ lehû ve hüsnü meâb hazretleri dahi ba'de't-teemmüli ve'n-nazar vakf-ı mezbûr hayrât-ı vakfiyeden olmakla mennâûn li'l-hayr olmakdan hazer edip kavâid-i tashîhi râî ve şurût-ı hükm-i sarîh-i mürâî olduğu halde alâ kavl-i men yerahû vâkıf-ı mûmâ-ileyh bâhirü'l-intibâh muvâcehesinde menzil-i mahdûd-ı mezkûr vakıfının evvelen sıhhatine ve sâniyen lüzumuna hükm-i sahîh-i şer'î ve kazâ-yı sarîh-i mer'î edip min ba'd vakf-ı mezbûr sahih ve lâzım ve hatm-i kazâ-yı sarih ile mütehattim olmağın nakz ve tahvili muhâl oldu.

Fe-men beddelehû ba'de mâ semiahû fe-innemâ ismuhû ale'llezîne yübed-

dilûnehû innallâhe semîun alîm.[298]

Cerâ zâlike ve hurrira fî gurre-i Şevvâli'l-Mükerrem li-sene hamse ve seb'în ve mie ve elf.

1 Şevval 1175 (25 Nisan 1762).

***

Şeyhülislâm Veliyyüddin Efendi'nin arzı ile Mehmed Efendi'ye verilmiş olan berat.

Yer: BOA, C.EV., 205/10249

Devletlü inâyetlü merhametlü Sultanım hazretleri sağ olsun

Arzuhâl-i dâ'îleridir ki taht-ı nezâret-i hazret-i Şeyhülislamîde olan evkâfdan Üsküdar kazâsı muzâfâtından Yoros kazâsına tâbi' Beykoz kasabasında Karacaburun nam mahalde vâki' Tarîkat-i aliyye-i Halvetiyye icrâ olunmak için müceddeden binâ eylediğim hângâhın meşîhati yedimde olan vakfiye-i ma'mûlün-bihâmda hayatda oldukça kendime şart ve ta'yîn ve vakfiyem Küçük Evkâf Mahâsebesi'ne kayıd olunup lâkin henüz yedime berât i'tâ olunmamağla mercudur ki mahallinden derkenâr ve yedime berat-ı âlişân sadaka ve ihsân buyurulmak bâbında emr u fermân devletlü inayetlü merhametlü sultânım hazretlerinindir.

Ed-Dâ'î

Şeyh Mehmed-i Halvetî

Müceddeden berat ihsân buyurulmak mercûdur

Ed-Dâ'î Veliyyüddin afa anhu.

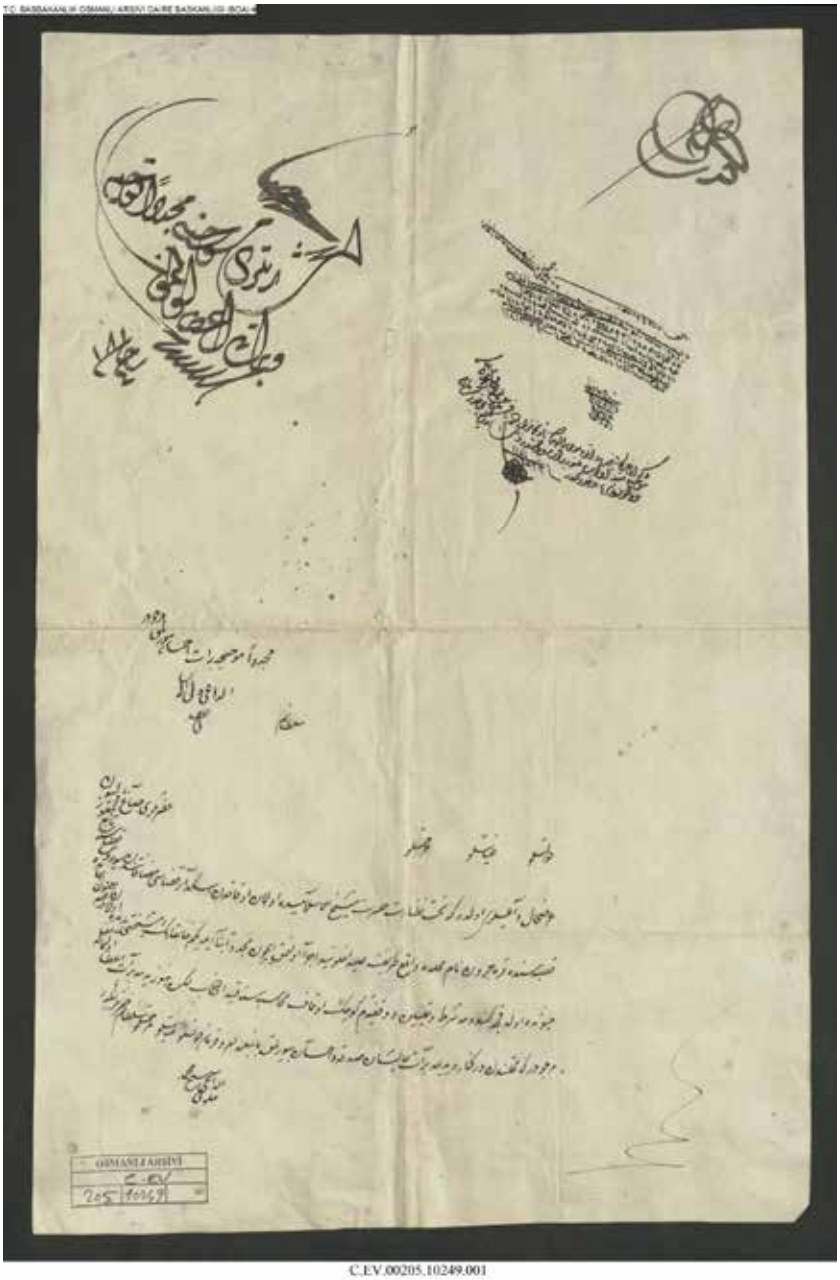
Derkenârı:

Ber-mûceb-i defter-i Hazîne-i âmire der nezâret-i Hazret-i Şeyhülislâm Efendi

Vakf-ı zâviye-i sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât Şeyh Hafız Mehmed Efendi el-Halvetî der-mahall-i Karacaburun nâm der kasaba-i Beykoz tâbi'-i kazâ-i

298 2/Bakara, 181. "Artık kim, onu (ölünün vasiyetini) işittikten (veya yazılmasından) sonra değiştirirse, bunun günahı ancak onu değiştirenlerin üzerinedir. Şüphesiz Allah, (her şeyi) işitendir, bilendir."

Hâfız Mehmed Efendi Tekkesi
Raûfî Tekkesi
Karacaburun Tekkesi

C.EV.00205.10249.001

Yoros an-muzâfât-ı kasaba-i Üsküdar kayıd şüd, müceddeden be-muhâsebe-i Evkâf-ı Kücük ber-mûceb-i vakfiye-i ma'mûlün-bihâ bâ-arzuhâl-i vâkıf ve bâ-i'lâm-ı Ahmed Efendi Müfettiş-i Evkâf ve bâ-işâret-i hazret-i Şeyhülislam Veliyyüddin Efendi ve bâ-fermân-ı âlî. Fî selh-i R. sene 1181

Şeyh Hafız Mehmed Efendi şeyh-i hangâh-ı Halvetî el-vâkıf

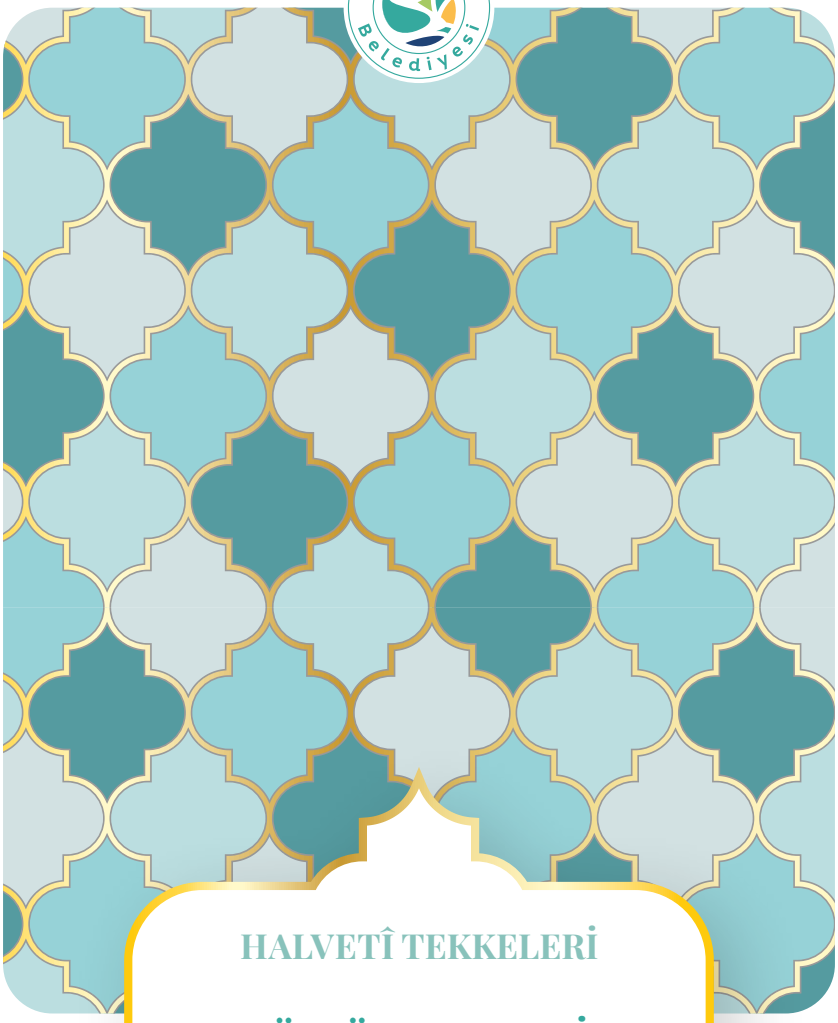
Zikr olunan meşîhat-i vakıf mûmâ-ileyhin târîh-i mezbûrda bâ-fermân-ı âli kayd olunan vakfiye-i ma'mûlün-bihâsı mûcebince mukayyed olup henüz berat verilmemişdir ve işâret-i aliyyeye muhtâcdır. Fermân devletlü sultanım hazretlerinindir. Fî 23 Ca sene 1181.

Sah

İşâretleri mûcebince müceddeden tevcîh ve beratı i'tâ olunmak buyuruldu. Fî selh-i Ca. sene 1181

> Raûfi Tekkesi uydu görüntüsü.

HALVETÎ TEKKELERİ

SÜTLÜCE TEKKESİ

Sütlüce Tekkesi

Beykoz'un üst sahilinde, Anadolukavağı tarafında, Yalıköy Mahallesi, 438 ada, 22-23 parsellerde yer almakta olan bu tekkenin bulunduğu mahalleye, vaktiyle Sütlüce Umuryeri denilmekteydi. Boğaziçi'nin mesire alanlarından olan bu bölgede lezzetli memba suları, kireç ocakları ve kireç fırınları bulunmakta idi.

Tekkenin kurucusu Gözlüklü Ahmed Efendi'dir. Gözlük kullandığı için "Gözlüklü Ahmed Efendi" olarak tanınmıştır. Hüseyin Vassâf dışında hakkında bilgi veren başka bir kaynağa rastlamadık.[299] Vassâf, kitabında "Sütlüce Tekkesi" adıyla bahseder ve âşıkların sığınağı olan bir mekân olduğunu söyler. Tekkenin bağlıları genellikle gemicilerdir. Tekkede âşıkâne zikirler yapılırdı.

Şâbâniyye, Halvetiyye Tarikati'nin Kastamonulu Şeyh Şâbân-ı Velî'ye (ö. 976/1569) nisbet edilen koludur. XVI. asırda kurulmuş, XVII. asırda İstanbul'da temsil edilmeye başlanmış, bu asırdan itibaren Anadolu ve Balkanlar'dan Suriye, Hicaz, Mısır, Kuzey Afrika ve Hindistan'a kadar geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Şâbâniyye'nin Anadolu'da kurulmuş önemli bir şubesi Mustafa-ı Çerkeşî Efendi'ye (ö. 1229/1814) nisbet edilen Çerkeşiyye'dir. Bu yolun Tiritzâde Hüseyin Efendi ile devam eden bir kolu Gözlüklü Ahmed Efendi vasıtasıyla günümüze kadar devam ettirilmiştir.[300]

Şâbâniyye Tarîkati'nde cehrî zikir esas alınmakla birlikte kısmen hafî zikir de uygulanmıştır. Toplu zikirler kuûdî olarak başlar, kıyâmî ve cehrî olarak devam eder. "Darb-ı esmâ" denilen kuûdî zikir özel bir ritim ve hareket içinde icra edilir. Şeyhin ellerini yere vurmasıyla kuûdî zikirden kıyâmî zikre kalkılır. Kıyâmî zikir "ayak esmâsı" ve dönerek yapıldığı için "devran" diye isimlendirilir. Bu yüzden de Halvetî Şâbânîler'e "Devrânîler" adı verilmiştir. Devranda, halakadakiler sağdan sola zâkirler tarafından okunan ilâhilerin âhengine uyarak devran ederler. Devran sırasında sol kol soldaki kişinin omuzuna atılır, sağ kol da sağdaki kişinin beli hizasına temas ederek halaka sıklaştırılır. Tarikatin bu kolunda toplu zikirler genellikle cumayı cumartesiye ve pazarı pazartesiye bağlayan gecelerde yapılır. Bunun dışında kandillerde ve bilhassa Muharrem ayında aşure gecesinde meclis ihyâ edilir. Bu arada ilâhiler ve Kerbelâ mersiyeleri okunur.[301]

299 Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, IV, 94-95. Vassâf, tekkesinin mahallini "Rumelikavağı'nda Sütlüce'de" şeklinde vermektedir. Burada bir zuhul olmalıdır. Zira Sütlüce, Rumelikavağı'nda değil Anadolukavağı'nda bulunmaktadır.

300 Bilgi için bk. Ekrem Işın, "Şabanîlik", *DBİA*, VII, 121-123; Mustafa Tatcı, "Şâbâniyye", *DİA*, XXXVIII, 211-215; Nihat Azamat, "Çerkeşî Mustafa Efendi", *DİA*, VIII, 272-275. Ahmed Efendi'den sonra yolu devam ettirenler hakkında bilgi için bk. http://www.mehmedeminguvener.com/index.php/halveti-yolu/tiridzade-haci-huseyin-efendi (3.6.2021)

301 Ayrıntılı bilgi için bk. Ömer Tuğrul İnançer, "Şabanîlikte Zikir Usulü ve Musikî", *DBİA*, VII, 123-124; Tatçı, "Şâbâniyye", 211-215.

XIX. asrın ikinci yarısında kurulduğunu düşündüğümüz tekkenin şeyhleri şunlardır:

1. Gözlüklü Ahmed Efendi

Ahmed Efendi, Ali adında bir zâtın oğlu olarak 1215/1800 yılında doğmuş, 22 Muharrem 1323 (29 Mart 1905) tarihinde vefat etmiştir.[302] Geçimini sütçülük ve yoğurtçuluk yaparak sağlamıştır.[303]

Ahmed Efendi, Halvetiyye Tarikati'nin Şâbâniyye koluna mensuptur. Silsilesi Ankaralı Tiritzâde Hüseyin Efendi (1778-1863(?)),[304] Çerkeş Şeyh Hacı Mustafa Efendi ve Şeyh Şâbân-ı Velî'ye bağlanmaktadır.

Sütlüce'deki tekkesinden başka, Kocamustafapaşa semtinde, Sünbül Efendi civarında da bir evi bulunmakta idi.

Ahmed Efendi kısa boylu, beyaz uzunca sakallı idi, düz sarık sarar, gözlük takardı.

Henüz 12 yaşında iken Pîr Şâbân-ı Velî'yi rüyasında görmüş, "Ahmed! Bize gel!" demesini emir telakki ederek Şâbânîliğe intisab etmiştir. Hüseyin Vassâf, intisab ettiği zâtın dönemin aynı zamanda meşhur alimlerinden olan Şâbânî meşâyihinden İbrahim-i Şâbânî olduğunu kaydeder. Ancak bu zâtın Tiritzâde Hüseyin Efendi olduğunu mezar taşı kitâbesinden net olarak öğreniyoruz.

Ahmed Efendi, Seyr ü sülûkünü tamamlayıp şeyhinin halifesi olmuştur.

Mezar taşı kitâbesi şöyledir:

"*Allah Hû/et-Tarîk-i Aliyy-i Halvetî/Yâ İlâhî gelmişim dîvânına rahm et bana/Lütfun ile meskenim kıl cenneti Yâ Rabbenâ/Çün ecel erişdi târumâr etti beni/Râzıyım el-hükmü lillâh bu imiş emr-i Hudâ/Yâ Hazret-i Pîr Şa'bân-ı Velî hazretleri/Kastamonî kuddise'l-azîz hazretlerinin/hulefâlarından Çerkeş Hacı Mustafa Efendi'nin/meşhur halîfelerinden Tirîdîzâde eş-Şeyh/Hüseyin Efendi Ankaralı kuddise'l-ezîz/meşhur halifesi eş-Şeyh Ahmed Hakkı ibn Ali/Târîh-i tevellüdü 1215 irtihâli târihi 1321/22 Muharremu'l-harâm ömürleri hitâm bulup/teşrîf-i bekâ-yı sîmân olmuşdur/rahmetullahi aleyh el-Fâtiha.*"

302 Bk. Mezar taşı kitâbesi. Hüseyin Vassâf vefat tarihini 1324/1906 olarak vermektedir. Mezar taşı kitâbesinde ise vefat tarihi 1324/1905 şeklinde kayıtlıdır ki kitâbe kaydı daha doğru olmalıdır.

303 Ahmed Efendi hakkında verilen bu bilgiler için bk. Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, IV, 94-95.

304 Türbesi Ankara'da bulunmaktadır. Bk. https://www.turbeler.org/detay/1093-tiritzade-seyh-huseyin-efendi-hz ve https://kulturenvanteri.com/yer/tiritzade-seyh-huseyin-efendi-turbesi/#16/39.936311/32.865144 (3.6.2021)

> Gözlüklü Ahmed Efendi'nin Sütlüce Tekkesi haziresindeki günümüze intikal etmiş kabir taşı.

Hüseyin Vassâf, Ahmed Efendi'yi ziyareti niyet ettiği bir günün gecesinde bir rüya görür. Rüya şöyledir:

Anadolukavağı'nda tekkeye gitmiştir. Tevhidhânede âşıklar zikretmektedir. Zikrin ritmi dalga dalga ortalığa yayılmaktadır. Şeyh Efendi'nin evi mesafeli bir yerdedir ve oraya girer. Şeyh Efendi bir köşede dizlerini dikmiş oturmaktadır. Dizleri kuru bir kemikten ibarettir. Başına giydiği tâc rafta siyah tül içindedir fakat dışarıdan gözükmektedir. Elini öper; "Gel evlâdım!" diye iltifat eder.

Hüseyin Vassâf, ziyareti kastederek geldiğini söyler. Şeyh Efendi memnuniyetini ifade ile dualar eder. Çıkacağı sırada; "Efendim! Teberrüken bir şey ihsan buyurunuz, ona devam edeyim." der. Şeyh Efendi "Oğlum! Her gece Mülk sûresini oku." diye cevap verir ve hakkında hadîs-i şerîf olduğunu söyler. Bunun üzerine Hüseyin Vassâf, Şeyh Efendi'nin elini ayağını öpüp yanından çıkar. Ardından Sütlüce'de deniz kenarına iner. Sabah namazı için ezan okunduğunu duyarak kendisinden geçer; cemaat olup saf saf namaz kılarlar. Bunun üzerine uyanır.

Hüseyin Vassâf, Anadolukavağı'na gitmek için giyinir, gazeteye göz gezdirdiğinde bir de ne görsün? Sütlüce'deki tekkenin şeyhi Gözlüklü Ahmed Efendi, dün irtihâl ettiğinden cenaze töreni düzenlenmiş ve tekkenin hazîresinde hazırlanan kabre defnedilmiştir.

Boğaz'da ikâmet etmesinden dolayı, düşman donanmasının Boğaz'dan geçmemesi için mânevî kuvvete sahip olduğuna inanılır, bu yüzden kendisine "Boğaz Muhâfızı" denilirmiş.

2. Ömer Efendi

Gözlüklü Ahmed Efendi'nin oğludur. Babasından sonra tekkenin şeyhliğini yapmıştır. Babası gibi sütçülük ve yoğurtçuluk ile geçimini temin etmiştir. Kendisini tanıyan, birkaç defa meclisinde bulunan Hüseyin Vassâf'ın bildirdiğine göre pîr-i fâni bir kimsedir. İki büklüm olmuş olduğu halde zikir esnasındaki hâlleri insanı ayrı bir vecde getirir.[305]

Ömer Efendi'nin Veliyyüddin Efendi adında bir oğlu genç yaşta vefat etmiştir.

1338/1922 tarihli Anadolukavağı köyünde Sütlüce mevkiinde emlâkin terk hisselerinin ihâle edilmesine dair bir belgede Şeyh Ömer Efendi'nin adı, "Südlüce'de bilâ numrolu hânede sâkin" şeklinde geçmektedir.[306]

Tekkenin arsası 1930'lu yıllarda Hazine'nin mülkiyetine geçirilmiş, bilâhare Maliye tarafından Millî Savunma Bakanlığı'na tahsis ile askerî kışla arazisine dâhil edilmiştir. 438 ada, 22 ve 23 numaralı parsellerde on dönümün üzerinde arsası bulunmakta idi.

Safiye Yoğurtçu isminde bir şahıs, 1957 yılında arsa üzerinde bulunan gayrimenkulün kendi üzerine tescil edilmesi talebiyle, 1341/1925 tarihindeki tapu kaydı belgesini iliştirmiş olduğuna bakılırsa arsa üzerinde bir mesken bulun-

305 Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, IV, 95.

306 BOA, ML.EEM., 1367/32. Ayrıca bk. Köse, "Beykoz Halvetî Tekkeleri", 1257.

maktadır. Bu mesken tekkenin ayakta kalan bir parçası mıdır, bilemiyoruz.

1955 yılında çıkarılan tapu senedi sureti bilgileri şu şekildedir:

İli : İstanbul

İlçe ve bucağı : Beykoz

Mahallesi : A. Kavağı

Sokağı : Sütlüce Umeryeri

Meşhur semti veya mevkii : Boğaziçi

Sahife No : 74

Yüzölçümü : Bir hektar, sekiz on altı metrekare

Evsafı : Ahır ve behçeyi müştemil bir ev

Nev'i : Mülk

Sınırı : Sağı, Şeyh Ahmed Efendi vereselerine mahsus 2 harita nolu tarla. Solu, Şeyh Ömer Efendi bahçesi ve bazen müteveffâ Şeyh Ahmed'in Kırk Kabristanına mürur eden tarik ve bazen Şeyh Ömer'in başka senetle uhdesinde bulunan hane ve bahçesi. Arkası, Arazi-i milliyeden olan orman. Cephesi, Sütlüce tariki.

İktisap sureti : Abdullah oğlu Mehmet Ali'nin tapulu malı iken bu da I nolu iktisabın aynıdır.

Malikin adı ve şânı ve mesleği : T.C. Maliye Hazinesi

İstimlak bedeli : 768 lira

Kıymeti : 768

İradı : 96

Kapı no : Eski: 109, 113. Yeni: 9, 10, 11

Cilt : 118

No : 31

Tarihi : 14 Eylül 928

Cilt : 3

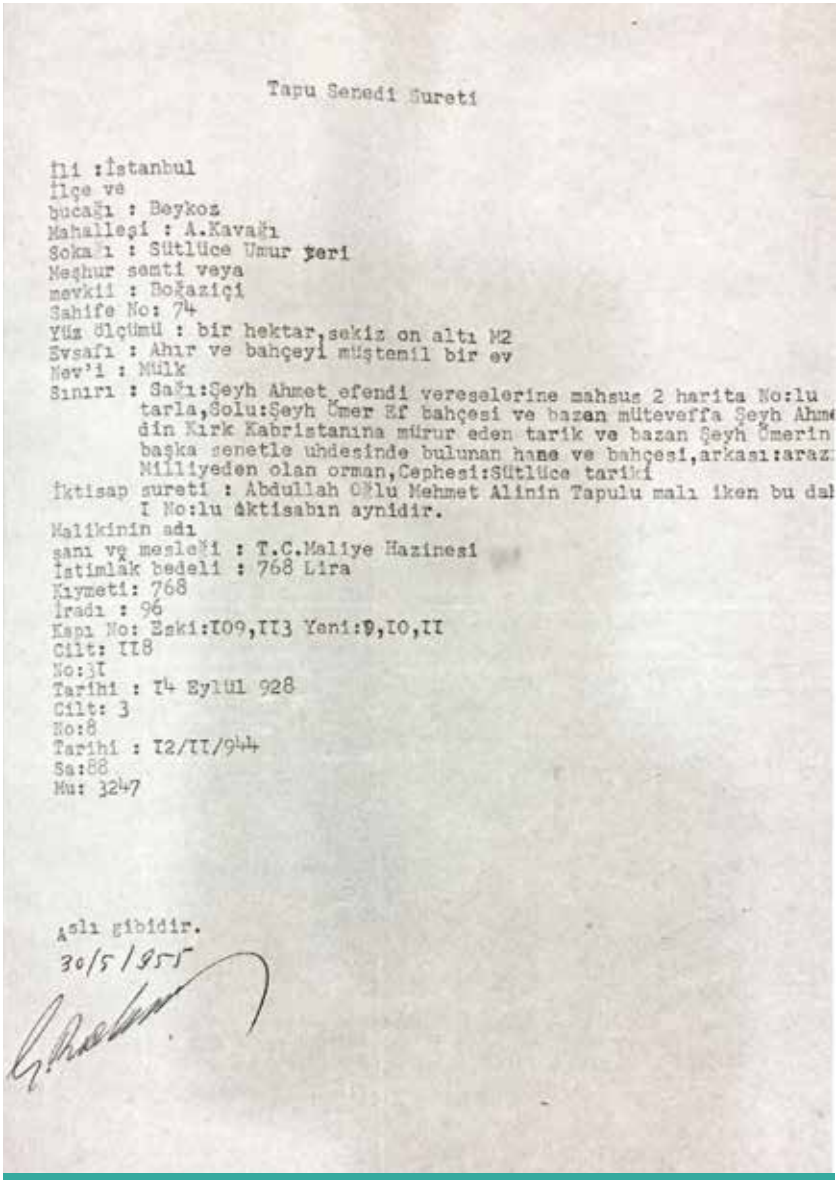
No : 8

Tarihi : 12/11/944

Sa : 88

Mu : 3247

Sütlüce Tekkesi

Tapu Senedi Sureti

İli :İstanbul
İlçe ve
bucağı : Beykoz
Mahalleşi : A.Kavağı
Sokağı : Sütlüce Umur Çeri
Meşhur semti veya
mevkii : Boğaziçi
Sahife No: 74
Yüz ölçümü : bir hektar,sekiz on altı M2
Evsafı : Ahır ve bahçeyi müştemil bir ev
Nev'i : Mülk
Sınırı : Sağı:Şeyh Ahmet efendi vereselerine mahsus 2 harita No:lu
tarla,Solu:Şeyh Ömer Ef bahçesi ve bazan müteveffa Şeyh Ahme
din Kirk Kabristanına mürur eden tarik ve bazan Şeyh Ömerin
başka senetle uhdesinde bulunan hane ve bahçesi,arkası:araz
Milliyeden olan orman,Cephesi:Sütlüce tarikı
İktisap sureti : Abdullah Oğlu Mehmet Alinin Tapulu malı iken bu dah
I No:lu Aktisabın aynidir.
Malikinin adı
şanı ve meslekı : T.C.Maliye Hazinesi
İstimlak bedeli : 768 Lira
Kıymeti: 768
İradı : 96
Kapı No: Eski:I09,II3 Yeni:9,I0,II
Cilt: II8
No:3I
Tarihi : I4 Eylül 928
Cilt: 3
No:8
Tarihi : I2/II/944
Sa:88
Mu: 3247

Aslı gibidir.
30/5/955

> Sütlüce Tekkesi'ne ait 1928 tarihli tapunun 1955'te düzenlenmiş sureti.
(Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi.)

1956 yılında yapılan bir tespit çalışmasında ifade edilen rapora göre, önceki haritalarda kabristan ve yanında bir ev gözükmektedir ki bu ev ve kabristan hâlihazırda da bulunmaktadır. Yapılan tahkikat ve bilirkişilerin beyanına göre adı geçen ev, ilk sahibi de olan Şeyh Ahmed'in tekkesidir. Mezarlığın da kendisi tarafından yapılmış özel bir mezarlık olduğu anlaşılmıştır. Netice itibariyle kâgir bina ve mezarlığı içeren arazinin Maliye Hazinesi olarak kaydedilmesi kanaatine varılmıştır.

Bu arazi içerisinde bir tekke binasının varlığını bilen bazı hamiyetli insanların girişimiyle son yıllarda kimi kabirler ve tekke binasının temelleri ortaya çıkarılmıştır. Arsalar, 2019 yılında Bezmiâlem Vâlide Sultan Vakfı adına tapu tescili yapılmıştır.[307] Ancak bu süreçteki yazışmalarda işlemlerin "Mehmet Kethüdâ Tekkesi (Halvetiyye Tekkesi/Halvetî Şâbânî Tekkesi)" adıyla yapıldığı görülmektedir. Özellikle Mehmet Kethüdâ Tekkesi ismi bir yakıştırma ile ve yanlış olarak verilmiştir. Bu yanlışlık büyük ihtimalle Mehmet Kethüdâbaşı Süleyman Efendi Tekkesi ile karıştırılmasından kaynaklanmaktadır.

İstanbul VI Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 2018 yılında, korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmesine ve yapı ve etrafındaki kalıntıların açığa çıkarılması amacıyla kazı çalışmalarının yapılmasına karar vermiştir.

Tekkenin bulunduğu sahada, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 2019 yılında kazı çalışmaları başlatılmış, dört alanda yapılan çalışmalar aynı yılın sonunda tamamlanmıştır. Hazîre kısmının olduğu birinci bölümde on bir adet mezar ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca U şeklinde bir temele ulaşılmış, temelin üst kottaki duvara doğru ilerlediği tespit edilmiştir. İkinci kazı alanında şeyh evi olarak tahmin edilen yerde kazı çalışması yapılmış, burada da kare planlı bir temele ulaşılmıştır. Bir kot aşağıda üçüncü bir kazı alanı daha tespit edilmiş ve burada bir hamamın yer aldığı tahmini yapılmıştır. Dördüncü alan olarak belirlenen yerde sondajlar açılmış, burada da küçük çaplı temel kalıntılarına rastlanılmıştır.

Hazîrede ortaya çıkan kabirlerden birisi Maarif Nezâreti kalemi mümeyyizlerinden Ziya Bey isminde bir zâtın eşi olan 1332/1913 veya 1916 tarihinde vefat eden Nimetullah Hanım'a aittir.

307 1338/1922 tarihli bir belgede bu mahalde Bezm-i Âlem Vâlide Sultan'a ait arazilerin bulunduğuna dair bk. BOA, ML.EEM., 1367/32.

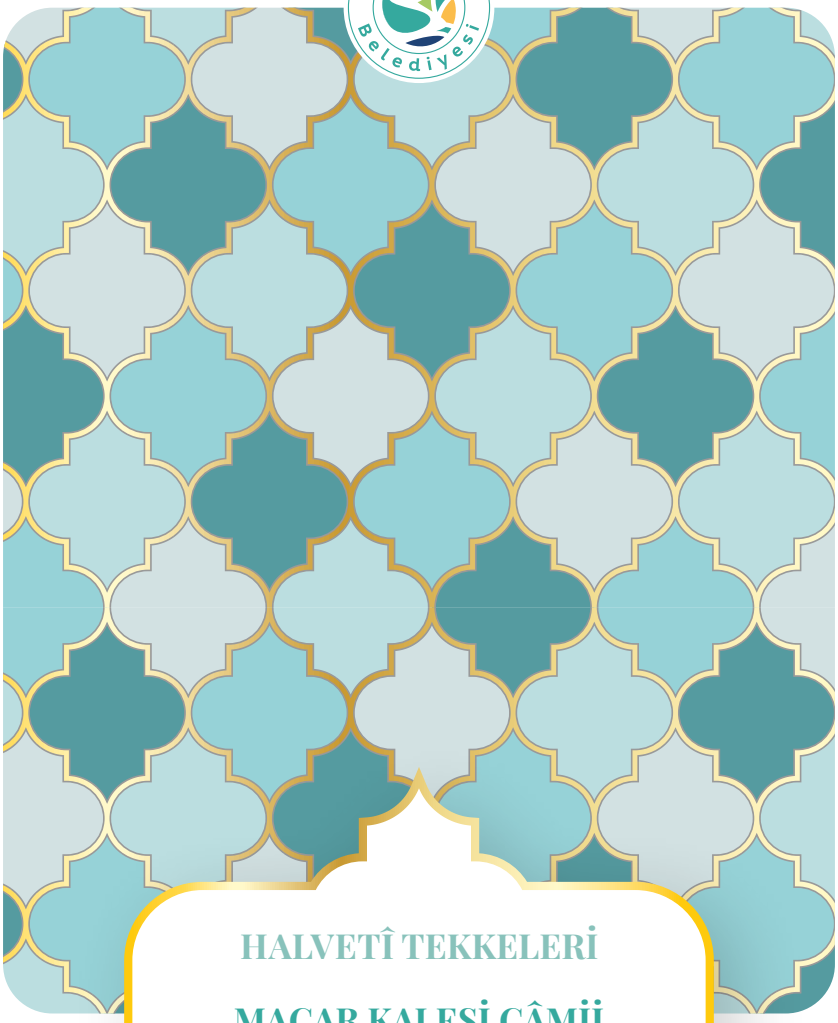
Sütlüce Tekkesi

> Sütlüce Tekkesi uydu görüntüsü.

> Sütlüce Tekkesi uydu görüntüsü.

HALVETÎ TEKKELERİ

MACAR KALESİ CÂMİİ VE ZÂVİYESİ

Macar Kalesi Câmii ve Zâviyesi

Tokat Köşkü'nün yanında Mâ-i Cârî denilen mesire zamanla Macar Bahçesi adını almış, Yûşa Tepesi'nin sahile indiği buruna Macarburnu, hatta Yûşa Tabyası'na Macar Tabyası veya Macar Kalesi denilmiştir.

Boğaz'daki diğer kale ve tabyalarda olduğu gibi Macar Kalesi'nde de bir cami bulunmakta ve bu caminin görevlilerinin maaşları Hamidiye Vakfı'ndan karşılanmakta idi.[308]

İstanbul tekkelerini listeleyen yazma hâlindeki bir çalışmada Anadolukavağı'nda Macar Tekkesi de yer almaktadır.[309] Macar Kalesi Camii, Halvetiyye Tarikati'nin Cerrâhiyye Şubesi'ne bağlı bir tevhidhâne olarak kullanılmakta idi. Bu mekânı Cerrâhî usulü üzere icrâ-yı tarikat edilir hâle getiren kişi Hâfız Mehmed Şâkir Efendi'dir.

Hâfız Mehmed Şâkir Efendi

Kavaklı Şakir Efendi diye de bilinmektedir. Seyyid Süleyman Ağa adlı bir şahsın oğludur. İstanbul'da 1190/1776-77 yılında doğmuştur. Hafızlığını ikmal etmiş, çeşitli camilerde imamlık yapmıştır. Cerrâhî meşâyihinden Moralı Mehmed Efendi'ye intisab etmiştir. Macar Kalesi Kitâbeti vazifesinde bulunmuş ayrıca bu civardaki askerlerin kitâbet görevi de kendisine verilmiştir. Fransızlara karşı savaşmak üzere Mısır'a giden askerler arasında yer almış, dönüşünde Macar Kalesi Camii imamlığına atanmıştır. Bu arada vefat eden şeyhinin yerine gelen Sirkeci şeyhi Hâfız Ahmed Efendi nezaretinde seyr ü sülûkünü tamamlayarak 1221/1806-07'de halifesi olmuştur. İmamı olduğu Macar Kalesi Camii'nde aynı zamanda bir zâviye olarak "zikr ü tevhîd-i şerîf"e başlamıştır. Sonradan Fatih'te Kumrulu Mescid'deki Sertarîkzâde Salı Tekkesi'nin şeyhliğine getirilmiş ancak Anadolukavağı'ndaki vazifesine devam ettiğinden dolayı yerine vekil atamıştır. 1240/1824-25 yılında yeniçeriliğin kaldırılmasıyla birlikte Bostancıyân askerinin lağvedilmesi üzerine Macar Kalesi'ndeki görevinden ayrılarak Fatih Kumrulu Mescid Tekkesi yanına taşınmıştır. Fatih Küçük Karaman'da bulunan Nişancı Cedid Mehmed Paşa Camii ve Tekkesi'ne şeyh tayin edilmiştir. 1266/1849 yılında vefat etmiştir. Nişancı Camii karşısındaki Keskin Dede Kabristanı'na defnedilmiştir.

308 Belgelerden hareketle bilgi veren bir çalışma için bkz. Köse, "Beykoz Halvetî Tekkeleri", s. 1255.

309 *İstanbul'daki Tekkelerin Adları ve Yerleri,* İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, nr. 1825.

Mezar taşı kitâbesi;

"*Küllü men aleyhâ fân. Şeyhü'l-âlimi'l-âmil fâzılü'l-kâmil Hâfız Mehmed Şâkir el-Halvetî mensûb bi-tarîki'n-Nûreddin-i Cerrâhî ruhu içün el-Fâtiha. Sene 1266.*"

Vefatı üzerine çeşitli kimseler tarafından pek çok tarih düşürülmüştür. Onlardan iki tanesi şöyledir:

Halvetiyye ârifânından yine bir merd-i pâr

Eyledi lafz-ı şerîf-i Hû ile devrin tamâm

Müntesib idi tarîk-i Pîr-i Nûreddîn'e ol

Ya'nî Cerrâhî-lakap kutb-ı güzîn-i sâhib-zamân

Haylice münkirleri Hak ile irşâd eyledi

Müşkilîn şeyhâne hal' eyler her-vefk-ı merâm

Lütf u ihsân-ı Cenâb- Hazret-i Mennân ile

Sâha-i Firdevs-i a'lâda bula ikrâm-ı tâm

İzzetâ çıktı yediler söyledi târîhini

Oldu bak Şâkir Efendi âzim-i dârü's-selâm.

Sene 1266

Kutb-ı Nûreddin tarîk-i ârifânından idi

Göçtü Şeyh Şâkir Efendi sâhib-i ilm ü amel

Çıktı bir mısra' cevher-dâr-ı târîh-i vefât

Şeyh Muhammed Şâkir'e gülzâr-ı adn ola mahal.

Sene 1266

Mehmed Şâkir Efendi on bir kişiye hilâfet vermiştir. Bunlar; Oflu Mehmed Memiş Efendi (ö. 1247/1831-32, Hasan-ı Birrî Efendi (ö. 1269/1852), Mehmed-i Rûmî Efendi (ö. 1266/1849-50), Mustafa Efendi (ö. 1267/1850-51), Halil Efendi (ö. 1283/1866-67), el-Hâc Ali Efendi (ö. 1280/1863-64), Mehmed Said Efendi (ö. 1271/1854-55), Hafız Ahmed Efendi (ö. 1267/1850-51), Hâfız Mehmed Said Efendi (ö. 1282/1865-66).

Ahmed Şemseddin Paşa (ö. 1282/1865-66) ve Abdüllatîf-i Fazlî Efendi (ö. 1303/1885-86) adında iki oğlu vardır. Her ikisi de Mehmed Şâkir Efendi'nin halifesi olup şeyhlik de yapmışlardır.

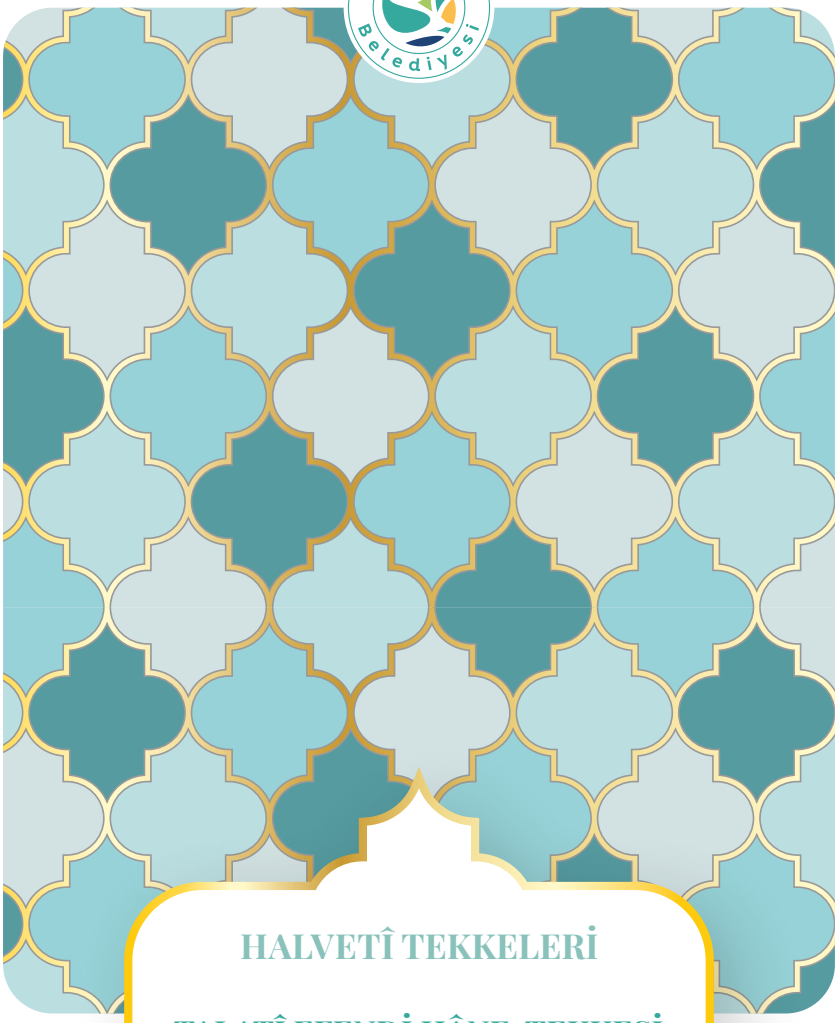
Kumrulu Şeyhi Latîf Efendi diye meşhur olan Abdüllatîf-i Fazlî Efendi, Pîr Nûreddîn-i Cerrâhî ve tarîkatinden geçen şeyh ve halîfeleri hakkında bilgi verdiği *Gülşen-i Azîzân* adlı bir eser yazmıştır.[310]

Mehmed Şâkir Efendi, *Nâtıku's-savâb* adında bir risâle kaleme almıştır.[311] Bir de *Dîvân*'ı bulunmaktadır.[312]

310 Kitabın nüshası için bk. Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Şer'iyye, nr. 1099. Eserin yeni harflere aktarımı için bk. Öztürk, *Cerrâhîlik*, s. 269-297.

311 Risâlenin tek nüshası İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda bulunmaktadır (Osman Ergin Yazmaları, nr. 59, 88^{b}-92^{b}). Mehmet Cemâl Öztürk tarafından yeni harflere aktarılmıştır (Öztürk, *Cerrâhîlik,* s. 257-266).

312 Mehmed Şâkir Efendi hakkındaki bu bilgiler Fahreddin Erenden'in *Envâr-ı Hazret-i Pîr Nûreddîn-i Cerrâhî* adlı kitabından özetlenerek aktarılmıştır. Bk. M. Fahrettin Dal, *Fahreddin Erenden'in Tasavvufî Görüşleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 350-365.

HALVETÎ TEKKELERİ

TALATÎ EFENDİ HÂNE-TEKKESİ

Talatî Efendi Hâne-Tekkesi

Osmanlı şehirlerinde, "...tescilli faaliyet merkezlerinin yanı sıra birçok camide ve evde de tarikat âyinleri icra edilmekte, tasavvufî sohbet toplantıları düzenlenmekteydi."[313] XIX. asırda Beykoz'da faaliyet gösteren bu kabilden bir tarikat merkezi de Mimar Şeyh Talatî Efendi'nin yalısıdır. Adı geçen şahıs, yalısında bir tevhidhâne/semâhâne kurmuş ve burayı hâne-tekke hâline getirmiştir.[314]

Ahmed Talatî Efendi, 1236/1820 yılında Anadoluhisarı'nda dünyaya gelmiştir. Babası, Üsküdar ve Beykoz civarında subaşılık yapmış Seyyid Ömer Ağa (ö. 1292/1875), annesi Emine Şemsifer Hanım'dır (ö. 1858). Beykoz'un yerlilerinden ve eşrafından olan babası Ömer Ağa, Beykoz Çayırı ile Tokat Köşkü civarındaki çınar ve dişbudak ağaçlarını diktirip yetiştirmiş olan kişidir. Kabri Anadoluhisarı Mezarlığı'nda bulunan Ömer Ağa'nın baş taşı kitâbesi şöyledir:

"*Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî/Anadoluhisarı eşrâf/ ve hânedân-ı kadiminden/ Subaşızâde es-Seyyid Ömer/Ağa merhumun rûhîçün/ve kâffe-i ehl-i îmân/ervâhîçün rızâen lillâhi/Teâlâ el-Fâtiha/Fî 13 M sene 1292 [19 Şubat 1875]*"[315]

Talatî Efendi 19 yaşında iken Hazîne-i Hâssa Dairesi'nin Istablı Âmire çayır kâtipliği görevinde bulunmuş, bir müddet sonra da Bolu vilâyetinin tahrirar başkitâbeti görevine atanmıştır. Bu sıralarda Bolu'da tasavvufa merak sarmıştır. Bir müddet sonra resmî görevinden ayrılarak İstanbul'a gelmiş ve babası ile birlikte çiftçilik ve serbest ticaretle uğraşmaya başlamıştır. Mimarlık, mühendislik alanında bir tahsilde bulunmadığı halde kendisini bu alanlarda yetiştirerek dönemin modern binalarını inşa etmiştir.

Kendilerine münasip bir mürşid aramak kastıyla, arkadaşı Necib Efendi (ö. 1307/1890) ile birlikte Kastamonu'ya giderek Şeyh Şâbân-ı Velî'nin (ö. 976/1569) tekke ve türbesini ziyaret etmiştir. Bolu'ya uğrayarak burada irşad faaliyetinde bulunan Halvetiyye Tarikati'nin Şâbâniyye Kolu meşâyihinden Geredeli Halil Efendi'ye (1786-1843) intisab etmişlerdir.[316] Arkadaşı Necib Efendi seyr ü sülûkünü tamamlayarak irşad izni almış olmasına rağmen Talatî Efendi seyr ü sülûkünü tamamlayamadan mürşidi Halil Efendi vefat etmiştir. Yarım kalan seyr ü sülûkünü pîrdaşı Necib Efendi nezaretinde tamamlayarak hilâfetnâme almıştır.

313 M. Baha Tanman, "Osmanlı Dönemi İstanbul'unda Dinî ve Mistik Hayat", *Kültürler Başkenti İstanbul* (ed. Fahameddin Başar), Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayını, İstanbul 2010, s. 314.

314 Bilgiler Ahmed Bedii Ertan tarafından 1954 yılında yayınlanan bir makaleden özetlenmiştir. Bk. Ahmed Bedii Ertan, "Mimar Şeyh Ahmeh Talats Efendi, Eserleri ve Hayatı", *Yeni Tarih Dünyası*, yıl: 2, cilt: 3, sayı: 21-22, 1954, s. 846-851. Ayrıca bk. Ayfer Aytaç, "Şeyh Mimar Ahmed Tal'âtî Efendi", http://www.ayferaytac.com/tum-makaleler/1864-mimar-ahmed-talati-efendi.html

315 Kitâbe için bk. Galitekin, *Beykoz Kitâbeleri*, I, 333.

316 Geredeli Halil Efendi hakkında bilgi için bk. Hür Mahmut Yücer, "Geredeli Halil Efendi", *DİA*, EK-1, 474-475.

Şeyh Ahmed Telati Efendi tarafından inşa edilen Elmalı su bendinin açılma töreninde kes
kurbanlar

Tarihte meşhur simalar

Mimar Şeyh Ahmet Talati efendi, eserleri ve hayatı

Hayatı macera dolu Ahmed Telati Efendi, ileri görüşlü, iş ve din adamı olarak tarihimizde mühim bir yer işgal etmektedir. Yeni Tarih Dünyası, bu ilim adamını ilk defa mufassal hal tercümesi ile Tarihe mal etmektedir.

Ahmed Bedii ERTAN

Arabî 1236, Rumî 1234 senesinde Anadoluhisarında dünyaya gelmiş bulunmaktadır. Babası, Üsküdar ve Beykoz havalisinde Subaşılık yapmış bulunan Esseyit Ömer Ağa, 13 Muharrem 1292 tarihinde, anası saraylı Emine Şemsifer hanım Şaban 1275 tarihlerinde vefat edip Anadoluhisarı Göksu mezarlığında ki aile makberesine defnedilmişlerdir. Subaşı Ömer Ağanın babası, Anadoluhisarında doğma ve büyüme Subaşı Elhaç Ahmet Ağa İbni Ömer Ağa da 23 Zilhicce 1231 tarihinde vefat ederek Göksu mezarlığında babası Ömer Ağanın yanında medfun bulunmaktadır. Beykoz kazasındaki mesire mahalli bulunan çayır ile tarihî Tokat köşkü civarındaki asırlık çınar ve dişbudak ağaçları Subaşı Esseyit Ömer Ağa tarafınnan diktirilip yetişyirilmiştir.

846

Şeyh Telati Efendi, tarikati şabaniyenin Halvetiyet koluna mensuptur. Resim dini kıyafet ile görüyoruz.

> Ahmed Bedii Ertan tarafından Tarih Dünyası Dergisi'nde kaleme alınan makale.

Ticaretle meşgul olan Talatî Efendi, herhangi bir tekkenin şeyhliğini üstlenmemiş ancak Anadoluhisarı'ndaki kendi yalısında özel bir semâhâne yaparak kendisine mensup müridleriyle birlikte ibadet ve zikirlerini yapmıştır.

1290/1874 yılındaki resmî kayıtlarda bu mekânın beş-altı seneden beri faal olduğu, cuma ve pazartesi geceleri Halvetî zikir âyini yapıldığı ve burasının Halvetî tekkesine çevrilmek üzere berata sahip olduğu kayıtlıdır.

Talatî Efendi, 1288/1872 yılında hacca gitmiştir. Meşrutiyetin ilk zamanlarında Almanlarla yaptığı bir iş neticesinde aralarında başgösteren anlaşmazlık çözülememiştir. 1314/1896 yılında Kudüs'e ziyaret için giden Alman İmparatoru Vilhelm ve imparatoriçesi tarafından Sultan Abdülhamid'e şikâyet edilmiştir. 1320/1902'de 1500 kuruş maaşla Taif'te ikamete mecbur edilmiştir. Yanına aldığı aile efradından birkaç kişi ile birlikte deniz yoluyla giderken Beyrut'ta vapura alınan askerler arasında çıkan hastalık sebebiyle Yemen'e doğru hareket etmiş, Talatî Efendi zehirlenmek suretiyle burda vefat etmiştir. Naaşı Yemen'in Kızıldeniz kıyısında önemli bir liman şehri olan Hudeyde'ye çıkarılmış ve burada Hz. Yahya'nın kabrinin ayak ucuna gizlice defnedilmiştir.

Ahmed Talatî Efendi'nin Anadolu ve Rumeli'nin pek çok beldesinde müridleri olmuş, onların mânevî eğitimleri ile ilgilenmiştir.

Ahmed Talatî Efendi'nin babası Ömer Ağa, kız kardeşi Fatma Hasnâ Hanım ve kızları Mükerrem Hanım ile Müeyyed Hanım'ın kabirleri Anadoluhisarı Mezarlığı'nda bulunmaktadır. Babası hariç diğer kabir taşlarında Talatî Efendi'ye özellikle göndermede bulunulmakta; "Tarîk-i Halvetî meşâyihinden Şeyh Tal'atî Efendi…", "Anadoluhisarı eşrâf ve hânedânından ve Tarîkat-ı Halvetiyye-i Şa'bâniyye meşâyihinden reşâdetlü Tal'atî Efendi hazretlerinin…", "Reşâdetlü Şeyh Tal'atî Efendi…" ifadelerine yer verilmektedir.[317]

Talatî Efendi'nin eşi Emine Feride Hanım'ın kabir taşı kitâbesinden öğrendiğimize göre, 1303/1886 senesinde Talatî Efendi'den önce vefat etmiştir.[318]

"*Hüve'l-Bâkî/Tarîkat-ı Aliyye-i Halvetiyye/meşâyih-i kirâmından reşâdetlü/Şeyh Tal'atî Efendi'nin/halilesi merhume Emine/Feride Hanım'ın rûh-ı şerîfesîçün ve âhirete/intikâl eden kâffe-i ehl-i îmânın ervâhîçün/ve Allahu Teâlâ hazretlerinin/rızâ-yı şerîfîçün el-Fâtiha/Fî 19 Şaban sene 1303 [23 Mayıs 1886].*"

Anadoluhisarı'nda, hisarın hemen önünde yer alan Şeyh Ahmed Talatî Efendi Yalısı günümüzde ayakta bulunmaktadır.

317 Kabir taşı kitâbeleri için bk. Galitekin, *Beykoz Kitâbeleri*, I, 329-331.

318 Galitekin, *Beykoz Kitâbeleri*, I, 327.

Talatî Efendi Hâne-Tekkesi

> Ahmed Talatî Efendi.

> Talatî Efendi Hâne-Tekkesi'nin günümüzdeki durumu.

BEYKOZ TEKKELERİ

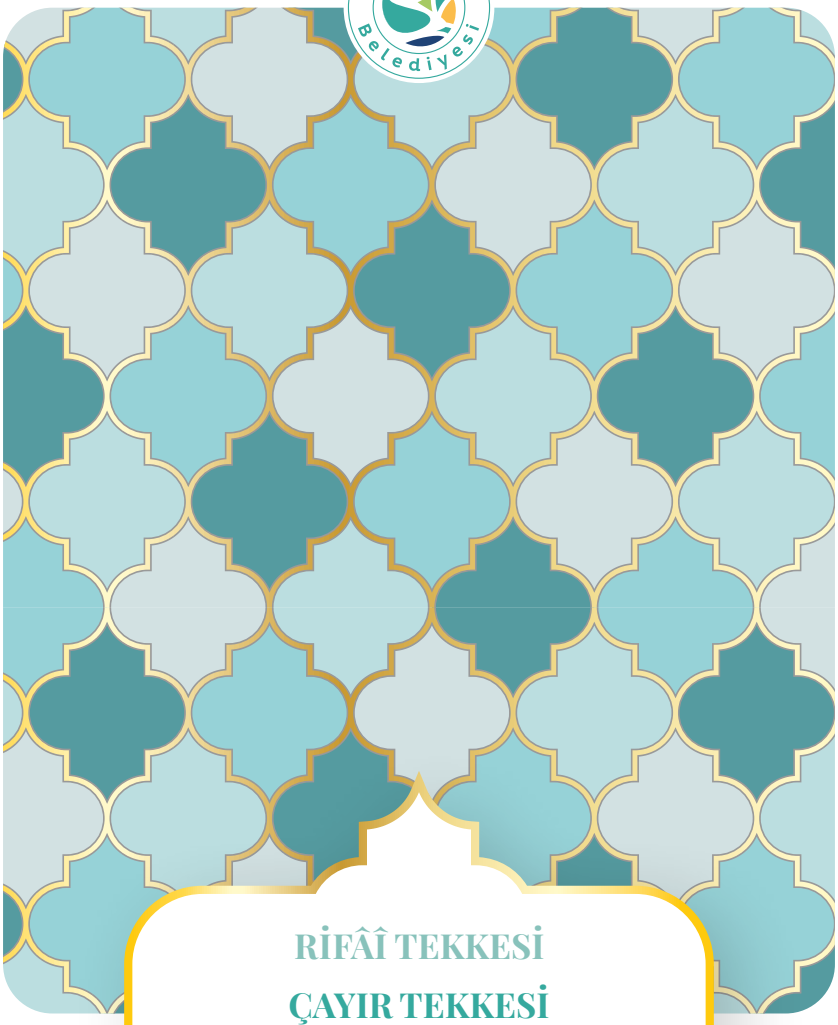
Rifâî Tekkesi

Rifâiyye Tarikati, XII. asırda teşekkül eden tarikatler arasında kuruluşunu tamamlayıp teşkilatlanan ilk tarikat olup Ahmed er-Rifâî'ye (ö. 578/1182) nisbet edilmektedir. Ahmediyye ve Batâihiyye adlarıyla da anılmaktadır. Zaman içerisinde İslâm dünyasının her tarafına yayılan tarikat Anadolu'ya kuruluşunu takip eden asırda girmeye başlamıştır. Osmanlı'nın kurulduğu dönemde en etkili tarikatin Rifâiyye olduğuna dair yaklaşımlar vardır. Yemen'den İstanbul'a gelen Şeyh Muhammed b. Ukayl (ö. 1037/1627) Üsküdar'da Tavâşî Hasan Ağa (İnâdiye) Camii'nde Rifâî âyini icra etmiştir. İstanbul'da tarikatin yaygınlaşması XVIII. asırda Üsküdar'da Rifâî Âsitânesi'nin kurulmasıyla başlamıştır. XIX. asrın sonunda sadece İstanbul'da kırktan fazla Rifâî tekkesi mevcuttur.[319]

Rifâiyye, Ahmed-i Rifâî'ye göre Kitap ve Sünnet'e dayanan, tevazu ve alçak gönüllülüğü esas alan bir tarikattır. Rifâiyye'de riyâzet ve halvet müridin mertebesine göre değişiklik gösterir. Müridler, tek başlarına yaptıkları bütün zikirleri kendi işitecekleri kadar yüksek sesle (cehrî) yaparlar. Toplu zikir ise hem oturarak (kuûdî) hem ayakta (kıyâmî) yapılmaktadır. Zikir meclislerinde genellikle Ahmed er-Rifâî'nin tertip ettiği evrâd ve ahzâbdan bir bölümü okunur.[320]

319 Tarikatin kuruluşu, tarihi, usûl ve erkânı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Mustafa Tahralı, "Rifâiyye", *DİA*, XXXV, 99-103.

320 Bk. Ömer Tuğrul İnançer, "Rifâîlik'te Zikir Usûlü ve Mûsikî", *DBİA*, VI, 330-331.

RİFÂÎ TEKKESİ

ÇAYIR TEKKESİ

BEYKOZ ÇAYIRI TEKKESİ

EDHEM SIRRI EFENDİ TEKKESİ

Çayır Tekkesi
Beykoz Çayırı Tekkesi
Edhem Sırrı Efendi Tekkesi

Beykoz'un Yalıköyü kısmında, günümüzde de varlığını koruyan çayır, büyük bir mesire yeridir. Bu çayırın sahilinde Beykoz Kasrı ile Hünkâr İskelesi bulunmaktadır. Ahmed Midhat Efendi'nin hâlâ ayakta duran yalısı da burada yer almaktadır.

Edhem Sırrı Efendi tarafından, Yalıköy Mahallesi, Yalıköy Çayırı Sokağı üzerinde (günümüzde Yakıköy Semti, Çayır Caddesi, Tekke Çıkmazı Sokağında)[321] 1290/1873 tarihinde boş bir arazi üzerinde yaptırılmıştır. Bugün 449 ada, 26 parselde bulunmaktadır.

Takriben 1310 senesi Ramazan'ında teravih namazı vaktinde çıkan yangında tamamen yanmıştır. Bunun üzerine, II. Abdülhamid'in Dârüssaâde Ağası Abdülganî Ağa tarafından ikinci defa yaptırılmıştır. İhyâ kitabesinde bulunan 1318/1900-01 tarihi tekkenin ikinci yapım tarihini gösterir.[322]

Beşiktaşlı Hacı Hattat Nuri Bey'in rik'aya yakın ince ve güzel bir talik yazı ile kaleme aldığı ihyâ kitâbesi şu şekildedir:[323]

"*Erîkpîrâ-yı hilâfet ve saltanat mümehhid-i bünyân dîn ü devletü's-sultân el-Gâzâ Abdülhamîd Hân-ı Sânî Efendimiz hazretlerinin sâye-i inâyet-i cenâb-ı zıllullâhîlerinde Dârü's-sa'âdetü'ş-Şerîfe Ağası Abdülganî Ağa hazretlerinin ihyâsına muvaffak oldukları hayrât-ı celîle cümlesinden olarak işbu Rifâî Dergâh-ı şerîfi bin üç yüz on sekiz târîh-i hicriyyesinde inşâ ve küşâd olunmuşdur. Nemekahû Mehmed Nûrî-i Beşiktâşî.*" (1318/1900-01).

Rifâî Tekkesi olarak inşa ettiği bina için iki ayrı vakfiye tanzim etmiştir.

Vakfiyelerden birincisi 4 Rebîülevvel 1311/5 Eylül 1893 tarihinde,[324] diğeri de 14 Receb 1311/21 Ocak 1894'de[325] tanzim edilmiştir.

İlk vakfiyeye göre tekkenin bânîsi ve şeyhi Edhem Sırrı Efendi, 1.000 kuruş vakfetmektedir. Bu paranın usulüne uygun olarak işletilmesinden elde edilecek gelir ile de her bir mübarek gecede ihtiyaç olan 12 kıyye zeytin yağı ve 6 kıyye de mum yapmakta kullanılan beyaz yağ (ispermeçet) alınacaktır.

321 Övüç, "1341 Defterine Göre 1925'te Üsküdar Tekkeleri", s. 108-109.

322 CSRA, nr. 74; M. Baha Tanman, "Beykoz Çayırı Tekkesi", *DBİA*, İstanbul 1994, II, 196. Tekkenin ikinci bânîsi Abdülganî Ağa'nın 1331/1915 tarihinde vefat etmiş ve Yahya Efendi Tekkesi hazîresine defnedilmiştir.

323 CSRA, nr. 74. Kitâbenin görüntüsü için bk. Galitekin, *Beykoz Kitâbeleri*, I, 159.

324 VGM.d., nr. 571/213.

325 VGM.d., nr. 571/213.

Çayır Tekkesi
Beykoz Çayırı Tekkesi
Edhem Sırrı Efendi Tekkesi

> Beşiktaşlı Hacı Hattat Nuri Bey'in rik'aya yakın ince ve güzel bir talik yazı ile kalame aldığı Çayır Tekkesi ihyâ kitâbesi.

> Çayır Tekkesi'nin restore edilmeden önceki perişan hâli.

İkinci vakfiyeye göre bütün müştemilâtı ile vakfedilen birimler şunlardır:

1. Semâhane/tevhidhâne,

2. Üç oda,

3. Bir mutfak,

4. Bir bahçe

Vakıf şartları olarak cuma günü ve cumartesi gecesi Rifâî usulü zikrullah yapılması yer almaktadır.

Vakfın mütevellîlik ve şeyhliğini hayatta olduğu müddetçe Edhem Sırrı Efendi kendisi, vefat ettikten sonra nesilden nesile erkek çocukları yürütecektir. Şayet kendi nesli kesilirse halifelerinden en layık olanı mütevelli ve şeyh olarak atanacak, ondan sonra da çocukları aynı şekilde vazifeyi üstlenecektir.

Sultan Abdülhamid Harbiye Nezâreti hazinesinden ödenmek üzere 500 kuruş taâmiyye tahsis edilmiştir.[326]

Tekke hakkında *Dergeh-nâme*'de geçen beyit şu şekildedir:[327]

Rifâî Hazretinin Tekyesi pek câ-nişîn oldu

Çayır Beykoz, bu dergâhla makâm-ı âşıkîn oldu.

Tekkenin şeyhleri:

1. Edhem Sırrı Efendi

Babasının adı Ali, dedesinin adı Abdullah[328] olan Beykoz Yalıköylü Edhem Sırrı Efendi, "Şeyh Çayır" olarak da bilinmektedir.[329]

Edhem Efendi çocukluğundan itibaren tekkelere gönülden bağlı ve şeyhliğe çok hevesli olduğundan genç yaşta sırtında yeşil cübbe, başında tâc ve arakiye olarak çayırda çocuklar arasında dolaşır ve etrafındakileri zikrettirmeye uğraşırmış. O zamandan itibaren "Şeyh Çayır" adını almış ve kendi adı kullanılmaz olmuş.

326 Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 50; Övüç, "1341 Defterine Göre 1925'te Üsküdar Tekkeleri", s. 108-109.

327 Kut, "İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergeh-nâme", s. 183.

328 Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan 1311 tarihli Şeyh Edhem Sırrı Efendi'nin kurduğu Çayır Tekkesi vakfiyesi; İstanbul Vakıflar 2. Bölge Müdürlüğü Arşivi, Çayır Tekkesi Dosyası.

329 Edhem Efendi ile ilgili bilgiler Revnakoğlu Arşivi'nden derlenmiştir. Bk. CSRA, nr. 74.

Çayır Tekkesi
Beykoz Çayırı Tekkesi
Edhem Sırrı Efendi Tekkesi

Edhem Sırrı Efendi'nin şeyhi Mustafa Efendi, 1310/1892-93 yılında vefat etmiş, Göksu civarına defnedilmiştir.

1290/1873 tarihinden 27 Ramazan 1329/21 Eylül 1911'e kadar kırk yıla yakın şeyhlik yapmıştır.

Tekkenin hazîresinde, vefatından beş sene önce yaptırdığı ve taşını o zamandan yazdırıp hazırlattığı mezarında medfundur. Yazdırdığı bu taşta, tarih yerini açık bırakmış, ancak sonradan ilave edilmemiştir.

> Edhem Sırrı Efendi'nin, tekkenin haziresinde bulunan kabir taşı.

Edhem Efendi 19 terkli tarikat tâcı giymiştir.

Mezar taşı kitâbesi şöyledir:

"*Küllü nefsin zâikatü'l-mevt/Beykoz Çayır Dergâh-ı şerifi/postnişîni ve dergâh-ı/mezkûr bânî-i evveli/iken irtihâl-i dâr-ı bakâ eden/merhum ve mağfurun aleyh/Şeyh Edhem Efendi'nin rûhîçün/rızâen lillâh el-Fâtiha.*"

Edhem Sırrı Efendi, 7 Teşrînisânî 1308/19 Kasım 1892 tarihinde Sultan Abdülhamid'e dilekçe yazmış; kuruluşundan bu zamana kadar Rifâî usülü ile âyin icra edilen tekkenin meşihat kaydı olmadığını, gelip gidenlere yapılacak ikramlar için herhangi bir tahsisatının bulunmadığını, kendisinin de bu ihtiyaçları

> Edhem Sırrı Efendi'nin, 1308/1892 tarihinde Sultan Abdülhamid'e yazdığı dilekçe. (BOA, Y.PRK.MŞ., 4/35.)

karşılayacak güce sahip bulunmadığını belirtmiş, bu sebeplerden dolayı kendisinden bir miktar taâmiyye tahsisatında bulunmasını ve aynı zamanda meşihat konularak tekkeler listesine dâhil etmesini talep etmiştir.[330]

2. Ali Mazhar Efendi

Edhem Efendi'den sonra şeyhliği, Edhem Efendi'nin halifesi ve evlatlığı olan Ali Mazhar Efendi üstlenmiştir.[331]

330 BOA, Y.PRK.MŞ., 4/35.

331 Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 50. Baha Tanman tekkenin 1845 senesinde yapıldığını kaydetmekte (II, 196) ise de, son postnişin Ali Mazhar Efendi'nin tercüme-i hâl varakasında tekkenin ilk yapım tarihi 1290/1873 olarak kayıtlıdır (Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 50).

Ali Mazhar Efendi, Beykoz'un Yalı Karyesi'nde 1282/1865-66 tarihinde doğmuş, 1292/1875-76'ta tarikate intisap etmiş, 1312/1894-95'de hilâfet almış, 1327/1909-10'da postnişîn olmuştur. Rifâiyye yanında Kâdiriyye Tarikati'nden de hilâfeti bulunmakta idi.[332]

Beykoz İshak Ağa Mektebi'nde tahsilini tamamlayan Ali Mazhar Efendi, Beykoz Camii'nde müezzinlik yapmış aynı zamanda çocuk da okutmuştur. Fatih dersiamlarından Manizâde Hoca Ferhat Efendi'den ve Şeyhü'l-müderrisîn Efendi'den Arapça ve dinî ilimler okuyarak icâzetnâme almıştır. On sene kadar şeyhlik yaptıktan sonra 8 Nisan 1336/8 Nisan 1920 tarihinde vefat etmiştir.

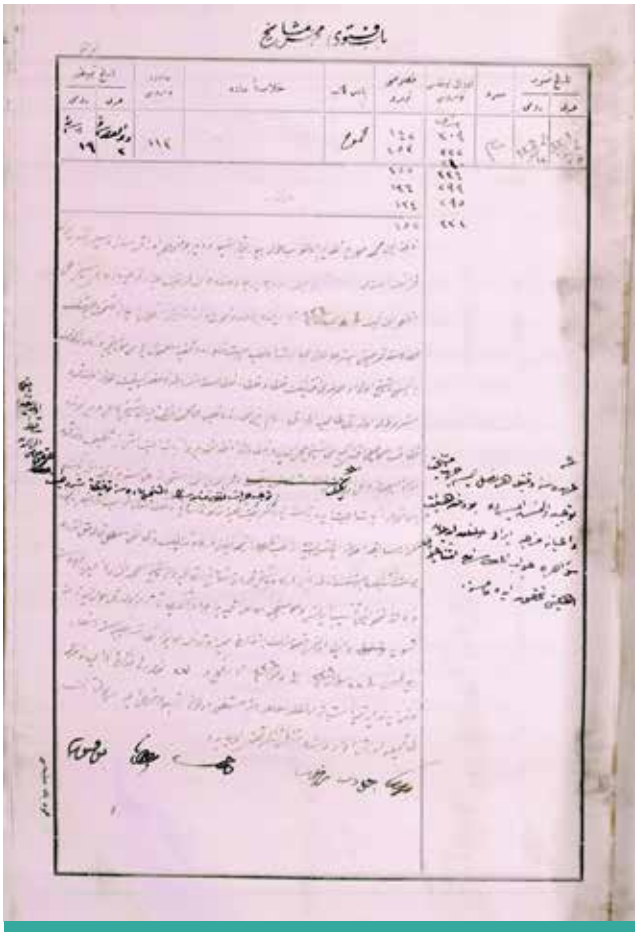
Meclis-i Meşâyih Kurumu 5 Şaban 1338/24 Nisan 1920 tarihinde aldığı bir kararla, fikir alışverişinde bulunmak üzere Serviburnu Nakşî Tekkesi şeyhinden, mahkemi-i şer'iyye ikinci kâtibi ve tekkenin mensubu eşraftan bir kişi ile birlikte Meclis-i Meşâyih'e gelmelerini istemiştir.[333] 1920 senesinin Mayıs ayında Meclis-i Meşâyih tarafından imtihan açılmış,[334] bu imtihana halifeden Hâfız Nâfiz Efendi katılmış ancak başarılı olamamıştır.[335]

Ali Mazhar Efendi döneminde tekkenin halifeleri şunlardır: Hâfız Halil Şükrü Efendi, Hâfız Nâfiz Efendi, Osman Efendi, Mustafa Efendi.[336]

332 Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 50, 6-8 numaralı vesikalar.
333 İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1743, s. 86.
334 İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1743, s. 75.
335 İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1745, s. 163.
336 Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, V, 51, 6-8 numaralı vesikalar.

3. Ahmed Efendi

Tekkenin şeyhi Ali Mazhar Efendi'nin vefatıyla boşalan şeyhliğe Odabaşı Tekkesi eski şeyhlerinden Şeyh Ahmed Efendi, Meclis-i Meşâyih tarafından vekâleten atanmış,[337] bu görevi birkaç ay yaptıktan sonra ayrılmıştır.[338] Ahmed Efendi buradan ayrıldıktan sonra da Sultan Ahmed'deki Düğümlü Baba Tekkesi'ne yine vekâleten atanmıştır.[339]

> Şeyh Ahmed Efendi'nin Çayır Tekkesi'ne vekâleten atandığına dair belge. (İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1744.)

337 İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1744, s. 88; CSRA, nr. 74.
338 CSRA, nr. 74
339 İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1743, s. 75.

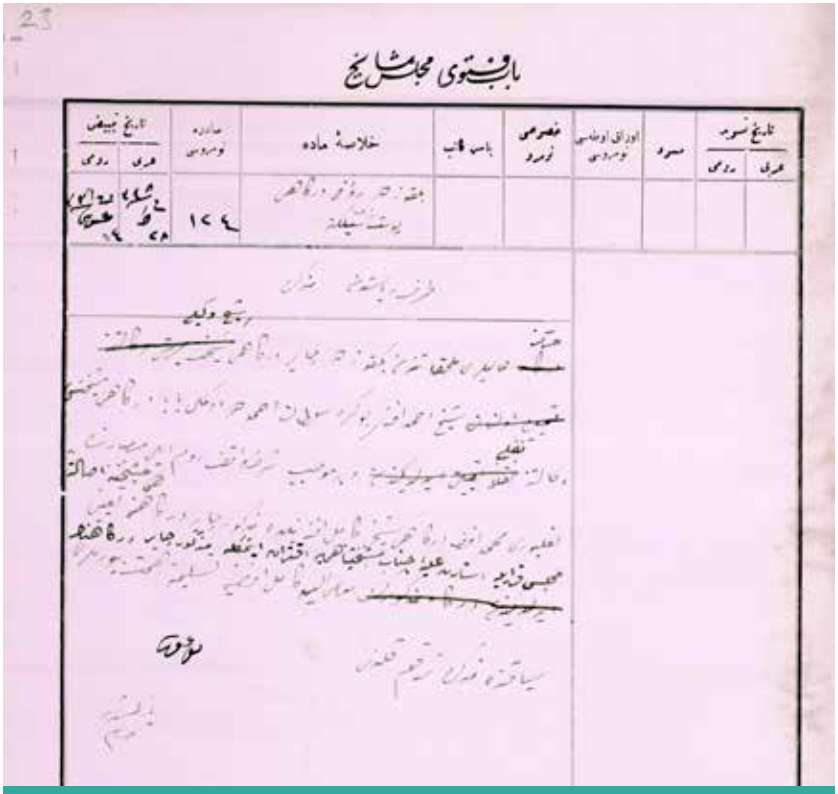
4. Muhyiddin Efendi

Ahmed Efendi'nin vekâleten yürüttüğü şeyhliği bırakmasından sonra Emirgân Kâdirî Tekkesi şeyhi Muhyiddin Efendi de vekâleten birkaç ay bu görevi yürütmüştür.[340]

5. el-Hâc Ali Kâmil Efendi

Muhyiddin Efendi'nin vekâleten yürüttüğü şeyhlik görevinden ayrılmasından sonra Edhem Efendi'nin diğer halifesi ve evlatlığı olan Rumelihisarı Nalburi Mehmed Tekkesi şeyhi Hacı Ali Kâmil Efendi, 23 Zilkâde 1338/8 Ağustos 1920 Ağustos tarihinde şeyhliğe tayin edilmiştir.[341]

340 CSRA, nr. 74

> Çayır Tekkesi şeyhliğine Ali Kâmil Efendi'nin atandığına dâir belge.
(İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1743.)

341 İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1740, s. 16; İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1743, s. 23. 24 Zilkâde 1338/9 Ağustos 1920'de Bursa'daki Karabaş-ı Velî tekkesi şeyhi iken İstanbul'a hicret eden Mustafa Nazif Efendi Çayır Tekkesi'ne talip olmuş ancak Meclis-i Meşâyihçe uygun bulunmamıştır. Bk. İST.MFT.MSH.d. (Müzekkire ve Derkenâr Defterleri), nr. 1744, s. 73.

Tekkenin son şeyhi olan Ali Kâmil Efendi,[342] tekkelerin seddine kadar bu vazifeyi yürütmüş, aynı zamanda Bâb-ı Âlî'deki Sadâret Camii'nin de müezzinlik ve imam vekilliğini yapmış, kimi camilerde de hutbe okumuştur. Ali Kâmil Efendi, ömrünün sonuna doğru tecennün ederek Bakırköy Akıl Hastanesi'ne yatmış ve 1938 Eylül'ünde burada vefat etmiştir.[343]

Cemâleddin Server Revnakoğlu Ali Kâmil Efendi'nin kabri ile ilgili şu bilgiyi vermektedir: "Son yapılan tadil ve tamirlerden sonra şimdi tevhidhâne binasının kapı eşiği altında kalan mezarı bugün basılıp çiğnenmektedir."[344]

Tekkede mukabele cuma günleri icra edilmekte ayrıca pazartesi ve perşembe gecelerinde de zikir yapılmaktaydı. Tekkenin hafta günlerinin mahşer gibi dolduğu, ikindiden sonra başlayan zikrin çok defa yatsıdan sonraya kadar sürdüğü olurdu.[345]

Tekkenin kuzeydoğu yönündeki küçük hazirede Şeyh Edhem Sırrı Efendi ile birlikte birkaç kabir bulunmaktadır.[346]

Dört duvardan ibaret olan tevhidhâne, 1945 yılında Vakıflar tarafından kiraya verilmiş ve ikâmetgâh hâline getirilmiştir. Bu esnada içeride mihrabın sol tarafına bir tuvalet yapılmıştır.

Uzun süre mesken olarak kullanılan yapı bilinçsizce tadil edilmiştir. Aslında tek katlı olduğu halde yapının içinde sonradan bir kat ihdas edilmiş, cephelerinde son derecede düzensiz bir biçimde farklı büyüklükte pencereler açılmıştır.[347]

Hazîrenin yanında bugün bulunan iki katlı ahşap mesken büyük ihtimalle zamanında tekkenin harem dairesi idi.[348]

Tekkenin üzerinde yer aldığı arsa 188 metrekaredir.[349]

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2012 yılında Beykoz Belediyesi'ne tahsis edilen Tekke, restore edilmiştir.

---

342 Hüseyin Vassâf da verdiği listede tekkelerin kapandığı tarihte Kâmil Efendi'nin bu tekkede şeyh olduğunu kaydeder. Bk. *Sefîne-i Evliyâ*, V, 305. Ayrıca bk. Övüç, "1341 Defterine Göre 1925'te Üsküdar Tekkeleri", s. 109.

343 CSRA, nr. 74

344 CSRA, nr. 74

345 CSRA, nr. 74.

346 Tanman, "Beykoz Çayırı Tekkesi", II, 196. Edhem Efendi'nin mezar taşı ve kitâbesi için bk. Galitekin, *Beykoz Kitâbeleri*, II, 687.

347 M. Baha Tanman, "Beykoz Çayırı Tekkesi", *DBİA*, II, 196.

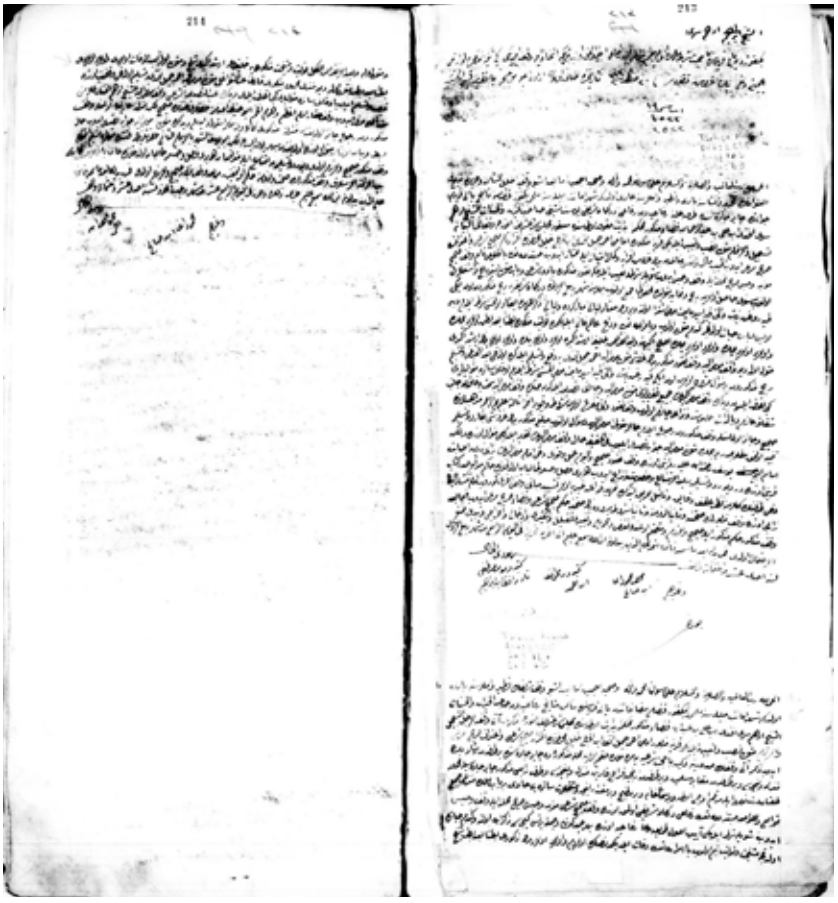
348 Tanman, "Beykoz Çayırı Tekkesi", II, 196.

349 İstanbul Vakıflar 2. Bölge Müdürlüğü Arşivi, Çayır Tekkesi Dosyası.

EKLER

Şeyh Edhem Sırrı Efendi'nin 4 Rebîülevvel 1311/5 Eylül 1893 tarihli vakfiyesi.

Yer: VGMA.d., 571/213

Beykoz'da Yalı Karyesi'nde bâ-hüccet-i şer'iyye mâlik olduğum menzilimi âyîn-i Rifâî icrâ olunmak üzre tekke ittihaz ile vakfeylediğim gibi tekke-i mezkûre levâzımı içün dahi bin kuruş nukûdu 20 Zilhicce [1]313/2 Haziran 1896 tarihinde sâdır olan irâde-i aliyye mûcibince bâ-takrîr kaydolunmuştur.

El-Hamdü lillâhi Rabbi'l-alemîn. Ve's-selâtü ve's-selâmü alâ Resûlihî Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecmaîn.

Emmâ ba'dü:

İşbu vakfiye-i celîlü'ş-şân ve cerîde-i bedîü'l-ünvânın tahrîr ve inşâsına bâdî ve tastîr ve imlâsına adi oldur ki şehir emânet-i celîlesine mülhak Beykoz kazasına tâbi Yalı Karyesi civarında Çayır Caddesi'nde turuk-u aliyye-i Rifâiyye'den Rifâî Dergâh-i şerîfi postnişîni sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât eş-Şeyh Edhem Sırrı Efendi b. Ali b. Abdurrahman kazâ-i mezkûr Mahkeme-i Bidâyet-i Hukuk odasında ma'kud meclis-i şer'-i şerîf-i enverde vakf-ı ati'l-beyâne tescil ve li-itmam mütevellî nasb ve tayin eylediği karye-i mezkûre imamı Ahmed Cemil Efendi b. el-Hâc Halil mahzarında ikrâr-ı tâmm-ı sahîh-i şer'î ve i'tirâf-ı sarîh-i mer'î edüp; atyeb-i mal ve enfes-i menâlımdan bin kuruş ifraz ve kemâl-i imtiyaz ile mümtaz edüp hasbeten lillahi teâlâ bi'l-hulûsi tam vakf-ı sahîh-i müebbed ve habs-i sarîh-i muhalled ile vakf ve habs edüp şöyle şart ve tayin eyledim ki;

Nukûd-u mezkûre bâ-devr-i şer'î ve bâ-yed-i mütevellî istirbah ve istiğlal olunup senevî hasıl olan rıbh ve nema yed-i mütevellîde mahfuzen cem' olunup beher sene şehr-i Rebîülvvel'de Dergâh-ı şerîfeye rıbh-ı mezkûrdan on iki kıyye revgan-i zeyt ve altı kıyye ispermaçet mumu iştira oluna ve ber vech-i mu'tad leyâlî-i mübârekede ve leyâlî-i zikrullahda îkâd olunmasını şart eyledim.

Ve ben lâbis-i libâs-i hayât oldukça kendim mütevellî olup ve bi-emrillâhi teâlâ veda-i âlem-i fenâ eylediğimde tevliyet-i mezkûre batnen ba'de batnin evladımın ve evlâd-ı evlâdımın ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdımın aslah ve ekberine ve ba'de'l-inkiraz halife-i erşed ü ekbere evlâdı ve evlâdının ve evlâd-ı evlâdının erşed ü ekberi mütevellî ola deyu vâkıf-ı mûmâ ileyh vakf-ı nukûd-u mezkûr bin kuruşu mütevelî-i mûmâ ileyh Ahmed Cemil Efendiye def' ve teslim eyledikde oldahi ba'de'l-kabzi ve't-tesellüm rıbh-ı mezkûrdan ber-minvâl-i meşru olan on iki kıyye revgen-i zeyt ve altı kıyye ispermaçet mumu almasını şart eyledim evkaf-ı sâire mütevellîleri gibi tasarruf eylesün dedikde vâkif-ı mûmâ ileyhin cemi'i takrirlerini mütevellî-i mûmâ ileyh vicâhen tasdik eyledikden sonra vâkıf-ı mûmâ ileyh semt-i vifakdan cânib-i şikaka âzim ve bizzat husumet ve niza'a cârî olup vakf-ı nukûd ve ana müteferri' olan şurût ve kuyûd eimme-i selâse-i aleyhimü'r-rahme mezheblerinde sahih ve caiz olmamağla vakf-ı mezkûrdan rucu' eyledim. Hâlâ mütevellî-i mûmâ ileyhden sual olunup meblağ-ı mezkûr bin kuruşu bana redd ve teslime tenbih olunmak matlubumdur deyicek mütevellî-i mûmâ ileyh cevaba tasaddi eyleyüp fi'l-hakika hal vâkıf-ı mûmâ ileyhin takdir eylediği minval üzredir. Lakin imam Ebû Yusuf rahmetullahi aleyh rivayeti üzre vakf-ı nukûd sahih ve el-yevm amel ve fetva dahi İmâm-ı mûmâ ileyhin rey-i rezin isabet-karîni üzredir deyu redd ve teslimden ba'de'l-imtina

ve husumet ve niza' edüp her biri fasl ve hasme talibân olduklarında hâkim-i muvakki'i sadr-ı kitab dahî tarafeynin kelâmına nazar atf-i dekaik ve teemmül-i lâyık etdikde temhîd-i kavâid-i hayriyye evla teşyid-i mebâni-yi vakfı ahrâ görüp İmâm-ı müşârün ileyhin re'yi üzre vakf-ı mezbûrun sıhhatine ve sâniyen lüzumuna ve sâniyen şurût-u merdûdenin sıhhatine hükm-ü sahîh-i şer'î ve kazâ-i sarîh-i mer'î edüp fîmâ ba'd vakf-ı mezkûr hükm-ü mezkür ile sahih ve lazım ve mütehattim olmakla nakz ve tahvîli ve tağyîri taklil ve teksiri ve idhali ve İhracı ve tebdil mümteniü'l-ihtimal oldu.

Fe-men beddelehu bade ma semiahu fe-innema ismuhu alellezine yübeddilunehü innallahe semiün alim. İlâ âhirihî. [350]

Tahrîren fi'l-yevmir-râbi' min şehri Rebîilevvel li-sene ihdâ aşere ve selâse mietin ve elf.

4 Rebîülevvel 1311/5 Eylül 1893

Şuhûdül-hâl:

Ketebeden Mustafa Nadir Efendi b. İbrahim,

Ketebeden Yahya Efendi b. Ahmed,

Muhzır Mahmud Ağa b. Salih ve ğayrihum

***

350 2/Bakara, 181. "Artık kim, onu (ölünün vasiyetini) işittikten (veya yazılmasından) sonra değiştirirse bunun günahı ancak onu değiştirenlerin üzerinedir. Şüphesiz Allah, (her şeyi) işitendir, bilendir."

el-Hamdü lillâhi Rabbi'l-alemîn. Ve's-selâtü ve's-selâmü alâ Resûlihî Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecmaîn.

Emmâ ba'dü:

İşbu vakf-i şerîfin tastîr ve imlâsına bâdi oldur ki şehir emaneti celîlesine mülhak Beykoz Kazası muzâfâtından Yalı Karyesi'nde sâkin Meşâyih-i Rifâiyye'den sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât eş-Şeyh Edhem Sırrı Efendi b. Ali b. Abdullah kazâ-i mezkûr Mahkeme-i Bidâyet odasında meclis-i şer'-i şerîf-i enverde zikri âtî vakfa li-ecli't-tescîl ve'l-itmâm mütevellî nasb ve tayin eylediği karye-i mezbur imamı Ahmed Cemil Efendi b. el-Hâc Halil mahzarında ikrâr-ı sahîh-i şer'î ve i'tirâf-ı sarîh-i mer'î edüp zikr-i âtî vakfin sudûruna değin bâhüccet-i şer'iyye yedimde mülküm hakkım olan mahalle-i mezkûrede Çayır Caddesi'nde bir tarafdan Reşad bey menzili ve bahçesi ve bir tarafdan mekâbîr-i müslimîn ve bir tarafdan zenciye Farah Kadın menzili ve bahçesi ve taraf-ı râbii mezkûr Çayır Caddesi ile mahdud doksan dört numro ile murakkam üç oda ve bir semâhane ve bir matbah ve bir miktar bahçe ve müştemilât-ı sâireyi hâvî bir bâb mülk menzilimi cemîi tevâbi' ve'l-levâhik hasbeten lillâhi teâlâ Rifâî Dergâh-ı şerîfi olmak üzre vakf-ı sahîh-i şer'î müebbed ve habs-i sarîh-i muhalled ile vakf ve habs edüp şöyle şart eyledim ki;

Âyîn-i usûl-i Tarîk-i Rifâiyye üzre beher cuma günü ve cuma ertesi gecesi zikrullah oluna ve kendim hayatda oldukça meşîhat ve tevliyet benim olup baemrillâhi teâlâ vefat eylediğimden sonra evlâdım ve evlâdımın zükûru batnen ba'de batnin şeyh ve mütevellî ola ve ba'de'l-inkirâzi'l-küll tevliyet ve meşîhat-i mezkûreye halifemin erşed ekberi şeyh ve mütevellî ola. Ba'de'l-vefat evlâdı ve evlâd-ı evlâdı batnen ba'de batnin mütevellî ola, deyu menzil-i mahdûd-ı mezkûru fâriğan ani'ş-şevâğil mütevellî-i mûmâ ileyh Ahmed Cemil Efendi'ye teslim, ol dahi vakfiyet üzre kabz ve tesellüm edüp evkâf-ı sâire mütevellîleri gibi tasarruf eyledi, dedikde ğibbe't-tasdîki'ş-şer'î vâkıf-ı mûmâ ileyh eş-Şeyh Edhem Efendi kelâmını semt-i âhere sarf edüp vakf-ı akar İmâm-ı A'zam ve hümâm-ı Efham Ebû Hanife Efendimiz hazretleri indinde sahih lakin menzile-i âriyetde olmakla vakf-ı mezkûrdan rücu' câiz olduğundan menzile-i mezkûru kel-evvel mülküme istirdad ederim, dedikde mütevellî-i mûmâ ileyh cevaba tasaddi edüp hal bast ve beyan olunan minval üzre olduğundan şübhe yok ise de lâkin Ebû Yusuf eş-Şehîr bi'l-İmâmi's-Sânî hazretlerinin katında mütevellîye teslim etmekle vakf-ı mezkûr sahih ve lazım oldu deyu redd ve teslimden imtina' ile müterâfian her biri fasl ve hasme tâlibân olduklarında âlimen bi'l-hilâfi'l-cârî beyne'l-eimmeti'l-eslâf vakf-ı mezkûrun sıhhat ve lüzûmuna hükm olunmağın min ba'd vakf-ı mezbûr sahih ve lazım oldu.

Çayır Tekkesi
Beykoz Çayırı Tekkesi
Edhem Sırrı Efendi Tekkesi

Fe-men beddelehu bade ma semiahu fe-innema ismuhu alellezine yübeddilunehü innallahe semiün alim.[351]

Cerâ zâlik fi'l-yevmi'r-rabi aşere min şehr-i Recebi'l-ferd li-sene ihdâ aşere ve selâse mietin ve elf.

14 Receb 1311/21 Ocak 1894

Şuhûdü'l-hâl

Yahya Efendi b. Ahmed,

Mahmud Ağa b. Salih ve ğayrühum.

> Çayır Tekkesi Beykoz Belediyesi tarafından restore edilmiş olup Belediye tarafından Kültür Evi olarak hizmet vermektedir.

351 2/Bakara, 181. "Artık kim, onu (ölünün vasiyetini) işittikten (veya yazılmasından) sonra değiştirirse bunun günahı ancak onu değiştirenlerin üzerinedir. Şüphesiz Allah, (her şeyi) işitendir, bilendir."

KÂDİRÎ TEKKESİ
BEYKOZ TEKKELERİ

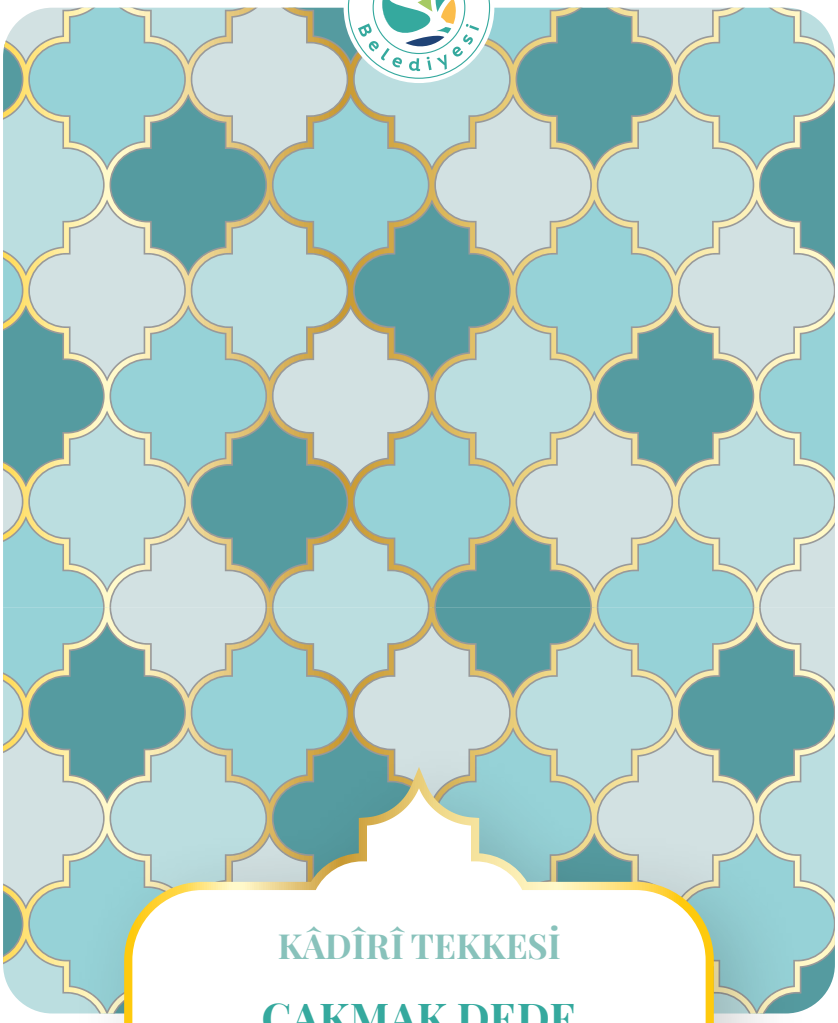
Kâdirî Tekkesi

Muhyiddin Abdülkâdir-i Geylânî'ye (ö. 561/1165-66) nisbet edilen Kâdiriyye Tarikati İslâm dünyasının ilk ve en yaygın tasavvufî oluşumudur. Bu tarikat Anadolu'ya XV. asırda, Hacı Bayrâm-ı Velî'nin müridi iken onun yönlendirmesi üzerine Hama'ya gidip Abdülkâdir-i Geylânî'nin soyundan Hüseyin el-Hamevî'den hilâfet alan İznikli Eşrefoğlu Rûmî (ö. 874/1469-70) tarafından getirilmiştir. Eşrefiyye Kolu geniş bir alana yayılmamış, İznik-Bursa çevresiyle sınırlı kalmıştır. Kâdiriyye XVII. asırda, tarikatin Rûmiyye kolunun pîri İsmail-i Rûmî (ö. 1041/1631) tarafından başta İstanbul olmak üzere Anadolu ve Balkanlar'da yayılmıştır. İsmail-i Rûmî'nin İstanbul Tophane'de kurduğu tekke diğer bölgelerde açılan Kâdirî tekkelerinin merkezi olma fonksiyonunu da üstlenmiştir. Kâdirîlik XVIII. asırda İstanbul şehir hayatına kök salmış ve bu şehrin sosyo-kültürel yapısını şekillendiren başlıca dinamiklerden olmuştur.[352]

Abdülkâdir-i Geylânî, tarikatini Kitap ve Sünnet'e bağlılık esasına dayandırmıştır. Zikir usulü olarak yan yana dizilip karşılıklı saflar oluşturmak suretiyle, adım atılmadan, bel hizasına kadar eğilip doğrularak, dizler üzerinde yaylanarak veya beden ile başı sağa sola döndürerek sağlanan kıyamî zikir benimsenmiştir. "Dalga tevhidi", "demdeme" gibi isimlerle anılan, safların karşılıklı olarak ileri geri hareket ettikleri zikir tarzları da icra edilmektedir. Zikrin uygulanış tarzı tarikatin kollarına göre farklılık göstermektedir. Eşrefiyye ve Rûmiyye kollarında kıyamî zikir yanında devran âyini de icra edilmiştir.[353]

352 Kâdiriyye'nin tarihi ile usul ve erkânı hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Ekrem Işın, "Kâdirîlik", *DBİA*, IV, 372-377; Adalet Çakır, "Kâdiriyye", *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür* (ed. Semih Ceyhan), s. 159-220.

353 Kâdiriyye Tarikati'nin zikir usulü ile ilgili bilgi için bk. Ömer Tuğrul İnançer, "Kâdirîlik/Kâdirîlikte Zikir Usulü ve Musikî", *DBİA*, IV, 377-378.

KÂDÎRÎ TEKKESİ

ÇAKMAK DEDE TEKKESİ

Çakmak Dede Tekkesi

Çakmak Dede Mezarlığı, Beykoz Vapur İskelesi'nin yanında, Fevzi Paşa Caddesi üzerinde, Yalıköyü'ne giderken sağ kolda bir set üstünde, 467 ada 14 parselde yaklaşık üç dönümlük arazi üzerinde bulunmaktadır. 1930 yılından itibaren yeni defnin yasaklandığı bu mezarlık zaman içerisinde harabe hâline gelmiştir. Tarihleri 1602-1865 yıllarına ait 100'ün üzerinde mezar taşı bulunmaktadır.

> Çakmak Dede Tekkesi haziresinin günümüzdeki durumu.

Yerini tam olarak bilemediğimiz Çakmak Dede Tekkesi, vaktiyle bu hazîrenin içinde veya hemen yanıbaşında, XVII. asrın sonu veya XVIII. asrın başında kurulmuş olmalıdır.

Arşiv belgelerinde "Beykoz'da Çınaraltı Mevkii" olarak geçen[354] mahal burası olmalıdır ki tekke "Çınaraltı Tekkesi" olarak da anılmıştır. Caddenin isminin bir zamanlar "Çınaraltı Caddesi" olması da bu sebepten olmalıdır. Tekkenin meşihati Tophane'deki Kâdirîhâne'ye şart koşulmuştur.[355]

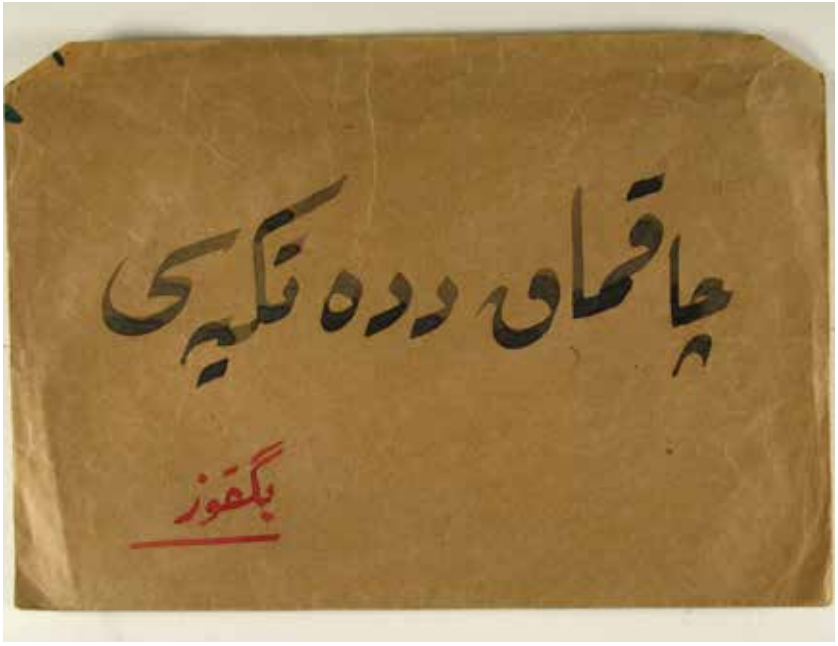
Tekke bir ara Halvetiyye Tarikati'nin Gülşeniyye koluna geçmiştir.[356]

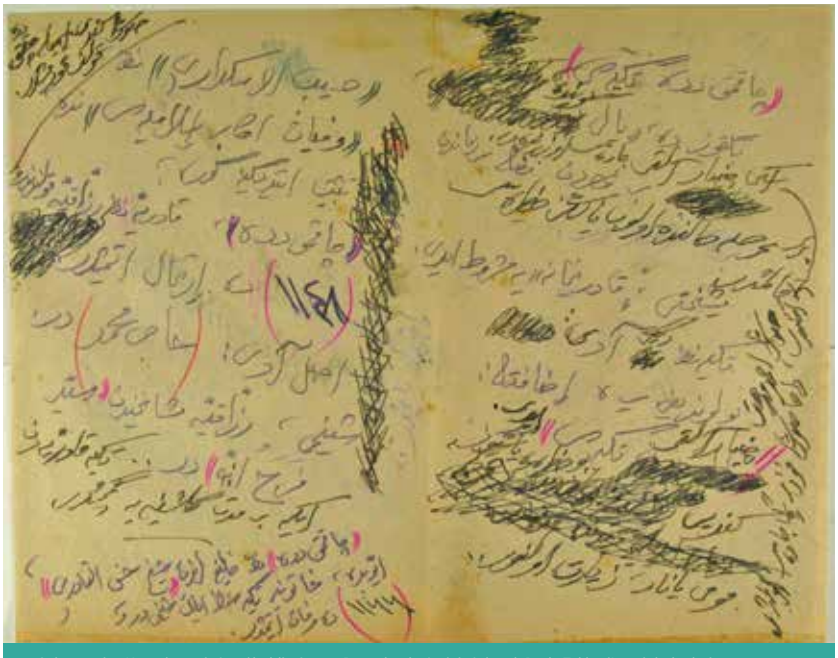
354 BOA, DH.MKT., 1199/19; BOA, ŞD., 3141/18.

355 CSRA, nr. 85. Krş. A. Bilgin Turnalı, Esin Yücel, "İstanbul'da Az Bilinen Bâzı Tekkelerin Yerlerine Dâir Bir Araştırma (II)", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı: 70 (Şubat 1991), s. 186-188.

356 CSRA, nr. 85.

Çakmak Dede Tekkesi

> Süleymaniye Kütüphanesi, Cemâleddin Server Revnakoğlu Arşivi, Çakmak Dede Tekkesi'ne ait belgelerin bulunduğu zarf ve belgelerden biri.

Cemâleddin Server Revnakoğlu'nun bir asırdan fazla bir zamandır arsa hâlinde olduğunu, yalnız hazîresinin kaldığını ifade etmesinden, tekkenin XIX. asrın ortalarından itibaren ortadan kalkmış olduğunu varsayabiliriz.[357]

Mezarlığın duvarına yerleştirilmiş kitâbede şu ifadeler yazılıdır:

"*Kibâr-ı evliyâullahdan Kutbü'l-ârifîn eş-Şeyh Çakmak Dede/ve bu makâmın inşâsına ve kandil îkâdına bâis/olan merhûme ve mağfûrun lehâ Ayşe Hâtun'un/ve sâir zevâtın merkadleridir. Rahmetullâhi Teâlâ. 1229 [1813-14].*"

Tekkenin ilk ve kurucu şeyhi kuşkusuz Çakmak Dede'dir. Ancak tekke listelerine yer veren hiçbir kaynak burasının meşâyih listesinden bahsetmemektedir. Çakmak Dede'den sonra oğlu Şeyh Hüseyin Efendi bu vazifeyi üstlenmiş olmalıdır. Bizi bu görüşe iten sebep ise bu zâtın kabrinin mezarlıkta bulunması ve "Şeyh" ifadesine yer verilmesidir.

> Çakmak Dede Mezarlığı'nın duvara yerleştirilmiş kitâbesi.

357 Çakmak Dede Mezarlığı'nda yer alan mezar taşlarının görüntüleri ve yeni harflere çevirisi için bk. Galitekin, *Beykoz Kitâbeleri*, II, 707-774.

Lütfî'nin *Hânkâh-nâme* adlı eserinde bu tekkeye şu beyitle işaret edilmektedir:[358]

Kalb-i serdi sûznâk et Çak dem-i eşvâkda

Âteşin tevhîd eyle Tekye-i Çakmak'da.

Dergehnâme adlı eseri hazırlayan Emin adlı şahsın yukarıdaki beytin kenarına düştüğü not "Çakmak Dede Beykoz'da Narlı nam makberede kendi türbesinde medfundur. Kadiriye Meşayihindendir. I. Mahmud zamanında Beykoz'da büyük meşhur dergâhı vardı." şeklindedir. Yine aynı eserin ayrı bir derkenarında da şu ifadeler yer almaktadır: "Kadirîye'den Çakmak Dede'nin dergâhı Beykoz'da Çeşmebaşına yakın köşe başındaki bakkalın arkasında imiş. Muahharan Şâzelihâne olmuştu ki görmüştüm."[359]

Bu son cümleye bakılırsa tekke bir ara Şâzeliyye Tarikati'ne de geçmiştir.

Eyüp'te XVIII. asrın ilk yarısında kurulduğu tahmin edilen sonradan Hâtûniyye Tekkesi olarak şöhret bulmuş olan bir tekke bulunmaktadır. Bu tekkenin bir adı da Çakmak Hasan Efendi Tekkesi'dir. "Çakmak Şeyh" lakaplı Seyyid Hasan Efendi tarafından kurulmuştur. Bu zât Çakmak Şeyh Mehmed Efendi'nin halifesidir. 1166/1752 yılında vefat etmiş, Beykoz'da Çakmak Dede Mezarlığı'na defnedilmiştir.[360]

1. Çakmak Dede

Asıl adı Hacı Mehmed olup "Çakmak Dede" diye şöhret bulmuştur. Kâdiriyye Tarikati'nin Rezzâkiyye Kolu meşâyihinden Seyyid Ferecullah(?) adında bir zâta bağlanıp onun halifesi olmuştur. Bilâhare kendi adına da bir kol teşekkül etmiştir.[361] 1148/1735-36 tarihinde vefat etmiştir.[362]

Çakmak Dede'nin, Beykoz ve havalisine İstanbul'un fethinden bir asır kadar önce gelip yerleşmiş Türklerden biri olduğu söylentileri yaygındır.[363]

358 Lokman Turan, "İstanbul Dergâhları Hakkında Bilinmeyen Bir Eser: Lütfî'nin Hânkâh-nâmesi", *Türkbilig*, 2011/21, s. 38. Ayrıca bk. Kut, "İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergeh-nâme", s. 177.

359 Kut, "İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergeh-nâme", s. 194.

360 Bk. Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 51. Osmanlı Arşivi'nde bulunan belgelerde "Çakmak Hasan Efendi Tekkesi" olarak geçmektedir. Bk. BOA, C.EV., 643/324121; BOA, C.EV., 429/21721.

361 CSRA, nr. 85.

362 Hasîb-i Üsküdârî, *Vefeyât-ı Ekâbir-i İslâmiyye*, Millet Ktp., Ali Emîrî-Tarih, nr. 620, vr. 21[b]; CSRA, nr. 85.

363 Bk. *İstanbul Ansiklopedisi*, "Beykoz Mezarlıkları", V, 2662.

Asker ve devlet adamı Fevzi Çakmak Paşa (1876-1950) Anadolukavağı köyü doğumludur ve Çakmak Dede'nin soyundan geldiği için "Çakmak" soyadını aldığı ileri sürülmektedir.[364] Bugün Çakmak Dede Mezarlığı yanından geçen caddenin isminin "Fevzi Paşa Caddesi" olarak verilmesi de bu sebepten olmalıdır.

2. Şeyh Hüseyin Efendi

Mezarlıkta kabri bulunan kişilerden birisi de Çakmak Dede'nin oğlu Şeyh Hüseyin Efendi'dir. Bu zâtın, babasından sonra tekkenin şeyhliğini üstlenmiş olduğunu tahmin edebiliriz. Kabir taşı kitâbesi ise şöyledir.

"*Hüve'l-Bâkî/Hakk sübhânehû ve Teâlâ hazretleri âzım-ı/gülşen-sarây-ı bekâ olan tarîk-i meşâyihden/Ebü'l-fukarâ ve'd-dervîşân/olan merhum Çakmak Dede oğlu sâhib-i Yâ Ahenîn Şeyh Hüseyin/Efendi rûhiçün Fâtiha/sene Receb 1187 [1773-74].*"

***

Çakmek Dede Mezarlığı'nda kabri bulunan Şeyh Ali Sâmi Efendi'nin mezar taşında Nakşibendî ve Kâdirî olduğu, Şeyh Abdülganî en-Nabulsî'nin (ö. 1143/1731) halifelerinden olduğu yazılıdır. 1183/1769-70 tarihinde vefat etmiş olan bu zâtın da tekke ile bir şekilde irtibatı olması gerekir. Mezar taşı kitâbesi şöyledir:

"*Şeyh Abdülganî en-Nabulsî halifesi merhum ve mağfûr Şeyh Ali Sâmi Efendi en-Nakşibendî el-Kâdirî rûhiçün el-Fâtiha 1183 [1769-70].*"

Mezarlıkta kabrinin olduğu dikkatimizi çeken diğer bir kişi de Halvetiyye Tarikati'nin Rûşenî ve Gülşenî meşâyihinden Şeyh Hâfız Ahmed Efendi'dir. Bu zât da 1212/1797 tarihinde vefat etmiştir. Cemâleddin Server Revnakoğlu'nun notları arasında Çakmek Dede Tekkesi'nin bir ara Gülşenîlik'e geçtiği bilgisi yer almaktadır. Hâfız Ahmed Efendi de bu meşâyihden olmalıdır. Mezar taşı kitâbesi şöyledir:

"*el-Bâkî Hû Allah/Silsile-i Halvetiyye'den hazret-i/Rûşenî ve Gülşenî hulefâsından/es-Seyyid el-Hâfız merhum eş-Şeyh/Ahmed ve cemî evliyâullah ervâh-ı şerîflerine Fâtiha maa's-salavât fî gurre-i Ca sene 1212 [22 Ekim 1797].*"

364 Koçu, "Beykoz Mezarlıkları", V, 2662; Reşad Ekrem Koçu, , "Çakmak, Mareşal Fevzi", *İstanbul Ansiklopedisi* VII, 3678.

Çakmak Dede Tekkesi

> Şeyh Hâfız Ahmed Efendi'nin Çakmak Dede Kabristanı'nda bulunan kabri.

> Çakmak Dede Mezarlığı uydu görüntüsü.

DİĞER TÜRBE VE MAKAMLAR
KIRKLAR SULTAN
TÜRBE VE MESCİDİ
BEYKOZ TEKKELERİ

Diğer Türbe ve Makamlar
Kırklar Sultan Türbe ve Mescidi

Beykoz, Dereseki Köyü Karakulak Caddesi Kırklar Çıkmazı'nda, Seyyid olduğu söylenen Kırklar Sultan diye anılan zâtın türbesi bulunmaktadır. Bu zâtın kimliği tam olarak tespit edilememekle birlikte hakkında halk tarafından çeşitli söylentiler geliştirilmiştir. Abdülkâdir-i Geylânî'nin (ö. 561/1165-66) talebelerinden olduğu kabul edilmektedir. Kırk müridi ile birlikte İstanbul'un fethine katılmak için yola çıkmış, ancak bu civarda yaşayan Rumlarla çıkan çatışmada şehid olmuş ve oraya defnedilmiştir. Uzun süre mezarı fark edilmemiş, Kanûnî Sultan Süleyman döneminde Nakşî şeyhi Kemal Efendi (bir diğer rivayete göre de III. Selim devrinin şeyhülislâmı Fenârîzâde Muhyiddin Çelebi) tarafından mezar yeri keşfedilmiş ve üzerine türbe inşa edilmiştir.[365]

Türbe 1989 yılında köylülerin desteği ile betonarme olarak yenilenmiş ve iki yanı genişletilip mihrap da eklenerek "mescid-türbe" hâline getirilmiştir. Günümüzde Beykoz Müflütüğüne bağlı olarak hizmet vermektedir.

365 Bk. Yenigün, *İstanbul'un İncileri Anadolu Yakası Camileri*, s. 242-243.

BEYKOZLU VEYA BEYKOZ'DA MEDFUN BULUNAN TARİKAT EHLİ

BEYKOZ TEKKELERİ

Uzun Evliyâ

Beykoz, Orta Çeşme'de Akbaba Caddesi üzerinde Uzun Evliyâ Türbesi bulunmaktadır. Bulunduğu sokağa adını veren bu zâtın kimliği meçhuldür. Mezarının uzunluğunun dört metreye yaklaşmasından dolayı "Uzun Evliyâ" olarak adlandırılmaktadır. Halk arasındaki söylentiye göre türbede sahabîden bir zât yatmaktadır. Diğer bir söylentiye göre türbe, Şeyh Ahî Mehmed Binnur adında bir zâtın müridlerinden olan Şeyh Ömer-i Halvetî'ye aittir. Türbenin yanına sonradan Uzun Evliyâ Camii yaptırılmıştır.

Şeyh Mehmed Efendi

Anadoluhisarı Mezarlığı'ndaki mezar kitâbesi şöyledir:[366]

"*Kad intekale'l-merhûm/Şeyh Mehmed b. Mustafa/fî şehr-i Rebîülevvel sene 993 [Mart 1585].*"

Hacı Ahmed Efendi

Şahinkaya Mezarlığı'nda bulunan kabir taşı kitâbesi şöyledir:[367]

"*Hüve'l-Bâkî/Tarîkat-ı Aliyye-i Halvetiyye/meşâyihinden el-Hâc/Ahmed Efendi'nin/Rûhîçün rızâen lillâhi/Teâlâ el-Fâtiha/fî 10 şehr-i Rebîülevvel sene 1320 [16 Haziran 1902].*"

Medineli Hacı Osman Akfırat Efendi

1300/1882-83 yılında Medîne-i Münevvere'de doğmuştur. Burada ilk eğitimini aldıktan sonra İstanbul'a gelmiş, çeşitli hocalardan tahsilini tamamlayarak 1327/1911'de ders verebilme şehâdetnâmesi almış, hemen ardından da dersiâm olarak Fatih Camii'nde ders ve vaaz vermeye başlamıştır. Aynı zamanda Dârü'l-hilâfeti'l-Aliyye Medresesi'nde de hocalık yapmıştır. Beykoz Yalıköy Hacı Ali Bey Camii'nde imamlık yapmış ve Beykoz'un muhtelif camilerinde vaazlar vermiştir. Beykoz halkı tarafından çok sevilmiş olan Osman Efendi, 1967 yılında vefat etmiş, cenaze namazı Beykoz Camii'nde kılınarak Eyüp Sultan'a defnedilmiştir.

Nakşibendî Tarikati mensubu olduğunu kendi kitaplarında yazan Osman Efendi'nin şeyhinin kim olduğu ve kendisinin de şeyhliğinin olup olmadığı tespit edilememiştir. Ancak belirli zikirler tavsiye ettiği fakat bir seyr ü sülük izlemediği anlaşılmaktadır. Eserleri bulunmaktadır.[368]

366 Galitekin, *Beykoz Kitâbeleri*, I, 398.

367 Galitekin, *Beykoz Kitâbeleri*, I, 1242.

368 Hakkında bilgi için bk. Mehmet Erken, İbrahim Kibar, "Beykoz'da Üç İmam: Medineli Hacı Os-

Beykozlu veya Beykoz'da Medfun Bulunan Tarikat Ehli

Beykoz, Çayır Caddesi ile Baharatçı Sokak arasındaki, "Medineli Hacı Osman Akfırat Sokağı" Beykozluların kendisine kadirşinaslığının bir yansımasıdır.

H. İhsan Sedef

1931 yılında Sakarya'nın Hendek ilçesinde doğmuştur. Erken yaşta dayısı Hacı Şevket İnler'in yanına Beykoz'a gelmiş, ilkokulu burada tamamlamış ve 1947'de dayısının yanında hıfzını ikmal etmiştir. Bu esnada Paşabahçe Cam Fabrikası'nda çalışmıştır. Medineli Hacı Osman Efendi'den dersler okumuş, dönemin Kur'an kıraati üstatlarından kıraat dersleri almış, aynı zamanda Ağa Camii imamlarından Kemal Tezergil'den de mûsikî dersleri almıştır. Beykoz Camii olarak bilinen Serbostanî Mustafa Ağa Camii'nde imamlık yapmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'ne giderek New York'ta imamlık ve Kur'an hocalığı yapmıştır. 1995'te vefat etmiş ve Beykoz Kemerüstü Kabristanlığı'na defnedilmiştir.

Karagümrük Cerrâhî Tekkesi şeyhi Muzaffer Ozak'a intisab etmiş ve burada da mûsikî meşklerine devam etmiştir.[369]

Kabir taşı kitâbesi şöyledir:[370]

"*Hû/Beykoz Merkez Camii imamı ve hatibi es-Seyyid/eş-Şeyh Hacı Hâfız İhsan Sedef Hoca/Efendi el-Cerrâhî'nin halvetgâh-ı ma'neviyyesidir. Velâdeti: 1921. İrtihâli: 1995.*"

man Efendi, Şükrü Kibar ve İhsan Sedef", *Beykoz 2020 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Beykoz Belediyesi, İstanbul 2021, s. 1231-1233.

369 Erken-Kibar, "Beykoz'da Üç İmam: Medineli Hacı Osman Efendi, Şükrü Kibar ve İhsan Sedef", s. 1235-1236.

370 Galitekin, *Beykoz Kitâbeleri*, II, 1237.

SONUÇ

Osmanlı dönemi Beykoz'unun sosyal yapısının önemli kurumlarından olan tekkelerin, XVI. asırdan itibaren ahâliye hizmet vermeye başladığı görülmektedir. Yûşa Tepesi ve Akbaba Köyü'nden başlayan bu konuşlanma, Beykoz'un nüfus hareketlerine paralel bir şekilde merkez mahallelerinde de devam etmiştir. XVIII ve XIX. asırda yeni yeni tekkeler bazen küçük ve mütevazı halleriyle, bazen de büyük bahçeleriyle ve bağların ortasında Beykoz'un kültürel kimliğinde ve günlük hayatında yer almıştır.

Beykoz'un tarikat yapılarıyla ilgili geniş çaplı ilk çalışma olan bu kitapta, on iki adet tekke tespit edilip ele alınmıştır. Osmanlı döneminde, Beykoz'un bugünkü sınırları içerisinde; Yûşa Tepesi, Mehmed Emin Efendi, Rûmî ve Atâullah tekkelerinde Nakşibendiyye; Akbaba Tekkesi'nde tahminlere göre önce Bektâşiyye sonra Nakşibendiyye; Raûfî, Şeyh Süleyman Efendi, Sütlüce, Macar Kalesi ve Talatî Efendi tekkelerinde Halvetiyye; Çakmak Dede Tekkesi'nde Kâdiriyye ve Çayır Tekkesi'nde de Rifâiyye tarikatleri temsil edilmiştir.

Tekkeler hakkında birincil kaynak hiç kuşkusuz arşiv evrakı ile tekkenin içinde mevcut olan arşiv ya da tekke ile ilgili bir şahsın tutmuş olduğu defterlerdir. Çalışmamızda arşiv evrakı eldeki imkânlar çerçevesinde kullanılmıştır. Atâullah Efendi Tekkesi mensuplarından bir şahsın, tekkenin ilk bânîsi Atâullah Efendi'nin halife ve müridleri hakkında verdiği bilgiler, tekkenin tarihi açısından son derece önemlidir ve ilk defa bu çalışmada kullanılmıştır. Ne var ki tekkelerin hiçbirisinin kendi arşivine ulaşılamamıştır. Buna rağmen, yazma eser koleksiyonlarında kimi yazmaların arasında keşfedilmeyi bekleyen ya da aileler veya tekkelerin bağlıları elinde, hiç olmazsa bir kısmının evrakının günümüze intikal etmiş olduğunu tahmin ediyoruz. Bu tür malzemeler de bulunduğu takdirde tekkeler hakkında ayrıntılı bilgi elde edilebilir ve daha da bir ete kemiğe büründülebilir.

Beykoz'daki tekkeler hacim olarak büyük külliyeler şeklinde inşa edilmemiştir. Çoğu için zaman zaman tamir ve yenileme ihtiyacı duyulmuş, kimisi resmî yardımlarla kimisi de kendi vakfı ve o günkü şeyhin kişisel imkânlarıyla yenilenmiştir. Bu yüzden, tekkelerin önemli bir kısmı ilk bânî, ikinci bânî ve içerisinde bulunduğu mahallin isimleriyle olmak üzere birkaç adla anılmıştır.

Çevrelerindeki mahalle dokusuyla bütünleşmiş ve âdetâ onun içinde erimiş, ibadet, eğitim ve barınma işlevlerinin iç içe geçtiği, ağırlığın doktrinden ziyade uygulamaya verildiği tekkeler, kendi vakfiyelerinin gelirleri yanında devletin belli zamanlarda yaptığı bağışlarla da varlıklarını devam ettirmişlerdir.

Sonuç

Beykoz'da bulunan bu yapıların günümüzdeki durumlarına özetle işaret edecek olursak;

Yûşa Tepesi Tekkesi'nin tevhidhâne kısmı cami olarak kullanılmakta olup diğer birimler tamamen ortadan kalkmıştır.

Mehmed Emin Efendi Tekkesi metruk ve bakımsız vaziyettedir. Yapı, aslına uygun şekilde inşa edilmeyi ve uygun şekillerde kullanılmayı beklemektedir.

Rûmî Tekkesi'nin birimleri tamamen ortadan kalkmıştır ve arsası İSKİ'ye bağlı gözükmektedir. Anadoluhisarı'nın yanıbaşında bulunan bu mekânın ayağa kaldırılması için gerekli teşebbüslerde bulunulmalıdır.

Atâullah Efendi Tekkesi, Beykoz Belediyesi tarafından rekonstrüksiyon yöntemiyle aslına uygun şekilde ayağa kaldırılmış ve bir sivil toplum örgütünün kullanımına verilmiştir. Bakımlı ve örnek bir şekilde sahiplenilmiştir.

Akbaba Tekkesi'nin birimleri yakın bir geçmişte yıkıntıları ortada olmasına rağmen bugün tamamen ortadan kalkmıştır. Sadece Canfedâ Hatun Camii restore edilmiştir. Tekkeye ait yapıların yerleri tespit edilerek yeniden günyüzüne çıkarılmalıdır.

Raûfî Tekkesi, Beykoz Belediyesi tarafından aslına uygun olarak restore edilmiştir.

Şeyh Süleyman Efendi Tekkesi'nin yerinde bir dükkân bulunmakta olup Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından bir ticârethâneye kiraya verilmiştir. Yapı, yeniden ayağa kaldırılmalıdır.

Sütlüce Tekkesi askerî alan içerisindedir. Uzun süredir varlığından dahi haberdar olunamayan bu yapı da aslına uygun bir şekilde ayağa kaldırılmayı beklemektedir.

Macar Kalesi Cami ve Zâviyesi ortadan kalkmıştır. Yerine bir mescid yapılıp tekrar canlandırılabilir.

Talatî Efendi Tekkesi'nin içinde bulunduğu yalı ayakta olmakla birlikte bir lokanta olarak işletilmektedir. Temennimiz bu mekânın ruhuna uygun olmayan bir şekilde kallanılmamasıdır.

Çakmak Dede Tekkesi hazîresi bakımlı hâle getirilmeyi beklemektedir. Gerekli girişimlerde bulunulup hazîre ile birlikte içerisine yapılacak münasip bir yapı kadirşinas insanları beklemektedir.

Çayır Tekkesi, Beykoz Belediyesi tarafından restore edilmiş ve günümüzde belediye tarafından kültür merkezi olarak kullanılmaktadır.

Vaktiyle toplum hayatının hemen her boyutuyla ilgilenmiş, hatta günümüzde tasavvuf ile ilintili olması hiç de düşünülmeyecek spor, rekreasyon ve eğlence gibi birtakım fonksiyonları da üstlenmiş bu yapıların bir kısmının aslına uygun şekilde restore edilmiş olması sevindiricidir. Ortadan kalkmış ve işgale uğramış bulunan sâirlerinin inşa edilmesi ve uygun şekillerde kullanılması ise hem seleflerimize olan vefamızın bir gereği hem de gelecek nesillerimize olan bir borcumuzdur.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları[371]*

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Bâb-ı Âlî Evrak Odası Ayniyat Defterleri (BEO.AYN.d)

Bâb-ı Âlî Odası Evrakı (BEO)

Cevdet Evkâf (C.EV.)

Dâhiliye Mektûbî Kalemi (DH.MKT.)

Evkâf Defterleri (EV.d.)

Evkâf Haremeyn Muhasebeciliği Defterleri (EV.HMH.d.)

Hariciye Nezâreti Mektûbî Kalemi Evrâkı (HR.MKT.)

Hatt-ı Hümâyûn (HAT.)

İrâde Evkâf (İ.EV.)

Plan-Proje (PLK.p.)

Sadâret Âmedî Kalemi Defterleri (A.AMD.)

Sadâret Mektûbî Kalemi Nezaret ve Devâir Evrakı (A.MKT.NZK.)

Sadâret Mektûbî Kalemi Umum Vilâyet Evrâkı (A.MKT.UM.)

Sadâret Mektûbî Mühimme Kalemi Evrakı (A.MKT.MHM.)

Şûrâ-yı Devlet Evrâkı (ŞD.)

Yıldız Perakende Evrâkı Meşîhat Dairesi Maruzâtı (Y.PRK.MŞ.)

Yıldız Perakende Evrâkı Zabtiye Nezâreti Maruzâtı (Y.PRK.ZB.)

İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi

Meclis-i Meşâyih Defterleri (İST.MFT.MSH.d.)

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi

Vakıflar Genel Müdürlüğü Defter (VGM.d)

Tekâyâ ve Zevâyâ Defteri

371 * Kullanılan belgelerin numaraları dipnotlarda gösterilmiştir.

Kaynakça

İstanbul Vakıflar 2. Bölge Müdürlüğü Arşivi

Cemâleddin Server Revnakoğlu Arşivi (CSRA), Süleymaniye Kütüphanesi

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Atatürk Kitaplığı, Pertevniyal Vâlide Sultan, nr. 882, 2569, 4438 (Şeyh Mehmed Tevfik Mühürlü Makbuz Senetleri).

Yazma Eserler

Hasîb-i Üsküdârî, *Vefeyât-ı Ekâbir-i İslâmiyye*, Millet Ktp., Ali Emîrî-Tarih, nr. 620.

Ahmed Hilmi Efendi, *Gümüşhânevî'nin Terceme-i Hâli*, M. Es'ad Coşan Arşivi, AHE Koleksiyonu, Dosya nr. 1.

Mehmed b. Şeyh Osman, *Esâmî-i Mesâlik-i Tarîkatü'l-mü'minîn*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, nr. 4781.

Şeyh Mehmed Tevfik mühürlü makbuz senetleri için bk. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Atatürk Kitaplığı, Pertevniyal Vâlide Sultan, nr. 882, 2569, 4438.

İstanbul'daki Tekkelerin Adları ve Yerleri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, nr. 1825.

Muhyiddin Efendi, *Tomâr-ı Tekâyâ*, Elimizdeki PDF Nüshası (elimizdeki PDF'nin sayfalandırmasına göre rakamlanmıştır).

Kitap ve Tezler

1259 Yılı Muharremiyye Müfredât Defteri (haz. Ahmed Nezih Galitekin), *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul: Câmi, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphâne, Matbaa, Mahalle ve Selâtîn İmâretleri* içinde, İşaret Yayınları, İstanbul 2003, s. 390-410.

1273 Yılı Muharremiyye Müfredât Defteri (haz. Ahmed Nezih Galitekin), *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul: Câmi, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphâne, Matbaa, Mahalle ve Selâtîn İmâretleri* içinde, İşaret Yayınları, İstanbul 2003, s. 428-442.

1277 Yılı Muharremiyye Müfredât Defteri (haz. Ahmed Nezih Galitekin), *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul: Câmi, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphâne, Matbaa, Mahalle ve Selâtîn İmâretleri* içinde, İşaret Yayınları, İstanbul 2003, s. 464-493.

1292 Yılı Muharremiyye Müfredât Defteri (haz. Ahmed Nezih Galitekin), *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul: Câmi, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphâne, Matbaa, Mahalle ve Selâtîn İmâretleri* içinde, İşaret Yayınları, İstanbul 2003, s. 496-514.

Ahmed Münib, *Mecmû'a-i Tekâyâ* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul: Câmi, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphâne, Matbaa, Mahalle ve Selâtîn İmâretleri* içinde, İşaret Yayınları, İstanbul 2003, s. 187-207.

Albayrak, Sadık, *Son Devir Osmanlı Uleması*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayını, I-V, İstanbul 1996.

Âsitâne-i Aliyye'de ve Bilâd-ı Selâse'de Kâ'in el-Ân Mevcûd ve Muhterik Olmuş Tekyelerin İsim ve Şöhretleri ve Mukâbele-i Şerîf Günleri (haz. Ahmed Nezih Galitekin), *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul: Câmi, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphâne, Matbaa, Mahalle ve Selâtîn İmâretleri* içinde, İşaret Yayınları, İstanbul 2003, s. 209-221.

Ayvansarâyî Hüseyin Efendi, *Hadîkatü'l-cevâmi: İstanbul Câmileri ve Diğer Dînî-Sivil Mi'mârî Yapılar* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), İşaret Yayınları, İstanbul 2001.

Bandırmalızâde, Ahmed Münib *Mecmûa-i Tekâyâ* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul: Câmi, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphâne, Matbaa, Mahalle ve Selâtîn İmâretleri* içinde, İşaret Yayınları, İstanbul 2003, s. 189-207.

Behar, Cem, *Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu, 1500-1926*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 1996.

Beykoz Nüfus Defterleri (haz. İrfan Dağdelen), Beykoz Belediyesi, İstanbul 2015, 2. Baskı.

Beyzâde Osman Bey, *Mecmûa-i Cevâmi* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul: Câmi, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphâne, Matbaa, Mahalle ve Selâtîn İmâretleri* içinde, I-II, İşaret Yayınları, İstanbul 2003. I (19-120), II (121-186).

Dal, M. Fahrettin, *Fahreddin Erenden'in Tasavvufî Görüşleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

Kaynakça

Dârü's-saltanati'l-aliyye'de Zâviyenişîn Olan Meşâyih-i Zevi'l-ihtirâm Dâ'ilerinin Defteri ve Hayrâtı, Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul: Câmi, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphâne, Matbaa, Mahalle ve Selâtîn İmâretleri içinde, İşaret Yayınları, İstanbul 2003, s. 224-232.

Demir, İsmet, Hacı Osman Yıldırım, *Beşiktaşlı Şeyh Yahyâ Efendi ve Üveysîlik*, Şeyh Yahya Efendi Kültür ve Araştırma Vakfı Yayını, 2. Baskı, İstanbul 2000.

Ebû Abdullah Abdullah b. Muhammed (ö. 387/997-98), *el-İbânetü'l-kübrâ* (tahkik: Rıza Mu'tî, Osman el-Esyûbî, Yusuf el-Vâbil), I-IX, Dârü'r-Râye, II (1409/1988)

Ekinci, Ramazan, Suat Donuk, "Giriş", *Hayrabolulu Hasib Divanı* (haz. Ramazan Ekinci, Suat Donuk), Kitap ve Cafe Serüven, 2015.

Evliyâ Çelebi, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi* (haz. Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı), Yapı Kredi Yayınları, I, 2006, Düzeltilmiş İkinci Baskı.

Eyice, Semavi, *Bizans Devrinde Boğaziçi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007, 2. Baskı.

Fahreddin Erenden, *Envâr-ı Hazret-i Pîr Nûreddîn-i Cerrâhî* (M. Fahrettin Dal, *Fahreddin Erenden'in Tasavvufî Görüşleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, 48-518 sayfaları arasında).

Galitekin, Ahmed Nezih, *Beykoz Kitâbeleri*, I-II, Beykoz Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

Hayrabolulu Hasib Divanı (haz. Ramazan Ekinci, Suat Donuk), Kitap ve Cafe Serüven, 2015.

İstanbul Beldesi İhsâiyyât Mecmûası, Arşak Garuyan Matbaası, İstanbul 1299.

İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukû'atı Defteri (haz. Ahmed Nezih Galitekin), *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul: Câmi, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphâne, Matbaa, Mahalle ve Selâtîn İmâretleri* içinde, I-II, İşaret Yayınları, İstanbul 2003, s. 261-388.

İstanbul ve Bilâd-ı Selâse'de Mevcut Tekke, Zâviye ve Türbelere Muharremiyye Nâmıyla Haremeyn Hazinesi'nden Verilen Mehlâğı Gösterir 1277 Yılına Ait

Müfredât Defteri (haz. Ahmed Nezih Galitekin), *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul: Câmi, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphâne, Matbaa, Mahalle ve Selâtîn İmâretleri* içinde, I-II, İşaret Yayınları, İstanbul 2003, s. 463-493.

Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-şu'arâ* (haz. Aysun Sungurhan), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2017.

Konyalı, İbrahim Hakkı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Üsküdar Tarihi*, Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayını, I (İstanbul 1976), II (İstanbul 1977).

Köse, Fatih, *İstanbul Halvetî Tekkeleri*, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2012.

Maden, Fahri, *İstanbul Bektaşileri*, Ankara 2019.

Melek Paşazâde Kadrî Bey, *Hânkâhnâme* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul: Câmi, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphâne, Matbaa, Mahalle ve Selâtîn İmâretleri* içinde, I-II, İşaret Yayınları, İstanbul 2003, s. 233-240.

Muslu, Ramazan, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf* (18. Yüzyıl), İnsan Yayınları, İstanbul 2004, 2. Baskı.

Nev'î-zâde Atâyî, Kuzubaş, M. *Nev'î-zâde Atâyî'nin Nefhatü'l-Ezhâr Mesnevisi*, Samsun Deniz Kültür, 2005.

Osmanlı Belgelerinde Beykoz (haz. Rıfat Günalan, Sinan Sümbül), Beykoz Belediyesi, İstanbul 2013.

Osmânzâde Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, I-V, Kitabevi, İstanbul 2015, 3. Baskı.

Özdamar, Mustafa, *Dersaâdet Dergâhları*, Kırk Kandil Yayınları, İstanbul 1994.

Özdamar, Mustafa, *İstanbul Vakıf Hayrât ve Ziyâret Rehberi*, Kırk Kandil Yayınları, İstanbul 2015.

Öztürk, Mehmet Cemâl, *Cerrâhîlik: Hz. Pîr Nûreddin Cerrâhî ve Cerrâhî Tarîkatı*, Gelenek Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 195.

Tanman, M. Baha, *İstanbul Tekkelerinin Mimari ve Süsleme Özellikleri Tipoloji*

Denemeleri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Doktora Tezi, İstanbul 1990.

Tekâyâ ve Zevâyâ (haz. Ahmed Nezih Galitekin), *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul: Câmi, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphâne, Matbaa, Mahalle ve Selâtîn İmâretleri* içinde, İşaret Yayınları, İstanbul 2003, s. 524-532.

Vada, A. C., *Boğaziçi Konuşuyor ve Kanlıca Tarihçesi*, Yedigün Neşriyatı, İstanbul 1943.

Varol, Muharrem, *Islahat Siyaset Tarikat: Bektaşiliğin İlgası Sonrasında Osmanlı Devleti'nin Tarikat Politikaları (1826-1866)*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2013.

Yenigün, Sudi, *İstanbul'in İncileri Anadolu Yakası Camileri*, Beykoz Belediyesi, İstanbul 2017.

Yeşilzâde Mehmed Sâlih, *Rehber-i Tekâyâ* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul: Câmi, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphâne, Matbaa, Mahalle ve Selâtîn İmâretleri* içinde, I-II, İşaret Yayınları, İstanbul 2003, s. 241-260.

Yıldırım, Rıza, *Hacı Bektaş Veli'den Balım Sultan'a Bektaşiliğin Doğuşu*, İletişim Yayınları, İstanbul 2019.

Yılmaz, Gülay, "Bektaşilik ve İstanbul'daki Bektaşi Tekkeleri", *Osmanlı Araştırmaları*, XLV (2015), 97-136.

Yılmaz, Necdet-Coşkun Yılmaz, *İstanbullu Sahâbeler*, Bilge Yayınları, İstanbul 2006, 2. Baskı.

Yücer, Hür Mahmud, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf: Sûfiler, Devlet ve Ulemâ (XIX. Asır)*, İstanbul 2002.

Zâkir Şükrî Efendi, *Die İstanbuler Derwisch-Konvente und Ihre Scheiche "Mecmû'a-i Tekâyâ"* (Metni hazırlayan: Mehmet Serhan Tayşi, Notlar ve dizini hazırlayan: Klaus Kreiser), Freiburg im Breisgau: Klaus Schwarz Verlag, 1980.

Makale ve Ansiklopedi Maddeleri

"Akbaba Tekkesi", *İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi*, Tercüman Gazetesi

Kültür Yayınları, I, İstanbul 1982, 516-518.

Afyoncu, Erhan, "Mehmed Said Paşa, Yirmisekizçelebizâde", *DİA*, XXVIII, 524-526.

Akpınar, Şerife, "Divan Şairinin 'Beykoz' Seyri", *Beykoz 2019 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Beykoz Belediyesi, İstanbul 2020, s. 263-284.

Akpınar, Şerife, "Klasik Türk Edebiyatında Beykoz", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt: 6, sy. 27 (2013), s. 18-39.

Algar, Hamid, "Nakşibendiyye", DİA, XXXII, 335-342.

Arıkan, Sema, "Ebûbekir Râtib Efendi", *DİA*, X, 277-278.

Aşkar, Mustafa, "Son Dönem Tekke Mecmûalarından Yeşilzâde Mehmed Salih Efendi'nin Rehber-i Tekâyâ'sı", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara 2000, 129-164.

Azamat, Nihat, "Ali Behcet Efendi", *DİA*, II, 382-383.

Azamat, Nihat, "Çerkeşî Mustafa Efendi", *DİA*, VIII, 272-275.

Bostan, M. Hanefi, "XV., XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Yoros (Beykoz) Kazasında İskân Yerleri ve Nüfus", *Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri* (ed. Sinan Demirtürk), Ankara 2016, IV, 120-121 (117-147).

Ceyhan, Semih, "Halvetiyye", *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür* (ed. Semih Ceyhan), İSAM Yayınları, İstanbul 2015, s. 695-778.

Ceyhan, Semih, "Tarikat ve Tekke Kavramlarına Dair", *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür* (ed. Semih Ceyhan), İSAM Yayınları, İstanbul 2015, s. 27-53.

Ceylan, Mehmet Akif, "Beykoz ve Çevresinde Yer ve Yerleşme Adlarının Değerlendirilmesi", *Beykoz 2020 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Beykoz Belediyesi, İstanbul 2021, s. 197-228.

Çakır, Adalet, "Kâdiriyye", *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür* (ed. Semih Ceyhan), s. 159-220.

Çetin, Atillâ, "İstanbul'daki, Tekke, Zâviye ve Hânkahlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika", *Vakıflar Dergisi*, sy. XIII, Ankara 1981, 583-590.

Durmuş, İsmail, "Nehcü'l-belâğa", *DİA*, XXXII, 538-540.

Kaynakça

Mehmet Erken, İbrahim Kibar, "Beykoz'da Üç İmam: Medineli Hacı Osman Efendi, Şükrü Kibar ve İhsan Sedef", *Beykoz 2020 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Beykoz Belediyesi, İstanbul 2021, s. 1223-1244.

Ersoy, Adem, "Bir Şa'bânî-i Halvetî Müntesibi Olarak Mehmed Zihni Efendi", Kastamonu Üniversitesi II. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu, -Kastamonu'nun Mânevî Mimarları- 4-6 Mayıs 2014, s. 231-245

Ertan, Ahmed Bedii, "Mimar Şeyh Ahmeh Talats Efendi, Eserleri ve Hayatı", *Yeni Tarih Dünyası*, yıl: 2, cilt: 3, sayı: 21-22, 1954, s. 846-851.

Gökbilgin, M. Tayyip, "Boğaziçi", *DİA*, VI, 251-262.

Günaydın, Yusuf Turan, "Ali Bencet Efendi ve Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşibendiyye'si", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, yıl: 7 (2006), sayı: 17, s. 217-235.

Güngör, Zülfikar, "Osmanlı Döneminde Çorumlu Dîvân Şâirleri", Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2005/1-2, cilt: IV, sayı: 7-8, s. 59-76.

Harman, Ömer Faruk, "Yûşa'", *DİA*, XLIV, 43-45.

Işın, Ekrem, "Kâdirîlik", *DBİA*, IV, 372-377.

Işın, Ekrem, "Şabanîlik", *DBİA*, VII, 121-123.

İnançer, Ömer Tuğrul, "İstanbul'da Tarikat Ayin ve Zikirleri", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, V, 316-340.

İnançer, Ömer Tuğrul, "Kâdirîlik/Kâdirîlikte Zikir Usulü ve Musikî", *DBİA*, IV, 377-378.

İnançer, Ömer Tuğrul, "Osmanlı Tarihinde Sûfilik Âyin ve Erkânları", *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler* (haz. Ahmet Yaşar Ocak), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2005, s. 115-171.

İnançer, Ömer Tuğrul, "Rifâîlik'te Zikir Usûlü ve Mûsikî", *DBİA*, VI, 330-331.

İnançer, Ömer Tuğrul, "Şabanîlikte Zikir Usulü ve Musikî", *DBİA*, VII, 123-124.

İpşirli, Mehmet, "Canfedâ Hatun", *DİA*, VII, 150-151.

İpşirli, Mehmet, İlyas Çelebi, "Hasan Fehmi Efendi", *DİA*, XVI. 320-322.

İsen, Mustafa, "Mersiye", *DİA*, XXIX, 218-219.

Karademir, Ayşenur, "Harem-i Hümayun Kethüdası Cenfeda Hatun'un Serveti ve Vakıfları", *Vakıflar Dergisi*, yıl: Aralık 2018, sayı: 50, s. 85-116.

Karpat, Kemal H., "İstanbul Nüfusu: XVIII. Yüzyılın Sonundan XX. Yüzyılın Başına", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, İstanbul 2015, III, 488-519.

Kılıç, Mahmud Erol, "Yedi Tepeli Şehrin Tekkeleri ve Muhyiddîn Efendi'nin "Tomâr-ı Tekâyâ"sı", *İstanbul Armağanı 3: Gündelik Hayatın Renkleri* (haz. Mustafa Armağan), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul 1997, s. 259-274.

Koçu, Reşad Ekrem, "Çakmak, Mareşal Fevzi", *İstanbul Ansiklopedisi* VII, 3678.

Koçu, Reşat Ekrem, "Beykoz Mezarlıkları", *İstanbul Ansiklopedisi*, V, 2662.

Koçu, Reşat Ekrem, "Yuşâ Dergâhı", *İstanbul Ansiklopedisi*, VIII, 4482.

Köse, Fatih, "Beykoz Halvetî Tekkeleri", *Beykoz 2020 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Beykoz Belediyesi, İstanbul 2021, s. 1245-1266.

Kut, Günay, "İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergeh-nâme", *Acâibü'l-mahlûkât: Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları II* (haz. Fatma Büyükkarcı Yılmaz), Simurg, İstanbul 2010, 171-201.

Maden, Fahri, "Beykoz'da Bir Horasan Ereni: Akbaba Sultan, Tekke ve Türbesi", *Alevîlik Araştırmaları Dergisi*, sayı: 4 (Ankara, Aralık 2012), 177-184.

Maden, Fahri, "Kazlıçeşme Bektaşi Tekkesi ve Vakfiyesi", *Vakıflar Dergisi*, sayı: 40 (Aralık 2013), s. 121-142.

Naza, Emine, "Yuşa Mescidi ve Tekkesi", *DBİA*, I-VIII (1993-1995), VII, 538.

Ocak, Ahmet Yaşar, "Bektaşîlik", *DİA*, V, 373-379.

Öngören, Reşat, "Hatm-i Hâcegân", *DİA*, XVI, 476-477.

Öngören, Reşat, "Tarikat", *DİA*, XL, 95-105.

Övüç, Erkan, "1341 Defterine Göre 1925'te Üsküdar Tekkeleri", *Tasavvuf*, yıl: 17 [Temmuz-Aralık 2016], sayı: 38, s. 55-113.

Özcan, Abdülkadir, "Âsım Efendi, Çelebizâde", *DİA*, III, 477-478.

Özcan, Nuri, "Mersiye", *DİA*, XXIX, 219-221.

Kaynakça

Öztürk, Mehmet Cemal, "Beykoz Hâfız Mehmed Efendi Dergâhı Vakfiyesi", *Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü Uluslararası Kongresi 21-23 Kasım 2012: Bildiriler*, III, Ankara 2013, 819-831.

Öztürk, Mehmet Cemâl, Melek Dikmen, "Raûfîzade Abdürrahim Nesip Efendi Divânçesi", *Beykoz 2020 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Beykoz Belediyesi, İstanbul 2021, s. 1267-1278.

Özyalvaç, Şükriye Pınar, "1840 Yılı Temettuât Defterlerine Göre Beykoz Kasabası'nın Fiziksel, Sosyal ve Demoğrafik Yapısı", *Beykoz 2019 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Beykoz Belediyesi, İstanbul 2020, s. 123-140.

Sibgatullina, Alfina, "Bazı Rusça Kaynaklarda Beykoz", *Beykoz 2020 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Beykoz Belediyesi, İstanbul 2021, s. 911-925.

Söyler, Olgay, "İbranî Mitolojisinden Semavi Dinlere Beykoz'da Hz. Yûşa", *Beykoz 2019 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Beykoz Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2020, s. 223-227.

Şahin, Haşim, "Yahyâ Efendi, Beşiktaşlı", *DİA*, XIIIL, 243-244.

Şimşek, Selami, "Son Dönem Celvetî Şeyhlerinden Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Mecmûa-yı Tekâyâ'sı", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2007, sayı: 21, s. 135-172.

Tahralı, Mustafa, "Rifâiyye", *DİA*, XXXV, 99-103.

Tanman, M. Baha, "Ahmed Raûfî", *DBİA*, VI, 309-310.

Tanman, M. Baha, "Akbaba Tekkesi", *DBİA*, I, 153-154.

Tanman, M. Baha, "Atâ Efendi Tekkesi", *DİA*, IV, 36.

Tanman, M. Baha, "Beykoz Çayırı Tekkesi", *DBİA*, İstanbul 1994, II, 196.

Tanman, M. Baha, "İstanbul Tekkeleri", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi* (Proje yöneticisi M. Âkif Aydın, Editör Coşkun Yılmaz), İstanbul 2015, VIII, 410-427.

Tanman, M. Baha, "Mehmed Emîn Efendi Tekkesi", *DBİA*, V, 360-361.

Tanman, M. Baha, "Osmanlı Dönemi Boğaziçi Uygarlığı", *Büyük Mecidiye Camii ve Ortaköy* (ed. Mehmet Baha Tanman), Kuveyt Türk Katılım Bankası Kül-

tür Yayınları, İstanbul 2014, s. 39. [15-59].

Tanman, M. Baha, "Osmanlı Dönemi İstanbul'unda Dinî ve Mistik Hayat", *Kültürler Başkenti İstanbul* (ed. Fahameddin Başar), Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayını, İstanbul 2010, s. 312-317.

Tanman, M. Baha, "Raufî Tekkesi", *DBİA*, VI, 309-310.

Tanman, M. Bana, "Akbaba Tekkesi", *DİA*, II, 221-222.

Tatcı, Mustafa, "Şâbâniyye", *DİA*, XXXVIII, 211-215.

Telci, Cahit, "İstanbul Tekkeleri Hakkında 1885 Tarihli Bir İstatistik", *50. Yıl Atatürkçülük Armağanı*, Akademi Kitabevi, İzmir 1994, s. 197-208.

Tosun, Necdet, "Kâsâniyye", *DİA*, XXIV, 532-534.

Tosun, Necdet, "Nakşibendiyye; Âdâb ve Erkân" *DİA*, XXXII, 342-343.

Tosun, Necdet, "Nakşibendiyye", *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür* (ed. Semih Ceyhan), İSAM Yayınları, İstanbul 2015, s. 611-692.

Turan, Lokman, "İstanbul Dergâhları Hakkında Bilinmeyen Bir Eser: Lütfî'nin Hânkâh-nâmesi", *Türkbilig*, 2011/21, s.22-48.

Turnalı, A. Bilgin, Esin Yücel, "İstanbul'da Az Bilinen Bâzı Tekkelerin Yerlerine Dâir Bir Araştırma (II)", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı: 70 (Şubat 1991), s. 177-191.

Yücer, Hür Mahmut, "Geredeli Halil Efendi", *DİA*, EK-1, 474-475.

Uludağ, Süleyman, "Ahmed Şemseddin, Yiğitbaşı" *DİA*, II, 135-136.

Uludağ, Süleyman, "Ahmediyye", *DİA*, II, 171.

Uludağ, Süleyman, "Halvetiyye", *DİA*, XV, 393-395.

Uludağ, Süleyman, "İhvân", *DİA*, XXI, 580.

Kaynakça

İnternet Sayfaları

"Akbaba'nın 90'lık Türbedarı Abdüssemi Yavrutürk", https://dostbeykoz.com/akbaba-nin-90-lik-turbedari-abdussemi-yavruturk (11.6.2021)

Aytaç, Ayfer, "Şeyh Mimar Ahmed Tal'âtî Efendi", http://www.ayferaytac.com/tum-makaleler/1864-mimar-ahmed-talati-efendi.html (12.6.2021)

http://envanter.gov.tr/anit/index/detay/39415?lang=en (20.4.2021)

http://islamport.com/d/1/trj/1/199/4374.html (30.05.2021)

http://www.mehmedeminguvener.com/index.php/halveti-yolu/tiridzade-haci-huseyin-efendi (3.6.2021)

https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?o (2.4.2021).

https://kulturenvanteri.com/yer/tiritzade-seyh-huseyin-efendi-turbesi/#16/39.936311/32.865144

https://www.turbeler.org/detay/1093-tiritzade-seyh-huseyin-efendi-hz

Kesik, Beyhan, "Koca Râgıb Paşa", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/koca-ragib-pasa (30.05.2021)

Yüksel, Müfit, "Kazlı Çeşme (Eryek/Erikli Baba) Bektaşi Tekkesi", https://www.Alevîbektasi.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=680:kazl-ceme-eryekerikli-baba-bektai-tekkesi&catid=38:2014-11-29-00-06-44&Itemid=54 (11.6.2021).

DİZİN

A

Abbâsîler 35
Abdülaziz Zihni Efendi 188
Abdüllatîf-i Fazlî Efendi 189, 191, 221
Abdüllatîf-i Kudsî 27
Abdurrahîm-i Merzifonî 27
Abdurrahim Nesib Efendi 185
Abdürrahim Nesib Efendi 183
Abdüssemi Yavrutürk 161, 287
âdâb 15, 19, 21, 26, 31, 41, 90, 92
âdâbü'l-mürîdîn 31
âdâbu's-sûfiyye 31
Afyon Mevlevîhânesi 79
Ahmed Cemil Efendi 81, 175, 247, 249
Ahmed el-Fâsî el-Bedevî 21
Ahmed er-Rifâî 20, 233
Ahmed es-Senûsî 32
Ahmed Hamdi Efendi 116, 118
Ahmed-i İlâhî 27, 41
Ahmed-i Kâsânî 41
Ahmed-i Raûfî 181, 183, 185, 189, 191, 193
Ahmed-i Sârbân 30
Ahmed-i Yesevî 20
Ahmediyye 20, 21, 167, 182, 233, 286
Ahmed Lütfi Efendi 103, 113, 115, 125
Ahmed Münib Efendi 58, 59, 177, 285
Ahmed Necmeddin Efendi 187, 194
Ahmed Niyazi Efendi 183, 185, 187
Ahmed Raûf Efendi 188
Ahmed Şemseddin Paşa 221
Ahmed Tevfik Efendi 159
Ahmed Tevfik Zühdi Efendi 174

Dizin

Ahmed Ziyâeddîn-i Gümüşhânevî 60

Ahmet Nezih Galitekin 125, 139

ahz-ı tarîk 19

Akbaba Köyü 81, 162, 273

Akbaba Mehmed Efendi 151, 154

Akbaba Tekkesi 3, 37, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 273, 274, 282, 285, 286

Akbaba Türbesi Vakfı 153, 154

Âkif Efendi 85, 113, 131

Akşemseddin 27

Alâeddin Çelebi 79

Ali Efendi 30, 66, 67, 96, 138, 139, 141, 142, 171, 173, 181, 194, 220

Ali el-Murtezâ 106

Ali Kâmil Efendi 74, 91, 244, 245

Ali Mazhar Efendi 241, 242, 243

Alîmullâh-ı Lahorî 110

Amerikan Oil Şirketi 72

Anadoluhisarı 105, 109, 137, 141, 142, 143, 225, 227, 271, 274

Anadoluhisarı Mezarlığı 225, 227, 271

Anadolu Kavağı 35, 52, 55

Ankara 21, 36, 47, 59, 154, 167, 172, 185, 210, 278, 280, 282, 283, 284, 285

Antoine Galland 45

Ashâb-ı Suffa 11

aşirhân 15

âsitâne 11, 67

Âşıkpaşazâde 28

Ayvansarâyî Hüseyin 45, 49, 278

Azerbaycan 21

Aziz Mahmûd-ı Hüdâyî 21

B

Baba Nimetullâh-ı Nahcuvânî 27, 30, 41
Bağdat 11, 20, 139
Bahâeddîn-i Erzincânî 28
Bahâeddîn-i Nakşibend 21, 41, 106
Bahâeddinzâde Efendi 30
Bakü 28
Balım Sultan 29, 147, 281
Balım Sultan Erkânı 29
Basra 20
Batâihiyye 20, 233
Bâyezîd-i Bistâmî 11
Bayrâmiyye 21, 27
Bedeviyye 21
Behcet Efendi 79, 80, 82, 282
Bektâşiyye 20, 26, 28, 37, 147, 273
Beşiktaş 53
Beşir Ağa Mektebi 81
Beykoz Camii 242, 271, 272
Beykoz Kitâbeleri 53, 55, 57, 125, 126, 158, 173, 174, 225, 227, 237, 245, 259, 271, 272, 279
Beykozlu Ahmed Efendi 81
Beykoz Nüfus Defteri 186
Beykoz Vapur İskelesi 257
bîat 19
Bilim Kültür ve Sanat Derneği 125
Bistam 11
Bıçakçı Ömer Dede 27
Boğaziçi 35, 37, 45, 60, 103, 120, 137, 156, 209, 213, 279, 281, 283, 286
Bolu 225
Buhara 21, 41, 106
Buharalı Abdülhakim Efendi 158, 159
buk'a 11
Burhâniyye 21

Dizin

C

Cağaloğlu 60

Canfedâ Hatun 151, 153, 154, 159, 161, 162, 274, 284

Çayır Tekkesi 3, 37, 72, 74, 194, 237, 238, 239, 240, 242, 243, 244, 245, 246, 248, 250, 273, 275

Cebâviyye 20

Celvetiyye 21, 30

Cemâleddin İshak-ı Karamânî 30, 167

Cemaleddin Server Revnakoğlu 50, 58

Cemiyet-i Sûfiyye 32

Cemiyet-i Sûfiyye-i İttihâdiyye 32

Cerrâhiyye 138, 219

Cüneyd-i Bağdâdî 11

Ç

Çakmak Dede 3, 37, 173, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 273, 274

Çakmak Dede Mezarlığı 173, 257, 259, 260, 261, 263

Çakmak Dede Tekkesi 3, 37, 257, 258, 260, 262, 273, 274

Çamlıca Tepesi 45

Çekmeköy 35

Çelebiler 26

Çelebilik Makamı 26

Çerkeşiyye 209

Çiştiyye 20, 79

Çorûmî Sakkâ Derviş Bekir 125

D

Dârü'l-Fünûn 31
Dârüssaâde Ağalığı 13
Dâvûd-ı Kayserî 29
Debbağhâne-i Âmire Camii 80, 175
Dede Ömer-i Rûşenî 28, 167
değirmen ocağı 35
Dereseki Köyü 267
derviş 15, 25, 79
Derviş Ahmed b. Ahmed 140
Derviş Ali b. Zekeriyyâ 115
Derviş Emîn b. Abdullah 188
Derviş İbrahim Efendi 115
Derviş Mahmud b. Mehmed 58
Derviş Mehmed b. Mustafa 57, 174
Derviş Mehmed Efendi 58, 108, 115
Derviş Mehmed Zâviyesi 154
Derviş Mustafa b. Ömer 188
Derviş Ömer 125
Derviş Osman b. Nazîf 188
Derviş Yusuf b. Abdullah 58
Desuk 21
Desûkiyye 21
Dev Dağı 45
Dimetoka 29
Diyanet İşleri Reisliği 32
Düğümlü Baba Tekkesi 243
düveyre 11

Dizin

E

Ebheriyye 27
Ebûbekir Râtib Efendi 110, 282
Ebû Hafs Şehâbedden es-Sühreverdî 20
Ebû Hâşim es-Sûfî 11
Ebû İshak-ı Kâzerûnî 20
Ebü'l-Hasan el-Harakânî 106
Ebü'l-Hasan Nureddin Ali eş-Şâzelî 20
Ebû Osman el-Hîrî 11
Ebussuûd Efendi 30
Ebû Tâlib el-Hazrecî 11
Efe Hazretleri Vakfı 125
Ehl-i Beyt 30
ehl-i tarîk 21
Ekberiyye 29
el almak 19
el-Fütûhâtü'l-ünsiyye fî tahkiki rumûzi's-sûfiyye 110
Emir Ahmed-i Buhârî 27, 41
Emir Buhârî Tekkesi 110
Encümen-i İlmî 31
Encümen-i Meşâyih 31
Envâr-ı Hazret-i Pîr Nûreddîn-i Cerrâhî 138, 189, 221, 279
Erdebil 21
Erikli Baba Tekkesi 153
erkân 5, 15, 19, 21, 26, 84, 147
erkânnâme 31
Ermeni 36
Esâmî-i Mesâlik-i Tarîkatü'l-mü'minîn 103, 105, 106, 107, 109, 110, 277
Eşrefiyye 28, 253
Eşrefoğlu Rûmî 27, 28, 29
eş-Şekâiku'n-nu'mâniyye 31
Etnografik İnceleme Dergisi 45

Evkâf Nezâreti 13, 72, 159
Evliyâ Çelebi 48, 49, 154, 279
evrâd 15, 31, 93, 158, 233
Eyüp 37, 49, 260, 271
Eyüp Sultan 271
Eyyûbî Hacı Ali Dede 138, 142, 143, 144
ezkâr 15, 90, 93

F

Fahreddin Efendi 117, 118, 119, 189, 195
Fatih Camii 271
Fatma Hasnâ Hanım 227
Fatma Hatun 79
Fehmi Karatay 77
Feridüddîn-i Attâr 31
Fevzi Çakmak Paşa 261
Fevzi Paşa Caddesi 257, 261
Filistin 11
Fıstıklı Bayır Yokuşu 103

G

Göynük 27
Gözlüklü Ahmed Efendi 209, 210, 211, 212
Gülşen-i Azîzân 221
Gülşeniyye 107, 171, 173, 257

H

Hâce Abdülhâlık-ı Gucdüvânî 106
Hâce Ali el-Fârmedî 106
Hâce Ali-i Râmitenî 106
Hâce Ârif-i Rivgerî 106
Hâce Mahmûd-ı Encirfağnevî 106
Hâce Mîr Muhammed-i Sîvincî 106
Hâce Muhammed Baba es-Semmâsî 106
Hâce Muhammed-i Cûybârî 106
Hâce Muhammed Kâdî 106
Hâce Muhammed Mahdûm-ı A'zam-ı Dehbîdî 106
Hâce Seyyid Mîr Külâl 106
Hâce Ya'kûb-ı Çerhî 106
Hâce Yusuf el-Hemedânî 106
Hacı Ahmed Efendi 81, 271
Hacı Bayrâm-ı Velî 21, 27, 28, 29, 32, 253
Hacı Bektâş-ı Velî 20, 28, 29, 147
Hacı Bektaş Tekkesi 147
Hacı Evhadüddin Tekkesi 118, 119
Hacı Osman Akfırat 271, 272
Hacı Veli Efendi 80
Hafız Ahmed Efendi 220
Hafız İbrahim Efendi 88
Hâfız Mehmed Efendi 3, 140, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 188, 190, 191, 192, 194, 195, 196, 198, 200, 201, 202, 204, 285
Hagios Mikael 45
halîfe 20, 81, 105, 129
Halil Efendi 66, 125, 220, 225, 286
Halil Şükrü Efendi 242
Halimî Çelebi 28
Hamza-i Bâlî 30
hankâh 11, 201
Hânkâh-nâme 260

harâbat 11
Harbiye Nezâreti 193, 239
Harc Ağası Hacı Ahmed Efendi 81
Harezm 20
Hasan Efendi 58, 105, 113, 131, 138, 142, 143, 144, 194, 260
Hasan Hüseyin Efendi 57
Hatiboğlu Muhammed 29
hatimhân 15
hatm-i hâcegân 41, 60, 82, 129
Haydarpaşa Çiftliği 53
Hayrabolu 107
Hayrât-ı Şerîfe Defterleri 48
Hazîne-i Hâssa Dairesi 225
Hekimoğlu Ali Paşa 110
Hemedan 11
Herakles 45
Herkül Yatağı 45
Hicaz 11, 209
hilâfetnâme 20, 117, 175, 185, 193, 225
Hindistan 20, 41, 209
hırka 20, 202
Horasan 27, 41, 154, 156, 159, 284
Hüdâiyye 21
Hüsameddin Çelebi 26
Hüseyin Efendi b. Mehmed 115
Hüseyin Kutlu 121
Hüseyin Nebih Efendi 125
Hüseyin Penah Efendi 71, 72, 80, 83, 84
Hüseyin Vassâf 79, 118, 174, 175, 183, 209, 210, 211, 212, 245
Hüseyn-i Hamevî 28
Hüsnü Efendi 81
Hutbetü'l-beyân 111

Dizin

I

Irak 20

İ

İbn Kemal 30
İbrahim ed-Desûkî 21
İbrahim-i Gülşenî 30
İhsan Sedef 272, 283
ikrâr vermek 19
İlyas b. İsa-yı Saruhânî 30
İmam Câfer es-Sâdık 106
İmam Muhammed el-Bâkır 106
İmam Zeynelâbidîn 106
imâret 11
inâbe 19
İnas Çelebileri 26
intisâb 19, 21
İran 21, 30
İskender Efendi 110
İstanbul Boğazı 35, 45
İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni 77
İstanbul Gümrük Mukataası 55
İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi 141
İstanbul Tekkeleri Nüfus Vukuât Defteri 139
İzmit 177
İznik 28, 29, 253

J

Joseph Freiherr von Hammer 45

K

Kâdiriyye 20, 26, 28, 37, 52, 59, 62, 66, 67, 79, 241, 253, 260, 273, 282
Kadı Karyesi 85
Kadırga 86, 88
kahve nakibi 14
Kanlıca 36, 103, 106, 110, 117, 120, 125, 127, 131, 137, 281
Kanlıca Mahallesi 103
Kanlıcık 131, 143
Kânûnî Sultan Süleyman 47
Karabaş Ramazan Efendi 30
Karacaahmet Kabristanı 119
Karacaburun Caddesi 181
Karacaburun Tekkesi 3, 181, 182, 184, 186, 188, 190, 192, 193, 194, 196, 198, 200, 202, 204
Karadeniz 35, 60
Kaspar Usta 175
Kavaklı Şakir Efendi 219
Kavukçu Hüseyin Efendi 80
Kayseri 27
Kâzerûniyye 20, 26
Kerbelâ 30, 74, 106, 209
Kerküklü Seyyid Mehmed Emin Efendi 79
keşkül 20
Kethüdâzâde Mustafa Bey 107
Kınalızâde Hasan Çelebi 47, 280
Kızıl Deli 29
Kızıldeniz 227
Kocaeli Sancağı 35
Kocamustafapaşa 210
Konya 20, 26
Kübreviyye 20, 26, 79
Kule-i Zemîn Komisyonu 71

Kumrulu Şeyhi Latîf Efendi 221
kürsü şeyhliği 14
Kurtuluş Savaşı 32, 161
Kuşadalı İbrahim Efendi 117
Kutbeddîn-i İznikî 28
Kuzey Afrika 32, 209

L

Lütfî 260, 286

M

Maarif Nezâreti 215
Macar Bahçesi 219
Macar Kalesi 3, 37, 219, 220, 273, 274
Macar Kalesi Camii 219
Mahdûm-ı A'zam 41, 106
Mahmud Nedim Paşa 113, 115, 120
Mahmud Paşa 113, 115, 131, 133
Mahmud Sırrı Paşa 120
Mahmud Vecîhüddin Efendi 116, 117
Makâlât 28, 29
Maliye Hazinesi 213, 215
Maliye Nezâreti 174
Ma'rûf-ı Kerhî 11
M. Baha Tanman 14, 37, 71, 78, 103, 113, 151, 156, 181, 225, 237, 245
Meclis-i Meşâyih 5, 13, 31, 71, 72, 80, 116, 117, 118, 119, 139, 140, 158, 159, 160, 162, 172, 175, 176, 177, 189, 192, 193, 194, 242, 243, 276
Mecmûa-i Tekâyâ 58, 161, 171, 174, 195, 260, 278
Mehmed Âkif Efendi 85
Mehmed Atâullah Efendi 103, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 113, 119, 137, 175
Mehmed b. Şeyh Osman 105, 107, 277
Mehmed Cemâl Öztürk 188, 194

Mehmed Emin Efendi 3, 37, 62, 63, 66, 71, 72, 74, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 139, 273, 274
Mehmed Hasîb Efendi 107, 108, 125, 126
Mehmed Hâşim Efendi 105, 109, 193
Mehmed-i Rûmî Efendi 138, 220
Mehmed Memiş Efendi 220
Mehmed Nazif Efendi 138, 143
Mehmed Necib Efendi 117, 118
Mehmed Nidâî Efendi 175
Mehmed Niyaz el-Buhârî 106, 137
Mehmed Rıza Efendi 171, 186
Mehmed Sabri Efendi 172, 175, 176
Mehmed Said Efendi 220
Mehmed Şâkir Efendi 219, 220, 221
Mehmed Salahaddin Efendi 159, 160
Mehmed Sâlih Efendi 188
Mehmed Tevfik Efendi 58, 187, 188, 189, 193, 194, 198
Mehmed Tevfik Rıza Efendi 173
Mehmed Zihni Efendi 118, 283
Mehmet Kethüdâ Tekkesi 215
Mekkîzâde Mustafa Âsım Efendi 63
Melâmiyye 27, 30
Menâkıbnâme 53
Mescid-i Nebî 11, 53
Mesnevî 30
Mevlânâ Abdülfettah 106
Mevlânâ Abdullah Fakih 106
Mevlânâ Abdülvehhab el-Buhârî 106
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî 20, 30
Mevlânâ Hüsâmeddin Dede 106
Mevlânâ Sinan 106
Mevleviyye 20, 26
Mevlid 27, 59, 62, 73, 89, 90, 105, 109, 194

Dizin

Mevlid-i Şerîf Kıraati Vakfı 59
mihrab 11
Mihrabat Korusu 103
Mihrabat Kültür ve Sanat Bahçesi 121
Millî Savunma Bakanlığı 212
mi'râciyye 73, 87, 90, 94
Mîr es-Seyyid Ali 107
Mîr es-Seyyid Hasan 107
Mîr Muhammed-i Hâşimî 107
mi'yâr-ı tarikat 31
Mısır 20, 21, 153, 209, 219
Molla Abdullah-ı İlâhî 27, 41
Molla Fenârî 29
Moskova Üniversitesi 45
Müeyyed Hanım 227
Muhammed b. Hamza 27
Muhammed Can-ı Karamânî 106
Muhammediyye 19, 29
Muhaşşî Sinan Mahallesi 105, 109, 142, 143
muhib 19
Muhyiddin İbnü'l-Arabî 31
Muhyiddîn-i Karamânî 30
Muhzır Ali Ağa 85
Muhzır Halil İbrahim 85
Muhzır Mehmed Ağa 85
Muînüddin Hasan el-Çiştî 20
mürid 15, 31, 107
mürşid 15, 183, 200, 225
müseycid 11
Mustafa Ağa 73, 90, 92, 109, 130, 272
Mustafa Efendi b. Âdem 74, 81
Mustafa Kemal 32

Mustafa Râkım Efendi 174
Mustafa Safvet Efendi 85
Mutahhare Âbide Hatun 26
Muzaffer Ozak 272

N

Nâfiz Efendi 242
Nakşibendiyye 21, 27, 30, 37, 41, 79, 82, 84, 86, 89, 92, 93, 97, 104, 118, 119, 125, 129, 142, 143, 194, 195, 273, 282, 283
Nalburi Mehmed Tekkesi 244
Nâtıku's-savâb 221
Necmeddîn-i Kübrâ 20
Nefhatü'l-ezhâr 49
Nehcü'l-belâğa 111, 283
Nev'îzâde Atâî 49
Nevşehir 20
Nimetullah Hanım 215
Nimetullâh-ı Nahcuvânî 27, 30, 41
Nişâbur 11
Nişancı Cedid Mehmed Paşa Camii ve Tekkesi 219
Nûreddîn-i Cerrâhî Âsitânesi 188
Nuri Ağa 81

O

Odabaşı Tekkesi 243
Orhan-ı Gâzi 29
Orta Anadolu 27, 41
Orta Çeşme 271
Osman-ı Gâzi 25
Osmanlı Beyliği 25
Osmanlı Devleti 5, 12, 55, 110, 153, 281

Ö

Ömer el-Halvetî 21, 167
Özbekler Tekkesi 106, 137

P

Paşabahçe 35, 272
Perişan Baba 152, 153, 157
pîr 21, 87, 147, 212
pîr-i evvel 21
pîr-i sânî 21

R

Raûfî Âsitânesi 185
Raûfî Tekkesi 3, 72, 181, 182, 184, 185, 186, 188, 189, 190, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 202, 204, 205, 274
Rehber-i Tekâyâ 59, 104, 151, 161, 171, 172, 177, 195, 281, 282
Remle 11
Rezzâkiyye 260
ribât 11
Rifâî Âsitânesi 233
Rifâiyye 20, 26, 28, 37, 86, 125, 194, 233, 241, 247, 249, 273, 285
Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşibendiyye 79, 82, 283
Rodos 110
Rukiye Hanım 103, 187
Rumeli 26, 27, 28, 109, 147, 227
Rumelihisarı 181, 244

S

Sa'deddin el-Cebâvî 20
Sa'diyye 20
Sadreddin Efendi 115
Sadreddîn-i Konevî 31

Safeviyye 21
Safiye Yoğurtçu 212
Safvet Efendi 85, 172, 177
Sağîr Hüseyin Efendi 58
Salih Adli Efendi 85
Salih Efendi 59, 151, 159, 188, 195, 201, 282
Sarhoş Bâlî Efendi 30
savmaa 11
Senûsiyye 32
Serçavuş Abdülkadir Efendi 71
Serî es-Sakatî 11
Serrac Ahmed Ağa 187
Serviburnu Caddesi 71, 79, 93
seyr ü sülûk 19, 20, 167
Seyyid Abdullah Efendi 138, 143
Seyyid Ahmed Dede 55
Seyyid Ahmed Efendi 55, 171, 173
Seyyid Ali Sultan 29
Seyyid Ferecullah 260
Seyyid Halil 55, 117
Seyyid Hamdi 55
Seyyid Hamdullah Efendi 110
Seyyid Hasan Efendi 105, 142, 143, 144, 260
Seyyid İbrahim b. Mehmed 139
Seyyid Mehmed Efendi 53
Seyyid Mehmed Nureddin Efendi 139, 140
Seyyid Mehmed Rifat Efendi 72, 80, 84
Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî 28, 167
Sezâî-i Gülşenî 107
Sofyalı Bâlî Efendi 30
Sokullu Mehmed Paşa Tekkesi 175
Süheyb-i Rûmî 110

Sühreverdiyye 20
Süleyman Çelebi 27
Süleyman Efendi 3, 37, 125, 131, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 194, 215, 273, 274
Süleymaniye Kütüphanesi 14, 105, 110, 258, 277
Sulucakarahöyük 147
Sünbüliyye 118, 119
Sünbül Sinan 30, 117
Sünbül Sinan Âsitânesi 117
Suriye 209
Sütlüce Umuryeri 209
Sütûhiyye 21

Ş

Şa'bâniyye 113, 119, 227
Şahinkaya 95, 171, 174, 271
Şair Muînî 30
Şam 20
Şâzeliyye 20, 260
Şehsuvar Bey Mahallesi 86, 88
Şehzâde Süleyman 28
Şemsiyye 27, 167
Şems Kolu 26
Şettâriyye 79
Şeyh el-Hâc Ali Efendi 139, 141, 142
Şeyh el-Hâc Osman Efendi 109
Şeyh Haydar-ı Taşkendî 106, 137
Şeyh Mahmud Cezbî Efendi 139
Şeyh Mehmed-i Halvetî 203
Şeyh Muhammed b. Ukayl 233
Şeyh Murad Efendi 41, 49
Şeyh Üftâde 30
Şumnu 109

T

tâc 20, 211, 239
Tahsin Öz 77
tâlib 19, 130
Tanta 21
tarîk 19, 21, 87, 89, 93, 128, 129, 142, 143, 153, 201, 220, 261
tarikat cihazı 20, 31
Taşköprîzâde Ahmed Efendi 31
teber 20
Teşrîfâtî Mehmed Bey 49
tevhidhâne 11, 13, 60, 120, 121, 133, 155, 182, 219, 225, 239, 245, 274
Tevhîd-i Tedrisat Kanunu 31
Tiritzâde Hüseyin Efendi 209, 210
Tokat Köşkü 219, 225
Tosyalı Şeyh Mehmed 126
Trak 35
Türkistan 20, 41

U

Ubeydullah-ı Ahrâr 41
Ulu Cami 26
Umur Derviş 157
Umur Zâviyesi 157
uncubaşı 35
usûl-i tarikat 31
Uzun Evliyâ 271

Ü

Ümraniye 35
Üsküdar 6, 35, 37, 58, 59, 72, 79, 84, 86, 89, 92, 97, 104, 106, 128, 131, 137, 141, 142, 143, 160, 172, 181, 185, 195, 201, 203, 205, 225, 233, 237, 239, 245, 280, 285

V

Vakıflar Genel Müdürlüğü 7, 115, 121, 178, 198, 239, 245, 274, 277
Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi 7, 115, 239, 277
Veled Kolu 26, 27
Veli İhsan Efendi 81
virdhân 15

Y

Yahya Fevzi Efendi 189, 190, 191
Yalı Karyesi 73, 74, 81, 84, 87, 89, 90, 92, 95, 97, 175, 241, 246, 247, 249
Yalıköy Hacı Ali Bey Camii 271
Yalıköy Mahallesi 71, 209, 237
Yavuz Sultan Selim 28
Yazıcızâde Ahmed 27
Yazıcızâde Mehmed 27
Yemen 227, 233
Yeniçeri Ocağı 147, 148
Yeseviyye 20

Yesi 20
Yeşilzâde 59, 103, 104, 151, 161, 171, 172, 177, 195, 281, 282
yiğitbaşılık 14
Yıldırım Bayezid 26
Yoros Dağı 45
Yoros Kasabası 131
Yûşa Makamı 49
Yûşa Tepesi 3, 36, 37, 45, 46, 48, 50, 52, 53, 54, 56, 58, 60, 62, 64, 66, 219, 273, 274

Z

zâhid 11
zâviye 11, 12, 66, 129, 131, 141, 154, 155, 203, 219
Zenbilli Ali Efendi 30
Zeus tapınağı 45
Zeyneddîn-i Hafî 21, 27
Zeyniyye 21, 26, 27, 28
Ziya Bey 215
Ziyâeddin Efendi 173